

GLASUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVALAHIEI

ANUL XLVII, Nr. 2, MARTIE—APRILIE 1988

GLĂȘUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XLVI, Nr. 2
MARTIE — APRILIE
1 9 8 8

Redacția și Administrația : Sectorul Cultural-Social al Arhiepiscopiei Bucureștilor
Str. Patriarhiei nr. 21 — sectorul IV

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE :

Prea Fericitul Părinte

TEOCTIST

**Mitropolitul Ungrovlahiei și
Patriarhul Bisericii
Ortodoxe Române**

VICEPREȘEDINȚI :

**I. P. S. Dr. ANTIM
Arhiepiscopul Tomisului
și Dunării de Jos**

**P. S. EPIFANIE
Episcopul Buzăului**

MEMBRI :

**P. S. ROMAN IALOMIȚEANUL
Episcop-vicar al Arhiepiscopiei
Bucureștilor**

**P. C. Pr. OCTAVIAN POPESCU
Vicar mitropolitan**

REDACTOR RESPONSABIL :

**P. C. Pr. ILIE GEORGESCU
Consilier cultural mitropolitan**

REDACTOR :

Diac. MIHAI HAU

CUPRINS

	<u>Pag.</u>
EDITORIAL: Cunoaşterea istoriei — nesecat izvor de educație patriotică. Redacția	5
PASTORALE CHIRIARHALE	
† Teoctist — Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române — <i>Pastorală la Învierea Domnului — 1988</i>	14
† Epifanie — Episcopul Buzăului — <i>Pastorală la Învierea Domnului — 1988</i>	22
IN DUHUL EVLAVIEI ORTODOXIEI ROMĂNEȘTI	
Cuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist la întîlnirea cu preoții din cuprinsul Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor — joi, 18 februarie, 1988	27
INDRUMĂRI OMILETICE ȘI PASTORALE	
Pt. Vicar Vlădicesanu, — <i>La duminica a IV-a din Post — Sfîntul Ioan Scătarul — Treptele desăvîșirii spirituale</i>	33
Pr. David Popescu, — <i>Cuvînt la praznicul Bunei Vestiri</i>	37
Arhim. Dr. Cașian Crăciun, — <i>De la mormîntul lui Lazăr, la mormîntul de viață dătător al Domnului</i>	41
Pr. Prof. Nicolae Neaga, — <i>Pace Vouă: — Cuvînt la duminica Tomii</i>	43
ARTICOLE ȘI STUDII	
† Pr. Prof. Ioan Constantinescu, — <i>Patimile și moartea Mîntuitorului Hristos după cele patru Evanghelii — Comentariu</i>	45
ȘTIRI ECUMENICE	
Diac. Orest Bucevschi	103
DOCUMENTARE	
Prof. Radu Constantinescu — <i>Originea Liturghierului slavon din România</i>	106
POPAS ANIVERSAR	
<i>Înalt Prea Sfințitul Dr. Antim Nica la a 80-a aniversare — Arhiepiscopul Tomisului și Dunării de Jos — Pr. Eugen Drăgoi</i>	117

ȘTIRI DIN CUPRINSUL MITROPOLIEI UNGROVLAHIEI

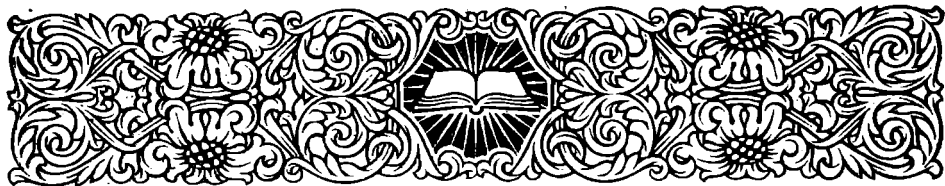
<i>Sfânta Arhiepiscopie a Bucureștilor</i> : Agenda Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist pe lunile februarie-martie (Pr. Ion Bănățeanu) — Vizita Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist la Seminarul Teologic (Arhim. Casian Crăciun); — Prima Conferință a preoților din anul 1988 (Pr. David Popescu); Adunarea Generală a membrilor Casei de ajutor reciproc din Arhiepiscopia Bucureștilor (Secretar); — Translarea bisericii Sfântul Ștefan — Cuibul cu barză din București (Pr. Vasile Bria); — Sărbătorirea la Biserica ortodoxă bulgară din București a zilei onomastice a Patriarhul Maxim al Bulgariei (Pr. Ic. Stavr. Dobri Ivanov); Prima zi de Paști la reședința patriarhală din București (Gh. Vasilescu)	145
<i>Adormiți în Domnul</i> : Pr. Prof. Dr. Dumitru F e c i o r u (Pr. Prof. Constantin Galeriu)	159
<i>Sfânta Arhiepiscopie a Tomisului și Dunării de Jos</i> (Pr. Eugen Drăgoi)	162
<i>Episcopia Buzăului</i> (Pr. Grigore Dionisie)	167

RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE

P. S. Epifanie al Buzăului, <i>Pagini din istoria Creștinismului la români</i>	175
«Mărturie Ortodoxă». <i>Revista comunității ortodoxe române din Olanda</i> — Anul VI, Nr. 10; 1987, 253. (Pr. Ion Ionescu)	178

VALORI CULTURALE — VALORI SPIRITUALE

Pr. Ion I o n e s c u, — <i>Mănăstirca Cozia — la 600 de ani</i> ;	181
Protos. Olivian B i n d i u — <i>O sută de ani de la nașterea lui Alexe Mateevici</i>	186

CUNOAȘTEREA ISTORIEI — NESECAT IZVOR DE EDUCAȚIE PATRIOTICĂ

Numeroase descrieri și caracterizări au fost formulate, din antichitatea îndepărtată pînă în zilele noastre, cu privire la istorie. Ea a fost denumită «învățătoare a vieții», «memoria omenirii», «cartea de căpății a popoarelor», «carte a neamului», «îndreptar în acțiune», etc. Fiecare din aceste descrieri și caracterizări cuprind mult adevăr și toate la un loc definesc mai complet ceea ce a fost, ceea ce este și ceea ce va fi istoria pentru oameni, rolul ei în societate, în toate timpurile. Ele reprezintă puternice temeuri cu privire la prețuirea istoriei în general și cu deosebire la popoarele care au avut un trecut zbuciumat, încărcat de jertfe și sacrificii, mari și numeroase, pentru împlinirea idealurilor de dreptate și libertate, de independență și unitate, dar care au constituit și constituie coloanele de susținere a edificiului lor național. Popoarele, înțelegînd și prețuind lecția trecutului, cinstesc și iubesc după cuviință istoria universală și cu deosebire istoria lor națională, invocînd-o în toate împrejurările potrivite.

Istoria este, așadar, oglinda devenirii popoarelor, este cartea faptelor fiecărei națiuni. În paginile ei stau rînduite personajele marilor acte ale scenei umane, marile momente ale trecutului, pietre de hotar în evoluția societății, dar, mai ales, ea ne oferă tabloul extraordinarei afirmări a popoarelor, imaginea faptelor aparent mărunte ale oamenilor, care, adunate, alcătuiesc nestăvilite șuvoaie ale propășirii. Acumulări, mutații și salturi economico-sociale, acțiuni politice, acte de agresiune, dar și de apărare eroică cu arma în mîna, fapte de cultură, creații nemuritoare ale artei, în corelație și interdependență, în succesiune și opoziție, într-o teribilă înfruntare, sînt surprinse, dezvăluite și rînduite de istorie, în neconținuta căutare a deplinului adevăr.

Oamenii n-ar fi nimic lipsiți de istorie, de această oglindă uriașă adîncită în trecut, rădăcinile le-ar dispărea în neant, ar fi scăieți bătuți de vînturi. Ei trăiesc în istorie, folosesc pildele istoriei, clădesc și muncesc pentru istorie. Istoria ne asigură temeiul existenței noastre, ne justifică față de noi înșine, ne arată ce au înfăptuit cei dinainte și ne cere să-i urmăm și să-i depășim, iar celor ce ne vor succeda să le ținem larg deschise paginile ei pentru a nu uita, mai ales, pentru a nu se uita pe sine.

Istoria ne dă dimensiunile patriei, adaugă vieții noastre omenști atât de scurte și ariei noastre de viațuire limitată geografic, timpul și spațiul umanității, dar mai ales cele specifice poporului nostru. Nu există pentru om un mijloc mai bun de a sluji umanitatea decât acela de a sluji mai întâi propria patrie. Căci, într-adevăr, nu te poți numi al lumii și al tuturor când mai întâi nu ești al cuiva anume. Este un fapt știut și fără putință de tăgadă adevărul simplu că omul fără patrie este o ființă fără rădăcini, adică fără trecut, prezent și viitor. Patria este matricea dinții a lumii unde omul a văzut lumina zilei, este spațiul viu, fermecător și inconfundabil, al familiei, al limbii materne, al comunității în mijlocul căreia fiecare a crescut și s-a înălțat. Viața noastră, a fiecăruia, în cadrul patriei, se vede îmbogățită, justificată, extinsă, ne simțim solidari cu mileniiile trecutului, simțim ale noastre spațiile națiunii, ne dăruim firesc celor ce aparțin viitorului, urmașilor. Conștiința că aparținem unui neam vechi, statornicit de mii de ani pe aceste meleaguri, că am rămas neclintiți sub furtuna veacurilor ne dă tăria unității de faptă și simțire, încrederea în noi, în disponibilitățile noastre.

Preocuparea unui popor pentru cunoașterea propriei istorii arată măsura grădului său de cultură și civilizație, îl identifică în rîndul națiunilor lumii. «Oare cum s-ar simți un popor — subliniază președintele Nicolae Ceaușescu — care nu și-ar cunoaște trecutul, nu și-ar cunoaște istoria, nu ar prețui și nu ar cinsti această istorie? Nu ar fi ca un copil care nu-și cunoaște părinții și se simte străin în lume?» Istoria, deci, conferă unui popor calitatea esențială de a fi el însuși, unic și nedespărțit, îi dă dreptul sacru asupra patriei în care s-a plămădit și a viețuit, îi legitimează apartenența la vatra în care odihnesc înaintașii săi. Nimeni și nimic nu poate clinti aceste drepturi pe care le întemeiază istoria, pentru că ele sînt garantate, în lumina lîmpede a adevărului, de faptele de civilizație, de luptele de apărare a pămîntului strămoșesc, de creațiile culturale și de adîncimile sufletului propriu.

Istoria ne mai oferă capacitatea de a înțelege largul curs al devenirii omenirii, legăturile evidente și necesare dintre oamenii de pretutîndeni, dă noi valențe solidarității umane, ideii de bună înțelegere și pace. Această misiune nobilă a istoriei este cu atât mai puternic accentuată astăzi cînd evoluția contemporană este marcată de un șir de probleme de o gravitate deosebită, de fenomene și manifestări anacronice, care creează pericole tot mai mari la adresa păcii și independenței popoarelor, a civilizației făurită de omenire cu atîta trudă de-a lungul mileniiilor. Relevînd învățămintele trecutului — atît factorii care au favorizat progresul și civilizația, cît și cauzele care au dus la perioade de stagnare și regres, la războaie și suferințe —, istoria poate mobiliza larg conștiințele oamenilor de pretutîndeni, popoarele din întreaga lume pentru a se împotrivi în mod hotărît războiului, politiciii de înarmări, de forță și de amenințare cu forța, pentru soluționarea problemelor litigioase exclusiv pe cale pașnică, prin tratative, evitîndu-se conflictele și înfruntările militare, pentru apărarea drepturilor fundamentale ale oamenilor și ale națiunilor la viață, la pace, la existență liberă și demnă.

Învățînd, deci, din lecțiile trecutului, istoria arată lumii calea păcii, cooperării și înțelegerii, singura cale posibilă pentru rezolvarea marilor probleme ale epocii noastre.

Istoria înfățișează nu numai momentele înălțătoare, cruciale ale devenirii umane, ci și viața trecută a oamenilor de rînd, a înfăptuitorilor colectivi de istorie, în ansamblul ei. Această lume frămîntată și reală, la nivelul mileniilor și veacurilor, la cel a zeci și sute de generații, oferă un uriaș și inestimabil izvor de fapte pentru istoriografie care selectează, alegînd semnificativul, umanul, deosebitul, din tezaurul conservat al trecutului. Opera de reconstituire istorică, respectînd adevărul, poate astfel să dobîndească o neprețuită valoare de evocare, să redea viața unor momente și aspecte pierdute și mai ales unor personaje ale trecutului, cu modalități pe care numai istoriografia le poate utiliza. Dar, cu atît mai mare este și responsabilitatea istoricilor. Cartea de istorie, cum se știe, este receptată de mii, de zeci de mii, uneori de sute de mii și chiar de milioane de oameni. Ea poate contribui la răspîndirea adevărului, dar poate și întuneca un trecut, înfățișîndu-l cum n-a fost, ceea ce trebuie cu desăvîrșire evitat. De aceea, pentru ca istoria să fie într-adevăr oglinda «conștiinței popoarelor» este necesar ca ea să respecte realitatea, să fie obiectivă și, cum arată președintele Nicolae Ceaușescu, «să înfățișeze faptele nu după dorințele subiective ale oamenilor, nu după criteriile de conjunctură, ci așa cum s-au petrecut ele corespunzător adevărului vieții». Și este firesc să fie așa, deoarece istoria este și marea învățătoare, cîrmaciul binelui, dar și vestitorul faptelor rele și al erorilor. În paginile ei nu găsim doar reflectarea a ceea ce a fost, ci și un prețios și imperativ îndreptar al pașilor omenirii în viitor, experiențele ei trebuind să constituie un neîncetat îndemn la bine.

Dezvăluind sentimentele răspunderii față de viitorul patriei, președintele Nicolae Ceaușescu atrăgea atenția că trebuie să se asigure, totodată, o poziție clară, fermă, de respingere a oricăror încercări ale unor pseudoistorici de peste hotare de denaturare a adevărului istoric, a trecutului glorios de luptă și jertfă al poporului român, a dreptului său sacru de a trăi în vatra străbună. Imaginea contemporană a patriei, a nivelului realizărilor actuale cu greu ar putea fi închipuite fără cunoașterea a tot ceea ce a precedat vremea noastră, fără respectul pentru cei ce au făurit trecutul, fără recunoașterea și prețuirea tradițiilor, a valorilor și aspirațiilor care au animat societatea, fără mesajul pe care-l oferă istoria ca una din unitățile de măsură la care prezentul apelează ori de cîte ori se privește pe sine și își îndreaptă gîndurile către viitor. O asemenea concepție superioară cu privire la legătura dintre trecut, prezent și viitor constituie puntea trainică peste vremuri, legătura permanentă dintre ceea ce a fost ieri valoare, ceea ce este astăzi și va fi mâine valoare. Firul călăuzitor sînt permanențele și continuitățile istoriei poporului român, pagini de aur și de strălucire ale unei istorii dramatice, dar eroice, în același timp, din vechimea îndepărtată pînă în contemporaneitatea zilelor noastre, cu prelungiri în viitor.

Istoria este, așadar, stîlpul înțelepciunii de care are nevoie orice om, orice popor, orice stat, orice formă de activitate umană. Spiritul uman are nevoie să știe ceea ce a fost, ca să înțeleagă ceea ce este

și să poată pregăti ce va să fie. Căci, în fond, totul a fost istorie și totul devine istorie. În latura vieții sociale și naționale, cunoașterea istoriei este o necesitate absolută. Personajul colectiv al istoriei este poporul, iar scena pe care se desfășoară epopeea istoriei este țara, patria. Istoria se plămădește prin munca și viața oamenilor, a popoarelor așezate într-un loc, într-o patrie. Ea vădește ceea ce s-a înscris în trecut, ceea ce a fost progres și regres, arătându-ne direcțiile de mers. Cunoșcând istoria și tradițiile progresiste, prețuim și mai mult libertatea, independența poporului, a patriei. Aflăm cum să ne ferim de greșeli și să gândim mai temeinic viitorul. Învățăm cum să apărăm patria și libertatea, independența și progresul țării, cum să păstrăm bunurile materiale și spirituale dobândite de întaintași prin îndelungă și grea luptă, adesea cu eroice jertfe. Legătura dintre istorie și dragostea de țară și popor este, de aceea firească. Istoria a fost socotită întotdeauna generatoare de îndemnuri și povățuiri la rațiune, sursă inepuizabilă de încredere în progres, în viață, izbăvitoare de entuziasm. Cu acest scop au scris toți istoricii mari ai tuturor popoarelor.

În procesul de transformare și evoluție a societății, de definire a personalității sale, de opțiune pentru viitor, poporul român a recurs întotdeauna la istorie. Întregul trecut al românilor demonstrează că poporul, forțele sale progresiste, cărturarii au conceput studiul și cunoașterea istoriei ca pe un mijloc important pentru închegarea ideii noastre de neam, a idealului nostru național, pentru înfăptuirea marilor transformări care au asigurat și asigură mersul înainte al societății noastre. Cronicarii au socotit întotdeauna istoria drept o călăuză morală, un nesecat izvor de înțelepciune, de pilde eroice, o pavază a dreptății și a adevărului, o armă de luptă pentru apărarea patriei. Pentru cronicari, ca și pentru cei mai vechi decât ei, patria era tot una cu pământul sau cu țara. Miron Costin, de pildă, observa cu perspicacitate că Grigore Ureche «au făcut de dragostea țării letopisețul său..., numai lui de această țară i-a fost milă, să nu rămâie întru întunericul neștiinței». Totodată, cronicarul a dat o sintetică definiție rolului patriotic al istoriei și al istoricului, ca dîrz și entuziast apărător al trecutului și al gloriei străbune, înfățișate numai și numai în straiul frumos și nobil al adevărului. Și, spre cinstea lui, Miron Costin s-a bătut energic cu «băsnitorii» și batjocoritorii istoriei naționale. «Biruit-au gîndul» este expresia luptei cu sine, dacă trebuie și cum trebuie a înfățișa ceea ce are un popor mai scump, mai prețios, adică istoria. «A lăsa iarăși nescriș, cu mare ocară înfundat neamul acesta de o seamă de scriitori, iaste inimii durere... Eu voi da seamă de ale mele, cîte scriu», își face Miron Costin mărturisirea de credință. În același sens se exprimă și stolnicul Constantin Cantacuzino, punînd semnul egalității între cunoașterea istoriei și cultură, demnitate națională, patrie și libertate: «Fără istorie nu numai de risul altora și de ocară sîntem, ci și orbi, muți, surzi sîntem de lucrurile și faptele celor mai de mult ce într-acest pămînt s-au întîmplat».

Istoria, ca făuritoare de conștiințe, a avut un rol deosebit, mai ales, în momentele grele, determinante ale vieții poporului nostru, ale luptei lui pentru dreptate socială, pentru unitate și libertate națională. Bărbații generației de la 1848 au aprins spiritele naționale la flacăra istoriei și a legendelor ei. Bolintineanu și Alecsandri, Cîrlova și Alexandrescu, Negruzzi și Mureșianu au apelat și s-au întemeiat pe istorie în opera lor de conștientizare și de călăuzire a poporului pe calea luptei pentru libertate și unitate națională. «Cei ce poartă jugul și-a trăi mai vor / Merită să-l poarte spre rușinea lor», era concluzia eroică a uneia din legendele lui Bolintineanu, devenită de atunci maximă populară. La rîndul lui, Mihail Kogălniceanu ținea să convingă generația sa ca și pe cele viitoare că: «Istoria este măsura prin care se poate ști dacă un popor propășează», adăugînd: «Trebuița istoriei ne este neapărată chiar pentru ocrotirea drepturilor noastre». Iar Nicolae Bălcescu a ajuns la formula lapidară, știută de atunci de toți: «Istoria este cea dintîi carte a unei nații», adică cartea destinului ei, de ea însăși făurită și scrisă. Prin vasta-i operă istorică, Nicolae Iorga a contribuit mult la însuflețirea poporului român în lupta pentru desăvîrșirea unității naționale, căci «Istoria e disciplina cea mai umană din toate... Istoria nu numai că se lasă în mijlocul vieții, dar o și lărgeste prin perspectiva imensă a trecutului, prin presimțirea viitorului fără capăt. Nu există disciplină prin care să ne facem mai sociabili, mai iubitori de om și de viață».

În ultimă instanță, deci, persistența studiului istoriei în sistemul culturii se datorează, mai ales, încrederii în posibilitatea ei de a extrage din experiența colectivă a generațiilor trecute învățăminte pentru viață. De aceea, istoriei i s-a acordat și continuă să i se acorde creditul de a avea o funcție și o eficiență formativă, educativă pe plan politic și moral. Această valoare a istoriei se învecinează și cu postularea unui spațiu de previzibilitate a viitorului, a cordonatelor pe care conduita, acțiunea umană este invitată a se înscrie.

Printre sentimentele și convingerile pe care istoria a fost chemată, în vremile mai noi, să le dezvolte, pe primul plan s-a situat, îndeobște patriotismul. Spunem «în vremile mai noi», deoarece sentimentul patriotic, cel puțin ca trăsătură dominantă a unei colectivități, este un fenomen relativ nou. Atașamentul față de pămîntul natal, față de consingeni, hotărîrea de a-și apăra bunurile realizate prin muncă, vatra, familia, au existat dintotdeauna. Dar despre patriotism în înțelesul modern, actual, se poate cu adevărat vorbi numai în perioada transformării popoarelor în națiuni și a constituirii statelor naționale.

În perspectivă istorică, patriotismul presupune recunoașterea atît a valorilor prezente ale națiunii și statului, cît și a celor din trecut, reținute însă selectiv, în raport cu cerințele pe care societatea le are în diferite etape ale dezvoltării ei. Și tot în această perspectivă istorică se remarcă o corelație între această recunoaștere a valorilor trecutului și integrarea lor în cele ale prezentului, pe de o parte, și asigurarea progresului societății, pe de altă parte.

Cunoașterea istoriei dezvăluie, așadar, virtuțile patriotismului, exprimă dragostea și devotamentul pe care poporul îl are față de patria străbună, respectul și prețuirea față de tot ce au durat înaintașii. Din acest punct de vedere, istoria îndeplinește un rol important nu numai în explicarea legăturilor dintre trecut, prezent și viitor, ci și în însușirea și în transformarea în comportamente stabile și durabile a valorilor și normelor de muncă și de viață, în perfecționarea relațiilor interumane.

Ceea ce le-a dat tărie românilor să se ridice deasupra încercărilor timpurilor a fost adînca lor iubire față de patrie, atașamentul neștrămutat față de glia străbună. Iubirea pentru vatra strămoșească s-a dovedit un izvor nesecat din care românii au sorbit puterea de a relua totul de la capăt atunci când le fuseseră arse localitățile, jefuite bunurile și împrăștiate roadele muncii lor. Miile și miile de fire care-l legau de pământul patriei s-au dovedit mai trainice decât vîntoasele vremurilor, iar rădăcinile lor puternice și adînci. Dragostea și prețuirea față de limba maternă, față de datinile și obiceiurile moștenite de la înaintași, față de credința străbună, de portul și cîntecele străvechi au stăpînit mereu gîndul și inima oamenilor, le-au înzecit puterile, le-au oțelit cugetele și întărit conștiința obîrșiei, a datoriei de a trăi, munci, de a da visului aripi pe meleagurile strămoșești.

Așa au gîndit și luptat geto-dacii acum 2500 de ani, cînd — cum arată Herodot —, au fost singurii pe continent care s-au împotrivit cu arma în mîna invaziei armatei persane a regelui Darius I. De aceleași puternice sentimente au fost călăuziți dacii în războaiele lor cu românii, căci, după cum aprecia Vasile Pârvan, «apărarea pămîntului dacic de regele Decebal și poporul său a fost un imn de iubire cum rar au mai îndălțat popoarele moșiei lor amenințate...». Refuzul demn, plin de mîndrie dat de Menumorut, în secolul al X-lea, insolentelor cereri ale invadatorilor străini de a-i «ceda din pămînt», afirmînd răsplată că «am această țară de la strămoșii mei» — cum se menționează în Cronica lui Anonymus —, s-a întemeiat pe adînca cunoaștere a drepturilor inalienabile ale poporului român asupra vetrei sale străbune pe care le legitimase istoria. De asemenea, sînt edificatoare pentru iubirea fără de margini a pămîntului strămoșesc cuvintele pe care voievodul Gheorghe Ștefan al Moldovei le-a rostit în 1657, în momentele de mare primejdie ale unei pustiitoare invazii otomane, cînd era îndemnat să-și părăsească țara: «Mai bine să ne mîninge cîinii pămîntului nostru decît pe alte locuri să pribegim». Aceste cuvinte, după aproape trei secole, în 1916, în vremea cînd dușmanul cotropitor ținea să se înstăpînească în întregul nostru pămînt, au fost reamintite de marele istoric Nicolae Iorga într-un celebru discurs rostit în Parlament și au însuflețit un întreg popor pentru a depăși suferința și neizbînda vremelnică, fortificîndu-i voința de a lupta pînă la capăt pentru biruința libertății și unității românești.

Pământul românesc se confundă, așadar, cu istoria românească, iar istoria românească cu faptele generațiilor de înaintași. «Priviți trecutul poporului! — arată președintele Nicolae Ceaușescu. Poporul român s-a format și s-a afirmat în condiții grele de muncă și luptă. S-ar putea spune că nu există metru de pământ care să nu fi fost udat de lacrimile și sîngele moșilor și strămoșilor noștri. Dar, înfrîngînd greutăți uriașe, dînd jertfa supremă atunci cînd a fost nevoie, înaintașii au făcut totul pentru a apăra existența, libertatea și demnitatea poporului nostru, pentru măreția națiunii noastre, pentru dezvoltarea ei pe calea progresului și civilizației».

Cunoașterea istoriei patriei, a resorturilor adînci care au călăuzit faptele înaintașilor, a vieții și luptei lor este un lucru firesc pentru orice fiu al pământului românesc, iar aceasta înseamnă a ne pregăti pentru apărarea ei și totodată a ne apăra pe noi înșine. A apăra moștenirea sacră a înaintașilor, istoria făurită de ei este o datorie a fiecăruia dintre noi, a tuturor cetățenilor patriei. Ripostînd oricărui atentat la această tumultuoasă și glorioasă istorie, oricărei încercări de a-i răstălmați înțelesurile și adevărurile apărăm devenirea patriei, ființa unică a poporului român. Prin sentimentul apartenenței integrale la istoria patriei fiecare se definește pe sine și în același timp, toți împreună, definim poporul român, în întregimea lui.

Istoria patriei propune, deci, generațiilor de astăzi și de mîine o mare lecție, aceea a iubirii de țară ca nesecat izvor de tărie, ca uriașă pirghie de progres, întrucît subsumează unui țel înalt milioanele de energii ce alcătuiesc puterea unui popor, care îl însuflețesc, făcîndu-l să nu dezarmeze în fața greutăților, ci să lupte și să le învingă.

Dragostea de patrie își păstrează și își întărește acest caracter în epoca noastră, incugurată de Congresul al IX-lea, în care poporul român este angajat cu întreaga sa energie și capacitate creatoare în lupta pentru progresul multilateral al patriei, într-o vie întrecere cu timpul. Dobîndind temeieri noi, izvorîte din noul statut social-economic al omului în societatea noastră, patriotismul socialist, simțămîntul adînc al iubirii față de patria socialistă, reprezintă un permanent îndemn la muncă, la faptă aflată sub semnul înaltei răspunderi, la investiție de gîndire creatoare, la căutare pasionată pentru perfecționarea activității. Dragostea pentru patrie reprezintă imboldul interior al participării sistematice și responsabile la viața societății, al implicării active în opera constructivă ce se desfășoară azi cu o anvergură fără precedent, al asumării conștiente a înaltelor datorii pe care le presupune o conduită civică înaintată, al înțelegerii superioare a condiției de partaș la mărețele programe pe care ni le-am propus, de participant direct, nemijlocit la soluționarea eficientă a problemelor construcției socialiste în țara noastră.

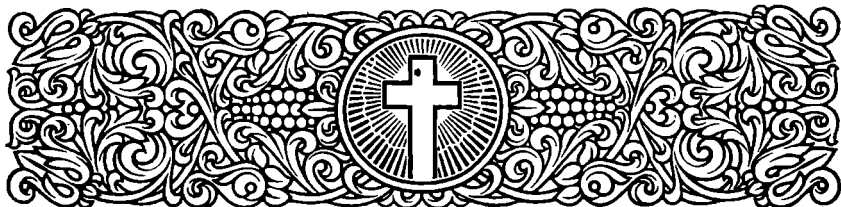
Patriotismul socialist reprezintă un nesecat izvor de încredere în puterile proprii de a edifica noua orînduire pe pămîntul scump al patriei, de a depăși orice situație ivită pe drumul încă nesfrăbătut, nebătătorit spre piscurile de lumină ale civilizației socialiste, iubirii de țară fiindu-i fundamental străine fuga în fața greutăților, încercările de căutare a locurilor fără riscuri și dificultăți. Așa cum sublinia președintele Nicolae Ceaușescu, «cel ce își iubește cu adevărat țara, este un luptător care nu se dă la o parte în fața greutăților, care nu se teme și nu se plînge de acestea, ci pune umărul pentru înlăturarea lor, caută rezolvări optime problemelor ce se ivesc, adînc convins că ele pot fi soluționate corespunzător prin investiție personală de gîndire, prin inițiativă creatoare, prin căutări și eforturi». Patriotismul, în condițiile socialismului, înseamnă a face totul pentru a spori avuția națională, a fi gata chiar și la supremul sacrificiu pentru apărarea independenței țării și a salvărdării înfăptuirilor poporului, a acționa împotriva discriminărilor naționale, a respecta sentimentele naționale ale altor popoare, a milita pentru prietenie, pace și colaborare în lume.

Avînd în vedere asemenea trăsături proprii patriotismului socialist, activității educative îi revine nobila misiune de a le transforma în componente intrinseci ale profilului moral al făuritorilor orînduirii socialiste, în simțăminte și convingeri profunde, apte să înrîurească deplin și definitiv traiectul muncii și vieții fiecăruia dintre ei, să determine angajarea lor neprecupețită în strădaniile întregului popor. În acest context, istoria este, pentru ființa umană, nu numai un instrument de cunoaștere, ci și un important factor educativ. Studiul istoriei nu este un simplu proces de informare asupra evenimentelor trecutului, ci o acțiune de identificare a omului în raport cu înaintașii săi, cu cei care, prin bătălii și sacrificii, au purtat flacăra libertății și independenței de-a lungul secolelor. În educare patriotică, alături de alți factori educaționali, istoria, dispunînd de o largă paletă de mijloace de acțiune formativă, de consolidare a cunoștințelor despre trecutul național, despre frumusețile și bogățiile patriei, despre aportul poporului român la îmbogățirea tezaurului universal de bunuri și valori materiale și spirituale, își împlinește menirea prin forța mesajului transmis, prin capacitatea ei de a se adresa în egală măsură inimii și conștiinței, sufletului și minții. Ea generează sentimente de respect pentru trecutul zbuciumat al unui popor greu încercat, dar nicicînd îngenuncheat de vitregiile vremurilor, sentimente de mîndrie pentru apartenența la un popor cu un aport original și deosebit de însemnat la progresul material și spiritual al umanității. Totodată, ea determină hotărîrea de a prelua torța înaintașilor și a o purta cu demnitate prin anii ce vin, asigurînd neconținută înălțare a patriei în cinstire, măreție și libertate, pe calea deschisă de edificare a noii orînduiri.

Măsura supremă a patriotismului socialist o dau faptele, munca fiecăruia, răspunderea cu care acționează pentru îndeplinirea sarcinilor profesionale, participarea efectivă la viața socială, implicarea adâncă în efortul general de îmbogățire a patrimoniului material și spiritual al patriei, prin ridicarea ei pe noi culmi de civilizație și progres. Analiza trăsăturilor definitorii ale fizionomiei social-politice și etice a membrilor societății noastre relevă într-un mod convingător faptul că, în anii construcției socialiste a țării, în conștiința poporului român s-au format și consolidat profunde sentimente și convingeri patriotice, concretizate în atitudini concrete de muncă și de viață. Formarea sentimentelor patriotice, la care o contribuție de seamă are cunoașterea istoriei patriei, determină oamenii muncii să se angajeze total față de prezentul socialist, să simtă o responsabilitate maximă pentru viitorul patriei, pentru apărarea cuceririlor poporului, a independenței și suveranității României. Coordonatele istorice pe care s-a angajat națiunea română sînt jalonate de înfăptuiri fără precedent, de luminoase realizări. Liberi în devenirea lor istorică, oamenii muncii din patria noastră înscriu noi succese în cronică de aur a timpurilor noi.

Axîndu-se pe aceste cerințe, care exprimă sentimentul continuității dintre idealurile înaintate ale trecutului și prezentului, istoriei îi este asigurat locul durabil printre disciplinele modelatoare ale conștiinței generațiilor ce făuresc și pregătesc viitorul socialist al patriei. Astăzi, ea este adusă sub ochii poporului, adevăratul ei făuritor, pentru a-i servi drept carte de învățătură, de educație politică și patriotică.

REDACTIA

PASTORALE CHIRIARHALE

† TEOCTIST

DIN MILOSTIVIREA LUI DUMNEZEU
ARHIEPISCOP AL BUCUREȘTILOR
MITROPOLIT AL UNGROVLAHIEI,
PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

IUBITULUI NOSTRU CLER, CINULUI MONAHAL
ȘI DREPTCREDINCIOȘILOR CRĂȘTINI, HAR ȘI PACE
DE LA DUMNEZEU-TATAL, IAR DE LA NOI PĂRINTEASCA
BINECUVÎNTARE

«Iată, Eu sînt cu voi în toate zilele, pînă la
sfîrșitul veacului» (Matei 28, 20).

Iubiți fii duhovnicești,

Făgăduința aceasta dată de Mîntuitorul Iisus Hristos Sfinților Săi Ucenici și Apostoli se află drept temelie nezdruncinată a credinței noastre, revărsînd în ogorul inimilor creștine roua bucuriilor netrecătoare și a încredințării prezenței Sale cu noi. An de an, la hotarul dintre noapte și zi, primim Lumină din lumina lui Hristos din dreapta sfinților slujitori ai altarelor, care, din fața ușilor împărătești, o dăruie tuturor prin chemarea : «Veniți, să luați lumină». În fiorul sfînt al acestui moment, măturisim adevărul învierii în graiul înmiresmat al innelor cu care Biserica noastră preamărește această «sărbătoare a sărbătorilor» : «Hristos a înviat din morți cu moartea pe moarte călcînd și celor din morminte viață dăruindu-le». Învierea

Domnului înseamnă pentru noi izvorul înnoirii vieții duhovnicești ; ea ne aduce acea «băutură nouă» în potirul dreptei credințe, spre viața cea veșnică.

Să ne deschidem larg ușa sufletului și văzul cel lăuntric al credinței, pentru a primi după cuviință și a desluși cu limpede înțelepciune rodul învățaturii Sfintei Învieri. Ca și ucenicii și femeile purtătoare de mir din acea noapte de lumină, pășim și noi pe același drum ca și moșii și strămoșii noștri, călăuziți de razele aceleiași lumini, întâmpinându-ne unii pe alții cu vestirea cea îngerească :

«Hristos a înviat !»

«Adevărat a înviat !»

Acest mesaj îl vom adresa, de astăzi și pînă la Înălțare, mărturisindu-ne astfel credința în marele adevăr al Învierii și păstrînd în suflete, ca pe o comoară de mare preț, prezența de-a pururi a Mîntuitorului cel înviat în Biserica Sa și în viața noastră, a fiilor ei.

Dreptmăritori creștini,

Cînd aripile de taină ale «zilei celei dintîi a săptămîinii» (Matei 28, 1) — devenită de atunci sfințita zi de Duminică — prindeau a îndepărta întunericul nopții, femeile mironosițe, întorcîndu-se de la mormînt, «*Iată Iisus le-a întâmpinat, zicînd : Bucurați-vă ! Iar ele, apropiindu-se, au cuprins picioarele Lui și I s-au închinat*» (Matei 28, 9). O, negrăită răsplată a curajului și hărniciei lor de a se fi învrednicit să îmbrățișeze picioarele lui Iisus și să-L recunoască ! În timpul cît a petrecut pe pămînt cu trupul Său cel înviat pînă la Înălțarea Sa la cer, Iisus S-a întîlnit adesea cu Ucenicii Săi, în diferite împrejurări : «*În Galileea, în muntele unde le poruncise lor Iisus*», cînd ei «*văzîndu-L, I s-au închinat*» (Matei 28, 16—17) ; în Ierusalim, cînd le-a arătat mîinile și picioarele cu semnul cuielor (Luca 24, 39) ; la Emaus, cînd li s-a descoperit pe Sine, dezvăluindu-le înțelesul Scripturilor, întru «*frîngerea pîinii*» (Luca 24, 45) ; la Marea Tiberiadei, unde s-a săvîrșit minunata pescuire, iar Apostolii s-au convins «*că este Domnul*» (Ioan 21, 12).

Aceste cîteva mărturii sînt adînc grăitoare, spre a înțelege mai bine rostul și însemnătatea celor patruzeci de zile petrecute de Mîntuitorul pe pămînt, de la Înviere și pînă la slăvita

Sa Înălțare la ceruri. În această perioadă de timp, Domnul nostru Iisus Hristos a întărit în credință pe Sfinții Apostoli, i-a trimis să propovăduiască Evanghelia «la toată făptura» (Marcu 16, 15), le-a dăruit puterea iertării păcatelor (Ioan 21, 22—23) și le-a încredințat lucrarea apostolică sfințitoare și călăuzitoare, prin cuvintele «*Luăți Duh Sfânt*» (Ioan 20, 22). În istoria mântuirii noastre, aceasta este o etapă premergătoare pentru întreaga lucrare a Bisericii și direct a slujitorilor ei, rînduiți prin chemarea harică să chivernisească peste veacuri darurile Sfinței Învieri.

Această etapă se încheie cu Înălțarea Mîntuitorului, cînd «învățîndu-i să păzească toate cîte le-a poruncit», le-a spus : «*Iată, Eu cu voi sînt în toate zilele, pînă la sfîrșitul veacului*» (Matei 28, 20). Aflăm nu numai mărturia dragostei Lui, în momentul despărțirii Lui de ei, ci și încredințarea dată acum cu semnificații și rosturi adînci pentru întreaga misiune a Bisericii în lume. Aci, deslușim adevărul mîngîietor potrivit căruia prin Învierea și prin Înălțarea Sa la ceruri Mîntuitorul Hristos nu a părăsit pămîntul, așa după cum prin Nașterea și prin pogorîrea Sa pe pămînt, El nu a părăsit cerul. După Înviere, Iisus S-a arătat lumii *în chip văzut*, întîlnindu-Se cu Ucenicii și cu toți ceilalți de care am amintit. Unii L-au cunoscut după cuvintele pe care le-a rostit, alții după felul în care a binecuvîntat și a frînt pîinea, alții după înfățișarea sau după glasul pe care le știau prea bine. Înălțîndu-Se la ceruri, El nu S-a despărțit de lume, ci a rămas în chip nevăzut cu ei și cu noi, urmașii lor întru credință.

Iubiți credincioși,

Făgăduința dată Ucenicilor, de a fi cu ei «*în toate zilele, pînă la sfîrșitul veacului*», a devenit pentru noi adevăr de viață creștină. Mîntuitorul Hristos este și va fi pururea cu noi, în Biserica Sa cea sfîntă care cuprinde pe toți cei ce mărturisesc aceeași dreaptă credință adusă lumii de El și transmisă nouă, prin Sfinții Săi Apostoli și urmașii lor, ca moștenire neprețuită, de neînstrăinat și de sporit. În acest chip, privirea minții noastre, luminată de harul dumnezeiesc, se deschide spre însușirea lucrării mîntuitoare a Fiului lui Dumnezeu, înțelegînd că, prin Învierea Sa, prin Înălțarea la ceruri și șederea de-a dreapta lui Dumnezeu-Tatăl, precum și prin prezența Sa reală în dumnezeiasca Taină a Împărtășaniei, se desăvîrșește Întruparea Cuvîntului.

Prin sfânta Sa Biserică, cea «*cîştigată cu însuși sîngele Său*» (Fapte 20, 28), Mîntuitorul ne ajută și pe noi cei de astăzi, ca și pe înaintașii noștri în credință, să simțim și să trăim în fiecare clipă învățătura și pacea Sa și să ne împărtășim din jertfa Sa. Această prezență, reală și permanentă, a lui Hristos o trăim deplin la primirea Sfintelor Taine și la Sfînta Liturghie, cînd ne îndulcim sufletește cu rugăciunile și cîntările înălțate de toți cei de față ca dintr-un singur cuget (Matei 18, 20). La fiecare Sfîntă Liturghie primim în ființa noastră «pe Împăratul tuturor, pe Cel nevăzut, înconjurat de cetele îngerești», așa cum mărturisim într-unul din imnele noastre liturgice. Întărind acest adevăr, atunci cînd își dau sărutare frățească, slujitorii altarului rostesc: «Hristos în mijlocul nostru!» și răspund unii altora: «Este și va fi». Această mărturisire este valabilă nu numai pentru preoți ci și pentru întreaga obște dreptmăritoare prezentă la Sfînta Jertfă cea fără de sînge, unindu-i pe toți într-o comuniune sufletească desăvîrșită.

Retrăind în Sfînta Liturghie întreaga viață a lui Hristos — de la naștere și pînă la ieșirea Lui la propovăduire, «la cruce, la groapă, la învierea cea de a treia zi și la înălțarea la ceruri» — și primind «cu frică de Dumnezeu, cu credință și cu dragoste» Sfîntul Său Trup și Sînge, dobîndim părășia învierii cu El și rămînerea Lui cu noi toți și cu fiecare în parte. Dobîndim astfel convingerea că nu sîntem singuri, ci împreună cu Hristos, cu harul și cu puterea Lui, cu Treimea cea de o ființă și nedespărțită, cu toți sfinții Săi. Fiecare rugăciune, fiecare slujbă, mai ales fiecare Sfîntă Liturghie și orice faptă bună poartă pecetea prezenței lui Hristos, fiind pentru noi prilej de bucurie împreună cu Hristos, «Mirele Bisericii». Nu există nici un singur moment din curgerea anului bisericesc și nici un singur colț al pămîntului unde ar răsări soarele, în care să nu se săvîrșească Sfînta Liturghie.

Să ne fie îndemn aceasta întru statornicia în dreapta credință strămoșească, în săvîrșirea faptelor bune, pentru a fi astfel într-o legătură vie cu Biserica, cu Tainele și cu învățătura ei. Biserica este locul ca spațiu și timp pentru talmăcirea dreaptă a Cuvîntului lui Dumnezeu, pentru că numai ea, «*stîlp și temelie a adevărului*» (I Tim. 3, 15) a primit «*Duhul Adevărului*» care călăuzește la tot adevărul (Ioan 16, 13). Participarea la Sfînta Liturghie, la viața și la rînduielile Bisericii, ne face să simțim cu adevărat că Hristos este în mijlocul nostru și

ne înalță tot mai sus pe scara desăvârșirii creștine. În același timp, prezența pururea vie a lui Hristos în noi și între noi, prin mijlocirea Sfințelor Taine, ne întărește simțămîntul de frățietate, de comuniune, iubire și pace cu toți semenii și, de asemenea, cu învățătura Bisericii, păstrată și transmisă de Sfinții Părinți, comuniune care ne este izvorul nesecat al unității noastre de credință și al rodirii faptelor bune în slujirea lumii.

Pecete a Duhului Sfînt este Taina Ungerii cu Sfîntul și Marele Mir, împlinită de preotul săvîrșitor îndată după Botez spre creșterea duhovnicească și luminarea celui ce intră în familia cea dreptmăritoare a ortodocșilor. Ca Biserică autocefală, Biserica noastră strămoșească are în grija ei și sfințirea periodică a Marelui Mir. Este nu numai o lucrare sacramentală de mare însemnătate în Ortodoxie, ci și cheazășie a păstrării tezaurului de credință și a succesiunii apostolice, în unitate de viațuire duhovnicească, cu tot neamul românesc. Am adus mulțumiri Bunului Dumnezeu că în Joia Mare, înconjurat de toți membrii Sfîntului Sinod, și în același cuget, împreună am sfințit potrivit rînduiei stabilize de Sfinții Părinți Sfîntul și Marele Mir pentru toți fiii Bisericii noastre din țară și din străinătate.

Slujba s-a desfășurat în Catedrala Patriarhiei din București fiind consemnată într-un act sinodal. Fapt bisericesc și istoric, legat tot de sărbătoarea Învierii Domnului, această slujbă sfințită se săvîrșește, acum, a șaisprezecea oară de cînd Biserica Ortodoxă Română și-a dobîndit autocefalia. Fiecare Eparhie și parohie va avea la îndemnă Sfîntul și Marele Mir necesar la Botez și la sfințirea noilor biserici. Și prin aceasta mărturisim lucrarea și prezența Duhului Sfînt care pe toate le desăvîrșește și pe toți ne unește cu Hristos cel înviat și cu Tatăl, cu Biserica părinților noștri.

Cu această comoară mîntuitoare în suflet, slujitorii și credincioșii Bisericii noastre au văzut dintotdeauna, în neamul, în țara și pămîntul străbun, reflectarea frumuseții și a bunătății dumnezeiești. De aceea ei s-au străduit și se străduiesc neîncetat să sporească zestrea de aur a credinței înaintașilor, a valorilor și a tradițiilor nepieritoare ale neamului, însuflețindu-se din statornicia pilduitoare a strămoșilor noștri în păstrarea unității de credință, din rîvna lor aprinsă pentru ridi-

care de ctitorii nemuritoare de-a lungul și de-a latul țării, din dîrzenia și jertfele lor neprețuite pentru apărarea gliei străbune și din întreaga lor adîncă înțelepciune. Conștiința acestei slujiri trebuie să fie flacăra nestinsă din candela sufletului fiecăruia dintre noi.

Iubiți fii duhovnicești,

În faptul acestei primăveri, cînd întreaga natură se trezește la o nouă viață, de pe toate gurile de rai ale plaiurilor noastre românești se înalță o adevărată simfonie a muncii înfrățite, spre piscurile luminoase ale vieții noi a poporului nostru. În-făptuirile cu adevărat epocale din ultimele două decenii și mai bine au întipărit pe chipul țării noastre dragi pecetea muncii stăruitoare, a geniului creator și a unității de cuget și simțiri a întregului popor român. Sub călăuzirea înțeleaptă, plină de energie și nestăvilît dinamism a iubitului nostru conducător, Domnul Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România — căruia, de curînd, întreaga suflare a Patriei i-a adus vibrant omagiu de prețuire, recunoștință și dragoste, cu prilejul împlinirii a șapte decenii de viață și a peste o jumătate de secol de slujire devotată a intereselor națiunii noastre — viața poporului român pășește pe noi trepte de împliniri și de afirmare.

Însuflețiți de dragoste și de devotament ca totdeauna, ierarhii, clerul și credincioșii Bisericii noastre își vor aduce neîncetat aportul lor în această muncă avîntată. Alături de toți fiii poporului nostru, și noi, fiii Bisericii strămoșești, cinstim după cuviință anul acesta evenimente memorabile înscrise cu slove nepieritoare în cartea dăinuirii neamului nostru. Ne amintim cu adîncă emoție mai întîi de anul de răscruce în viața patriei noastre iubite — 1918, cînd, încununare a luptelor de veacuri ale fiilor ei din toate cele trei țări românești pentru unitatea lor deplină și în veci neclintită, s-a înfăptuit statul național unitar român. Ne amintim cu adîncă prețuire de jertfele luptătorilor din anul 1848 pentru dreptate, libertate și unitate națională ; trei secole de la urcarea pe tronul Țării Românești a luminatului domnițor, martir pentru neam și credință, Constantin Brîncoveanu ; jubileul celor 300 de ani de la tipărirea Bibliei de la 1688, prima traducere integrală a Sfintei Scripturi

în limba română, unic monument de cultură în care vedem nivelul de dezvoltare al limbii române literare în acel timp. Cu acest prilej, Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române va da la iveală o ediție specială transliterată, spre o mai bună cunoaștere a fidelității poporului nostru față de Cuvîntul lui Dumnezeu, spre a da valoare unității de credință și de neam prin păstrarea frumosului și bogatului nostru grai străbun.

Primăvara duhovnicească a Învierii ne cheamă «să ne curățim simțirile», îndreptîndu-ne luarea aminte nu numai către cele de aproape ale noastre, ci și către lume, care este creația lui Dumnezeu. Cîntarea înălțătoare care a răsunit în biserici, în auzul nostru : «*Acum toate s-au umplut de lumină, și cerul și pămîntul și cele de dedesubt*» ne descoperă sensul adînc al grijii față de toți oamenii pămîntului și față de natura înconjurătoare, ca loc și mediu prielnic viețuirii tuturor. Cugetînd la acestea, un mare părinte bisericesc din secolul al II-lea, Sfîntul Irineu, episcop de Lugdun, scria : «*Slava lui Dumnezeu este omul viu, cel care trăiește*». Iar Sfîntul Atanasie cel Mare, supranumit «Părintele Ortodoxiei», teologhisea că întreaga creație mărturisește prezența lui Dumnezeu în toate lucrările Sale, «*dat fiind că El le susține pe toate și este în toate și în fiecare în parte, și Se arată pe Sine în chip nevăzut în toate*». Este de la sine înțeleasă îndatorirea de a priveghea atît la păstrarea frumuseții ființei noastre, cît și la întreținerea frumuseții și a armoniei creației lui Dumnezeu. De aici izvorăște atenția plină de îngrijorare față de încercările răuvoitoare ale celor ce ar putea să prihănească firea înconjurătoare sau chiar să distrugă viața pe pămînt.

Pe bună dreptate sîntem neliniștiți că, în vremea noastră de neconținute propășiri, marile cuceriri ale geniului uman sînt îndreptate pe alocuri în slujba distrugerii omului, a vieții lui și a întregii creații. Adevărate arsenale ale morții zac îngrămădite în măruntaiele, pe suprafața și deasupra pămîntului, ca o sfidare nemaiîntîlnită a rostului firesc al acestuia — de a rodi hrană pentru viață, și nu arme pentru moarte, — iar uriașele cheltuieli pentru înarmare cresc tot mai mult, în loc să fie îndreptate spre satisfacerea unor elementare cerințe ale vieții — locuințe, hrană, îmbrăcăminte, educație.

Avem însă și mîngîierea că în fața acestei situații se ridică, afirmîndu-se tot mai puternic, zidul voinței de pace a întregii omeniri doritoare de bine. Apar tot mai des, asemenea razelor de soare primăvăratic, mesaje, tratative și acțiuni în favoarea păcii și a încetării înarmărilor, acțiuni în care scumpa noastră patrie România, iubitul nostru președinte, se află între cele dintii rînduri, sădind în inimi încrederea că viața lumii poate fi salvată numai prin înțelegere, dialog, apropiere și conlucrare între oamenii și popoarele pămîntului. Privind cu drag și cu încredere la mugurii acestor speranțe, revărsăm asupra lor căldura ocrotitoare a sufletelor noastre, spre înflorirea lor mult dorită și spre bogata lor rodire, făcînd din aceasta un prinos al strădaniilor noastre aduse în întîmpinarea marelui praznic al vieții, sărbătoarea Învierii Domnului.

Iubiții mei fii duhovnicești,

Împărtășind împreună bucuria aleasă a Sfintei Învieri, încununată de făgăduința dumnezeiescului Biruitor al vieții asupra morții — că El va rămîne cu noi și în noi pînă la sfîrșitul veacurilor — vă adresez părintesc îndemn de a face din sufletul vostru locaș binecuvîntat de sălășluire a lui Hristos și de vrednică primire a darurilor Sale dumnezeiești, rugînd totodată pe Dătătorul de viață să vă binecuvînteze cu al Său har și cu a Sa iubire de oameni și să vă dăruiască tuturor pace, sănătate, zile bune și îndelungate și întru toate bună sporire.

Al vostru părinte sufletesc de tot binele doritor și pururea rugător pentru voi către Bunul Dumnezeu vă îmbrățișează cu fierbinte dragoste și vă întîmpină în această zi de luminat praznic creștinesc cu vestea mîntuitoare :

«Hristos a înviat !»

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Data în reședința noastră patriarhală din București cu prilejul Învierii Domnului 1988.

† E P I F A N I E

DIN MILA LUI DUMNEZEU EPISCOP AI EPARHIEI BUZAULUI
IUBITULUI NOSTRU CLER, CINULUI MONAHAL
ȘI BINECREDINCIOȘILOR CREȘTINI,
'HAR ȘI PACE DE LA DUMNEZEU-TATĂL
ȘI DE LA DOMNUL NOSTRU IISUS HRISTOS,
IAR DE LA NOI ARHIEREȘTI BINECŪVÎNTĂRI

HRISTOS A ÎNVIAT !

Iubiți fii sufletești,

Din nou inimile și sufletele noastre sînt cuprinse de bucuria sfîntă a Învierii Domnului, cînd iară și iară, retrăim acest adevăr care stă la temelie credinței noastre.

Dacă în acest anotimp de primăvară plugarii și-au pregătit pămîntul în care se aruncă cele mai bune semințe pentru a culege roade din belșug, noi creștinii, în răstimpul Postului Mare, ne-am pregătit sufletele noastre pentru a-L vedea pe Hristos, Care, preamărit prin învierea Sa din morți, ne-a deschis calea către nemurire, o stare unde nu este nici durere, nici întristare, nici suspin, ci viață fără de sfîrșit.

Acestea trebuie să fie simțămintele sfînte și credința noastră astăzi cînd sărbătorim minunea fără de seamăn și de covîrșitoare importanță pentru toți cei ce purtăm numele de creștini, adică martori și ucenici ai lui Hristos, Domnul nostru.

Iubiți credincioși,

Noi toți credem că Fiul lui Dumnezeu, Domnul nostru Iisus Hristos, a fost răstignit pe Cruce pentru păcatele neamului omenesc și că S-a sculat a treia zi din mormînt, cum au mărturisit apostolii, femeile mironoșite și mulți alți martori ai Învierii Sale.

Iisus Hristos a înviat din morți pentru a-și dovedi dumnezeirea Sa și pentru a ne adevăra și nouă că acei care Îi vom urma vom avea parte de mărirea Sa și vom învia pentru viața veșnică, El fiind, astfel, pîrga Învierii noastre. Sfîntul Chiril al Alexandriei spune : «*Hristos, oferindu-ne în aceeași măsură harul Său, ne hrănește pe toți spre viață*»¹, iar Sfîntul Niceta de Remesiana arată că «*El fiind viața, a venit ca prin învierea Sa, viață veșnică să ne dăruiască*»².

1. La Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol. II, București, 1978, p. 231.

2. La Pr. prof. dr. Ioan G. Coman, *Scriitori bisericești din epoca străromână*, București, 1972, p. 156.

Sărbătorind acest mare praznic trebuie să înțelegem că nu ne vom putea împărtăși și nici bucura de darurile învierii lui Hristos dacă nu-L vom urma și în purtarea crucii, murind prin ea păcatului, cum ne învață Sfântul Apostol Pavel zicînd : «*Viața lui Iisus să se arate în trupul nostru cel muritor*»³ pentru că «*Cel Care a înviat pe Domnul Iisus ne va învia și pe noi cu Iisus*»⁴.

După cum în întuneric nu putem umbla fără o lumină călăuzitoare, tot așa și noi, creștinii, fără călăuza care este Iisus Hristos, Cel ce se numește pe Sine lumina lumii, nu putem umbla întru adevărul vieții. «*Eu sînt Lumina lumii ; cel care Îmi urmează Mie nu va umbla în întuneric, ci va avea lumina vieții*»⁵.

Niciodată nu s-au rostit de către vreun om cuvinte ca acestea. Istoria omenirii cunoaște multe personalități, care au contribuit, prin învățăturile lor, la propășirea ființei umane, la alungarea rătăcirilor, a falselor închipuiri, a superstițiilor și a ignoranței. Profeti, filosofi și oameni de știință au aprins făclii în văile trecutului întunecos al omenirii și sînt prețuiți de toți cei ce însetează după adevăr și doresc o viață mai bună. Dar nici unul dintre muritori nu a îndrăznit să se numească pe sine «Lumină a lumii». Singur Dumnezeu — Omul Iisus Hristos — S-a numit astfel și S-a dovedit cu prisosință a fi Lumină a lumii.

Mai întii, Domnul nostru Iisus Hristos este lumină și «soare al dreptății» deoarece ne-a învățat adevărul despre Ființa lui Dumnezeu. Căci Sfântul Apostol Ioan la începutul Evangheliei ce-i poartă numele zice : «*Pe Dumnezeu nimeni nu L-a văzut vreodată ; Fiul Cel Unul-Născut, Care este în sînul Tatălui, Acela a mărturisit*»⁶.

Prin cuvinte simple și clare, ca razele de soare, Mîntuitorul a vorbit mereu despre Ființa divină. El a învățat că Dumnezeu este Ziditorul cerului și al pămîntului și Părinte al tuturor oamenilor. Este puterea nemărginită, atotînțeleaptă, atotbună, care poartă grijă de făptura Sa, conducînd-o spre țelurile ei mărețe și veșnice.

«*Dumnezeu este iubire*» — zice un ucenic al Mîntuitorului — iar dragostea Lui s-a arătat în faptul că pe «*Fiul Său Cel Unul-Născut L-a trimis Dumnezeu în lume, ca prin El viață să avem*»⁷.

Nu mai puțin minunată este învățătura Domnului Hristos despre valoarea ființei umane și menirea ei în lume. Cine este omul? s-au întrebat mulți cugetători în cursul vremurilor. Unii au răspuns că omul este «o ființă socială», alții că «e trestie cugetătoare». Mult mai măreață, plină de bucurii și izvor de mari nădejdi, este învățătura Domnului Hristos despre om și menirea lui.

Mai întii, descoperirea dumnezeiască ne arată că noi, fiii lui Adam, sîntem zidiți «*după chipul lui Dumnezeu*»⁸, adică înzestrați cu suflet nemuritor, cu rațiune și voie liberă, cu spirit creator, pus în slujba adevărului și al binelui.

3. II Corinteni 4, 11.

4. II Corinteni 4, 14.

5. Ioan 8, 12.

6. Ioan 1, 18.

7. I Ioan 4, 8—9.

8. Facere 1, 27.

În vremea veche, chiar la popoarele foarte civilizate, importanță avea doar viața celor bogați și puternici. Ceilalți muritori erau socotiți numai ca unelte de muncă, robi împovărați de stăpînii lacomi și nemiloși.

Iisus Hristos a venit și a învățat că oamenii sînt prin har «*fii ai lui Dumnezeu*»⁹. Astfel că toți, în mod egal, au aceeași valoare în ființa lor și în fața Tatălui ceresc, bărbatul ca și femeia, cel sănătos ca și cel bolnav, copilul ca și cel matur, deoarece toți au fost răscumparați prin aceeași jertfă de pe cruce. Căci, așa cum ne încredințează Sfîntul Apostol Pavel: «*Sîntem fii ai lui Dumnezeu. Și dacă sîntem fii, sîntem și moștenitori, moștenitori adică ai lui Dumnezeu și împreună-moștenitori cu Hristos, dacă pătimim împreună cu El, ca împreună cu El să ne și preamărim*»¹⁰.

Iubiți fii duhovnicești,

Ne mai stăruie în suflete emoția prilejuită de momentul impresionant cînd a început slujba bisericească în această noapte sfîntă. Potrivit străvechilor noastre rînduiri, la chemarea ce vi s-a făcut de către slujitorul bisericii «*Veniți de luați lumină*», v-ați apropiat de Sfîntul Altar pentru a vă aprinde făcliiile. Apoi, rînd pe rînd, unul de la altul ați luat lumină din lumină pentru prăznuirea negrăitei minuni a învierii Domnului Hristos.

Dorim ca această datină să fie un simbol al părtășiei tuturor la darurile care au răsărit din mormîntul lui Iisus Cel înviat. Cel mai mare dar este făgăduința că prin învierea Sa, Domnul Hristos ne va trece și pe noi de la moarte la viață și ne va ridica de pe pămînt la cer dacă vom săvîrși fapte bune, așa cum spune o frumoasă cîntare în cinstea marelui praznic: «*Ziua învierii și să ne luminăm popoare! Paștile Domnului, Paștile! Că din moarte la viață și de pe pămînt la cer, Hristos Dumnezeu ne-a trecut pe noi*»¹¹. Prin această cîntare ni se adresează tuturor îndemnul să ne luminăm, adică să ne bucurăm, dar în același timp, să viețuim după modelul lui Hristos, care este lumina lumii și far călăuzitor în trăirea după voia lui Dumnezeu.

Învățătura sfintei noastre Biserici ne arată că lumina Mîntuitorului ni se împărtășește tuturor mai întii, prin Taina Sfîntului Botez, cînd duhovnicește ne naștem din nou spre a deveni purtători și urmași ai lui Hristos, îmbrăcîndu-ne cu lumina Duhului Sfînt, cum glăsuiește cîntarea noastră ortodoxă: «*Cîți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați și îmbrăcat*».

9. Ioan 1, 12.

10. Romani 8, 16—17.

11. Irmos de la slujba învierii.

Dar ceea ce la Botez a fost doar un început, avem datoria să desăvârșim, prin viața și faptele noastre de fiecare zi, ca să ne facem vrednici de chemarea la care am fost rânduți. «*Umblați ca fiii ai luminii!* — ne poruncește marele apostol al neamurilor. *Pentru că roada luminii este în orice bunătate, dreptate și adevăr, încercînd ce este bine-plăcut Domnului. Și nu fiți părtași la faptele cele fără de roadă ale întunericului*»¹². Așadar, harul pe care îl primim de sus, trebuie să aducă roadele Duhului Sfînt în viața credincioșilor.

Dacă, precum am văzut, lumina lui Hristos ne-a descoperit pe Dumnezeu-Tatăl, Cel milostiv și drept, cuvine-se să credem în El, să ascultăm și să împlinim voia Sa cea sfîntă, mai cu seamă porunca iubirii de aproapele, potrivit îndemnului scripturistic care zice: «*Îmbrăcați-vă întru dragoste care este legătura desăvîrșirii. Și pacea lui Hristos, întru care ați fost chemați, să stăpînească în inimile voastre*»¹³.

În acest înțeles, noi, fiii Bisericii străbune, ca unii ce sîntem următori ai lui Hristos, trebuie să ne străduim a deveni făclii de lumină, din lumina cea neînserată a învierii Domnului nostru Iisus Hristos care ne poruncește tuturor celor ce Îi slujim și credem în El: «*Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, încît să vadă faptele voastre cele bune și să slăvească pe Tatăl vostru Cel din ceruri*»¹⁴.

Iubiți fii duhovnicești,

Înaintașii noștri, fiind luminați de Duhul Sfînt, au păzit cu multă grijă crezul strămoșesc, dar, în același timp, s-au străduit și pentru împlinirea visului lor de veacuri ca să fie uniți cu toții în același stat, vis de aur pe care și l-au împlinit la 1918, eveniment cunoscut în istoria noastră națională sub numele de Unirea cea mare, de la care, anul acesta, cu aceeași dragoste de țară, aniversăm 70 ani. Să păstrăm cu atenție și să întărim unitatea neamului nostru, cunoscînd că orice dezbinare, orice ceartă și ură slăbesc temeliiile Patriei, lăsată ca moștenire sfîntă de către înaintași. În continuare, datori sîntem să fim neobosiți apărători ai păcii.

Este cunoscut faptul că în vremea noastră viața omenirii este din ce în ce mai amenințată de pericolul unui dezastru mondial. Oameni doritori de bine din lumea întreagă își unesc strădaniile pentru a pune stavilă acestei primejdii înfiorătoare.

Poporul nostru, în frunte cu înalta conducere de stat, ca întotdeauna, depune eforturi mari pentru eliminarea armelor ucigătoare, crea-

12. Efeseni 5, 8—11.

13. Coloseni 3, 14—15.

14. Matei 5, 16.

rea unui climat de bună înțelegere și conlucrare cu celelalte popoare din lume, și luptă pentru dezarmare, în primul rînd pentru dezarmarea nucleară.

De aceea, și noi, ca fii ai Bisericii, străduindu-ne a fi urmași ai lui Hristos prin cuvînt, dar îndeosebi prin fapte, trebuie, în același timp, să fim slujitori ai semenilor și neamului nostru, unindu-ne cugetele și acțiunile noastre pentru binele Patriei, liniște și pace în lumea întreagă.

Să ne bucurăm așadar că ne-am învrednicit să prăznuim în tihnă această mare sărbătoare creștinească și să rugăm pe Tatăl ceresc să fie cu noi și de acum înainte, ajutîndu-ne să trăim în liniște și bună înțelegere. *«Iar Dumnezeuul păcii, Cel Care prin sîngele unui testament veșnic a sculat din morți pe Păstorul Cel mare al oilor, pe Domnul nostru Iisus, să vă întărească în orice lucru bun, ca să faceți voia Lui și să lucreze în noi ceea ce este bine plăcut în fața Lui»*¹⁵, prin Iisus Hristos, Căruia fie slava în vecii vecilor, Amin !

HRISTOS A ÎNVIAT !

Al vostru de tot binele voitor și împreună pururea rugător către Hristos Domnul cel înviat,

† **EPIFANIE**
EPISCOPUL BUZĂULUI

---

15. Evrei 13, 20—21.

ÎN DUHUL EVLAVIEI ORTODOXIEI ROMÂNEȘTI

CUVÎNTAREA PREA FERICITULUI PATRIARH TEOCTIST
LA ÎNȚILNIREA CU PĂRINȚII PROTOPOPI ȘI SECRETARI,
CU PĂRINȚII MISSIONARI ȘI CU CONTABILII DE LA
PROTOIERIILE DIN CUPRINSUL ARHIEPISCOPIEI BUCUREȘTILOR

— joi, 18 februarie 1988 —

Prea Cucernici Părinți,

După cum vă este cunoscut, a intrat în tradiția muncii noastre întilnirea periodică cu părinții protopopi și secretari, cu părinții misionari și cu contabilii de la protoierii, în scopul îmbunătățirii continue a activității administrative, a respectării cit mai fidele a disciplinei financiare și a aducerii la cunoștință a hotăririlor și măsurilor Sfintului Sinod privind lucrarea și metodele cele mai potrivite de pastorație și de păstrare a unității de credință. Acestea sînt preocupări de totdeauna ale Bisericii noastre, dar care astăzi, raportate la strădaniile multiple ale poporului nostru pentru continua înălțare a patriei, fac ca și activitatea slujitorilor bisericești să fie cit mai actuală și plină de înaltă responsabilitate. În această privință, așteptăm ca în cadrul ședinței să fie aduse și de către dumneavoastră la cunoștința Centrului eparhial aspecte noi, ivite în activitatea desfășurată la parohie și la protopopiat, precum și propuneri, care vor fi analizate cu toată atenția, pentru a se lua măsurile ce se impun.

Mai întii de toate, aș dori să vă atrag atenția să observați că în fața dumneavoastră se află părinții consilieri nou-numiți în locul celor pe care vîrsta și activitatea i-au îndreptățit să se retragă la parohie. Prezentindu-vă pe noii noștri colaboratori, preoți cu experiență bogată în cîmpul administrației noastre bisericești, le urăm bun-venit în funcțiile ce li s-au încredințat, cu nădejdea că Prea Cucerniciile lor vor aduce un spor însemnat în lucrarea Centrului eparhial, prin împlinirea cu rivnă și conștiinciozitate a îndatoririlor ce le revin.

În cancelaria eparhială se cere multă muncă, pricepere și devotament în rezolvarea dreaptă a problemelor care se ivesc. Sint reprezentate aici 19 protoierii, destul de întinse, cu aspecte deosebite din punct de vedere administrativ, gospodăresc și pastoral. Pretutindeni, în cuprinsul Arhiepiscopiei Bucureștilor, lucrarea amplă de modernizare a orașelor și localităților se află în plin avânt. Aceasta cere și din partea noastră atît înțelegere, cit și participare activă. Avem, deci, îndatoriri mari. Pentru a le duce la îndeplinire ne trebuie putere de muncă și mai ales pricepere, zel și dăruire în slujba Bisericii strămoșești. De aceea am socotit necesar ca încă de acum, la început de an, potrivit ordinii de zi ce s-a întocmit de către Permanența Consiliului eparhial, să abordăm diferite aspecte de ordin administrativ, pastoral, cultural, financiar-gospodăresc, toate foarte importante pentru ca parohia și protopopiatul să fie la înălțimea cuvenită.

Tuturor ne este cunoscut că Biserica noastră își desfășoară activitatea în viața credincioșilor noștri potrivit prevederilor Statutului de organizare și funcționare, aprobat de Conducerea de stat, cadru legal în care cei doi mari patriarhi de veșnică pomenire, Justinian Marina și Iustin Moiescu, care au păstorit în epoca aceasta de importante și mari prefaceri sociale, au sporit agonisita multiseclară a Bisericii noastre strămoșești. În acest cadru, avem un loc bine precizat, bucurindu-ne, ca slujitori ai altarului, de stimă și respect, fiind, în același timp, chemați, în calitate de cetățeni ai țării, să sprijinim strădaniile poporului pentru o viață tot mai înfloritoare. Această realitate se manifestă nu numai la nivel de parohie, de protopopiat sau Centru eparhial, ci și de ierarhie bisericească, cuprinzînd toate sectoarele noastre de activitate, căci, așa cum știți, Biserica noastră își face neconținut văzută și simțită prezența în viața țării, bucurindu-se, cum am spus, de încredere și stimă din partea forurilor de stat.

Mărturii ale cadrului acesta de activitate a Bisericii Ortodoxe Române stau lucrările noului Institut teologic și Centrului ecumenic din București, care se desfășoară cu sprijinul larg al Departamentului Cultelor, lucrările de consolidare și restaurare a bisericii Sfîntul Spiridon-Nou din Capitală și cele de construcție a noilor Ateliere de obiecte bisericești ale Patriarhiei, care sint într-un stadiu avansat. Le acestea se adaugă lucrările de restaurare a numeroase monumente istorice, biserici și minăstiri din întreaga țară, precum și cele de întreținere și reparație a bisericilor parohiale sau de ridicare din temelii a unor noi locașuri de rugăciune, pe care le aveți în cadrul preocupărilor Prea Cucernicilor Voastre. Pe plan eparhial, avem în grijă activitatea Institutului teologic, oglindă fidelă a ceea ce înseamnă astăzi învățămîntul nostru teologic superior, care acordă titluri academice, de la licență pînă la doctoratul în teologie, și în cadrul căruia se pregătesc, alături de viitori slujitori ai Bisericii, și studenți de peste hotare. Un însemnat număr de studenți de-ai noștri sint repartizați la studii de specializare în străinătate, pe lingă diferite centre universitare. Seminarul teologic, la rîndul său, asigură toate condițiile de viață și de studiu pentru elevi și se îngrijește totodată de disciplină și de comportarea lor, precum și de buna desfășurare a procesului de învățămînt.

Prin activitatea depusă în parohii de către slujitorii pregătiți la Seminarul și Institutul nostru, activitate rodnică și bogată pe plan bisericesc și național, ca și prin lucrarea desfășurată de preoții ce ostensesc la parohiile ortodoxe române de peste hotare, formați de asemenea în școlile noastre teologice, se arată duhul Învățămintului nostru teologic, pe coordonatele patristice și ale cerințelor Bisericii Ortodoxe Române în actualitate. De aceea în domeniul muncii administrative se cere din partea noastră, a consilierilor de la Centrul eparhial, a protopopilor și a celorlalți colaboratori, tot mai multă râvnă și interes, tot mai multă responsabilitate și dăruire, așa cum se cere de altfel astăzi în activitatea tuturor fiilor patriei, astfel încît, fiecare, din locul în care se află, să ajute preoțimea în lucrarea ce o desfășoară, sprijinind-o să meargă neconținut pe acest drum al slujirii Bisericii și Țării.

Cu deosebire în vremea de astăzi, sensul administrației bisericești, începînd cu slujirea mea, cu a arhierelor, continuînd cu a dumnea-voastră și pînă la cea a preoților, nu poate fi conceput în atitudinea de superioritate, de distanță față de colaboratori și față de credincioși. Sensul slujirii noastre este și trebuie să fie cel de împreună-lucrare, dominată de spiritul de jertfelnicie, de dăruire în muncă, de cinste și demnitate desăvîrșită din partea tuturor. De aceea, se cere foarte multă corectitudine, foare multă tresvie, cum spuneau Sfinții Părinți, în toată activitatea pe care o desfășurăm, în calitate de slujitori ai Bisericii și de cetățeni ai țării, pe linia respectării disciplinei financiare și a păstrării Patrimoniului național, cu atît mai mult cu cît, în această direcție, ne bucurăm de sprijinul și încrederea Conducerii de stat.

Avem o experiență bogată în ceea ce privește buna chibzuință a fondurilor bisericești, care nu sînt ale preotului, ale protopopului sau ale arhierelui, ci sînt ale Bisericii, ale credincioșilor. Față de acestea trebuie să ne comportăm fiecare, la parohie, la protoierie și la Centrul eparhial, cu toată atenția și tot respectul, cu conștiința clară că administrăm un bun obștesc, un bun ce face parte integrantă din comuniunea noastră, un bun la realizarea căruia contribuie și sprijinul Statului nostru, căci, după cum cunoașteți, acesta ne asigură retribuițiile din bugetul său, adică din munca întregului popor. Iată de ce, în domeniul acesta se cere din partea tuturor colaboratorilor, și în primul rînd din partea părinților consilieri și a părinților protopopi, a contabilității de la Centrul eparhial și de la protoierii, atentă grijă și stăruitoare preocupare pentru ca preoțimea să meargă, așa cum este firesc, pe drumul corectitudinii și al disciplinei, să-și însușească pe deplin sentimentul înaltei responsabilități față de administrarea bunurilor încredințate și discernămintul de a nu confunda drepturile ce i se cuvin pentru munca depusă cu fondurile obștești, de a nu identifica bunurile personale cu cele parohiale.

Știm cîte neajunsuri se ivesc și cîtă pagubă se pricinuieste Bisericii din cauza încălcării de către unii preoți a disciplinei financiare. Acest lucru e de neconceput, dacă ne gîndim că respectarea disciplinei financiare constituie o caracteristică a vieții noastre sociale, oglindită în vrednicia orînduirii noastre de stat, care urmărește ca peste tot în țară să se înstăpînească duhul corectitudinii și al înțeleptei chivernisiri a

bunurilor obștești. Însăși prezența reprezentanților Departamentului Cultelor la întâlnirea noastră de astăzi, care s-a făcut simțită binevoitor și cu roade deosebite și cu prilejul altor întâlniri, talmăcește această grijă și preocupare a forurilor de stat de a ne transmite în mod direct toate îndrumările necesare în acest domeniu.

Stăruim de aceea foarte mult ca organele de control financiar de la Centrul eparhial să acționeze cu toată competența și prestigiul cuvenit. Revizorii noștri contabili trebuie să fie, atit la protopopiate cit și la parohii, adevărate organe de îndrumare și control, promovind pretutindeni spiritul de cinste și de corectitudine pe care Biserica îl deține prin însăși structura ei. Trebuie să spunem aici că deși, din fericire, cei mai mulți își îndeplinesc în mod conștiincios datoriă, totuși, din păcate, mai sînt încă și unii care nu se situează la înălțimea acestei cerințe. Recomandarea dată de Centrul eparhial ca îndrumarea și controlul să se facă pe teren, la parohii, n-a fost întotdeauna respectată. În multe cazuri, revizorii noștri contabili s-au mulțumit să efectueze controlul de la sediul protoieriei, sau al Centrului eparhial, iar atunci cînd au făcut deplasarea pe teren, s-au limitat la parohiile cele mai apropiate de acestea. Or, îndrumarea și controlul sînt folositoare numai atunci cînd se exercită la fața locului, pentru a se verifica temeinic situațiile și a se vedea greșelile, care pe nimeni nu trebuie să înapăiminte într-atit încit, atunci cînd se ivesc, să determine la comiterea de falsuri, ci, dimpotrivă, la îndreptarea și la evitarea repetării lor. Pentru aceasta, vă îndemnăm, Prea Cucernici părinți protopopi și secretari, să fiți mesagerii noștri, să nu îngăduiți preoților să se preteze la metode bolnăvicioase de întîmpinare a controlului financiar. Totodată, părinții protopopi sînt îndatorați, ca slujitori ai altarului și delegați ai noștri, să nu admită organelor de control să folosească altă procedură decit aceea stabilită și promovată de Centrul eparhial. Altfel, pot să apară fel de fel de nereguli și încurcături, în care cad atit preoții și membrii organelor de control, cit și ei, ca reprezentanți ai noștri. Constat, privind în sală, că majoritatea contabililor de la protoierii sînt femei și lucrul acesta nu este rău, pentru că, prin structura lor, femeile procedează de obicei cu multă grijă și meticulozitate, iar în condițiile în care preoții sînt ocupați cu diferite alte lucrări, ele pot face față cu încredere obligației de a cunoaște normele disciplinei financiare și de a veghea la respectarea lor.

Trecînd acum la o altă latură a activității noastre, cea pastorală, deosebit de importantă astăzi, prin care se înțelege întreaga manifestare a preotului, atit ca slujitor și păstrător al credinței strămoșești, cit și ca paroh și chivernisitor al bunurilor obștești, dar și ca cetățean, precizez că părinților protopopi și secretari, precum și părinților misionari le revine responsabilitatea de a aduce la îndeplinire toate hotărîrile și îndrumările stabilite de Sfîntul Sinod în această privință. În fruntea întregii lucrări pastorale trebuie să stea corectitudinea preotului, atit în ceea ce privește respectarea programului liturgic și a îndatoririlor ce îi revin în legătură cu săvîrșirea slujbelor și acordarea asistenței duhovnicești a credincioșilor în parohie, cit și a programului de activi-

tate predicatorială, catehetică. În legătură cu acest din urmă aspect este necesar să se înțeleagă că activitatea amvonului nu trebuie slăbită sau neglijată. Dacă în activitatea liturgică preotul nu se poate mulțumi cu o prezență formală, pentru că un asemenea lucru ar însemna un compromis și o abatere de la una din obligațiile sale esențiale, îndeplinirea cerințelor amvonului constituie de asemenea o îndatorire pe care el nu trebuie să o îndeplinească superficial. Amvonul trebuie înviorat continuu și pentru aceasta părinții misionari, părinții protopopi și secretari sînt chemați să acționeze cu toată hotărîrea și responsabilitatea. În legătură cu aceasta considerăm că și consilierul de la Sectorul cultural de la Centrul eparhial, precum și inspectorul bisericesc au un rol important în intensificarea activității pastorale a preoților. De aceea, ne vom gândi ca și ei să se deplaseze periodic la parohii pentru a vedea cum se întocmește și cum se îndeplinește programul de pastorație.

Este o mare scădere a muncii noastre aceea de a nu se acorda peste tot atenția cuvenită amvonului. Aceasta înseamnă o dezertare de la una din laturile ființiale ale misiunii preoțești, iar lipsurile în această direcție se manifestă și prin dezinteresul preoților față de cerințele de teren ale credincioșilor, fapt care lasă parohia fără apărare în fața atacurilor prozelitiste. Atunci cînd preotul neglijează parohia și își irosește timpul cu îndeletniciri și ocupații în afara misiunii sale, în localitatea respectivă proliferează grupările sectare, ceea ce, cum știți, se răsrînge negativ asupra întregii noastre vieți bisericești. De aceea, în ordinea de zi întocmită pentru întîlnirea de astăzi s-a prevăzut ca problema prezenței și activității preoților în parohie să fie dezbătută pe larg, iar concluziile ce vor rezulta să fie aduse la cunoștința tuturor la Conferințele administrative.

Am dorit să discutăm cu dumneavoastră, în calitate de colaboratori ai Centrului eparhial, toate aceste probleme, ținînd seama că lucrarea noastră nu va fi încununată de roade dacă se va desfășura unilateral. E greu de presupus ca un slujitor al Bisericii să fie un priceput gospodar și să nu fie în același timp și un bun misionar și liturghisitor, căci, de obicei, aceste laturi se îmbină și se împletesc. Cel care nu este bun liturghisitor și slujitor la biserică, acela lasă de dorit și în ceea ce privește întocmirea evidențelor de cancelarie sau respectarea disciplinei financiare. În acest spirit trebuie să acționăm noi pentru a-i ajuta pe preoți să-și completeze și să-și îmbunătățească necontenit activitatea. Aceste probleme au fost rînduite să se trateze, de altfel, și la Institutul teologic și la Seminar, la obiectele practice, pentru ca, încă de pe băncile școlii, să se înstăpinească în conștiința viitorilor slujitori ai Bisericii, duhul activității pastorale.

În continuare, amintind importanța activității pe plan social și patriotic, precizăm că preoții nu trebuie să fie străini de problemele sociale și cetățenești, ci să participe activ la viața satelor, a comunelor și a localităților respective. Ei trebuie să sprijine permanent preocupările și inițiativa social-culturale ale organelor locale. de stat, să le vorbească credincioșilor despre acestea și să-i îndemne la înfăptuirea lor. O asemenea activitate îl onorează pe preot; dimpotrivă, atunci cînd preotul

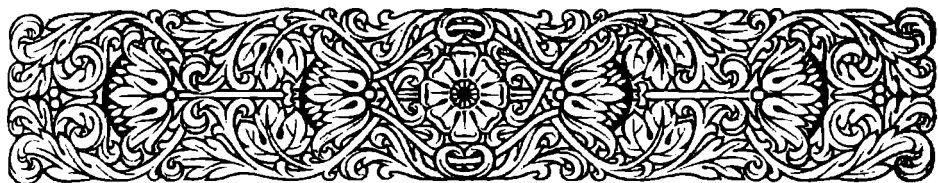
se izolează de viața comunității românești unde își desfășoară lucrarea bisericească, el se înstrăinează și de enoriașii săi. De aceea, preotul trebuie să cunoască și să înțeleagă bine cerințele vieții noi din patria noastră, deoarece Biserica și poporul nostru au fost, sint și vor fi întotdeauna o unică ființă. El are datoria de a fi la curent cu presa noastră, în primul rînd cu presa bisericească, atît de bogată astăzi, dar și cu presa de stat, cu revistele de cultură care aduc atîtea noutăți și atît de bogate adevăruri despre trecutul nostru istoric, despre politica de pace a Conducerii noastre de stat, despre personalitatea președintelui României, Dl. Nicolae Ceaușescu.

Un rol important în acest scop îl pot îndeplini bibliotecile parohiale, cărora preoții trebuie să le acorde importanța cuvenită. O carte trebuie tratată cu respect, deoarece ea înseamnă ardere îndelungată de energie, de preocupări, de muncă și dăruire. Avem în vremea noastră cea mai bogată literatură teologică pe care Biserica a cunoscut-o vreodată, atît în domeniul istoriei bisericești, al culturii și artei creștine, cît și în domeniul cultului. Preotul nu trebuie să stea departe de carte, de cultură, de tot ceea ce întregul nostru popor se preocupă astăzi.

În încheiere, exprimîndu-mi satisfacția pentru ocazia de a vă cunoaște mai îndeaproape pe toți și de a prețui activitatea părinților protopopi și secretari, a părinților misionari, care, așa cum rezultă din experiența ultimului an, este rodnică și bogată, folosesc acest prilej ca să vă împărtășesc toată mulțumirea mea și a colaboratorilor de la Centrul eparhial.

Rog pe Bunul Dumnezeu să lumineze și să călăuzească lucrările întîlnirii de astăzi, iar pe dumneavoastră să transmiteți preoțimii, celorlalți colaboratori și credincioșilor pe care îi păstoriți binecuvîntarea mea, împreună cu urarea de depline succese și satisfacții în munca ce o depuneți în slujba Bisericii strămoșești și a patriei noastre dragi. Vă pun în deosebi la inimă un îndemn aducător de roade din gîndul și scrisul Sf. Ap. Petru : «După harul pe care l-ați primit fiecare, slujiți-vă de el spre folosul tuturor ca niște buni iconomi ai harului celui de multe feluri al lui Dumnezeu» (I Petru, 4, 10).

Binecuvîntarea Domnului să fie cu noi cu toți. Amin !

ÎNDRUMĂRI OMILETICE ȘI PASTORALE

LA DUMINICA A IV-a DIN POST
(Sfintul Ioan Scărarul)

TREPTELE DESĂVÎRȘIRII SPIRITUALE

Învățătura creștină — cea mai înaltă și cea mai curată învățătură — urmărește înduhovnicirea spirituală a credinciosului, purificarea moravurilor, regăsirea echilibrului sufletec, restaurarea omului launtric, dăltuirea creștinului în plenitudinea lui existențială, înălțarea lui spre culmile desăvârșirii spirituale, coborîrea cerului pe pământ. Iar preoția este forța dinamică a cerului, care convertește pământul să devină împărăție a lui Dumnezeu, să facă din veacul acesta un fragment din veșnicie.

Spre deosebire de concepțiile vechi precreștine, Hristos Mîntuitorul prin sublima Sa învățătură, a dat omenirii o nouă orientare, o nouă concepție de viață, cum Însuși mărturisește : «*Eu, Lumină am venit în lume, ca tot cel ce crede întru Mine, să nu rămînă întru întuneric*», (Ioan XII, 46). Iar cu alt prilej divinul Învățător afirmă : «*Eu sînt Lumina lumii. Cine îmi urmează Mie, nu va umbla întru întuneric, ci va avea lumina vieții*» (Ioan VIII, 12).

Sub revărsarea luminii divine, care s-a descoperit prin Hristos Mîntuitorul, credinciosul poate urca piscurile vieții duhovnicești, culmile altitudinii etice.

Apariția luminii divine pe muntele Taborului, a produs clipe de adincă bucurie sfinților Apostoli, încît ei au exclamat : «*Doamne bine este nouă a fi aici !* (Matei XVII, 4). Tot așa și lumina învățăturii creștine adusă în lume de Iisus, revarsă în sufletul credinciosului incommensurabile bucurii duhovnicești, dîndu-i prilejul să vadă ce piscuri sublime, mărețe și necunoscute cuprinde, ce izvoare calde și dătătoare de viață izvorăsc din dragostea lui Dumnezeu pentru noi.

Hristos Mîntuitorul, Lumina, a coborît pe pământ, ca să ne ridice la ceruri, spre culmile desăvârșirii spirituale. El fiind *Calea, Adevărul și Viața* ne-a trăsut adevărata linie de viețuire spirituală, coborîrea Lui în lume constituind o totală și adincă renaștere spirituală, un botez re-generator pentru omenire.

Prin sublima Sa învățătură, divinul Învățător ne-a arătat că dincolo de frământarea clipei trecătoare, se manifestă în gândurile și faptele noastre, ceva din permanența și maiestatea eternității, că prin antena sufletului său, credinciosul poate prinde — prin credință și rugăciune continuă — vibrațiile cerului, simfonia veșniciei, misterul divinității.

Procesul desăvârșirii noastre în viața duhovnicească, trece prin mai multe trepte: purificarea, adică curățirea de păcate, iluminarea și unirea deplină cu Dumnezeu, îndumnezeirea ființei noastre.

Toți credincioșii sînt chemați să ostenească în cele ale duhovniciei, să urce treptele desăvârșirii spirituale, scara lui Iacov, care unește cerul cu pămîntul, divinul cu umanul, eternul cu vremelnicul.

Păsările în zborul lor spre înălțimi, părăsesc pămîntul și se urcă treptat spre înaltul cerului albastru. La fel și credinciosul spre a se putea împărtăși de bucuriile cerești, trebuie să se elibereze treptat din mrejele pasiunilor omenști, să trăiască o adevărată viață în Hristos Mîntuitorul, sub faldurile de lumină ale cerului, în duhul transfigurator al Evangheliei, înălțîndu-se spre piscurile vieții duhovnicești.

În Duminica a IV-a a Sfîntului și Marelui Post al Învierii Domnului — timp de înfrînare, de purificare, de îndreptare, și de împăcare a credinciosului cu Dumnezeu prin apele cristaline ale lacrimilor, Biserica noastră sărbătorește pe Sfîntul Ioan Sinaitul, numit și Scărarul.

Vede lumina zilei după toate probabilitățile, la sfîrșitul secolului al VI-lea, în anul 579. La vîrsta de 16 ani, intră în mînăstirea SINAI, consacîndu-se unei intense vieți duhovnicești. Se retrage apoi într-o peșteră, la poalele muntelui Sinai, loc izolat numit Thola, la 5 mile de mînăstire, unde viețuiește timp de 40 de ani, în post, rugăciune și meditație. Ajunge egumen al mînăstirii Sinai, în care timp îndrumă pe monahii din mînăstire, pe calea desăvârșirii, alcătuiind scrierea «SCARA». Profundele sale înclinații spre viața ascetică, îl determină să se retragă din nou în peștera lui solitară, unde trece la cele eterne, urcînd culmile nefîrșitului în anul 659.

S-a numit Scolasticul, fiind inițiat în științele vremii, Sinaitul, întrucît era starețul mînăstirii Sinai și îndeosebi Scărarul, după opera sa «Scara» sau «Scara paradisiului», lucrare ce îl face celebru. Această lucrare, strălucită sinteză a vieții ascetice, zugrăvește plastic, în 30 de capitole, intitulate Cuvinte, căile ce duc spre azurul înălțimilor cerești. Ea excelează prin varietatea problemelor tratate ca și prin precizie și deosebită expresivitate.

După o introducere asupra vieții monahale, tratează despre virtuți și păcate, despre legătura treimii virtuților — a iubirii, a nădejzii și credinței — coordonate fundamentale ale desăvârșirii creștine, despre liniștea sfîntă, rugăciunea personală, eliberarea de patimi, etc.

«Scara» a fost mult copiată în limba greacă, apoi tradusă în alte limbi, siriacă, latină, spaniolă, slavonă, română. Pe teritoriul Țărilor Românești, manuscrise slave s-au păstrat din secolul al XV-lea, dar foarte timpuriu s-a răspândit și în manuscrise grecești.

- Prima traducere românească a «Scării» e cea făcută de mitropolitul Varlaam al Moldovei, pe cînd era monah la mînăstirea Secu, care deși nu s-a tipărit, a avut o largă răspîndire în manuscrise copiate, ce se păstrează în biblioteca Academiei Române și în biblioteca Patriarhiei Române. Traducerea arhim. Vartolomeu Măzăreanu datează din 1766, iar în anul 1814 la mînăstirea Neamț se imprimă o altă Scară, în românește, de mitropolitul Veniamin Costache, îmbunătățind o altă traducere existentă. La sfîrșitul secolului XVIII apare traducerea lui Samuil Micu Clain. Mitropolitul Tit Simedrea a tradus-o în românește după «Scara Paradisi» vol. I—II, apărută la Torino, sub semnătura traducătorului Pietro Trevisan. O traducere a «Scării» a făcut și I.P.S. Mitropolit Dr. NICOLAE al Banatului și în sfîrșit în 1980, Prof. Dr. DUMITRU STĂNILOAE, publică într-o nouă traducere «Scara» în colecția Filocalia, vol. IX, apărută în prestigioasa editură a Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române.

În cursul timpului, datorită conștiinței credincioșilor de a atinge deșăvîrșirea și urmînd linia trasată de Sfîntul Ioan Scărarul, au mai apărut astfel de lucrări. Așa în Biserica Apuseană a apărut în secolul al XII. «Scara Paradisului» a lui Guig de Chartres, superior al mînăstirii La Grande Chartreuse. Aci se expun 4 trepte pentru deșăvîrșirea morală: citirea Sf. Scripturi, meditația adică străduința de a pătrunde sensurile tainelor dumnezeiești, rugăciunea adică înălțarea sufletului spre Dumnezeu și în sfîrșit, contemplația, adică împărtășirea dulceții veșnice.

În 1470 apare în orașul Augsburg «Urmarea lui Hristos», majoritatea cercetătorilor atribuind-o lui Toma de Kempis, starețul mînăstirii augstiene Sf. Agnes. Concepută în linii simple și mărețe, în fiecare pagină și capitol vibrează puternic, una și aceeași idee: «trăirea în Hristos», răscolind sufletele pînă în cele mai tainice profunzimi. În această lucrare credinciosul creștin din orice epocă poate găsi prețioase îndemnuri duhovnicești, contururi de lumină, idei cardinale pentru zidirea templului spiritual în ființa sa. Sinteză a iubirii creștine, «Urmarea lui Hristos» este cu drept cuvînt o capodoperă prin excelență a evlaviei creștine, despre care cineva se pronunța «că este cea mai frumoasă carte ieșită din mîna omului, fiindcă Evanghelia este scrisă sub inspirația Sfîntului Duh». Dacă am asemăna Sfînta Scriptură cu o catedrală magnifică, apoi această carte «Urmarea lui Hristos» ar fi tinda ei, avînd darul de a mîngîia, zidi și converti sufletele la credință, după peregrinări în indoieli și incertitudini.

Ideile dominante ce se desprind din această lucrare sînt : pacea lăuntrică, liniștea, mulțumirea sufletească, stări care se dobîndesc prin luptă continuă împotriva patimilor, între care trufia este cea mai ucigătoare de suflet.

Lucrarea cuprinde 3 părți distincte :

1. Partea I deschide prin smerenie calea către Mîntuitorul.

2. Cartea a II-a reliefează restaurarea omului lăuntric, conturînd profilul spiritual al credinciosului pașnic, suferința și durerea fiind cel mai puternic instrument de sanctificare, de apropiere de Dumnezeu.

3. Cartea a III-a, intitulată Viața lăuntrică — elogiul al dragostei față de Dumnezeu — este o frescă vie, zugrăvind-ne întreaga gamă de frămîntări ale unui suflet insetat de Domnul.

Finalul lucrării, Cartea a IV-a este o strălucită sinteză dogmatică despre Sfînta Împărtășanie.

«Scările» acestea reliefează în chip deosebit dorința de totdeauna a credinciosului de a urca treptele desăvîșirii spirituale, spre împărăția lui Dumnezeu, cetate așezată pe vîrf de munte, care se cucerește, prin continuă rîvnă duhovnicească, prin trăirea permanentă cu Hristos Mîntuitorul, certitudinea noastră în procesul mîntuirii, dorință izvorîtă din credința în nemurirea sufletului. Căci omul deși trăiește pe pămînt, în adîncul ființei sale se zbuțuiește de dorul după alte tărîmuri, clădește pentru veșnicia care ne așteaptă. E nostalgia paradisiului.

Biserica fiind instituția divină, factorul dinamic care convertește pămîntul să devină împărăție a lui Dumnezeu, să facă din veacul acesta un fragment din veșnicie, să poposim cît mai des lîngă Domnul la altarul mîntuirii veșnice, să trăim în permanență sub flăcările de lumină ale cerului, în duhul transfigurator al învățaturii creștine, spre a respira aici izvorul veșnic cristalin al Evangheliei.

Să citim mereu Cartea Sfîntă — depozitara cuvîntului dumnezeiesc absolut, revelat și etern, precum și cărțile de zidire sufletească, menționate mai sus. Aceasta pentru a dăltui din ființa noastră pe adevăratul om, în plenitudinea lui existențială, pe omul iubirii, adevărului și al dreptății, omul păcii și al bunei înțelegeri între oameni și popoare, impus de vremurile de profunde prefaceri sociale și transformări structurale ale epocii noastre contemporane.

Pr. Dr. VICTOR VLĂDUCEANU

CUVÎNT LA PRAZNICUL BUNEI VESTIRI

«Bucură-te, cea plină de har, Domnul este cu tine. Bindecuvîntată ești tu între femei» (Luca I, 28).

Iată-ne ajunși astăzi la strălucitul praznic al Bunei Vestiri pe care îl sărbătorește întreaga creștinătate, cu evlavie și cu adîncă credință, cu aleasă bucurie.

‘Aceasta, pentru că într-o zi ca astăzi, așa cum ne spune Sfîntul Luca evanghelistul, și cîntarea sfîntă, «trimis a fost de la Dumnezeu Îngerul Gavriil, într-o cetate din Galileea, al cărei nume era Nazaret, la o Fecioară, logodită cu un bărbat, care se chema Iosif, din casa lui David, iar numele Fecioarei era Maria, zicînd: «Bucură-te, cea plină de har, Domnul este cu tine. Bindecuvîntată ești tu între femei». Pururea Fecioara Maria, primește vestea cea mare ce va bucura întreaga istorie a mîntuirii noastre.

Iată marea cinstire pe care Puterile cerești o fac Maicii Domnului, — Maica lui Hristos cel făgăduit primului om-Adam —, cel vestit de prooroci —, pentru a împăca cerul cu pămîntul și pentru a reda omului frumusețea cea dintîi și a-l aduce, din nou, în atmosfera paradisului pe care îl pierduse din neascultare și în fericirea de a fi aproape de Dumnezeu.

Iar Fecioara, văzîndu-l, s-a tulburat de cuvintele lui și cugeta în sine: «ce fel de închinăciune poate fi aceasta?». Îngerul, însă i-a zis: «Nu te teme Marie, că ai aflat har de la Dumnezeu și iată vei lua în pîntece și vei naște Fiu și vei chema numele Său Iisus. Acesta va fi mare și Fiul Celui Prea Înalt se va chema, iar împărăția Lui nu va avea sfîrșit».

Și s-a mirat Fecioara de o astfel de nemaiauzită anunțare și a dorit să afle chipul cum se va petrece această minune, căci se știa că totul neprihănită. Atunci, îngerul, asigurînd-o că legile firii vor fi lăsate la o parte, i-a spus: «Duhul Sfînt se va pogori peste tine și puterea Celui Prea Înalt te va umbri. De aceea și Sfîntul Care se va naște din tine, Fiul lui Dumnezeu se va numi». Pentru a o convinge de adevărul celor spuse îi dezvălui și faptul necunoscut că Elisabeta, — vara sa — ceea ce se zicea stearpă, a zămislit fiu, adăugînd, că «la Dumnezeu nici un lucru nu este cu neputință» (Luca I, 26—35). Iar în fața acestor cuvinte, spuse fără șovăire sau îndoieli, Fecioara, cu cea mai adîncă smerenie și supunere unică, a zis: «Iată roaba Domnului, fie mie după cuvîntul tău».

De aceea, primind aceste cuvinte evlăvia noastră creștină, ca pe o comoară nepieritoare a sufletului nostru, cîntă să răsune toată istoria mîntuirii, să se audă pînă la slăvile cerurilor și pînă în cele mai adînci locuri ale pămîntului: «Astăzi este începutul mîntuirii noastre și arătarea tainei celei din veac. Fiul lui Dumnezeu Fiul al Fecioarei se face și Gavriil minunea vestește...».

Întreaga operă de mîntuire a noastră se sprijină prin adevărarea cea minunată a Bunei Vestiri, așteptată cu atîta dor de generațiile ce au trecut și au murit în nădejdea mîntuirii și învierii.

Veacurile au trecut și au înscris pe răbojul vremii păcate și virtuți. Șiruri întregi de înaintași au venit și s-au perindat pe poarta vieții și a istoriei. Fiecare privea soarele, care, de atîtea ori era umbrît de păcate, crime și fărădelegi. Ici și colo, cite un colț de cer se mai putea vedea, cite o luminiță mai licărea printre norii păcatelor. De la primul născut al Evei — Cain — și primul criminal, ce a ucis pe fratele său Abel — pînă la sîngele profetilor uciși de mînia poporului, pe cerul nădejdlor nu mai apăreau prea multe semne de încurajare.

Pămîntul nu fusese pînă acum în stare să creeze un cuib și un leagăn, fără de prihană, pentru Fiul lui Dumnezeu, Cel Ce se golea pe Sine de slava Sa divină și îmbrăca trup de lut pentru ca, prin jertfa Sa, să ne mîntuiască. Era nevoie să vină în lume o nouă lege, o nouă chemare, o nouă mîntuire. Aceasta era legea iubirii, prin care trebuia să se schimbe inima de om. Trebuia să vină un mesager al cerului, un arhanghel al cetelor cerești și să aducă în istoria mîntuirii vestirea razelor speranței și a împăcării cu Dumnezeu și să înscrie, cu litere de foc, în sufletele tuturor, acest minunat cuvînt «iubire». Arhanghelul Gabriel a binevestit Pururea Fecioarei că Dumnezeu va fi în ființa și în inima sa. De aceea, plină de bucurie și har, Fecioara a mers, degrab, la Ierusalim, — unde se afla vara ei Elisabeta cu soțul ei preotul Zaharia — a îmbrățișat — și s-a bucurat Elisabeta de vestea ce a primit că în pîntecele ei se află Fiul lui Dumnezeu. S-a bucurat, nu numai ea, dar și fiul acesteia, pe care îl avea în pîntece ca de șase luni, — Ioan, care a săltat de veselie, căci și el era plin de Duhul Sfînt, după cuvintele aceluiasi Arhanghel Gabriel, ce se arătase în templu preotului Zaharia și-l anunțase de nașterea sa.

Plin de frumoasă și caldă duioșie este acest dialog purtat între Fecioara Maria și Elisabeta în care s-a aprins darul proorocesc și astfel, cu glas mare, a strigat către Născătoarea de Dumnezeu: «Binecuvîntată ești tu între femei și binecuvîntat este rodul pîntecelui tău. Și de unde cinstea aceasta pentru mine, ca să vină la mine Maica Domnului meu?» (Luca I, 42—43).

Iar Pururea Fecioara, auzind aceste cuvinte, a murmurat din inima sa, minunata cîntare în care preamărește pe Dumnezeu. Ea este făurită prin har și departe cu mult de alte cîntări din vechime, cum ar fi cele ale lui Moisi, psalmii lui David și poemele lui Solomon. Este mai înaltă decît a lui Măriam sora lui Aron, a Deborei sau a Iuditei, din Vechiul Așezămînt. Cîntarea Fecioarei, măfind pe Domnul, se poate asemăna poate numai cu cele ale îngerilor din ceruri. «Ea nu poate fi decît rodul, forma și glasul, a acelei minți care a văzut pe Arhanghelul vestitor, al acelei inimi curate, al acelui trup sfînt al Maicii Domnului» ne spune Sfîntul Nicodim Aghioritul. Pentru frumusețea și înălțimea cuvintelor, pentru dulceața și adîncimea smereniei sale și pentru sfințenia ei, o dată cu întreaga creștinătate, s-o mai auzim o dată că răsună în taina sufletului nostru : «Mărește, suflete al meu pre Domnul și se bucură Duhul meu de Dumnezeu, Mîntuitorul meu ; că a căutat spre smerenia roabei Sale și, iată, de acum, mă vor ferici toate neamurile. Că mi-a făcut mie mărire Cel puternic, — sfînt este numele Lui ! Că mila Lui e din neam în neam peste cei ce se tem de Dinsul. Arătat-a tăria brațului Său și a risipit pe cei ce se mindreau în cugetele inimilor lor. Pogorit-a pe cei puternici de pe scaune și a ridicat pe cei smeriți. Pe cei flămînzi i-a umplut de bunătăți, iar pe cei bogați i-a scos afară deșerti...» (Luca I, 46—53).

Cîntarea aceasta a Bunei Vestiri, murmurată de Pururea Fecioara o auzim totdeauna la sfînta slujbă a utreniei, împletită cu stihirile de slavă pe care le trîmbițează îngerii în cinstea Maicii în ceruri, iar noi pe pămînt zicînd : «Ceea ce ești mai cinstită decît Heruvimii și mai slăvită decît Serafimii...».

Privind la această imagine, Sfîntul Grigore al Tesalonicului arată că Fecioara în chip minunat, numai cu mintea și cu inima, se pleca în adorarea lui Dumnezeu, ca un înger fără de trup, «fiind singură și numai pe Dumnezeu văzînd, singură și numai de Dumnezeu văzută, singură și numai pe Dumnezeu mărînd, singură și numai de Dumnezeu mărită, singură și numai pe Dumnezeu iubînd și singură și numai de Dumnezeu fiind iubită». Iar Sfîntul Grigore de Nissa, privind cîntarea Bunei Vestiri într-o frumoasă viziune poetică, așază în glasul Pururea Fecioarei cuvintele : «O ! Elisabeto — ce mă numești numai fericită ? Află că de azi și pînă în veci, mă vor ferici, — adică mă vor numi fericită, — prea fericită și împlinirea a tot binele, nu numai un neam, două sau trei, ci toate neamurile lumii, fără nici o deosebire, ci toate cite vor crede în Hristos, Cel Care, fără de sămînță, va fi născut de mine și pentru Care am devenit fericită». Fecioara Maria, devine împlinirea făgăduințelor și proorociilor. Din spița lui David, ocrotită și crescută ca o floare

în templul lui Dumnezeu, a fost aleasă singura dintre femei, ca să slujească la ridicarea blestemului neascultării, chinului și morții dobândite de greșala Evei. În chipul ei curat, neprihănit și smerit, întregul neam omenesc își va afla mîntuirea prin Fiul ei. Ea va reabilita pe strămoașa Eva. După cum căderea Evei s-a făcut prin plecarea în fața șoaptei celei viclene, la fel se va face ridicarea prin smerita ascultare și încuviințarea de bună voie, la cuvintele Îngerului după ce i-a binevestit, zicînd : «Iată roaba Domnului, fie mie după cuvîntul tău».

De aceea, de la scrierile și minunatele cuvîntări ale marilor Dascăli ai Bisericii, pînă la melodioasele imnuri cîntate de îngeri și de oameni, de la icoașele simple zugrăvite pe pereții din catacombe pînă la icoanele celebre ale marilor maestri, de la modestele bisericuțe pe care le-a ridicat pietatea creștină în cinstea Maicii Domnului, pînă la mărețele catedrale ale creștinătății, evlavia creștină și-a plecat genunchii în fața Fecioarei care a primit Bunavestire a Îngerului. Toată această supremă operă a creștinătății, de supravenerare a Maicii Sfinte, sînt rodul Bunei Vestiri, a smereniei sale și a tot ceea ce a urmat pentru mîntuirea neamului omenesc. Ea a devenit, din clipa auzirii cuvintelor îngeresti de bună vestire, maică a tuturor celor ce cred în Fiul ei și pricină a împăcării noastre cu Dumnezeu, prin asigurarea că «la Dumnezeu nici un lucru nu este cu neputință». Iar ca încheiere, căutînd în tezaurul scrierilor Sfinților Părinți ai Bisericii, să ne oprim la duioasele cuvinte ale Sfîntului Gherman Patriarhul Constantinopolului : «Iar noi, Fecioară, cu credință te binecuvîntăm, în veci te mărim și te ferim. Căci, cu adevărat, dintre oameni fericit a fost tatăl tău. Fericită a fost maica ta. Fericiti au fost cei ce te-au cunoscut pe tine. Fericiti cei ce te-au văzut pre tine. Fericiti cei ce au glăsuț cu tine. Fericiti cei ce au îngrijit de tine. Fericit este templul în care te-ai închinat. Fericit este Zaharia cel ce te-a primit în brațe cînd ai venit la Casa Domnului. Fericit este Iosif, cu care ai fost logodită. Fericit este patul tău. Fericit este mormîntul tău, căci tu ești cinstea celor ce te cinstesc, bătrîneța celor bătrîni și înălțarea celor care te înalță». Și dacă după cuvintele Sfîntului Gherman sînt fericiți toți aceia care au văzut sau au îngrijit pe Maica Fecioara, cum oare să nu fie fericiți aceia dintre credincioși care, neîncetat, o laudă și o fericesc ? se întrebă Sfîntul Marcu al Efesului, cînd zice : «Fericiti sînt cei ce rămîn în casa ta, în vecii vecilor te vor lauda. Fericiti cei ce văd icoana ta prin care te dăruiești nouă de Dumnezeu născătoare Fecioară ! De aceea și noi te ferim».

Pr. DAVID POPESCU

DE LA MORMÎNTUL LUI LAZĂR, LA MORMÎNTUL DE VIAȚĂ DĂTĂTOR AL DOMNULUI

Iconografia noastră ortodoxă reamintește, ca la o lecție de cateheză, momentele sfinte ale ultimei etape a vieții Mîntuitorului în Ierusalimul pămîntesc, în drum spre Cel Ceresc, de unde a venit.

Pregătirea începe prin slujba din Sîmbăta lui Lazăr. Liturghia amintește de prezența Domnului la mormîntul unde, de patru zile, zăcea cel pe care l-a chemat zicîndu-i: «*Lazăre, vino afară!*» (Ioan XI, 43). Învierea lui Lazăr este o prefață la Învierea Domnului și a noastră: «*Învierea cea de obște mai înainte vestind pe Lazăr din morți L-ai sculat*» (din cîntările la Sîmbăta lui Lazăr).

A doua zi, «*Intrarea Domnului în Ierusalim*», Duminica Florilor, este de asemenea evidențiată în ciclul iconografic amintit. La amănunțele Sfințelor Evanghelii (Matei XXI, 1—11; Marcu XI, 1—10; Ioan XII, 12—19) și ale slujbei, începînd cu vecernia, utrînia și, îndeosebi, Sfînta Liturghie, credincioșii au în față momentul redat cu fidelitate de icoanograf și în culoare, adresîndu-se și ochiului și, prin el, inimii.

Joi seara, la Denia celor 12 Evanghelii, pe lîngă participarea cu Iisus la ultima Cină, cînd ne-a lăsat mîngîiere, prezență continuă, însuși Sfîntul Său Trup și Sfîntul Său Singe (Matei XXXI, 26—29; Marcu XIV, 22—25; Luca XXII, 15—20), participăm și prin icoană la emoționantul și înălțătorul moment al pregătirii Sfințelor Patimi.

Etapa următoare a trecerii prin «*Patimile cele de bunăvoie*» și urcarea pe «*Altarul Crucii*» este fidel actualizată de slujbele de vineri, numite chiar ale Patimilor, de prezența Sfintei Cruci în mijlocul bisericii, în fața Sfîntului Epitaf — icoană a punerii în mormînt a Domnului — dar și de Sfintele Evanghelii ce se citesc (Matei XXVII, 39—50; Marcu XV, 29—37; Luca XXIII, 35—46; Ioan XIX, 25—30). În plus, a treia icoană, a *Răstignirii*, în rîndul amintit pe catapeteasmă reprezintă pe Domnul răstignit de-a dreapta și de-a stînga, însoțit de Maica Domnului și de Sfîntul Ioan, traducînd astfel momentul jertfei mîntuitoare, dar și înfierea noastră Maicii Domnului prin Ioan (Ioan XIX, 26).

În fine, ultimul popas îl facem în tăcere și așteptare, cu cei ce «*în mormînt au pus viața*», așa cum ne sugerează icoana Sfîntului Epitaf și cum ne mărturisesc sfintele rînduieli și slujbe bisericești din Sfînta și Marea Sîmbătă.

Urmează întîlnirea cu cel mai mare eveniment din viața creștină, cu viața însăși care, de această dată, strălucește nu la suprafața pămîntului, cum ne-au demonstrat icoanele și evenimentele amintite, ci din adîncul suferințelor iadului, de unde Domnul anunță biruința asupra morții, acolo unde ea domnea. Ritualul însuși al Slujbei Învierii este stîns legat de acest eveniment.

La miezul nopții preotul, luînd lumină de la singura candelă rămasă aprinsă la Sfînta Masă, care este «*Sfîntul Mormînt*» actualizat, permanentizat într-o biserică ortodoxă, iese cu credincioșii, cu icoana Învierii, cu luminări aprinse, în imnul biruinței Învierii afară, spre a vesti de acolo bucuria cea mare! Se ocolește apoi biserica și se face intrarea

cu un ritual al ușilor închise, trăindu-se momentul sfărîmării «porților celor vechi» și intrarea «*Împăratului mării*» în spațiul Învierii. Acum Biserica, prin perspectiva ce ne-o dă icoana Învierii și prin participarea la slujba Învierii este cerul pe pământ.

A patra icoană de pe catapeteasmă a coborît deja în spațiu și timp oferind celor prezenți, dincolo de ea, ambianța unei prezențe. Este prezența «Biruitorului morții» și «Începătorului vieții» care «cu moartea pre moarte călcînd și celor din morminturi viață dăruindu-le», ni se dezvăluie aievea. Dincolo de a rămîne o icoană ca oricare, icoana Învierii este o transpunere în viața fiecărui credincios a comuniunii cu toți semenii, dar în mod cu totul special cu cei ce nu se mai află printre noi. De aceea în iconografia ortodoxă s-a reținut ca model autentic al sărbătoririi Paștilor, ca icoană a Paștilor, tema «*Pogoririi Domnului la iad*». Încă din momentul «Vinerii celei mari» în care, o dată cu «Patimile Domnului» la care slujbele ne fac părtași, ne împărtășim unii altora durerea pentru cei absenți, cărora le aprindem o luminare la mormînt, dedesubt, la iad, acolo unde moartea era stăpînă. Din momentul Răstignirii și morții Domnului pe Cruce, s-a făcut lumină mare. Întunericul a fost împrăștiat de orbitoarea strălucire a Domnului care a făcut să se împrăstie forța răului și să-i lase liberi pe «captivii de veacuri». Învieria începe de la iad, din «cele mai de jos ale pămîntului». Bucuria deplină însă se petrece numai în comuniune, la suprafață. Așa mărturisește Biserica prin doctrina despre Înviere și așa o aplică în viața fiilor ei prin imaginea sugestivă a icoanei Pogoririi Domnului la iad în mandorlă cu crucea, luînd de mîna pe Adam și Eva de acolo și cu ei pe toți consîngenii neamului omenesc, dar mai cu seamă prin sfintele slujbe ale săptămînii celei mari, care culminează cu cea a nopții de Sfintele Paști. Credincioșii noștri au preluat și păstrează cu sfințenie «predania» înaintașilor, adăugînd la credința în învierea morților, o dată cu Învieria lui Hristos, și un amănunt legat de permanenta regenerare și înflorire a neamului în spațiu etern al vieții. Temele iconografice amintite au fost coborîte iarăși de pe Catapeteasmă, au fost scoase din biserică mai la îndemîna oricui, pe pereții exteriori ai Voronețului, Moldoviței, Suceviței, Arborelui, unde Răstignirea Domnului nu-i zugrăvită, cum știam, pe Golgota, ci între petalele florilor roșii, pe covorul verde al pajiștilor bucovinene, sub cupola albastrului furat din seninul cerului unit cu pămîntul nostru sfînt. Din acest pămînt învie și Hristos în icoana Învierii și cu El învie toți «înțelepții și părinții neamului» să ne bucure, încă o dată, cu sfatul și îndemnul lor. De aceea la Putna se ciocnesc ouă roșii, frumos pictate cu culorile bucuriei și credinței în nemurire ale poporului nostru, pe piatra rece și majestoasă, cit o Patrie întregă, a lui Ștefan cel Mare. Se zice, în evlavia populară, că Ștefan se scoală și răsplătește pe toți cei ce-i urmează sfatul și slău de veghe la bunul mers al nației. De aici la fiecă mormînt cei dragi ai noștri se bucură de prezența noastră în haină de sărbătoare și-n imn de Înviere, așa cum s-a bucurat Lazăr de ieșirea din mormînt și cei ce-n aceea minunată dimineață au aflat că «Hristos a Înviat» și mormîntul a rămas gol!

Arhim. Dr. CAȘIAN CRĂCIUN

«PACE VOUĂ!»

— (La Duminica Tomii) —

După Înviere Mântuitorul s-a arătat ucenicilor de mai multe ori. Toți L-au cunoscut și recunoscut, crezând în învierea Sa, singur Toma s-a îndoit nevoind să creadă fără argumente văzute și palpabile.

Toma n-a fost necredincios, dar nu și-a însușit formula de uz general, care includea în sine zicerea proverbială «*Crede și nu cerceta*».

Toma era omul argumentelor probatoare. El voia să cerceteze, ca să creadă și să se convingă.

Primul contact al Mântuitorului cu ucenicii Săi îl mijlocește salutul «*Pace Vouă!*». Sfântul Ioan (XX, 19) relatează că «*Venind Iisus a stăut în mijlocul ucenicilor și a zis lor: «Pace vouă!*». După opt zile iarăși a venit Iisus în mijlocul ucenicilor și Toma era cu dânșii. Iisus, stînd în mijlocul lor a zis: «*Pace vouă!*». Pacea din întîlnirea Domnului cu ucenicii Săi nu-i în cazul de aici o simplă formulă de salutare. Ea include în sine dorința Mântuitorului de a liniști pe ucenicii dezorientați în intervalul de timp de după răstignirea Sa. El îi salută cu «*Pace vouă!*», pentru a crea o atmosferă de destindere, de reconfortare sufletească și de întărire a credinței în Taina cea mare a învierii.

După zbuciumul prin care au trecut ucenicii Domnului poate li s-a imputinat credința statornică a unora. Ei aveau să înțeleagă și prin modul cum au fost întîmpinați de Hristos, că una din marile cuceriri ale epocii Sale a fost pacea adusă, că pacea a deschis un nou orizont pentru oameni, că acțiunile pentru pace trebuiau meținute și cultivate, pentru că pacea va crea un nou destin, că rolul păcii este vast, de aceea ea trebuie să stea la un loc de cinste. Spre scopul acesta oricare e dator să miște sentimentele păcii.

Ce fericiți vor fi ucenicii cînd, după furtuna patimilor li s-au limpezit din nou cugetele.

Salutul: «*Pace vouă!*» conținea, pare-se că adaosul: «*Curaj! Îndrăzniți! Alergați! Aveți datoria să ieșiți din provizoratul de o clipă!*».

Textul original spune că Apostolii stăteau «cu ușile închise». Fără îndoială «de teama vrăjmașilor».

Această tulburare sufletească trebuia dispersată. Apostolii văzindu-L pe Mântuitorul blind, liniștit, stăpîn pe sine și pe cugetele celor înfricoșați, Îl întîmpină cu vorbele încălzite de un entuziasm sacru: «*Pace vouă!*» și apoi repetînd cu și mai multă emfază: «*Pace Vouă!*» le entuziasmează și mar mult simțăminteje.

Cînd s-a arătat mai întii mironosițelor Mântuitorul le-a zis: «*Bucurați-vă!*», «*Nu vă temeți!*» (Matei XXVIII, 9).

Tot așa cînd s-a arătat lui Luca și Cleopa, în drumul spre Emaus (Luca XXIV, 36), i-a salutat cu binecuvîntarea «*Pace vouă!*».

Era firesc ca bucuria învierii să străbată inimile pentru că învierea este «începătura învierii altora» (I Cor. XV, 20). Învierea este viața: «*Eu sînt învierea și viața. Cel ce crede în mine, chiar dacă va muri, va trăi*» (Ioan XI, 25). Nu era puțin lucru să se dobîndească convingerea că prin înviere se trece de la moarte la viață.

Binecuvîntîndu-i cu vorbele «Pace vouă!», ucenicii au fost asigurați că «Domnul vieții și al păcii», va fi cu ei în tot timpul (II Tes, III, 16).

La nașterea Domnului s-a adus un mesaj de pace prin imnul evanghelic : «Pe pămînt pace...».

Învierea este o nouă naștere, căci se deschid zorile unei alte lumi și astfel Mîntuitorul face să strălucească din nou trăirea în bucuria Învierii.

Prin Apostolul Toma, s-a verificat taina Învierii și s-a adus lumii știrea providențială că dacă a înviat Hristos și noi vom învia și astfel, prin Toma s-a introdus în Sfînta Biserică mărturisirea de credință : «Cred Doamne și mărturisesc», că Hristos a înviat și răspundem : «Adevărat a înviat».

Învierea e un eveniment îmbucurător, un mesaj de pace, de bucurie, căci de aici începe viața, noua noastră viață.

Prin înviere s-a deschis împărăția păcii înaintea oamenilor, alcătuire în care pacea nu se va mai strica.

Apostolul Toma a avut un sentiment al demnității. Sentimentul demnității el l-a împreunat cu sentimentul credinței.

În convingerile sale Toma era un om onest. El nu voia să creadă împotriva convingerilor sale.

Prestigiul moral al Dascălului său i-a impus această stare spirituală.

În îndoiala sa se reflectă un sentiment de devotament față de Hristos.

Sentimentul demnității sale l-a îndemnat să lupte pentru a dobîndi convingerea personală. Cuvintele liniștitoare : «Pace vouă!» aveau să consfințească încrederea în sine și în Dascălul său divin.

Mîntuitorul nu cere o credință oarbă, nu cere să «izgonim rațiunea» din preocupările credinței noastre.

Evangelhia mărturisește chiar că «unii s-au îndoit» (Matei XXVIII, 17). Între aceștia era și Toma, care îndoielnic fiind, s-a convins și căzînd smerit la picioarele Mîntuitorului a recunoscut și a dat mărire lui Dumnezeu strigînd : «Domnul meu și Mîntuitorul meu!».

Apostila : «Pace vouă!» a avut rolul didactic că așa trebuie să se procedeze în probleme mari ale existenței, să nu te mulțumești cu o soluție comodă ci, prudența trebuie să-l călăuzească pe orice credincios, dar mai ales pe un misionar, care este chemat jertfelnic să facă din întuneric lumină și din îndoială realitate și adevăr, din război pace.

Prin cercetare Toma a dobîndit o certitudine liniștitoare. De acum «știe cui a crezut».

Dacă Hristos l-ar fi întrebat : «Tomo! Ce voiești?». Acesta i-ar fi răspuns : «Să văd Doamne, să te văd pe Tine, să cunosc adevărul, Ajută-mă! deschide-mi ochii să înțeleg că noi nu sîntem martori mincinoși și că a înviat Hristos și că nu e zadarnică credința noastră».

Astfel cuvîntul Pace vouă! are aici înțelesul din Regi IV, 4, 23, unde pacea echivalează cu liniște, din fraza : «*Fiți liniștiți și Bucurați-vă!*».

Pr. prof. NICOLAE NEAGA

ARTICOLE ȘI STUDII

PATIMILE ȘI MOARTEA MÎNTUITORULUI HRISTOS DUPĂ CELE PATRŪ EVANGHELII

— (Comentariu) —

Domnul nostru Iisus Hristos în răstimpul activității Sale de pe pământ a îndeplinit misiunea de învățător, de preot sau arhiereu și cea de împărat. Misiunea de învățător El o încheie cu intrarea Sa triumfală din Ierusalim, cu instituirea Sf. Euharistiei de la Cina cea de Taină și rugăciunea arhierească (Ioan VII). Misiunea arhierească începe prin patimile Sale. Acestea împreună cu moartea Sa constituie capitolul cel mai impresionant al activității Sale. Căci prin umilințele morale și suferințele fizice mari pe care le-a îndurat arată pe de o parte răutatea oamenilor, iar pe de altă parte marea Sa iubire pentru neamul omenesc. În adevăr, El acceptă toate aceste dureri fiind nevinovat, numai din iubire pentru oameni, căci prin ele trebuia să mîntuiască lumea. Patimile Domnului au impresionat profund mai întii pe Apostolii Săi, pentru că deși prezise lor de Mîntuitorul — ei nu le-au înțeles — și au constituit un fapt neprevăzut, dezamăgitor și dezolant, pînă după învierea Sa. Ele au impresionat și impresionează pururea pe creștini, prin calmul, tăcerea și acceptarea lor senină și voluntară de Domnul Hristos, și prin profunda lor jertfelnicie ce se degajează, din suportarea lor pentru neamul omenesc. Ele au constituit capitolul cel mai citit, meditat și trăit din viața Mîntuitorului și care a dat naștere la profunde meditații din partea teologilor și credincioșilor de totdeauna. Mîntuitorul Însuși le-a suportat greu ca om — căci era om deplin — mai ales că, fiind fără de păcat și fire extrem de sensibilă și știind dinainte modul desfășurării lor erau cu atît mai greu de îndurat. El le-a acceptat, căci pentru aceasta venise în lume și fără de ele nu puteau veni proslăvirea și biruința supremă, adică Învierea. Patimile Mîntuitorului Hristos constituie faptul cel mai sigur care atestă existența Sa istorică, precum afirmă un biograf raționalist al Său¹. De altfel patimile istorisite de cei patru Evangheliști — cu mici diferențe între ele — constituie grupa faptelor celor mai coerente în ansamblul Evangheliilor, povestirea cea mai bine încheată din viața lui Iisus și a fost prima investită de o valoare canonică². Deși impresionantă, istoria Patimilor Domnului Hristos este relatată de Evan-

1. cf. Charles Guignebert, *Jesus*, Paris, 1933, p. 600. «Iisus a fost arestat, judecat, condamnat și executat. De acestea numai noi știm sigur».

2. cf. Aimé Puech, *Histoire de la Littérature Grecque chrétienne*, Tome I, *Le Nouveau Testament*, Paris, 1928, p. 2.

gheliști în mod detașat, fără nici o expresiune de durere, de compătimire în fața durerii și de indignare față de călăii lui Iisus, ci doar cu o vădită veștejire a faptei trădătorului. Evangheliștii sînt mai puțin biografii și mai mult martori ai faptelor văzute de ei sau de alții. Ei socot că limbajul faptelor este mai elocvent și mai patetic decît orice retorică³.

Patimile sînt relatate de toți Evangheliștii — mai pe larg de Matei — pe care îl vom lua ca bază, amintind și locurile paralele, cu completările necesare. Ele sînt formate dintr-o suită de fapte strîns unite între ele și se desfășoară într-un răsîmp foarte scurt.

Patimile Mîntuitorului încep prin Rugăciunea Sa din grădina Ghetsimani (Matei XXVI, 36—46; Marcu XIV, 32—42; Luca XXII, 39—46; Ioan XVIII, 1). *Matei XXVI, 36*: «Atunci Iisus a mers împreună cu ei la un loc ce se cheamă Ghetsimani și a zis ucenicilor: «Sedeți aici, pînă ce Mă voi duce acolo și Mă voi ruga». După ce Domnul Hristos a instituit Sfînta Euharistie, în casa Mariei lui Marcu din Ierusalim, a părăsit casa împreună cu cei unsprezece ucenici ai Săi, îndreptîndu-se spre drumul ce duce la muntele Măslinilor. Pe cale a rostit o frumoasă cuvîntare de încurajare pentru ucenici și de rămas bun (Ioan XIII, 31 — XVI), făgăduindu-le pe Duhul Sfînt și care cuvîntare se încheie cu rugăciunea arhierescă — rostită într-un popas (Ioan XVII). Apoi, știind că se apropie marea dramă ce avea să urmeze — suita de dureri și umilințe a patimilor — se îndreaptă spre grădina Ghetsimani, de la poalele muntelui Măslinilor, spre a se ruga. A ieșit din oraș prin partea de răsărit și sud, a trecut dincolo de pîriul Chedrilor (Ioan XVIII, 1) și a urcat în grădina amintită. Pîriul Chedrilor — negru — se numea astfel din cauza apei murdare de iarnă ce curgea prin el numai în anumite timpuri. Dincolo de pîriu se găsea o grădină cu mulți măslini, în care se afla o presă de ulei, cu ajutorul căreia se scotea uleiul din măslini. Grădina se numea Ghetsimani, adică Gath Schemane, presă de ulei⁴. În această grădină Iisus venea adeseori cu ucenicii Săi, iar locul era cunoscut și de Iuda (Ioan XVIII, 2). Aici, în preajma mării Sale drăme dureroase, Iisus se pregătește ca om, se fortifică printr-o profundă rugăciune adresată Tatălui ceresc. Iisus spune ucenicilor la un moment dat să rămîină mai în urmă, pentru ca El singur să se ducă ceva mai departe spre a se ruga. Acest fapt este prefigurat în Vechiul Testament de momentul cînd Avraam, mergînd să aducă jertfă pe fiul său Isaac, pe muntele Moria, spune servitorilor care-l însoțeau: «Rămîneți aici cu asinul, iar eu și copilul ne ducem pînă acolo și închinîndu-ne, ne vom întoarce la voi» (Facere XXII, 5)⁵. Deci, El merge să se pregătească de jertfa cea mare.

3. cf. Ferdinand Prat, *Jesus Christ, sa vie, sa doctrine, son oeuvre*, 1953, ed. XXI, tome II, p. 320.

4. cf. Dr. Vasile Gheorghiu, *Sfînta Evanghelie după Matei, cu comentariu*, Cernăuți, 1925, p. 378; L. Cl. Fillion, *Evangile selon S. Mathieu, Introduction critique et commentaire*, Paris, 1890, p. 512; C. Fouard, *L'Abbé. La vie de N. S. Jesus-Christ*, XXVIII, ed. tome II, Paris, 1923, p. 299, notă.

5. cf. L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 512.

Vers. 37—38 : «Și luînd cu Sine pe Petru și pe cei doi fii ai lui Zevedeu, a început a se întrista și a se mîhni. Atunci le-a zis : Întristat este sufletul Meu pînă la moarte. Rămîneți aici și privegheați împreună cu Mine». Deoarece momentele prin care trebuia să treacă erau foarte aproape, iar numărul ucenicilor prea mare și atmosfera aceasta nefiind prielnică momentului, Iisus lasă pe opt din ucenici de o parte și luînd numai pe Petru, pe Iacov și pe Ioan, fiii lui Zevedeu, se îndepărtează de ceilalți ; ia pe cei mai apropiați dintre ucenicii Săi care L-au asistat la cele mai mari minuni ale Sale ca : învierea fiicei lui Iair (Luca VIII, 51), la minunea Schimbării la Față de pe muntele Taborului (Matei XVII, 1), la acea mare clipă a reflectării dumnezeirii Sale — să asiste acum și la adîncă Sa umilîntă. Sf. Ioan Gură de Aur afirmă că Mîntuitorul n-a luat pe ceilalți ucenici spre a nu cădea în descurajare, văzîndu-L într-o tristețe așa de mare. El n-a voit să aibă de martori decît pe cei care văzuseră slava Sa pe munte ⁶. În aceste clipe de profundă tristețe, Iisus simțea nevoia unei apropieri, a unei comuniuni, a unui sprijin, căci, spune el, «întristat este sufletul Meu pînă la moarte». Tristețea și durerea Domnului Hristos ajunseseră pînă la gradul cel mai înalt, erau egale cu moartea. El a prevăzut ura și nerecunoștința oamenilor pentru activitatea Sa plină de jertfelnicie, a simțit greutatea păcatelor omenesți care-i copleșeau sufletul și omeneste era stăpînit de groază, de tristețe, de dezgust ⁷. El suferea dinainte toată durerea patimilor. Acum începe ceea ce teologii numesc agonia Domnului Hristos din Ghetsimani, adică lupta Sa cu toate eforturile Sale, confruntarea Sa cu moartea, din care el va ieși biruitor ⁸, spre deosebire de oameni, care în agonia lor, în lupta lor cu moartea sînt înfrinți, biruiți.

Vers. 39—40 : «Și mergînd puțin mai înainte, a căzut cu fața la pămînt, rugîndu-Se și zicînd : Părintele Meu, de este cu putință, treacă de la Mine paharul acesta ! Însă nu precum voiesc Eu, ci precum Tu voiești».

Și totuși, Domnul Hristos voind să fie absolut singur, s-a depărtat puțin și de cei trei Apostoli ce-i luase cu Sine : «ca la o aruncătură de piatră» (Luca XXII, 41), adică aproape cincizeci de pași. Astfel, aceștia pe cît au putut să nu adoarmă, au fost martori ai acestei dureroase rugăciuni a lui Iisus ⁹. Rugăciunea lui Iisus este adîncă, plină de smerenie și supușenie filială, căci «a căzut cu fața la pămînt». Era atît de profundă încît Evanghelistul Luca, adaugă : «Iar un înger din cer s-a arătat Lui și-L întărea» (Luca XXII, 43). În această rugăciune Domnul Hristos încerca să ceară Tatălui ceresc ca așa precum odinioară dreptul Avraam, în urma poruncii Domnului prin îngerul său de a jertfi pe fiul său Isaac, s-a supus întru totul acestei porunci, dar n-a fost lăsat de înger de a executa pînă la capăt ordinul divin, ci i s-a socotit drept îndeplinire numai intenția, tot astfel s-ar putea ca intenția de jertfă

6. cf. Saint Jean Chrysostome, *Oeuvres complètes. Evangile selon S. Mathieu*, traduits D. M. Jeannin, Paris, 1865, p. 41.

7. cf. F. Prat, *op. cit.*, p. 320.

8. cf. F. Prat, *ibid.*, p. 220.

9. cf. L. Cl. Fillion, *Evangile selon S. Luc, Introduction critique et Commentaires*, Paris, 1889, p. 372.

a Domnului Hristos să fie suficientă, să nu mai fie nevoie să bea «paharul suferințelor», să se jertfească. De aici, acea rugăciune pasionantă, acele clipe grele pe care trebuia să le treacă Mîntuitorul, căci adesea circumstanțele care pregătesc moartea sînt mai îngrozitoare decît moartea însăși. Însă această rugăciune nu este absolută, ci ipotetică : «nu precum voiesc Eu, ci precum Tu voiești». În Mîntuitorul se luptau cele două naturi : natura umană ar fi voit să scape de aceste crude dureri, iar ca Dumnezeu fiind identic cu Tatăl și cu Duhul Sfînt, El primește acest pahar al durerilor¹⁰. Sf. Ioan Gură de Aur și alți comentatori moderni afirmă că tristețea Mîntuitorului, rugăciunea Sa și sudoarea extraordinară prefăcută în sînge în Ghetsimani sînt o dovadă a umanității Sale, și o replică pentru eretici care spun că toate manifestările amintite sînt simple ficțiuni¹¹. Așadar, aceasta este esența și sensul adînc al rugăciunii lui Iisus și începutul agoniei Sale.

Vers. 40—41 : «Și a venit la ucenici și i-a găsit dormind și i-a zis lui Petru : Așa, n-ați putut un ceas să privegheați cu Mine ! Privegheați și vă rugați, ca să nu intrați în ispită ! Căci duhul este osîrduitor, iar trupul, neputincios».

După ce îngerul Domnului I-a comunicat voința Tatălui (Luca XXII, 43) că trebuie să primească paharul suferințelor pînă la capăt, El se reîntoarce la ucenicii Săi, pe care îi găsește dormind. El, care și-a pus speranța în sprijinul lor moral, mai ales că I-au promis cu puțin timp înainte că vor fi tot timpul alături de El (Matei XXVI, 35), rămîne dezamăgit — simțind mai viu singurătatea și părăsirea, pentru că n-au putut veghea împreună cu El cîteva clipe, reproșindu-le în mod prietenesc.

Apoi îi sfătuiește pe ei și pe ceilalți Apostoli și viitorii Săi urmași de a veghea împotriva ispitelor trupului care de foarte multe ori biruiesc bunele intenții ale spiritului. «Privegheați și vă rugați ca să nu intrați în ispită...». Sf. Apostol Pavel, mai tîrziu, va zugrăvi magistral lupta dintre spirit și ispitele cu poftele trupului. Căci nu locuiesc în mine, adică în trupul meu ce este bun. Căci a voi se află în mine, dar a face binele nu se află ; căci nu fac binele pe care îl voiesc, ci răul pe care nu-l voiesc, pe acela îl săvîrșesc» (Rom. VII, 18—19). Pentru aceste motive deci ucenicii în viață trebuie să fie mai vigilenți. Și observînd Mîntuitorul că sprijinul Apostolilor era absent, se reîntoarce spre a reinnoi rugăciunea către Tatăl.

Vers. 43—44 : «Iarăși, ducîndu-se, a doua oară, S-a rugat zicînd : Părintele Meu, dacă nu este cu puțință să treacă acest pahar, ca să nu-L beau, facă-se voia Ta. Și venind iarăși, i-a aflat dormind, căci ochii lor erau îngreuiati. Și lăsîndu-i, S-a dus iarăși și a treia oară S-a rugat, același cuvînt zicînd». Domnul Hristos începînd pentru a doua oară să se roage Tatălui Șău, pune accentul aici pe supunerea filială. El nu mai cere să treacă de la El suferințele și durerile crucii, ci le acceptă înțelegînd că nu-i posibil altfel. Totuși, în aceste momente cerințele

10. cf. L. Cl. Fillion, *Evangile selon S. Mathieu*, p. 514.

11. cf. S. J. Chrysostome, *ibid.*, p. 41 ; A. Calmet, *Evangile selon S. Mathieu*, p. 754.

trupești devin mai acute, izbucnesc mai viu. Din această cauză eforturile de a le stăpîni, ca și rugăciunea, se intensifică. De aceea, atît de puternică devine rugăciunea Mîntuitorului, încît spune Evanghelistul Luca, «El fiind în chin de moarte, mai stăruitor se ruga și sudoarea Lui s-a făcut ca picături de sînge, care picurau pe pămînt» (Luca XXII, 44).

În adevăr, lupta Mîntuitorului era mare, pentru că El fiind Dumnezeu nu putea muri și totuși, ca om, chiar fără de păcat El trebuia să moară, trebuia să se împace cu gîndul acesta că va trebui să moară ca orice om păcătos¹². Din aceste motive transpirația sa abundentă în urma stării emotive prin care trecea s-a prefăcut în sînge. Faptul este verosimil, precum arată medicina că la ființele sensibile, în urma unor mari emoții, transpirația se preface în broboane de sînge¹³. De aceea, susținerile unor comentatori ca Teofilact și Eutimie, care afirmă că sudoarea Mîntuitorului curgea în picături mari și dense ca sîngele¹⁴ nu este valabilă. Însă, după această a doua etapă a rugăciunii Sale, Domnul reușește să aducă în stăpînirea spiritului slăbiciunile trupești, se reîntoarce la ucenici, pe care îi găsește iarăși dormind. Evident, nu din cauza nepăsării și a nesimțirii, ci din cauza emoțiilor. Oboseala trupească survine și din cauza efortului fizic, ca și a celui moral. Evanghelistul Luca completează că erau «adormiți de întristare» (Luca XXII, 45). Evanghelistul Marcu spune că Domnul Hristos i-ar fi trezit și acum, dar ei «nu știau ce să-I răspundă» (Marcu XIV., 40). În această situație Domnul Hristos s-a reîntors la locul de rugăciune și pentru a treia oară S-a rugat «repetînd cuvintele de mai înainte», adică primind cu o completă smerenie și ascultare întregul pahar al suferințelor. Această rugăciune îl fortifică, îl liniștește și-i dă o completă stăpînire de sine, biruind toate neputințele trupești.

Vers. 45—46 : «Atunci a venit la ucenici și le-a zis : Dormiți de acum și vă odihniți ! Iată, s-a apropiat ceasul și Fiul Omului va fi dat în mîinile păcătoșilor. Sculați-vă să mergem, iată s-a apropiat cel ce M-a vîndut». O dată liniștit și reconfortat prin rugăciunea Sa, Domnul Hristos se reîntoarce la ucenici și de data aceasta nu-i mai muștră, ci le permite să se odihnească puțin în scurtul răstimp ce urmează pînă la sosirea vînzătorului și a celor ce aveau să-L prindă. «Dormiți de acum și vă odihniți» înseamnă că le dă o permisiune binevoitoare de a se reface prin somn de toată oboseala și emoția din cursul evenimentelor trecute. Însă acest răstimp de odihnă durează foarte puțin. Ucenicii sînt din nou treziți spre a merge întru întîmpinarea celor ce se apropiau de ei și pentru ca ei să nu fie surprinși dormind și să nu vadă cum Domnul Hristos a fost prins¹⁵. Deci, preludiul marilor dureri, care încep cu rugăciunea din Ghetsimani se termină prin biruința Mîntuitorului asupra slăbiciunilor Sale omenești.

12. cf. Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 744.

13. cf. cf. *Ibid.*, *ibid.*

14. cf. C. Fouard, *op. cit.*, p. 303.

15. cf. Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 745.

Prinderea Domnului Hristos, vers. 47—56; Marcu XIV, 43—52; Luca XXII, 47—53; Ioan XVIII, 3—11). Vers. 47: «Și pe cînd vorbea încă, iată a sosit Iuda, unul dintre cei doisprezece și împreună cu el mulțime multă, cu săbii și cu ciomege, de la arhierii și de la bătrîni ai poporului».

Deci după puțin timp de la trezirea ucenicilor de către Mîntuitorul, pe cînd se îndreptau spre ieșirea grădinii și după ce s-au reîntîlnit cu ceilalți ucenici, grupa mică a Mîntuitorului este întîmpinată de o mare mulțime, de o gloată numeroasă formată din «arhierii și bătrîni ai poporului», secundată de servitorii și garda templului, numeroși oameni din popor curioși să asiste la această prindere. Erau de asemenea și ostași romani conduși de un comandant — tribun — toți avînd în frunte pe Iuda vînzătorul, care trebuia să le arate pe Iisus. Iuda era «unul din cei doisprezece» arată cu indignare Evanghelistul Matei și ieșise nu de mult de la Cină și știa unde se afla Mîntuitorului, căci de multe ori venise acolo cu ucenicii Săi (Ioan XVIII, 2). Conducătorii evreilor, pentru toată siguranța, cer de la Pilat o grupă de militari pentru prinderea Mîntuitorului. Pontiu Pilat — din familia Pontilor, din rîndul cărora se recrutaseră mulți consuli romani, era procurator al Palestinei — între anii 26—36 d.Hr., și își avea sediul în Cezareea Palestinei, se deplasa în timpul sărbătorilor Paștilor la Ierusalim, unde veneau mulți evrei și el marea numărul ostașilor de acolo, pentru a preveni orice răscoală. Conducătorii fariseilor și cărturarilor, care se hotărîseră să amîne omorîrea Mîntuitorului după Paști, ca să nu se facă tulburare în popor (Matei XXVI, 5), își schimbă planul uciderii înainte de Paști, prin vînderea lui Iuda, care le oferea o răpire rapidă și sigură a lui Iisus, contra unui preț redus, o sumă derizorie¹⁶. De aceea, ei intervin la Pilat și acesta le dă un număr de aproape 200 de soldați sub comanda unui tribun. De altfel, Evanghelistul Ioan completează: «Deci Iuda, luînd oaste și slujitori, de la arhierii și de la farisei, a venit acolo cu felinare și cu făclii și cu arme» (Ioan XVIII, 3). Cei cu armele erau mai mulți dintre ostașii romani, care trebuiau să intervină, în caz de nevoie. Căci spun unii comentatori, «ostașii romani, de drept, trebuiau să aducă pe arestat la organele jurisdicționale romane. Însă, aici ei au fost o rezervă și au avut un rol pasiv¹⁷. Servitorii templului erau înarmați cu diferite alte arme, dar mai ales cu ciomege, iar unii aveau făclii — felinare — pentru a putea mai ușor să-l prindă».

La prinderea Mîntuitorului s-a întrebuițat o mare desfășurare de forțe, căci se voia de către arhierii ca El să fie repede prins și bănuiau că vor avea o rezistență serioasă din partea prietenilor Săi.

Vers. 48—49: «Iar vînzătorul le-a dat semn, zicînd: Pe care-L voi săruta, Acela este: puneți mîna pe El. Și îndată apropiîndu-se de Iisus, a zis: Bucură-te Învățătorule! Și L-a sărutat»¹⁸. Deși era lună și cu toate că fariseii și cu mulțimea ce-i urma aveau lumini și făclii pentru a distinge

16. cf. Ioan Fruma și Grigore T. Marcu, *Procesul Mîntuitorului*, Sibiu, 1945, p. 274.

17. cf. Lagrange, *Evangile selon S. Jean*, p. 455; L. Cl. Fillion, *Evangile selon S. Jean*, p. 326; C. Fouard, *op. cit.*, p. 304, notă.

18. Cf. L. Cl. Fillion, *Evangile selon S. Mathieu*, p. 577.

pe Cel ce-L urmăreau, Iuda și-a luat toate precauțiunile de identificare a lui Iisus, spunându-le că acela pe care-L va săruta este Iisus. Căci mulți care erau trimiși erau țărani sau servitori ai arhierilor și nu cunoșteau pe Mîntuitorul¹⁹, sau pentru ca Iisus să nu dispară, cînd va trebui să fie prins, căci el știa că Iisus trecuse fără a fi cunoscut prin mijlocul acelora care voiau să-L prindă²⁰.

Astfel, Iuda intră în grădină cu armată, împreună cu ceata slujitorilor arhierilor și mulțimea poporului, înaintea și văzîndu-L se îndreaptă spre Iisus și-L sărută, spunîndu-I : «Bucură-Te Învățătorule!». Sărutarea era un semn intim de salutare la evrei. Ea era însoțită, la ei, de cuvintele : «pace ție». Însă Iuda, pentru a-și disimula mai bine trădarea în ochii celorlalți Apostoli, întrebuițează salutarea ucenicilor față de învățătorul lor : «Bucură-Te, Învățătorule». Părea că-i aduce o veste bună Domnului Hristos. Exegeții au asemănat această salutare a lui Iuda cu aceea a lui Ioab, generalul lui David, care l-a apucat cu o mîină să-l sărute pe Amasa, iar cu cealaltă l-a străpuns cu sabia, omorîndu-l (II Regi XX, 9)²¹. Deci Iuda L-a vîndut și trădat pe Domnul Hristos printr-o sărutare. Vers. 50 : «Iar Iisus i-a zis : Prietene, pentru ce ai venit ? Atunci ei, apropiindu-se au pus mîinile pe Iisus și L-au prins». Cu toată perfidia lui Iuda, Domnul Hristos știind și cunoscînd totul, atît suita evenimentelor, cît și sufletul lui Iuda, îl întîmpină pe acesta cu cuvintele : «Prietene pentru ce ai venit ?». El îi arată totuși dragoste, prietenie și-l pune în situația de a-și da seama de fapta sa. Evanghelistul Luca completează cu faptul că Domnul Hristos i-a mai pus lui Iuda o întrebare, zicînd : «Iuda, cu o sărutare vinzi tu pe Fiul Omului ?» (Luca XXII, 48). Mîntuitorul îl mustră pe Iuda că a transformat semnul dragostei și al prieteniei sincere, «sărutul», într-un semn de trădare. Mai mult, El îi atrage atenția că Iuda trădează pe adevăratul Mesia, pe Fiul Omului. Căci s-a spus că Iuda L-a trădat pe Domnul Hristos pentru faptul că el s-a îndoit despre adevăritatea mesianității Sale²².

La aceste cuvinte ale Mîntuitorului, Iuda n-a răspuns nimic, ci s-a retras între cei ce veniseră să-L prindă. Urmăritorii «apropiindu-se de Mîntuitorul L-au prins». Dar Evanghelistul Ioan arată că între timp, adică înainte de a fi prins, s-a întîmplat o scenă impresionantă și cu totul ieșită din comun. Domnul Hristos «știind toate ce erau să vină asupra Lui» (Ioan XVIII, 4), după sărutarea lui Iuda a ieșit întru întîmpinarea urmăritorilor și «I-a întreat : Pe cine căutați ? Răspuns-au Lui : Pe Iisus Nazarineanul. El le-a zis : Eu sînt... Atunci cînd le-a spus : Eu sînt, ei s-au dat înapoi și au căzut la pămînt. Și iarăși I-a întreat : Pe cine căutați ? Iar ei au zis : Pe Iisus Nazarineanul. V-am spus că Eu sînt. Deci, dacă Mă căutați pe Mine, lăsați pe aceștia să se ducă ; ca să se împlinescă cuvîntul pe care L-a spus : «Dintre cei pe care Mi I-ai dat, n-am pierdut pe niciunul» (Ioan, XVIII, 5—9). Deci, Domnul Hristos, stăpîn pe Sine, și mergînd liber spre calvarul suferințelor și al morții îi întrebă pe cine caută. Unii dintre următororii Il văzuseră și-L cu-

19. cf. A. Calmet, *Evangile selon S. Mathieu*, p. 577.

20. cf. S. Jean Chrysostome, *op. cit.*, p. 43.

21. cf. Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 748 ; L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 517.

22. cf. Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 748.

noșteau, iar cei mai mulți nu. Ei se așteptau la un om fioros, poate înarmat, însoțit de o gardă puternică. Atitudinea demnă a Mântuitorului și liniștea cu care se prezenta singur, i-a impresionat și au căzut cu fețele la pământ. S-au resemnat puțin și s-au ridicat, totuși au ezitat să-L prindă. Ci numai la cea de a doua întrebare a Mântuitorului, identică cu prima, și la răspunsul Său că El este cel căutat, urmăritorii s-au apropiat de El și L-au prins. Fenomenul căderii urmăritorilor a fost interpretat de unii exegeți raționaliști ca un accident natural izvorit din surpriza și frica acestora. Însă, cei mai mulți îl socotesc ca o minune dumnezeiască, deoarece urmăritorii erau formați și din mulți soldați romani, disciplinați și învățați cu arta războiului²³.

În strînsă legătură cu oferirea liberă de a fi prins, Domnul Hristos are grijă de ucenicii Săi, de a nu-i lega de soarta Sa, de a nu fi prinși și ei pentru că sint ucenicii Săi, ci de a fi lăsați liberi. Pe El îl caută, El să fie prins! Ucenicii să se bucure de libertate, să nu se piardă nici unul, așa precum se rugase Tatălui prin rugăciunea arhierescă (Ioan, XVII, 12).

De altfel, dorința Mântuitorului era justificată, căci dacă ucenicii ar fi fost prinși erau în pericol să-și piardă credința în Mântuitorul Său chiar viața²⁴.

Vers. 51—52: «Și iată, unul dintre cei ce erau cu Iisus, întinzînd mîna, a tras sabia și, lovind pe sluga arhierelui, i-a tăiat urechea. Atunci Iisus i-a zis: Întoarce sabia ta la locul ei, că toți cei ce scot sabia, de sabie vor pieri». În momentul cînd servitorii arhierelui se îngrămădeau să-L prindă pe Iisus, ucenicii care aveau două săbii — aduse probabil din Galileea — în bagajele lor; pentru pază de răufăcătorii ce ar surveni în călătoriile lor — (Luca, XXII, 38) — întrebă pe Mântuitorul Hristos: «Doamne, dacă vom lovi cu sabia?» (Luca, XXII, 49); adică să facem uz de săbii? Între timp «unul dintre cei ce erau cu Iisus», mai precis «Simon Petru» (Ioan, XVIII, 10), apucă o sabie și încearcă să lovească în cap pe o slugă prea zeloasă a arhierelui întru prinderea Domnului. Lovitura dă greș și ea atinge doar urechea dreaptă — lobul ei — a slugii, și i-o taie. Sluga se numea «Malhus» (Ioan, XVIII, 10).

Dar Mântuitorul nu dorește ca ucenicii să-L apere cu sabia. El dorește să se predea liber și gestul lui Petru era de ajuns. De aceea El spune Apostolilor: «Lăsați, pînă aici» (Luca, XXII, 51), adică este suficient acest gest. El se atinge de urechea servitorului și o vindecă. Această vindecare, unică în felul său, este ultima minune de vindecare săvîrșită de Iisus pe pământ. Marea bunătate divină s-a arătat și acum²⁵. Apoi, întorcîndu-se către Petru îi poruncește să pună sabia la locul ei, căci cine scoate sabia, de sabie va pieri. Adică cine întrebuițează violența în rezolvarea chestiunilor sale, a treburilor sale, pînă la urmă și el moare tot în mod violent. După exegetul romano-catolic A. Calmet, Iisus se referă aici la pasajul din Facerea, unde citim: «De va vărsa

23. cf. C. Fouard, *op. cit.*, p. 305; Diac. prof. N. I. Nicolaescu, *Palimile Mîntuitorului după Sîintele Evanghelii*, în «St. Teologice», 1953, nr. 1—2, p. 104.

24. cf. L. Cl. Fillion, *Evangile selon S. Jean*, p. 328; Aug. Calmet, *Evangile selon S. Jean*, commentaires, pag. 471.

25. cf. L. Cl. Fillion, *Evangile selon S. Luc*, p. 375.

cineva sînge omenesc, sîngele aceluia de mină de om se va vărsa...» (IX, 6). Adică, adaugă el, toți acei care cu propria lor autoritate privată iau sabia și se răzbună, merită să piară prin sabie. Însă, aceasta nu înseamnă că toți ucigașii trebuie să piară totdeauna de moarte violentă²⁶. Cuvintele Mintuitorului: «Cine scoate sabia, de sabie va pieri», sînt cuvinte care au rămas ca o maximă prin valabilitatea adevărului ce-l exprimă. În cazul de față, Domnul Hristos oprește pe Apostoli și pe Petru de a face uz de arme, căci ei nu se puteau lupta cu soldații romani care erau mai bine înarmați, mai mulți și mai exercitați în mînuirea armelor. Apostolii ar fi fost repede nimiciți. La cuvintele adresate Sf. Petru, Evanghelistul Ioan adaugă: «Nu voi bea, oare, paharul pe care Mi L-a dat Tatăl?» (Ioan, XVIII, 11). Deci, paharul suferinței hotărît în timpul rugăciunii și primit de El, Domnul Hristos vrea să-l suporte liber.

În legătură cu cele două săbii pe care le aveau ucenicii pentru apărare, unii exegeți afirmă că ele înseamnă cele două puteri ale Bisericii: puterea temporală și spirituală a ei. Așa interpretau unii exegeți romano-catolici și conducători ai Bisericii respective — mai ales în evul mediu. Dar alți comentatori ai aceleiași confesiuni afirmă că această explicație este prea alegorică și nu probează deloc această putere²⁷.

De asemenea, cuvintele «toți cei ce scot sabia, de sabie vor pieri», nu se referă, cum socot unii exegeți la pieirea viitoare a evreilor și romanilor și nici la acel «jus gladii», adică dreptul unei societăți, sau al unui stat de a-și apăra existența prin sabie, ci este vorba de o observație justă, care se adresează particularilor, arătîndu-le că este un fel de talion, pentru că cei care întrebunțează violența în treburile lor particulare vor fi și ei loviți de violență²⁸. Vers. 53—54: «Sau ți se pare că nu pot să rog pe Tatăl Meu și să-Mi trimită mai mult de douăsprezece legiuni de îngeri? Dar cum se vor împlini Scripturile, că așa trebuie să fie?». În continuare, Domnul Hristos spune lui Petru și celorlalți Apostoli că El nu are nevoie de ajutorul lor spre a scăpa de adversarii Săi. Căci dacă ar fi vrut s-o facă, El ar fi apelat la Părintele ceresc care-i putea trimite ca ajutor pînă la douăsprezece legiuni de îngeri și L-ar fi salvat. O legiune numără pînă la 6 000 de soldați, în afară de cavalerie; deci este vorba de 72.000 de îngeri, care l-ar fi putut apăra²⁹. Dar Mintuitorul vrea să se predea liber, să sufere pentru mîntuirea lumii, căci în acest mod se îndeplinesc și toate profețiile Vechiului Testament, care prevăd că Mesia va suferi pentru salvarea neamului omenesc³⁰. Mai mult, afirmă Sf. Ioan Gură de Aur, aici Iisus ne arată modestia Sa, căci El nu spune Apostolilor Săi că putea să piardă singur, prin puterea Sa pe cei care veneau să-L prindă, ci afirmă că putea cere ajutorul Părintelui Său³¹. Deci ei L-au prins, pentru că El a voit. Vers. 55—56: «În

26. cf. A. Calmet, *Evangile selon S. Mathieu*, p. 578.

27. cf. L. Cl. Fillion, *Evangile selon S. Luc*, p. 371.

28. cf. L. Cl. Fillion, *Evangile selon S. Mathieu*, p. 519.

29. cf. Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 750; Fillion, *Evangile selon S. Mathieu*, p. 519.

30. cf. Isaia, LIII, 1—10; Ps. XXI, 8—18; Zaharia, XI, 12; XIII, 7.

31. cf. Saint Jean Chrysostome, *Commentaire sur l'Évangile selon S. Mathieu*, p. 48.

ceasul acela, a zis mulțimilor: Ca la un tâlhar ați ieșit cu săbii și cu ciomege, ca să mă prindeți. În fiecare zi ședeam în templu și învățam și n-ați pus mîna pe Mine. Dar toate acestea s-au făcut ca să se împlinească Scripturile proorocilor — Atunci, toți ucenicii, lăsându-L, au fugit». După ce Domnul Hristos a arătat ucenicilor că El nu vrea să fie apărat și salvat prin violență, El se adresează «mulțimii», dar mai ales către arhieriei, către căpeteniile templului și către bătrîni care veniseră asupra lui Iisus» (Luca, XXII, 52). Aceștia erau principalii autori ai prinderii Lui și veniseră să supravegheze executarea planului lor. Domnul Hristos îi înfruntă cu demnitate și autoritate, arătîndu-le crima lor abominabilă și pactizarea lor cu Satan, stăpînul răului și întunericului. El a fost de nenumărate ori în templu, învățînd poporul în văzul tuturor, la lumina zilei. Dacă era vinovat, atunci trebuia prins. Dar pentru că le era frică s-au înarmat și întărit cu oaste și noaptea, ca pe un hoț temut, au venit să-L prindă. El se predă liber, nu este ceea ce ei socot a fi. Totuși, trebuie să știe că prin aceasta nu și-au îndeplinit intențiile lor ucigașe, ci prin fapta lor s-au îndeplinit Scripturile, s-au realizat profețiile referitoare la suferințele lui Mesia.

Deci Mîntuitorul înfruntă pe arhieriei și conducătorii templului pentru nebunia lor prin citate scripturistice, consolează și încurajează pe Apostoli tot prin texte din Scriptură, după cum se sprijină pe profeții pentru a-și motiva moartea Sa³². În sfîrșit, ucenicii văzînd că Mîntuitorul nu opune nici o rezistență, ci se dă prins și nici din partea lui Dumnezeu nu primește nici un ajutor, spre a-și apăra propria libertate și propria viață îl părăsesc și fug. Evanghelistul Marcu (XIV, 51), completînd pe ceilalți evangheliști, afirmă că un tînăr, care s-a luat după convoiul ce pleca să prindă pe Iisus, ajunge și el în grădina Ghetsimani și stînd alături de ucenicii Domnului, servitorii arhieriei au încercat să-l prindă. Însă el, avînd numai un cearceaf pe el, următorii i-au smuls giulgiul de pe el, iar acesta a fugit complet gol. Părinții bisericești identifică pe acel tînăr cu Evanghelistul Marcu, fiul Mariei, în casa căreia Mîntuitorul cu Apostolii Săi mîncase Cina cea de taină³³.

Judecata lui Iisus.

După rugăciunea din Ghetsimani, Domnul Hristos este prins³⁴, legat și dus spre a fi judecat, după care a fost condamnat la moarte și apoi executat prin răstîgnire. Judecata Mîntuitorului sau procesul Său s-a

32. cf. Fillion; *Evangile selon S. Mathieu*, p. 520.

33. cf. Diac. N. I. Nicolaescu, *op. cit.*, p. 104.

34. În legătură cu prinderea lui Iisus scriitorul evreu Salvador, în cartea sa *Instituțiile lui Moisi și a poporului Hebreu*, 1821, afirmă că exista o hotărîre anterioară a sînedriului pentru arestarea Lui (Ioan, XI, 47—50), cînd Caiafa a sugerat ideea omorîrii lui Iisus. Însă D. Dupin, în cartea sa *Iisus înaintea lui Caiafa și Pilat sau Procesul lui Iisus-Hristos*, traducere în românește din franțuzește de I. G. Florescu, avocat, București, 1864, care combate scrierea lui Salvador, arată că în această privință există numai o singură opinie a lui Caiafa exprimată în șurtea sa, unde s-au sfătuit arhieriei să-l prindă pe Iisus dar nu s-a emis un mandat legal de arestare (Dupin, *op. cit.*, p. 26). De altfel, Dupin mai contestă și alte idei ale lui Salvador — precum se va vedea — căci în esență acesta susține că Iisus a fost judecat de evrei în mod legal, ca un revoluționar evreu, culpabil de blasfemie, la care proces s-au comis și unele abuzuri.

desfășurat în două etape. Prima fază a avut loc în fața Sinedriului — forul de judecată al evreilor, — unde El a fost judecat pentru blasfemie, pentru vina de a se fi făcut Fiul lui Dumnezeu, deci avem un proces religios. În etapa a doua, El a fost judecat de Procuratorul Pilat unde a fost acuzat că s-a declarat Mesia, Regele Iudeilor, răzvrătind poporul împotriva Cezarului — Împăratul romanilor — care era și stăpînitorul iudeilor. Aici avem un proces politic. Cei patru Evangheliști relatează toți etapele procesului, cu specificul fiecăruia și cu completări reciproce.

Iisus în fața Sinedriului (Matei, XXVI, 57—68 ; Marcu, XIV, 53—65 ; Luca, XXII, 54, 63—71 ; Ioan, XVIII, 12—14, 19—24).

După sărutarea lui Iuda și după revenirea ostașilor și urmărilor lui Iisus din uluirea lor în fața seninătății și demnității Lui, ostașii și căpetenia cea peste o mie și slujitorii iudeilor au prins pe Iisus și L-au legat. Și L-au dus întâi la Ana, căci era socrul lui Caiafa care era arhiereu în anul acela (Ioan, XVIII, 12—13). Deci slujitorii arhierelor, împreună cu ostașii romani — care s-au făcut instrumentele iudeilor în această crimă — au prins pe Iisus și cu toate că El n-a făcut nici o opoziție, s-a predat foarte detașat, ei L-au legat. Iisus se îndreaptă spre jertfă legat, ca odinioară Isaac, spun scriitorii bisericești, care a fost pus pe jertfelnic legat de tatăl său Avraam.

Mîntuitorul Hristos, afirmă singur Evanghelistul Ioan, este dus întâi la Arhiereul Ana, socrul lui Caiafa. Însă Evanghelistul respectiv, relatînd trimiterea Mîntuitorului și judecarea lui de către Ana Arhiereul (XVIII, 19—24), omite judecarea lui Iisus de către Sinedriul plenar, prezidat de Arhiereul în funcție, Caiafa. Acest fapt i-a făcut pe unii exegeți să afirme că la Ana, Mîntuitorul n-a mai fost judecat, ci a fost adus doar pentru a fi văzut de acest vechi și viclean arhiereu, spre a se informa asupra ținutei și comportamentului Său și a-i da sugestii gînelui său care avea să conducă procesul. Deci episodul amintit de Ioan (XVIII, 19—24) se petrece în fața Sinedriului și nu înaintea lui Ana³⁵.

Însă cei mai vechi comentatori ca : Sf. Ioan Gură de Aur, Teofilact, Calmet afirmă că Mîntuitorul a fost judecat mai întâi de Arhiereul Ana³⁶. Din casa sa particulară, apoi a fost trimis la Caiafa, unde era adunat plenul Sinedriului și unde a fost judecat în mod oficial cu toate formele legale. Opinie mai aproape de adevăr³⁷.

Ana, la care a fost trimis Mîntuitorul, la început, fusese mare arhiereu de la anul 6, pînă la anul 15 d.Hr. cînd a fost depus de Procuratorul Palestinei Valerius Gratus. Însă, el era încă foarte influent și se bucura de mare autoritate. Avea cinci fii și toți prin influența sa fuseseră mari

35. cf. L. Cl. Fillion, *Evangile selon S. Jean*, p. 329 ; P. Alfred Durand, *Evangile selon Saint Jean*, Paris, 1930, p. 466.

36. Ducerea lui Iisus întâi la fostul arhiereu Ana, care nu avea nici o calitate legală, decît faptul că era socrul lui Caiafa, era ilegală, era o siluire a legii : Dupin, *op. cit.*, p. 28.

37. cf. C. Fouard, *L'Abbé, La Vie de Notre Seigneur Jesus-Christ*, XXVII-ème, éd., 1923, tome II, Paris, p. 314 ; A. Calmet, *Evangile de S. Mathieu*, Paris, 1725, p. 374 ; Diac. N. I. Nicolaescu, *op. cit.*, p. 105.

arhieriei, iar acum marele arhieriu Caiafa era ginerele său. Casa lui Ana era aproape de muntele Măslinilor și el locuia în același mare palat cu ginerele său ³⁸.

«Și Caiafa era cel care sfătuisese pe iudei că este de folos să moară un om pentru popor» (Ioan, XVIII, 14). Interpretând acest verset, exegetul A. Calmet, pe drept cuvânt, observă că din moment ce Caiafa exprimase această opinie înainte ca Domnul Hristos să fi fost judecat, el trebuia să se recuze în procesul Acestuia ³⁹. În adevăr, după minunea învierii lui Lazăr de către Mîntuitorul, faima Lui crește mult, iar iudeii alarmați de acest fapt într-o ședință adunată pentru aceasta, președintele le-a sugerat ideea ca Mîntuitorul să fie omorît pentru salvarea poporului dintr-o iminentă revoluție declanșată de El și o viitoare robire mai mare a iudeilor de către romani (Ioan, XI, 50). Era justificarea unei crime printr-o rațiune de stat. Și Evanghelistul Ioan adaugă, în legătură cu acest fapt, că Arhierul Caiafa, fără să știe, făcea o proorocie, căci, într-adevăr, Domnul Hristos a murit pentru mîntuirea întregii lumi (Ioan, XI, 51).

Acceptînd ca mai verosimilă ultima opinie, vom cerceta judecarea Mîntuitorului de către Arhierul Ana (Ioan, XVIII, 18—19). «Deci arhierul a întrebat pe Iisus despre ucenicii Lui și despre învățătura Lui. Iisus i-a răspuns: Eu am vorbit pe față lumii. Totdeauna am învățat în sinagogă și în templu, unde se adună toți iudeii și nimic nu am vorbit în ascuns». În ochii marelui preot nu era să judece o învățătură, ci să surprindă un complot. El socotea împărăția lui Iisus ca un vis ce agita pe mulți aventurieri din Orient și Iudeea, cu legături secrete și care încercau o revoltă hazardată contra Romei. De aceea, el căuta complici pentru a scoate din mărturiile lor condamnarea Nazarineanului și a lăsa la sigur ⁴⁰.

Despre ucenicii Săi, Domnul Hristos nu spune nimic, pentru a nu le face rău. În legătură cu învățătura Sa, El amintește că aceasta a expus-o în public, la templu și în diferite sinagogi, unde o putea asculta oricine. Chiar și pe ucenicii Săi i-a învățat să propovăduiască la toți preceptele și doctrina Sa: «Ceea ce vă grăiesc la întuneric spuneți la lumină și ceea ce auziți la ureche propovăduiți de pe case» (Matei, X, 27). Adică, chiar ceea ce li s-a spus în instrucții particulare; în grupul lor restrîns, să le predice în public. Deci Mîntuitorul respinge rolul de conspirator. Fără a se referi la ucenici, El distrage spiritul arhierului de la orice obiect străin, spre a-l atrage numai asupra Lui, asupra persoanei Sale divine ⁴¹. Apoi el continuă despre învățătura Sa: «Ce Mă întrebi pe Mine? Întreabă pe cei care au auzit ce le-am vorbit. Iată, aceștia știu ce am vorbit. Și zicînd El aceasta, unul din slujitorii care erau de față, I-a dat lui Iisus o palmă, zicînd: «Așa răspunzi Tu arhierului?» (Ioan, XVIII, 21—23). Domnul Hristos argumentează puternic răspunsul Său, afirmînd că mai logic este spre a se convinge despre

38. cf. Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 753; Fillion, *Evangile selon S. Jean*, p. 329; C. Fouard, *op. cit.*, p. 311.

39. cf. A. Calmet, *Evangile de S. Jean*, p. 374.

40. cf. C. Fouard, *op. cit.*, p. 312.

41. C. Fouard, *op. cit.*, p. 313.

doctrina Sa, să întrebe pe cei de față, care de multe ori L-au auzit, vorbind. Mai mult valorează martorii decât cel în cauză. Arhiepiscopul rămânând fără răspuns, i-a venit în ajutor unul din servitorii săi, care L-a lovit pe Domnul Hristos pentru că a răspuns ireverențios arhiepiscopului. Era un act de servilism josnic, al unui om inferior. Însă era mai intolerabil și revoltător cu cât arhiepiscopul l-a acceptat și nu l-a oprit și nici nu i-a reproșat.

La aceasta, Domnul Hristos ripostează ferm: «Dacă am vorbit rău, dovedește-Mi că este rău, iar dacă am vorbit bine, de ce Mă bați?» (Ioan, XVIII, 23). În adevăr, Domnul Hristos răspunde printr-o frumoasă dilemă, arătând că dacă învățătura Sa este periculoasă, să I-o dovedească, s-o demonstreze, iar dacă nu, pentru ce Îl lovește? Mai mult, Mintuitorul protestează și asupra faptului că Arhiepiscopul a aprobat acest fapt dezonorant, deși nu era încă condamnat, Iisus, dacă n-ar fi ripostat, ar fi însemnat că El recunoaște vinovăția Sa. Ori, tot timpul Domnul Hristos a afirmat nevinovăția Sa⁴². În sfârșit, Arhiepiscopul Ana, văzându-se pus în încurcătură, L-a trimis (pe Mintuitorul Hristos) legat, la Caiafa, arhiepiscopul (Ioan, XVIII, 24). Se pare că în timpul acestui interogatoriu oficios, a fost dezlegat. Trimițându-L la plenul Sinedriului adunat în casa Arhiepiscopului Caiafa, Ana poruncește a fi legat.

Matei, XXVI, 57—58): «Iar cei care au prins pe Iisus, L-au dus la Caiafa Arhiepiscopul, unde erau adunați cărturarii și bătrânii. Iar Petru Îl urma de departe pînă la curtea arhiepiscopului și intrînd înăuntru, ședea cu slugile ca să vadă sfîrșitul». Precum s-a amintit, Domnul Hristos a fost trimis de la Ana Arhiepiscopul, la marele Arhiepiscop Caiafa. Numele acestuia era, evreiește Iosif, fiul lui Caiafa «Bet Kofai» și fusese numit mare preot de Procuratorul Valerius, antecesorul lui Pilat, rămînînd în funcție tot timpul cît Pilat a fost procurator și a fost înlăturat de Vitelius, urmașul lui Pilat. Rămăs mare preot 18 ani, înseamnă că a fost extrem de abil. Făcînd parte din secta saducheilor, era refractar oricărui fel de mesianism, mai ales celui din Galileea — provincie favorabilă revoluțiilor. De aceea, hotări ca Iisus să fie prins și arestat⁴³.

Caiafa era șeful forului de judecată suprem, numit Sinedriu, președintele lui, deci conducătorul procesului Mintuitorului Hristos. Sinedriul era compus din 70 de membri, — plus președintele — arhiepiscopul, din partea saducheilor, cărturari din partea fariseilor și bătrîni, reprezentanții vechii nobilimi.

Deși format din 71 de membri, el se putea constitui și judeca valabil cu un număr de 23 membri — adică o treime. Astfel se explică lipsa unor sinedriști de la ședința de condamnare a lui Iisus, ca Iosif din Arimateea (Luca, XXIII, 51)⁴⁴.

Localul obișnuit de ședințe «pardosit cu pietre» — λιθόστρωτον — era situat alături — la sud-vest de templu. Ședințele se țineau dimineața și trebuiau să se termine o dată cu jertfa, cu sacrificiul de seara. Nu se

42. cf. A. Calmet, *Evangile selon Saint Jean*, p. 379.

43. cf. Josef Klausner, *Jesus de Nazareth, Son temps, Sa vie, Sa doctrine*. Trad. française d'après l'original hébreu, Paris, 1933, p. 492.

44. cf. C. Fouard, *op. cit.*, p. 315; Dupin, *op. cit.*, p. 16.

țineau ședințe în zile de sărbătoare ⁴⁵. La procese, președintele conducea ședințele fără părtinire, iar membrii erau așezați în semicerc pe scaune. Inculpatul stătea în față pe un podium înălțat. De-a dreapta lui era avocatul lui și doi grefieri care însemnau unul depozițiile pentru apărarea inculpatului, iar altul mărturiile împotriva lui. Legea mozaică cerea (Deut. XIX, 15) ca un fapt pentru a fi crezut, trebuia să aibă în sprijinul lui două mărturii care să se acopere una pe alta ⁴⁶.

După ascultarea martorilor inculpatului și a apărătorilor lui, precum și a cuvîntului acuzării, urma votarea membrilor ⁴⁷. Majoritatea voturilor acestora decidea sentința. Dacă sentința era de achitare se publica în aceeași zi, iar o sentință de condamnare se da a doua zi ⁴⁸.

Aceste precizări în legătură cu marele for de judecată al evreilor, Sinedriul, și procedeele de judecată al său sînt absolut necesare spre a înțelege farsa judiciară utilizată de iudei spre a condamna pe Domnul Hristos: Mai întîi, ședința Sinedriului nu s-a ținut în localul propriu, ci în casele lui Caiafa, desigur pentru că sinedriștilor le era frică de popor. «Cînd se părăsește localul propriu nu se pot da sentințe capitale», spune Talmudul ⁴⁹. Ședințele nu se puteau ține noaptea, mai ales cînd se condamna la moarte ⁵⁰. Ori, Mintuitorul a fost prins noaptea, tîrziu, interogată de Ana, apoi trimis și judecat în aceeași noapte de plenu Sinedriului. Se spune că sentința valabilă și definitivă s-a dat a doua zi dimineața (Luca, XXII, 66). În strînsă legătură cu trimiterea Mintuitorului legat spre a fi judecat, evangheliștii amintesc despre Sf. Petru, care revenindu-și după prinderea Domnului Hristos, împreună cu alt ucenic, mergeau, de departe, în urma convoiului, care-l duceau la judecată. Ajunși la curtea arhiereului Ana, celălalt ucenic a intrat împreună cu Mintuitorul în curte, fiind cunoscut arhiereului (Ioan, XVIII, 15). Unanimitatea exegeților recunosc în «celălalt ucenic», pe Evanghelistul Ioan. Sf. Ioan Gură de Aur — (Omilia LXXXIII) arată că el fiind cunoscut servitorilor arhiereilor, a intervenit pe lîngă portăreasa și a permis lui Petru să intre. Portăreasa, probabil, că a cunoscut pe Ioan ca fiind dintre ucenicii lui Iisus și l-a întrebat imediat pe Petru dacă și el este, de asemenea, dintre învățăceii Domnului Hristos. «La aceste cuvînte Petru, fiind cuprins de frică a răspuns: «nu sînt». După cîțva

45. cf. Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 755; L. Cl. Fillion, *Evangile selon S. Mathieu*, p. 521.

46. cf. C. Fouard, *op. cit.*, p. 316.

47. În legătură cu martorii, Salvador, în scrierea amintită, spune că după ce martorii depuneau jurămîntul legiuit, ei erau informați că de vor depune mărturie mincinoasă vor fi supuși la aceeași pedeapsă la care, prin mărturia lor expun pe semenul lor. Președintele le ținea fiecăruia cite o mică cuvîntare, arătîndu-le grava pedeapsă ce-i așteaptă din partea lui Dumnezeu de vor mărturisi fals (la Dupin, *op. cit.*, p. 15). Iar Josef Klausner, tot evreu, în cartea amintită, deși justifică moartea lui Iisus ca fiind un pericol pentru statul evreu din partea romanilor, totuși recunoaște gravele ilegalități comise de evrei la judecata lui Iisus. Însă el mai afirmă că Sinedriul nu a judecat și condamnat pe Iisus, ci acestea le-a făcut Pilat. Sinedriștii n-au făcut decît o instrucție prealabilă și deci nu trebuiau să observe legile unui proces, (*op. cit.*, p. 493).

48. cf. Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 757; C. Fouard, *op. cit.*, p. 317.

49. cf. Fillion, *Evangile selon S. Mathieu*, p. 520.

50. cf. A. Calmet, *Evangile selon S. Jean*, p. 377.

timp, din cauza nopții răcoroase, alți servitori din curte, făcînd foc și încălzindu-se, s-a apropiat și Petru de ei spre a se încălzi și a vedea sfîrșitul judecării Mîntuitorului.

Vers. 59 : «Iar arhierii, bătrînii și tot sinedriul căutau mărturie mincinoasă împotriva lui Iisus, ca să-L omoare». După paranteza cu introducerea în curtea arhierelui a Apostolului Petru, de către Ioan fratele său întru apostolat și după o primă lepădare a lui Petru de către Domnul Hristos, Evanghelistul Matei revine asupra judecării Mîntuitorului de către marele Sinedriu.

Acesta se adună în grabă, nu în localul propriu, ci în casa Arhierelui și încep dezbaterile. Însă ei nu caută să-L judece obiectiv, observînd normele legale, ci sînt hotărîți să-L omoare. Însuși președintele le fixase obiectivul mai de demult, (Ioan, XI, 50) să-L omoare spre binele poporului. Sosise timpul să pună în aplicare planul acesta. Însă, vînd totuși să dea o înfățișare legală suprimării Mîntuitorului, conform procedului juridic, ei căutau mărturii. Nu mărturii pentru stabilirea vinei — sine ira et studio — căci această vină nu exista, ci mărturii mincinoase. Deci, întreg Sinedriul, în frunte cu președintele, dau procesului o turnură falsă.

Vers. 60—61 : «Și n-au găsit, deși veniseră mulți martori mincinoși. Mai pe urmă însă au venit doi. Și au spus : Acesta a zis : Pot să dărîm templul lui Dumnezeu și în trei zile să-l clădesc». Așadar, în febra căutării de martori mincinoși, sinedriștii au găsit mulți dintre aceștia, dar ei n-au fost buni, adică mărturiile lor nu au putut fi socotite valabile. «Căci o mărturie era nulă dacă acei care o spuneau nu erau de acord asupra tuturor punctelor aceluiași fapt»⁵¹. Totuși, în sfîrșit, s-au găsit doi, atît cît cerea legea. «Cel osîndit la moarte să moară după spusa a doi sau trei martori ; iar pe spusa unui singur martor să nu fie osîndit nimeni la moarte» (Deuteronom, XVII, 6). Dintre aceștia, unul a spus că a auzit pe Mîntuitorul spunînd că : «Pot să dărîm templul lui Dumnezeu și în trei zile să-l clădesc». Este vorba, desigur, despre cele ce a spus Domnul Hristos, cînd a fost prima dată la Ierusalim și a alungat pe vînzătorii din curtea templului (Ioan, II, 19). Al doilea, referindu-se la același fapt, a declarat, după Marcu (XIV, 58) : «Noi L-am auzit zicînd așa : Voi dărîma acest templu făcut de mină și în trei zile, altul, nefăcut de mină, voi zidi». Evident, nici aceste două mărturii nu se acoperă în întregime, nu sînt identice, căci una este : «pot să dărîm» și alta «voi dărîmă», după cum nu e același lucru «a zidi un templu de piatră» și alta «a zidi un templu nefăcut de mină». Afară de aceasta, mărturiile celor doi erau false, căci Domnul spusese : «Dărîmați templul acesta...» adică, dacă l-ați dărîma. Mai mult, El o spusese în mod alegoric, dacă iudeii vor ucide corpul Lui cel omenesc, n-ar cîștiga nimic, nu le-ar folosi la ceva, căci El va învia a treia zi, cu un corp spiritalizat, nefăcut de mină omenească.

În sfîrșit, spusele Mîntuitorului nu cuprindeau nici o culpă, căci El numai a spus, dar nu a materializat faptul. Dacă ei ar fi stricat templul și El nu l-ar fi putut clădi în trei zile, ar fi fost vinovat⁵². Aceste măr-

51. cf. Fillion, *Evangile selon S. Mathieu*, p. 522.

52. cf. Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 757.

turii însă au fost suficiente pentru juriu, căci ele au fost șocoteite un sacrilegiu, conținând o amenințare contra obiectului celui mai sfânt al iudaismului, templul. «Însă declarația de dărîmarea, neînfăptuită, nu este culpabilă, spune un jurist român, iar condamnarea Mîntuitorului a fost prin analagoie ca o blasfemie»⁵³. Iosef Klausner adaugă că declarațiile lui Iisus în legătură cu templul nu constituiau un sacrilegiu, căci nu se efectuaseră în partea sfințită a templului, și aceasta nu îndreptătea o condamnare la moarte⁵⁴.

Vers. 62—63 : «Și arhiereul, ridicîndu-se I-a zis : Nu răspunzi nimic la ceea ce mărturisesc aceștia împotriva Ta ? Dar Iisus tăcea. Și arhiereul I-a zis : Jură-Te pe Dumnezeu cel viu, să ne spui nouă de ești Tu Hristosul, Fiul lui Dumnezeu». În adevăr, cu tot protestul și indignarea marelui arhiereu care se transformase din președinte, care trebuia să fie obiectiv și imparțial, «în judecător și acuzator»^{54a}, mărturiile celor doi martori nu-l satisfăceau pe deplin, căci «mărturia lor nu era la fel» (Marcu, XIV, 59). Și atunci El se adresează Mîntuitorului, spre a răspunde, a se apăra. Domnul Hristos, văzînd atmosfera din sală, cum toți erau porniți împotriva Lui adoptă o atitudine de reținere totală. El tace deși tăcerea Lui nu înseamnă o acceptare, o recunoaștere că cele spuse împotriva Lui sînt adevărate. Arhiereul se supără și-I spune să se ridice să se apere, să se dezvinovățească. Mîntuitorul știa că orice apărare este inutilă, căci El era condamnat înainte de a fi judecat. Era inutil să răspundă, spune Sf. Ioan Gură de Aur, căci nu era nimeni care să voiașcă să asculte și acolo nu se petrecea decît un simulacru de proces⁵⁵.

Atunci, arhiereul, după cum prevedea legea pentru criminali, pentru care nu existau martori (Facere, XXIV, 3 ; Numeri, V, 9), recurge la jurămint. Cel vizat trebuia să răspundă cu jurămint și atunci mărturia lui era suficientă, fie spre inculpare și pedeapsă, fie spre achitare. Forțîndu-L în acest mod, Domnul Hristos trebuia să vorbească. Atunci arhiereul părăsește chestiunea sacrilegiului cu templul și atinge o chestiune mai delicată, aceea a divinității Mîntuitorului, a filiației Sale divine. Te jur spune el sentențios — iau martor pe Dumnezeu cel viu — nu cel al idoloilor, care știe toate și pedepsește, să ne spui dacă ești Tu Hristosul, Fiul lui Dumnezeu.

Vers. 64—65 : «Iisus I-a răspuns : Tu ai zis. Și vă spun încă : De acum veți vedea pe Fiul Omului șezînd de-a dreapta puterii și venînd pe norii cerului. Atunci arhiereul și-a sfișiat veșmintele zicînd : A huliți ! Ce ne mai trebuie martori ? Iată acum ați auzit hula Lui». În fața acestei noi situațiuni, din respect față de Dumnezeu și de atotștiința și puterea Sa, Domnul Hristos răspunde afirmativ : Tu ai zis», adică este adevărat, sau cum spune Marcu : «Eu sînt» (XIV, 62). Deci,

53. cf. I. Fruma și Gr. T. Marcu, *Procesul Mîntuitorului*, p. 100.

54. cf. Klausner, *ibid.*, p. 494.

54 a. cf. Dupin, *Iisus înainte de Caiafa și Pilat sau Procesul lui Iisus Hristos*, p. 36.

55. cf. St. Jean Chrysostome, *Oeuvres, Evangile selon S. Mathieu, Commentaire*, tom. VIII, p. 36.

Mintuitorul afirmă că El este «Hristosul Fiul Celui binecuvântat» (Marcu, XIV, 61) că în persoana Sa se realizaseră spusele Psalmistului (CIX, 1): «Zis-a Domnul Domnului meu: șezi de-a dreapta mea...». Iisus, spune I. Klausner, era adînc convins de mesianitatea Sa și la întrebarea marelui preot sufletul său mișcat și entuziașt a răspuns afirmativ, precum răspunsese la aceeași întrebare la Cezareea lui Filip (Matei, XVI, 17) ⁵⁶. În continuare, Domnul Hristos adaugă că de acum înainte, ei vor vedea pe «Fiul Omului» șezînd de-a dreapta puterii lui Dumnezeu (Cf. Luca, XXII, 69), și venînd pe norii cerului. Adică El se identifică cu acea ființă proorocită de Daniel ce venea pe norii cerului și stătea în fața Celui vechi de zile (Daniel, VII, 13), adică în fața lui Dumnezeu, și pe care el o numea Fiul Omului. Se știe că Fiul Omului al Profetului Daniel era prototipul lui Mesia ⁵⁷. «De acum», adică din momentul patimilor Domnului, începe o nouă ordine, o nouă etapă în evoluția lucrurilor și lumii. Ei, cei de față, vor vedea cu proprii lor ochi, vor asista la momentele de preaslăvire a Mintuitorului adică, la minunile de la răstignirea Sa, la Învierea Sa, și la distrugerea Ierusalimului, prototip al judecății obștești (Matei XXIV, 30—31) ⁵⁸.

Mărturisirea aceasta a Mintuitorului este cea mai pregnantă descriere a întregii sale activități mesianice. El nu afirmă numai că este Mesia, dar atestă și rezumă prin fapte, caracterul mesianic al filiației Sale divine. Niciodată n-a mărturisit așa de clar titlurile Sale pe care le avea. Dar prin această îndrăzneată proclamare, El își atrăgea propria Sa sentință de condamnare ⁵⁹. În acel moment, marele arhiereu, indignat peste măsură de această blasfemie de a se fi identificat fiul teslarului din Nazaret cu «Fiul Omului», își sfîșie haina de pe el, ca în momentele cele mai triste din viața omului și strigă: «a hulit! Ce ne mai trebuie martori!». Și totuși, în subsidiar, o sentință nu se dă pe bază de opinia președintelui și violentarea voinței sinedriștilor, ci pe bază de vot secret, luat individual, după un răstimp de reflecție.

În adevăr, la moartea unor ființe apropiate, copiii și părinții, în semn de doliu, își sfîșiau hainele de la grumaz în jos (Facerea, XXXVII, 34). Era un obicei oriental adoptat de poporul evreu, care a căzut în exagerări puerile.

Însă aici ruperea hainei arhiereului nu corespundea unei dureri interioare, ci era simulată. El avea mai degrabă o satisfacție, căci i se oferise argumentul cel mai valabil pentru o condamnare la moarte a lui Iisus. A se numi Fiul Omului și a sta de-a dreapta lui Dumnezeu era o hulă, o blasfemie care se condamnă cu moartea (Lev. XXIV, 15—16; Deut., XVIII, 20).

Vers. 66: «Ce vi se pare? Iar ei, răspunzînd, au zis: Este vinovat de moarte». Marele arhiereu, după ce tot în calitate mai mult de acuzator, decît de președinte, declară că prin jula Sa Domnul Hristos este vinovat de moarte, cere și opinia Sinedriului, dar nu prin vot secret cum cerea legea, ci un vot în masă. Evident, ei «toți, L-au osîndit ca

56. cf. Klausner, *ibid.*, p. 496.

57. cf. Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 759; Fillion, *Evangile selon S. Mathieu*, p. 523.

58. cf. Dr. V. Gheorghiu, *ibid.*, *ibid.*

59. cf. Fillion, *Evangile selon S. Mathieu*, p. 324.

vinovat de moarte» (Marcu, XIV, 64). Deci, L-au osindit, căci așa spune legea (Levit. XXIV, 16). Dar legea care cerea ca Domnul Hristos să aibă și El martorii Lui și care erau de față — Petru și Ioan — n-au fost ascultați; apărător El n-a avut, ședință ilegală s-a ținut, glasul Său pentru apărare I-a fost înăbușit prin vocea președintelui. Sau, precum spune Sf. Ioan Gură de Aur, sinedriștii erau acuzatorii, martorii, examinatorii și judecătorii, ei singuri erau totul^{59 a}. Un cercetător al procesului lui Iisus arată că blasfemia în dreptul mozaic se pedepsește cu moartea. Dar blasfemia lui Iisus rezidă în declarația Sa de Fiu al lui Dumnezeu și nu în declarația martorilor. Ori dreptul iudaic condamnă pe bază de martori, nu pe bază de declarație⁶⁰. Sentința de condamnare trebuia dată după un răstimp de deliberare și nu imediat⁶¹, pentru că după răspunsul afirmativ al sinedriștilor de condamnare la moarte a Mîntuitorului, ședința s-a ridicat, anunțîndu-se a doua, care s-a ținut a doua zi, o ședință pur formală. Chiar și Iosef Klausner, care justifică politicește moartea lui Iisus, afirmă că El n-a comis o blasfemie și este greu de crezut că în ochii saducheilor Iisus ar fi meritat moartea. Fariseii n-ar fi decis astfel, căci ei nu vedeau în cuvintele Mîntuitorului altceva decît «o obrăznicie» împotriva cerului. El n-a pronunțat «Numele» și nu a predicat nimănui să se închine la zei falși (Deut., XVIII, 20)⁶².

Vers. 67—68: «Și L-au scuipat în obraz și L-au bătut cu pumnii, iar unii îi dădeau palme zicînd: Ghicește-ne, Hristoase, cine este cel care Te-a lovit». Deși Mîntuitorul nu a fost formal condamnat la moarte, ci de abia în a doua ședință de dimineață s-a îndeplinit aceasta, totuși El era socotit condamnat, scos din comunitatea oamenilor liberi. Din aceste motive, chiar sinedriștii, judecătorii lui Iisus, dar mai ales «omenii care-L păzeau» (Luca, XXII, 63), servitorii, au început să-L insulte, să-L lovească cu palmele, să-L scuipe, strigîndu-I: ghicește cine Te-a lovit? Erau obiceiuri care se practicau în Orient, erau fapte imorale, josnice, care se petreceau sub ochii și cu îngăduința arhierilor și a cărturarilor. Era din partea iudeilor, spune Sf. Ioan Gură de Aur, culmea barbariei și răutății omenești, iar din partea Mîntuitorului, care suferea tăcut, era bunătatea dusă la extrem. De altfel, Isaia prevăzuse aceasta, spunînd: «oamenii vor fi surprinși văzîndu-L disprețuit și cel din urmă dintre oameni» (LIII, 1, 3)⁶³. Insuși Salvador recunoaște că insultele grosolane și violențele inumane ale servitorilor față de Mîntuitorul constituiau violări flagrante ale legilor și atitudinii nepermise autorizate de un corp matur de judecată, față de un om care nu era încă condamnat irevocabil⁶⁴. Începuse seria chinurilor și a maltratărilor, care aveau să se mărească și să se intensifice pînă la răstignire și moarte. Pe toate Domnul Hristos Le-a răbdat cu demnitate și cu resemnare, căci prin ele trebuia să mîntuiască lumea.

59 a. cf. St. Jean Chrysostome, *ibid.*, p. 50; Fillion, *ibid.*, p. 525.

60. cf. Fruma și Gr. T. Marcu, *op. cit.*, p. 100. Diac. Prof. N. I. Nicolaescu, *op. cit.*, p. 105.

61. Cf. Fruma și Gr. T. Marcu, *ibid.*, p. 114.

62. cf. Klausner, *ibid.*, p. 497.

63. cf. S. J. Chrysostome, *ibid.*, p. 53.

64. cf. Dupin, *op. cit.*, p. 38.

Lepădarea lui Petru : Matei, XXVI, 58, 69—75 ; Marcu, XIV, 54, 66—72 ; Luca, XXII, 55—62 ; Ioan, XVIII, 15—18 ; 25—27).

Vers. 69—70 : «Iar Petru ședea afară, în curte. Și o slujnică s-a apropiat de el, zicînd : Și tu erai cu Iisus Nazarineanul. Dar el s-a lepădat înaintea tuturor, zicînd : Nu știu ce zici». S-a amintit că Petru urma de departe pe Domnul Hristos și convoiul care-L prinsese (Matei XXVI, 50), fiind însoțit de «celălalt ucenic» (Ioan, XVIII, 15), adică de Ioan. Ajungînd la curtea Arhiereului Ana, celălalt ucenic fiind cunoscut servitorilor arhiereului, deci și portăriței, a intrat în curte, introducîndu-l și pe Petru (Ioan, XVIII, 16), care a intrat și aștepta să vadă desfășurarea și sfîrșitul judecării lui Iisus. Apoi Petru a mers ceva mai departe, în curte, dar o slujnică a arhiereului — după Ioan (XVIII, 17) portăreasa — îl întreabă dacă nu cumva este și el dintre ucenicii Mîntuitorului. Ea îl bănuiește a fi dintre ucenicii Domnului pentru că știa, probabil, că Ioan este, iar Petru a fost introdus prin intervenția acestuia. Atunci Petru în fața mai multor servitori răspunde pentru prima oară, spunînd că nu înțelege despre ce i se vorbește. Deci, aceasta constituie prima lepădare a lui Petru.

Vers. 71—72 : «Și ieșind la poartă, l-a văzut alta și a zis celor de acolo. Și acesta era cu Iisus Nazarineanul. Și iarăși s-a lepădat cu jurămînt : Nu cunosc pe omul acesta». După prima lepădare Apostolul Petru iese dintre cei ce erau în jurul lui, se depărtează puțin de poartă, îndreptîndu-se spre mijlocul curții, unde servitorii aprinseseră un foc și se încălzeau (Luca, XXII, 55). Aici, încearcă să se încălzească și Apostolul. Dintre servitori se desprinde o femeie, probabil tot o servitoare și, spune în auzul tuturor : «Acesta era cu Iisus Nazarineanul». Însă, Petru, de data aceasta, prin jurămînt, se leapădă de Mîntuitorul, spunînd că nu cunoaște pe acel om. Dar, nu peste mult timp, un nou servitor, din același grup îi spune : «Și tu ești dintre ei. Petru însă i-a zis : «Omule, nu sînt» (Luca, XXII, 58). În sfîrșit într-un răstimp foarte scurt un al treilea dintre oamenii din curte îl întreabă pe Petru : «Nu cumva ești și tu dintre ucenicii Lui ?» (Ioan, XVIII, 25). Iar Petru s-a lepădat din nou «și a zis : nu sînt».

Deci Petru s-a lepădat a doua oară de Mîntuitorul printr-o serie de renegări, foarte apropiate ca timp și pe care exegeții le sintetizează în aceeași grupă, căci Petru nu s-a lepădat numai de trei ori de Domnul Hristos, ci de mai multe ori, precum reiese din cele istorisite de cei patru Evangheliști, privity paralel. Însă, lepădările sale se pot reduce la trei grupe, la trei reprize, în timpul cărora Petru fiind întrebat de diferite persoane s-a lepădat de Mîntuitorul ⁶⁵.

Vers. 73—74 : «Iar după puțin timp, apropiindu-se cei care stăteau acolo, au zis lui Petru : Cu adevărat că tu ești dintre ei, căci și graiul tău te vădește. Atunci el a început a se blestema și a se jura : Nu cunosc pe omul acesta. Și îndată a cîntat cocoșul». «După puțin timp», spune Evanghelistul nostru, însă Evanghelistul Luca precizează «a trecut ca un ceas» (XXII, 59), de la a doua serie de negări, alt om dintre cei ce erau în curte și se încălzeau la foc și care era rudă cu

65. cf. Fillion, *Evangile selon S. Jean*, p. 335.

Malhus, căruia Petru îi tăiasse urechea, îl apostrofează și-i spune : «Nu te-am văzut eu în grădină cu El ?» (Ioan, XVIII, 26). La spusele acestuia se adaugă imediat și un alt servitor, spunându-i : «Cu adevăral și tu ești dintre ei, căci și graiul tău te vădește» (Marcu, XIV, 70). În adevăr limba celor din Galileea se deosebea de a celor din Iudeea, printr-un grai mai aspru care-l făcea ușor distinct de cei din Iudeea⁶⁶. Dar și de data aceasta Petru nu se poate opri, nu poate da înapoi și începe a se jura și blestema, spunând că nu cunoaște pe omul acesta. Îngrozit de cele ce văzuse că a pățit Mîntuitorul, el merge pe panta renegărilor, neținînd seama de demnitatea sa și de promisiunile făcute cu cîteva ore înainte Mîntuitorului (Matei, XXVI, 33). De observat că renegarea lui Petru se caracterizează printr-un mers ascendent : la început o simplă lepădare de Domnul Hristos, afirmată printr-un : «nu știu ce spui, nu înțeleg despre ce este vorba». Al doilea moment al renegării se întărește printr-un jurămint ; iar al treilea și ultimul moment se întărește prin jurămint și blesteme⁶⁷. Deci acest grup de renegări constituie a treia suită de lepădări ale lui Petru. După ultima lepădare sau mai bine spus, ultima serie de lepădări, Petru aude cocoșul cîntînd, sau precum spune Marcu : «și îndată cocoșul a cîntat a doua oară» (Marcu, XIV, 72), adică mult după miezul nopții.

Vers. 75 : «Și Petru și-a adus aminte de cuvîntul lui Iisus, care zisese : Mai înainte de a cînta cocoșul de trei ori, te vei lepăda de Mine. Și ieșind afară, a plîns cu amar». Imediat ce ultima renegare a lui Petru a luat sfîrșit, a început să cînte cocoșul, adică de după miezul nopții. Acest fapt l-a făcut pe Petru să tresară, amintindu-și de ceea ce-i prezisese Mîntuitorul cu cîteva ore mai înainte, adică cum că el îl va renega de trei ori, înainte de a cînta cocoșul (Matei, XXVI, 34). În legătură cu cîntatul cocoșului, la Marcu se spune că, după ce Petru s-a lepădat cu jurămint de Mîntuitorul pentru ultima oară, «îndată a cîntat cocoșul a doua oară» (Marcu, XIV, 72). În legătură cu această pretinsă opoziție între Matei și Marcu referitor la cîntatul cocoșului, Sf. Ioan Gură de Aur spune că cocoșul are obiceiul să cînte în fiecare repriză de 3—4 ori. Iar Marcu afirmă că cocoșul nu terminase prima sa repriză, ci cînta a doua oară, cînd Petru renega a treia oară pe Mîntuitorul (Matei XXVI, 34 ; Marcu XIV, 72)⁶⁸. Evanghelistul Luca ne oferă spre completare amănuntul că o dată cu cîntecul cocoșului sau poate o clipă mai înainte, Mîntuitorul «întorcîndu-se, a căutat spre Petru» (Luca, XXII, 61). Adică Domnul Hristos, întorcîndu-se de la sala Sinedriului — care își încheiase prima ședință de noapte — se îndreptă spre sala unde avea să stea pînă dimineața, cînd trebuia să se țină o a doua ședință legală. În acest răstimp scurt de trecere, El a privit pe Petru mustrător, dar ca totdeauna îngăduitor și înțelegător al slăbiciunilor firii omenești. Apostolul Petru, săgetat de privirea Mîntuitorului și de cîntatul fatidic al cocoșului iese în stradă și începe să plîngă

⁶⁶. cf. Dr. V. Gheorghețu, *op. cit.*, p. 763 ; Fillion, *Evangile selon S. Mathieu*, p. 528.

⁶⁷. cf. Fillion, *Evangile selon S. Mathieu*, 528.

⁶⁸. cf. S. Jean Chrysostome, *L'Evangile selon S. Mathieu*, p. 54.

cu sinceră căință marele păcat al renegării Domnului Hristos. Sfântul Ioan Gură de Aur precizează că: privirea Mîntuitorului l-a făcut pe Petru să-și revină din frică și să reflecteze asupra greșelii sale. Deci, pentru a-și reveni din greșeala sa, Petru a avut nevoie de privirea Mîntuitorului și de ajutorul harului Său spre a ieși din eroare⁶⁹. Într-adevăr, Apostolul Petru, plîngînd, regretă foarte mult că a fost așa de mult cuprins de frică și a căzut pradă panicii, a pus în față numai binele său propriu, numai viața sa, uitînd complet pe Domnul Hristos. Acest mare păcat din care s-a reabilitat după învierea Mîntuitorului (Ioan, XXI, 15—17), l-a apăsât tot restul vieții. *Judecarea lui Iisus de către Sinedriu — continuare — și sfîrșitul lui Iuda*: Matei, XVII, 1—10; Marcu, XV, 1; Luca, XXII, 66—71; XXIII, 1; Matei XVII, 1—10: «Iar făcîndu-se dimineață, toți arhierii și bătrînii poporului au ținut sfat împotriva lui Iisus ca să-L omoare. Și legîndu-L, L-au dus și L-au predat dregătorului Pontiu Pilat». După judecata pîrtinitoare și falsă a Mîntuitorului de către Sinedriul prezidat de Caiafa, desfășurată în ceasul nopții de 13—14 Nissan, în palatul propriu al arhierelui, soldată cu condamnarea Mîntuitorului de plenul Sinedriului prin votarea în masă, arhierii și bătrînii poporului mai țin o ședință dimineața. Era tot o ședință ilegală, căci se ținea în aceeași-casă și nu în sala proprie din apropierea templului⁷⁰. Ea era totuși socotită legală, căci se făcea ziua și prin ea sinedriștii voiau să salveze aparențele legilor lor, care nu permiteau să se condamne la moarte noaptea. Evanghelistul Luca (XXII, 66—71) este singurul dintre Evangheliști care ne istorisește amănunțit desfășurarea acestei ședințe. De altfel, ea nu avea rostul să se mai țină, să mai judece în fond vina lui Iisus sau s-o revizuiască, căci El era condamnat din prima ședință. Ei voiau ca prin ea să-i dea condamnării un aspect legal⁷¹. Ea a fost o ședință rapidă, unde sinedriștii «s-au sfătuit asupra motivelor acuzării pe care aveau să le prezinte lui Pilat»⁷². De aceea, deschizîndu-se ședința, sinedriștii fără nici un preambul au intrat în miezul problemei și L-au întreat pe Domnul Hristos: «Spune nouă dacă ești Tu Hristosul. Și El a zis: dacă voi spune, nu veți crede; iar dacă vă voi întreba nu-Mi veți răspunde» (Luca, XXII, 67—68). Adică ei voiesc să știe dacă Mîntuitorul își menține declarația, făcută în urma somării marelui arhieriu, că El este Fiul lui Dumnezeu, declarație care constituia un mare sacrilegiu, o hulă împotriva lui Dumnezeu. Ei mai doreau ca El să dea mai multe explicații asupra acestui fapt.

Domnul Hristos, ținîndu-se ferm pe poziția Sa, declară printr-o frumoasă dilemă: «Dacă vă voi spune, nu veți crede; iar dacă vă voi întreba, nu-Mi veți răspunde». Adică, dacă El ar încerca să le lămurească mai amănunțit misiunea Sa cerească sau s-o discute împreună cu ei, în mod sincer și deschis, ei n-ar crede-o din cauza urii și încăpățînării lor. Acest fapt s-a vădit prin judecata lor anterioară și prin procedeele nedrepte întrebunțate. Ceea ce le poate afirma este faptul

69. cf. S. Jean Chrysostome, *Commentaire sur l'Evangile selon S. Jean*, p. 521.

70. cf. A. Calmet, *Evangile de S. Mathieu*, p. 589.

71. cf. Fillion, *Evangile selon S. Mathieu*, p. 529.

72. cf. Fruma și Gr. T. Marcu, *op. cit.*, p. 70.

că : «De acum însă Fiul Omului va ședea de-a dreapta puterii lui Dumnezeu» (Luca, XXII, 69). El reînnoiește și reafirmă declarația Sa mesianică și de filiație divină, din ședința anterioară a Sinedriului, spunându-le că din aceste momente va începe o eră nouă în omenire, iar ei vor fi martorii minunilor proslăvirii Sale. «Iar ei au zis toți : Așadar, Tū ești Fiul lui Dumnezeu ? Și El a zis către ei : voi înșivă ziceți că Eu sînt» (Luca, XXII, 70). Deci, ei L-au întrebat cu toții, adică fără nici o regulă judiciară obișnuită în Sinedriu, ci în mod gălăgios și revoltați că S-a proclamat Fiul lui Dumnezeu, pentru că «*Fiul Omului*» era formula prin care se subînțelegea Mesia sau Fiul lui Dumnezeu (cf. Psalm CIX, 1). Răspunsul Mîntuitorului grin formula solemnă : «voi ziceți că Eu sînt», echivalează cu o afirmație, protocolară, solemnă⁷³. De aceea, ei strigă din nou : «Ce ne mai trebuie mărturie, căci noi înșine am auzit din gura Lui ?» (Luca, XXII, 71). Ei nu mai aveau de față noi martori spre a-i întreba, ci ei se referă la martorii din ședința trecută. Aceștia erau suficienți, căci la ei — cei din timpul nopții, — se mai adaugă și faptul că ei au auzit declarația Lui. Deci ei își mențin condamnarea la moarte. Nimic nou, nimic deosebit față de prima ședință. Aceleași procedee nedemne de un for de judecată, aceeași imitație, ba mai mult, o grabă neuzitată, spre a se termina crima cît mai repede.

Toți Evangheliștii sînt de acord că după condamnarea Sinedriului, Domnul Hristos a fost din nou legat — în timpul procesului era liber spre a se putea apăra — și trimis la Pilat. Căci evreii nu aveau — jus gladii — adică dreptul de a executa sentințele capitale ale Sinedriului, acestea fiind de competența romanilor, prin procurator. Din aceste motive sinedriștii veniră în mare număr, spre a impune lui Pilat prin număr și ora de dimineață, gravitatea faptului. Procuratorul stătea în timpul sărbătorilor, lângă templu, în cetatea Antonia și alături de el erau cazați soldații, care în aceste momente erau în număr mai mare.

Șfîrșitul lui Iuda. Matei XXVII, 3—10.

Vers. 3—5 : «Atunci Iuda, cel care L-a vîndut, văzînd că a fost osîndit la moarte, căindu-se, a adus înapoi arhierilor și bătrînilor cei treizeci de arginți, zicînd : Am greșit, vînzînd sînge nevinovat. Iar ei i-au zis : ce ne privește pe noi ? Tu vei vedea. Și el, aruncînd arginții în templu, a plecat și ducîndu-se, s-a spînzurat». Iuda a asistat la judecata Mîntuitorului și a observat ura și pornirea sinedriștilor contra Lui, precum și procedeele injuste întrebuintate pentru a-L pierde. Mai mult, el a văzut și felul demn, ținuta ireproșabilă a lui Iisus, răbdarea și demnitatea cu care suferea toate insultele de la servitorii arhierilor. Atunci s-a convins de mesianitatea Mîntuitorului și marea sa greșală pe care a făcut-o vînzîndu-L. De aceea spune : «am greșit, vînzînd sînge nevinovat». El credea că-și poate repara greșeala, revenindu-se asupra condamnării Mîntuitorului, căci El nu fusese trimis încă la Pilat.

73. cf. Fillion, *L'Evangile selon S. Luc*, p. 290.

Lucrul era posibil, procesul se putea revizui, mărturia lui Iuda trebuia cercetată spre a se vedea când a greșit : vânzându-L sau acum când mărturisise că a greșit ⁷⁴.

Dar sinedriștii au răspuns : «Ce ne privește ? Tu vei vedea ?». Adică, acum, aceasta-i chestiunea ta, te privește numai pe tine. Între noi nu mai este nimic. Aceasta ne arată încă o dată că pe ei nu-i interesează că au condamnat un om nevinovat, că în curind acesta va muri ⁷⁵. Ei erau interesați să scape de Iesus și realizându-și acest scop, erau foarte bucuroși. Iuda, terorizat de conștiință, dându-și seama de gravitatea păcatului său, de care avea să răspundă în fața lui Dumnezeu, aruncă banii în templu — locul unde aveau voie să între laicii ⁷⁶, și apoi pleacă și se spînzură. Evident, a păcătuit și Petru, lepădându-se de Mîntuitorul ; și el s-a căit și a plîns. Dar căința lui Petru, fiind din tot sufletul, adîncă, i-a adus iertare. Pocăința lui Iuda era mai mult frică, o teamă, dar nu regret că a comis un grav păcat. Ea era asemănătoare cu aceea a lui Cain, după uciderea fratelui său (Facerea, IV, 13) și i-a adus lui Iuda moartea, spînzurătoarea. Despre sfîrșitul lui Iuda prin spînzurătoare amintește și Sf. Petru la alegerea Apostolului Matia în locul său, spunînd că, după spînzurare a căzut cu «capul înainte, a crăpat pe la mijloc și i s-au vărsat toate măruntaiele» (Faptele Apostolilor, I, 18). Probabil că după spînzurare s-a rupt craca și fiind la o mare înălțime, ajuns pe pămînt, i s-a desfăcut corpul.

Vers. 6—8 : «Iar arhieriei, luînd banii, au zis : Nu se cuvine să-i punem în vistieria templului, deoarece sînt preț de sînge. Și ținînd ei ștaf, au cumpărat cu ei Țarina Olarului, pentru îngroparea străinilor. Pentru aceea s-a numit Țarina aceea Țarina Singelui, pînă în ziua de astăzi». Gestul lui Iuda nu i-a impresionat pe sinedriști. Ei nu s-au gîndit să revizuiască sentința — referitoare la condamnarea la moarte a Mîntuitorului. În schimb, banii vânzării Domnului Hristos, pe care Iuda i-a aruncat în templu, i-a neliniștit, i-a făcut să se gîndească la spusele legii, care oprește a se primi și pune în vistieria templului banii proveniți din cîștiguri nepermise (Deut. XXIII, 18). Banii din vistieria

74. În legătură cu martorii și mărturiile lor, Salvador, citat de Dupin, arată în cartea sa, că după pronunțarea sentinței condamnatului la moarte, judecătorii — bătrînii — nu se sculau din jețurile lor, ci la ușa intrării localului judecătoresc se așeza un ostaș, ținînd în mînă un mic steguleț ; un alt ostaș călare urma pe condamnat, întorcîndu-și privirea la locul de unde plecase. Dacă în intervalul acesta venea cineva să anunțe bătrînilor vreo nouă dovadă favorabilă osînditului, cel dintîi ostaș mișca stegulețul și îndată acest semnal se zărea de celălalt ostaș și osînditul se aducea înapoi. Cînd acesta declara magistraților că are să mai spună ceva ce-i scăpase din memorie, putea să se întoarcă pînă la cinci ori înaintea judecătorilor. De nu se ivea nici un incident, cortegiul înainta încet, avînd în capul său un crainic, care cu o voce puternică adresa poporului aceste cuvinte : «Acest om (spunea numele și prenumele său) se duce la locul de osîndă pentru cutare crimă ; martorii care au depus în contra lui sînt cutare și cutare ; dacă cineva are să facă descoperiri favorabile lui să se grăbească». În virtutea acestui principiu, tînărul Daniel, întoarse cortegiul care conducea pe Suzana și așezîndu-se pe scaunul justiției adresă martorilor noi întrebări (Dupin, *op. cit.*, p. 17—18). Deci mărturisirea lui Iuda ducea la revizuirea procesului, ceea ce nu s-a întîmplat.

75. cf. A. Calmet, *Evangile de S. Mathieu*, p. 592.

76. cf. Fouard, care afirmă că Iuda a aruncat banii în Sfînta Templului, forțînd ușa, *op. cit.*, p. 332.

templului, din corban = tezaur, se întrebuntau pentru întreținerea cultului. Deci, erau scrupuloși cu lucrurile mici, adică cu banii câștigați corect care singuri pot fi dăruiați templului, însă erau încorecți cu faptele mari, omorîrea unui drept, unui nevinovat ca Domnul Hristos⁷⁷. Mai mult, prin acest fapt ei recunoșteau că Iuda a vîndut un nevinovat și pe care ei știindu-L nevinovat, totuși L-au condamnat la moarte.

Cu acești bani ei au cumpărat țarina unui olar care nu-i mai era folositoare — scosese aproape tot pămîntul bun pentru oale — pentru un cimitir unde se înmormîntau evreii din diaspora, veniți la Ierusalim pentru marile sărbători și care în acest timp mureau în capitala țării. Această țarină s-a numit Țarina Singelui, pînă în vremea scrierii Evangheliei după Matei — 43 d.Hr., adică țarina cumpărată din prețul vînzării singelui lui Hristos, Hacheldama = țarina singelui (Faptele Apostolilor, I, 18)⁷⁸. Această denumire a provenit din denumirea țarinei dată de popor sau poate chiar dată și de arhieriei din acel moment. Această denumire, spune Sf. Ioan Gură de Aur, este pentru veșnicie stigmatul crimei evreilor, pentru că ne arată că, cu cei 30 de arginți au cumpărat țarina olarului și au omorît un nevinovat⁷⁹.

Vers. 9—10 : «Atunci s-a împlinit cuvîntul spus de Ieremia proorocul, care zice : «Și au luat cei treizeci de arginți, prețul celui prețuit pe care l-au prețuit fiii lui Israel și i-au dat pe țarina Olarului, după cum mi-a spus mie Domnul». Prin hotărîrea arhieriei de a cumpăra Țarina Olarului cu banii vînzării Mîntuitorului, restituiți de Iuda, Evanghelistul Matei vede realizarea a două profeții : a profetului Ieremia și a profetului Zaharia. În adevăr, Ieremia, fiind în închisoare, în timp ce Ierusalimul era asediat de babilonienii care aveau să-l distrugă, primește un ordin de la Dumnezeu să cumpere țarina olarului, care se găsea în pămîntul tribului lui Veniamin, s-o plătească cu arginți și să pună contractul într-un vas, spre a se păstra pentru timpurile viitoare. Acest act avea sensul de a prevesti că evreii se vor reîntoarce din robia babiloniană, iar pe de altă parte se prefigura și țarina cumpărată cu banii trădării lui Iuda, proveniți din vînzarea Mîntuitorului, pentru că țarina se găsea în valea Hinnom, aproape de Ierusalim, ca și vechea țarină a olarului de pe timpul lui Ieremia⁸⁰.

Și profeția lui Zaharia s-a realizat, căci acesta ne relatează (XI, 9—13) că în urma poruncii Domnului a păstorit o turmă rebelă, care reprezintă poporul evreiesc și ingratitudea sa față de Dumnezeu. Fiind obosit de această activitate dorește să se retragă și spune să i se facă socoteală. Ca preț al păstoririi i se ofereau 30 de arginți. Însă profetul, după porunca Domnului, aruncă această sumă derizorie în vistieria templului pentru dar. Acești treizeci de arginți, după Evanghelistul Matei, prefigurează prețul derizoriu, cu cît a fost prețuit bunul păstor. Domnul Hristos, prin vinderea Sa dușmanilor Săi iudei⁸¹. *Judecarea Mîntuitorului de către Pilat*. Matei, XXVII, 11—26 ; Marcu, XV, 1—15.

77. cf. C. Fouard, *op. cit.*, p. 332.

78. cf. Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 768.

79. cf. S. Jean Chrysostome, *Évangile selon S. Mathieu*, p. 56.

80. cf. Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, 769.

81. cf. Fillion, *Évangile selon S. Mathieu*, p. 634.

Luca, XXIII, 1—7; 13—25; Ioan, XVIII, 28; XIX, 16). Mîntuitorul a fost judecat de marele Sinedriu al evreilor și condamnat la moarte. El a fost condamnat pentru că S-a autoproclamat Mesia și Fiul lui Dumnezeu, comițînd o blasfemie, pasibilă de pedeapsa cu moartea. Procesul Său a fost un proces religios, în fața sinedriului. Ducîndu-L în fața lui Pilat spre a se confirma sentința Sinedriului, procesul ia o altă întorsătură. Căci Pilat putea să proceteze în două moduri: sau să le aprobe în mod simplu sentința sau să rejudece fondul procesului. Pilat a adoptat al doilea procedeu și Mîntuitorul a fost judecat și de către Pilat. În fața lui procesul n-a mai rămas un proces religios, ci a luat un aspect politic. Domnul Hristos a fost acuzat de alte vini decît acelea de la Sinedriu. Evreii au avut grijă, pentru a-i agrava vină și pentru a fi mai siguri de condamnare, să-L acuze de mari culpe politice. Procesul Mîntuitorului în fața lui Pilat a fost hotărîtor pentru situația Lui. Și aici se observă orbirea și ura evreilor împotriva Mîntuitorului și dorința lor de a-L suprima, pentru care motive au întrebuițat toate mijloacele de a-l intimida pe Pilat, de a-l înfricoșa, spre a-i smulge sentința de condamnare la moarte. Toți Evangheliștii au relatat despre judecarea Domnului Hristos de către Pilat: mai succint Matei și Marcu, mai detaliat Luca și Ioan, cu unele amănunte proprii. Mîntuitorul înaintea lui Pilat, la Evanghelistul Ioan este zurgăvit din tablouri psihologice minunate. Pilat este bine prins în cele două atitudini ale sale contradictorii în care se zbate: simpatia pentru Domnul Hristos nevinovat, pe care caută să-L scape și disprețul față de iudei, cărora totuși, pînă la urmă, le cedează⁸².

Matei, XXVII, 11: «Iar Iisus stătea înaintea dregătorului. Și L-a întrebat dregătorul, zicînd: Tu ești regele iudeilor? Iar Iisus I-a răspuns: Tu zici». Domnul Hristos este dus în fața lui Pilat, înconjurat de mulți arhierei și popor. Evanghelistul Ioan relatează amplu și impresionant întîlnirea dintre iudei și procurator, precum și primul interogatoriu al lui Pilat luat lui Iisus, pe care Matei îl omite (Ioan, XVIII, 28—32). Astfel el istorisește: «Deci au adus pe Iisus de la Caiafa la pretoriu; și era dimineață. Și ei n-au intrat în pretoriu, ca să nu se spurce, ci să mănînce Paștile» (XVIII, 28). Pilat locuia în reședința sa de lîngă templu, cetățuia Antonia, refăcută și înfrumusețată de Irod Idumeul și numită astfel în cinstea lui Marc-Antoniu⁸³. Aici L-au adus pe Mîntuitorul foarte de dimineață — căm pe la ora șase, ora întii evreiască⁸⁴. Romanii judecau litigiile juridice dimineața. Evreii erau interesați să scape mai repede de această chestiune, a judecării și omorîrii lui Iisus, căci seara ei trebuiau să mănînce Paștile. De aceea, n-au intrat în pretoriu — sala de judecată —, dar evreii numeau pretoriu și locuința procuratorului⁸⁵, — spre a nu se atinge de ceva necurat și a putea mânca Paștile. Locuința și lucrurile păgîne erau socotite necurate. Sf. Ioan

82. cf. L. Cl. Fillion, *Evangile selon S. Jean*, p. 335.

83. cf. Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 770.

84. cf. A. Durand, *Evangile selon Saint Jean*, Paris, 1930, p. 472.

85. cf. A. Durand, *ibid.*, *ibid.*

Hrisostom adaugă că era un lucru ridicol pentru iudei de a nu intra în pretoriu, socotind că se spurcă și-și calcă legea, dar nu se spurcau, încercând să omoare un nevinovat⁸⁶.

Pilat primește cu greu acest afront al evreilor de a nu intra în pretoriu, dar știind pe evrei încăpăținați și scrupuloși din punct de vedere religios se supune împrejurărilor⁸⁷. «Deci, Pilat a ieșit la ei afară și le-a zis: ce învinuire aduceți Omului Acestuia?» (Ioan, XVIII, 29). Pilat se supune situației create de evrei și cunoscând într-o oarecare măsură și situația lui Iisus, că era în conflict cu iudeii procedează la judecarea fondului cauzei, întrebându-i care-i vina ce o atribuie lui Iisus? «Ei au răspuns și i-au zis: Dacă acesta n-ar fi fost răufăcător, nu ți L-am fi predat ție» (Ioan, XVIII, 30). Sinedriștii credeau că Pilat nu va fi judecătorul cauzei, ci numai executorul sentinței lor, că va lua de bună hotărârea lor și o va ratifica numai. Văzînd că lucrurile stau altfel, ei se distanțează de procurator și-i răspund șupărați, refugiindu-se în dosul conștiinței și onoarei lor, spunîndu-i că ei au constatat că este un răufăcător și din această cauză L-au condamnat, El trebuie, conform legii, să decidă.

«Deci le-a zis Pilat: Luați-L voi și judecați-L după legea voastră. Iudeii însă i-au răspuns: nouă nu ne este îngăduit să omorîm pe nimeni. Ca să se împlinească cuvîntul lui Iisus pe care îl spusese, însemnînd cu ce moarte avea să moară» (Ioan XVIII, 31—32). Pilat fiind informat într-o oarecare măsură despre Iisus și conflictul dintre El și sinedriști și Mîntuitorul impresionîndu-l favorabil, chiar de la început, socotește că vina Sa nu-i chiar așa de mare, pentru a fi condamnat la moarte, ci este o vină mai mică, religioasă; pentru care ar putea să-L judece și pedepsească iudeii singuri. Mai mult, Pilat nu dorea să se facă un simplu instrument de pedeapsă în mîinile iudeilor. Însă evreii îi răspund că ei nu au dreptul să omoare pe nimeni. În adevăr, Sinedriul, forul lor de judecată, își pierduse acest drept odată cu supunerea lor de către romani și instaurarea procuratorilor, adică de după Arhelau fiul cel mai mare al lui Irod. Acest drept, deci îi revenea procuratorului. După ei vina Mîntuitorului era mare și ea merita moartea.

Mai mult, iudeii voiau să treacă moartea lui Iisus pe seama lui Pilat pentru simpatia pe care El o avea în popor și să spună că Pilat L-a omorît⁸⁸, sau după alți exegeți, că ei n-au dreptul să omoare pe cineva care s-a făcut vinovat de crima de les majestate⁸⁹. Evanghelistul Ioan arată că prin această insistență a iudeilor de a face din Pilat executorul morții lui Iisus se împlineau și spusele Lui, care, în nenumărate rînduri prezisese că va muri răstignit (Matei XXVI, 2, 45; Luca XVIII, 32; Ioan III, 14). Căci, dacă iudeii L-ar fi omorît pe Iisus, L-ar fi omorît cu pietre ca pe un hulitor de Dumnezeu (Levitic XXIV, 14), iar nu prin răstignire, care era o pedeapsă romană⁹⁰. Iudeii văzînd că Pilat intenționează să-L judece pe Iisus și nu numai să le confirme sentința și să-i

86. cf. S. Jean Chrysostome, *Evangile selon S. Jean*, p. 524.

87. cf. A. Calmet, *Evangile de Saint Jean*, p. 383.

88. cf. A. Calmet, *op. cit.*, p. 383.

89. cf. A. Calmet, *ibid.*, p. 685.

90. cf. Fillion, *ibid.*, p. 338; A. Durand, *ibid.*, p. 474.

fixeze felul morții, încep să-L acuze, schimbându-i vina în una politică și nu religioasă. Evanghelistul Luca precizează: «Și au început să-L pîrască, zicînd: Pe acesta L-am găsit răzvrătînd neamul nostru și oprînd a se da dajdie Cezarului, zicînd că El este Hristos, rege» (Luca XXIII, 2). Deci, Iisus este acuzat că răzvrătește poporul împotriva romanilor, îi îndeamnă să nu plătească impozite și, în sfîrșit, El se proclamă împărat al iudeilor. Ultima vină era cea mai mare, care aducea pedeapsa cu moartea. Ei vor să arate prin aceste acuzații că sînt buni patrioți. Însă se dezic, căci ei așteptau de mult pe Mesia spre a-i dezrobi de romani, iar acum nu-L primesc pe Iisus căci mesianismul său spiritual nu le era pe plac.

Auzînd Pilat despre culpele imputate Mîntuitorului, «A intrat iarăși în Pretoriu și a chemat pe Iisus și I-a zis: Tu ești regele Iudeilor?» (Ioan XVIII, 33; Matei XXVII, 11; Marcu XV, 2; Luca XXIII, 3). Procuratorul socotea că Iisus ar putea să fie vreun pretendent de al familiei Asmoneilor detronați de romani sau vreun alt ambițios, deși hainele sale, asemănătoare cu ale unui meseriaș din Galileea și cu fața, avînd urmele loviturilor servitorilor sinedriștilor nu arătau regalitatea Sa. Totuși ținută Sa demnă era aceea a unui împărat⁹¹.

Și Evanghelistul continuă: «Răspuns-a Iisus: De la tine însuți zici aceasta sau alții ți-au spus-o pentru Mine? Pilat a răspuns: Nu cumva eu sînt iudeu? Neamul Tău și arhieriei Te-au predat mie. Ce ai făcut?» — (XVIII, 34—35). La întrebarea lui Pilat, Domnul Hristos vrea să afle la ce fel de împărăție sau stăpînire se gîndește procuratorul. Dacă se gîndește la împărăția romană, la stăpînirea politică de atunci al cărei reprezentant este Cezarul de la Roma și el în Palestina ca reprezentant al aceluia, El este departe de asemenea ambiție⁹². Dar dacă se gîndește la mesianitatea iudaică, de natură spirituală, în acest din urmă sens, El este rege. Procuratorul surprinde această disociere făcută de Iisus și spune că informațiile le deține de la iudei. Totuși el trebuie să afle în mod precis ce acte condamnabile a făcut.

Drept explicare și precizie «Iisus a răspuns: *Împărăția Mea nu este din lumea aceasta. Dacă împărăția Mea ar fi din lumea aceasta, slujitorii Mei s-ar fi luptat ca să nu fiu predat iudeilor. Dar acum împărăția Mea nu este de aici*» (XVIII, 36). Domnul Hristos nu răspunde la fapte ilegale, incriminate la care se aștepta Pilat, ci îi precizează sensul regalității Sale. El spune că împărăția pe care El o reprezintă nu este din lumea aceasta, nu este pămîntească, ci este o împărăție de ordin spiritual. Ci, precum spune Sf. Ioan Gură de Aur, ea este mai înaltă, mai frumoasă, dar aceasta nu înseamnă că n-are nici o legătură cu lumea pămîntească⁹³, ci că ea nu se sprijină pe supuși și mai mult nu este trecătoare, nu piere niciodată, este eternă⁹⁴. Dacă împărăția Sa ar fi pămîntească, ostașii și slujitorii Săi s-ar fi luptat pentru El și nu ar fi fost prins și arestat de iudei.

91. cf. Fillion, *op. cit.*, p. 338; A. Durand, *ibid.*

92. cf. A. Calmet, *Evangile de S. Jean*, p. 387.

93. cf. S. Jean Chrysostome, *op. cit.*, p. 525.

94. cf. A. Calmet, *op. cit.*, p. 387.

Procuratorul, inițiat oarecum în așteptările mesianice ale iudeilor, înțelege sensul vorbelor lui Iisus, dar dorește o confirmare mai precisă: «Deci I-a zis Pilat: Așadar ești Tu rege? Tu zici că Eu sînt rege. Eu spre aceasta m-am născut și spre aceasta am venit în lume, ca să mărturisesc pentru adevăr: oricine este din adevăr ascultă glasul Meu» (Ioan XVIII, 37). La întrebarea lui Pilat Domnul Hristos confirmă faptul că El este în adevăr rege, dar nu un împărat pămîntesc, ci Împărăția Sa este spirituală, precum s-a amintit. Pentru aceasta S-a născut, S-a întrupat ca om și a venit pe pămînt, spre a înființa această împărăție, care are drept scop răspîndirea adevărului. El este martorul adevărului; nu o mărturie verbală numai, ci un exemplu, o trăire a lui, o apărare și o jertfire pentru adevăr. Aderenții Împărăției Sale nu-L acceptă prin silă sau violență, ci prin credință. La Împărăția Lui pot veni toți care mărturisesc adevărul⁹⁵. Sf. Ioan Gură de Aur adaugă că Iisus spunînd acestea, adică lămurindu-l pe Pilat despre Împărăția Sa și despre adevăr, îi arată că nu este vinovat⁹⁶.

Pilat înțelegînd că Domnul Hristos nu are nimic comun cu un agitator lumesc, cu un revoluționar, cum voiau să-L înfățișeze sinedrîștii «Îi spune: Ce este adevărul? Și zicînd aceasta, a ieșit iarăși la iudei și le-a zis: eu nu găsesc în El nici o vină» (XVIII, 38). Pilat auzise de mulți sofîști care vorbeau despre anumite chestiuni în legătură cu adevărul⁹⁷. El însă, după toate probabilitățile, era un sceptic, nu credea că se poate soluționa problema adevărului, de aceea îl întreabă pe Iisus: «Ce este adevărul?» (XVIII, 38). Și cu o foarte bună impresie despre Iisus, dar neașteptînd răspunsul în legătură cu adevărul, iese afară și anunță pe iudei că nu a găsit nici o vină celui pe care-L aduseseră la el.

Vers. 12—14: «Și la învinuirile aduse Lui de către arhieriei și bătrîni, nu răspundea nimic. Atunci I-a zis Pilat: Nu auzi cîte mărturisesc ei împotriva Ta? Și nu I-a răspuns lui nici un cuvînt, încît dregătorul se mira foarte».

La ieșirea din Pretoriu a lui Pilat și anunțarea nevinovăției lui Iisus, iudeii au început să protesteze zgomotos împotriva acestui fapt, acuzînd pe Mîntuitorul de nenumărate culpe: Astfel, ei spuneau că Iisus «întărită poporul, învățînd prin toată Iudeea, începînd din Galileea pînă aici» (Luca XXIII, 5). Deci, Mîntuitorul este un agitator, un revoluționar notoriu, care agită poporul, începînd din Galileea, prin Perea și Iudeea. Galileea era provincia de unde Mîntuitorul pleca, locul său de naștere, iar galileenii — Pilat știa — erau prin fire revoluționari înverșunați. Dar la aceste zgomotoase învinuiri, Mîntuitorul tăcea, adoptînd o atitudine demnă. «Ocărît fiind, nu răspundea la ocară; dat la chinuri, nu amenința, ci se lăsa în știrea Celui care judecă cu dreptate» (I Petru II, 23). De această atitudine demnă este surprins și Pilat, întrebîndu-l de ce tăce și nu le răspunde cu vreun cuvînt înțelept, precum îl auzise și el de la Mîntuitorul, spre a-i reduce la tăcere. Însă, Domnul Hristos nu-i răspunde nici lui — încît acesta se mira — nu răspunde nici arhierilor, pentru că știa că trebuie să se sacrifice și o făcea de bună voie

95. Cf. Fillion, *ibid.*, p. 340; A. Durand, *op. cit.*, p. 476.

96. S. Jean Chrysostome, *op. cit.*, p. 528.

97. cf. A. Calmet, *ibid.*, p. 388.

și cu demnitate. «Ca un miel spre junghiere s-a adus și ca o oaie fără de glas înaintea celor ce o tund, așa nu și-a deschis gura Sa» (Isaia LIII, 7).

Pilat se mira de atitudinea lui Iisus și ar fi vrut să-L scape, disprețuia pe evrei, totuși se temea de reclamațiile lor către Cezar, care era Tiberiu, un om foarte suspicios la orice încercare de revoltă. De aceea, Pilat auzind despre agitația lui Iisus din Galileea a întrebat dacă Iisus este galileean (Luca XXIII, 6). Aflind că este de acolo, iar Irod, conducătorul Galileei și Pereei, — provincii asupra cărora Pilat nu era conducător — este la Ierusalim, îl trimite pe Mîntuitorul să-L judece Irod, dorind să scape de o asemenea încurcătură (Luca XXIII, 6—7). Singur Evanghelistul Luca (XXIII, 5—16) relatează judecarea lui Iisus de către Irod Antipa, fiul lui Irod Idumeul.

«Iar Irod, văzînd pe Iisus, s-a bucurat foarte, că de multă vreme dorea să-L vadă, pentru că auzise despre Ei și nădăjduia să vadă vreo minune săvîrșită de El» (Luca XXIII, 8). Irod s-a bucurat văzînd pe Domnul Hristos, pentru că, spun unii exegeți, de cînd auzise de Domnul Hristos că făcea minuni, dorea — în ușurința și frivolitatea sa —, să vadă vreo minune făcută în fața sa. El era un suflet depravat și incapabil de tulburarea care-l agita pe Iisus⁹⁸. Irod mai bănuia că Mîntuitorul n-ar fi altcineva decît Ioan Botezătorul, căruia el îi tăiașe capul și acum ar fi înviat. Domnul Hristos, l-a liniștit pe Irod, căci nu era El Ioan Botezătorul, înviat, dar nu l-a satisfăcut în dorința sa de a săvîrși vreo minune în fața sa. Despre înfățișarea Mîntuitorului în fața lui Irod, Evanghelistul Luca continuă: «Și L-a întrebat cu multe cuvinte, dar El nu i-a răspuns nimic. Și arhierii și cărturarii erau de față, învinuindu-L cu înverșunare» (Luca XXIII, 9—10). Precum s-a amintit, Irod era un frivol și depravat, iar aici apare și sub ipostaza de curios și flecar. El a întrebat multe chestiuni pe Mîntuitorul, iar arhierii și cărturarii, care erau de față, îl acuzau pe Iisus de multe vini. Însă Domnul își păstra aceeași demnitate și se menținea într-o totală tăcere.

«Iar Irod, împreună cu ostașii săi, batjocorindu-L și luîndu-L în rîs, L-au îmbrăcat cu o haină strălucitoare și L-au trimis iarăși la Pilat. Și în ziua aceea Irod și Pilat s-au făcut prieteni unul cu celălalt, căci mai înainte erau învrăjbiți unul cu altul» (Luca XXIII, 11—12). Irod n-a luat în seamă învinuirile iudeilor aduse Mîntuitorului, dar s-a supărat mult de jignirea adusă lui personal, de a nu-i fi răspuns la nimic. Căci el credea că Domnul Hristos va căuta să-l flateze, avînd nevoie de sprijinul Lui. Atunci, ca o răzbunare, Irod a pus ostașii săi — căci venise cu o întregă suită și mulți ostași la Ierusalim — de L-au îmbrăcat în batjocură cu o haină albă pentru că îl socotea un fals și ridicol mesia-rege. Astfel îl trimite la Pilat, arătînd că nu-l socotea vinovat, nici demn de această presupusă ambiție de revoluționar. Însă, din acel moment Pilat și Irod s-au împăcat, pe seama jignirii lui Iisus. Căci cei doi erau supărați între ei, nu vorbeau, probabil, din cauză că Irod îl submina pe Pilat prin multe reclamații trimise lui Tiberiu împotriva sa. Însă și

98. cf. C. Fouard, *op. cit.*, p. 345.

Irod avea motive să fie supărat din cauza cruzimii lui Pilat, care, printre altele, a omorât pe unii galileeni socotiți revoluționari, la Ierusalim, tocmai în momentul când aduceau jertfe la altar (Luca XIII, 1).

«Iar Pilat, chemînd arhieriei și căpeteniile și poporul, a zis către ei: Ați adus la mine pe Omul Acesta, ca un răzvrătit al poporului; și iată eu, cercetîndu-L în fața noastră, nici o vină n-am găsit în Acest Om, dintre cele pentru care îl învinuiți. Și nici Irod n-a găsit, căci L-a trimis iarăși la noi. Și iată, El n-a săvîrșit nimic vrednic de moarte» (Luca XXIII, 13—15). După readucerea lui Iisus la Pilat, acesta aflînd că nici Irod nu i-a găsit vreo vină, revine în pretoriu — pe terasă — și în fața poporului, pe care procuratorul conta mult, pe înțelegerea și mila lui le declară că nici el, nici Irod nu i-au găsit vreo vină. Deci, el L-a întrebat pe Iisus, în fața lor, iar Irod care era unul de-al lor, cunoștea moravurile și idealurile lor, nu L-a găsit vinovat. În acest caz, afirmă exegetul român Dr. V. Gheorghiu (*op. cit.*, p. 776), dacă Pilat ar fi fost om corect și curajos, trebuia să-L elibereze pe Iisus. Iar C. Fouard (*op. cit.*, p. 348) adaugă că acest gest era o favoare nedreaptă făcută iudeilor, un semn de slăbiciune care nu a scăpat sinedriștilor. Însă Pilat întrebunțează un subterfugiu, un mijloc ocolit, spre a nu irita pe evrei, care însă va da greș.

Vers. 15—16: «Iar la sărbătoarea Paștilor, dregătorul avea obiceiul să elibereze mulțimii un vinovat pe care-l voiau ei. Și aveau atunci un vinovat vestit care se numea Baraba». Pilat încearcă să scape pe Iisus folosind un obicei, care exista la Paști la evrei, anume, acela de a elibera pe un răufăcător din închisoare, «pe care-l voiau ei», adică pe care îl alegea mulțimea. Toți Evangheliștii amintesc acest fapt (Matei XXVII, 15—18; Marcu XV, 6—15; Luca XXIII, 17—23; Ioan XVIII, 39). Iar în acel moment se afla închis un răzvrătit «care făcuse o răscoală în cetate și săvîrșise omor» (Luca XXIII, 19; cf. Marcu XV, 7), deci era un «tilhar» (Ioan XVIII, 40), cunoscut, vestit și temut. Pe acesta îl va pune în cumpănă Pilat cu Iisus, pentru ca mulțimea să aleagă pe care-l voiau ei. În privința acestui obicei, exegeții nu sînt de acord: unii spun că obiceiul este al evreilor, existent la ei din vechime, ca la Paști — în amintirea eliberării lor din robia egipteană, să lase liber un răufăcător. Pilat accentuează acest fapt. «Este la voi obiceiul ca la Paști să eliberez pe unul» (Ioan XVIII, 39). Iar Luca afirmă: «Și trebuia ca la praznic să le elibereze un vinovat» (Luca XXIII, 17). Deci obiceiul era de origine iudaică, un drept al lor pe care romanii își luaseră angajamentul să-l respecte spre a le da impresia de o oarecare generozitate din partea cuceritorilor⁹⁹. Nu e mai puțin adevărat că acest obicei de a elibera pe anumiți delicvenți închiși, la marile sărbători, exista și la popoarele păgîne, greci și romani¹⁰⁰. Numele de Baraba este nesigur. Unii spun că numele său ar fi fost Iisus Baraba; alții afirmă că ar fi fiul lui Aba, — nume propriu; iar alții, luîndu-se după etimologia cuvîntului, afirmă că el ar însemna Bar = fiu, Aba = tatăl, adică fiul tatălui său. Această ultimă explicație ar fi cea mai probabilă¹⁰¹.

99. cf. Fillion, *Evangile selon S. Mathieu*, p. 536; Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 776.

100. cf. Fillion, *ibid.*, *ibid.*

101. cf. Fillion, *ibid.*, *ibid.*

Vers. 17—18 : «Deci adunați fiind ei, Pilat le-a zis : Pe care voți să vi-l eliberez, pe Baraba sau pe Iisus, care se zice Hristos ? Că știa că din răutate L-au dat în mina lui». Deci Pilat strângînd poporul le propune să aleagă între Hristos și vestitul criminal Baraba, bănuind că cel puțin poporul, cu simțul lui de dreptate va alege pe Iisus. Mai mult, el le atrage atenția că Iisus pe care ei vor să-L omoare s-ar putea să fie chiar Mesia pe care ei îl așteptau și ar trebui să nu-L lase să moară. El le făcea această propunere, văzînd ura și înverșunarea lor împotriva lui Iisus și știa că din invidie L-au judecat și condamnat și L-au adus să le confirme sentința. Sf. Ioan Gură de Aur remarcă curiozitatea și înversarea lucrurilor în această chestiune. El spune că poporul avea obiceiul să ceară de la guvernator milă și eliberarea unui criminal, la sărbătorile Paștilor. Acum guvernatorul cere milă pentru Iisus și totuși ei nu sînt deloc mișcați ¹⁰².

Vers. 19—20 : «Și pe cînd stătea Pilat în scaunul de judecată, femeia lui a trimis la el, zicînd : Nimic să nu-I faci Dreptului Aceluia, că mult am pățimit azi, în vis, pentru El. Iar arhieriei și bătrîni au înduplecat mulțimile ca să ceară pe Baraba, iar pe Iisus să-L piardă». Dacă n-ar fi intervenit un incident, nu se știe care ar fi fost cererea poporului la propunerea lui Pilat. Căci, după ce Pilat și-a terminat propunerea sa, stătea pe scaunul de judecată, afară și aștepta răspunsul, vine un servitor din partea soției sale cu rugămîntea de a nu-i face ceva rău. «Dreptului Aceluia», adică Mîntuitorului. Căci ea a avut de suferit pentru el, în vis. Ea visase, i se arătase în vis că acel om este nevinovat, este drept și nu trebuie să fie pedepsit.

Unii Sfinți Părinți ca : Sf. Ioan Gură de Aur, Teofilact și alții spun că acest vis venea de la Dumnezeu. În adevăr este un vis cu totul deosebit și plin de semnificație.

Visul pe care l-a visat soția lui Pilat s-a întîmplat în lipsa soțului ei, după ce acesta plecase din casă, căci altfel, dacă ar fi fost mai de vreme, l-ar fi comunicat soțului ei de atunci. Soția lui Pilat se numea Claudia-Procula și se pare că era o prozelită iudaică, iar mai tîrziu s-a convertit la religia creștină.

Fariseii și cărturarii profită de faptul că Pilat vorbește puțin cu servitorul care îi transmite rugămîntea soției lui și incită poporul să ceară eliberarea lui Baraba și în schimb să-l piardă pe Iisus.

Vers. 21—23 : «Iar dregătorul, răspunzînd, le-a zis : Pe care din cei doi, voți să vă eliberez ? Iar ei au răspuns : pe Baraba. Și Pilat le-a zis : Dar ce să fac cu Iisus, care se cheamă Hristos ? Toți au răspuns : să fie răstignit ! A zis iarăși Pilat : Dar ce rău a făcut ? Ei însă mai tare strigau și ziceau : Să fie răstignit !». După incidentul cu soția sa, procuratorului i se aduce un motiv în plus spre a fi atent asupra Domnului Hristos, asupra nevinovăției Sale. El însă se încredé în dibăcia sa și mizează foarte mult pe sentimentul de dreptate al poporului și din nou îl întreabă pe care din cei doi să elibereze, căci dreptul de alegere era al mulțimii. Poporul sfătuit de arhieriei strigă să elibereze pe Baraba. Deci ei au preferat pe un hoț instruit, judecat și condamnat, spune

102. cf. S. Jean Chrysostome, *Evngile selon S. Mathieu*, p. 60.

Sf. Ioan Gură de Aur, în locul Mîntuitorului fără nici un respect de sfințenia zilei, care trebuie să fie inviolabilă, de legile umanității, de justiție și de rațiune; invidia și ura îi orbise complet¹⁰³. Pilat rămîne deconcertat, cînd aude că trebuie să elibereze pe Baraba. Nu se aștepta la atîta ură și înverșunare. Evident, el trebuia, era obligat să elibereze pe Baraba. Însă, dacă ar fi fost un om hotărît și prob, precum spune exegetul Dr. V. Gheorghiu¹⁰⁴, el putea să elibereze pe Baraba și conform dreptului său suprem, fiind convins de nevinovăția lui Iisus, trebuia să-L achite, să nu confirme sentința sinedriștilor, ci în urma judecății sale, să-L achite. Ci, așa precum, mai tîrziu, tribunul roman a salvat pe Sf. Pavel din mîinile iudeilor, deși știa cît ar fi rămas de obligați, aceștia, lăsînd în mîinile lor pe Apostol (Fapte XXIII, 10), tot astfel trebuia să procedeze și Pilat¹⁰⁵. Dar Pilat comite o ultimă imprudență și dă poporului și arhierilor libertatea și dreptul de a se pronunța asupra cazului lui Iisus: «Dar ce să fac cu Iisus, care se cheamă Hristos?» La care ei răspund, nu să fie omorît, ci îi dau și cea mai gravă pedeapsă: «Să fie răstignit!». Răstignirea era la romani pedeapsa capitală specifică sclavilor, cea mai odioasă pedeapsă. Și atît de înverșunați erau evreii în cererea lor, încît atunci cînd Pilat îi întreabă ce rău a făcut Iisus, în loc de motivare, ei strigă îndîrjiți și orbiți: să se răstignească. Deci Pilat pierduse controlul, din cauza slăbiciunii sale. Cu toate acestea procuratorul mai încearcă un mijloc de a îmblîzi pe înverșunații dușmani ai lui Iisus, anume, punînd ostașii să-i să-L flageleze, înainte de a-L fi condamnat la răstignire. Evanghelistul Ioan ne relatează singur despre această pedeapsă (Ioan XIX, 1—16). «Deci atunci Pilat a luat pe Iisus și L-a dat să fie biciuit. Și ostașii, împletind cunună de spini, I-au pus-o pe cap și L-au îmbrăcat cu o haină roșie. Și veneau către El și ziceau: Bucură-Te regele iudeilor, și-i dădeau palme» (Ioan XIX, 1—3). În adevăr, Pilat încearcă să domolească instinctele sanguinare ale evreilor prin flagelarea lui Iisus, fără a le confirma sentința lor de moarte.

După dreptul criminal al romanilor — arată exegeții — flagelarea se întrebuintă în trei împrejurări: 1) spre a face pe vinovat să mărturisească culpa în întregimea ei; 2) ca o pedeapsă propriu-zisă inferioară morții; și 3) ca o parte integrantă din răstignire^{105 a...} Iisus a fost supus acestui gen barbar de bătaie, spre a-L scăpa de moarte, ca evreii să se mulțumească cu atît. Această bătaie cruntă consta din lovituri aplicate pe corpul gol al condamnatului, în partea superioară, aplecat pe o coloană, cu vergi sau bice de piele prevăzute la vîrf cu fier sau plumb. Singele țîșnea la un moment dat, bucățile de carne zburau în bucăți, iar vinovatul cădea ca un cadavru la picioarele călăilor. Acest tratament a fost aplicat Mîntuitorului. După ce El este astfel bătut de ostașii romani, i se împletește o cunună din ramuri verzi și pline de spini ascuțiți și, în semn de batjocură I se pune pe cap. Îl îmbracă cu o haină roșie de lînă — de purpură — mai bine-zis din dife-

103. cf. S. Jean Chrysostome, *Evangile selon S. Mathieu*, p. 61.

104. Dr. V. Gheorghiu, *Evanghelia după Matei*, p. 779.

105. cf. S. Jean Chrysostome, *op. cit.*, p. 61.

105 a. cf. Fillion, *Evangile selon S. Mathieu*, p. 541.

rite feluri de roșu. Deci, în caricatură, îmbrăcămintea unui rege. Apoi ingenuncheau înaintea lui Iisus și-I dădeau palme, zicînd în bătaie de joc : Bucură-Te regele iudeilor ! Toate acestea Domnul Hristos le răbda cu demnitate și tăcere ¹⁰⁶.

«Și Pilat a ieșit iarăși afară și le-a zis : Iată vi-L aduc afară, ca să știți că nici o vină nu găsesc în El. Deci a ieșit Iisus afară, purtînd cunună de spini și haina roșie. Și le-a zis Pilat : Iată Omul !» (Ioan XIX, 4—5). După această tortură, după aceste nemeritate chinuri și insulte săvîrșite de ostașii romani, Mîntuitorul este scos afară de Pilat spre a fi văzut de compatrioții Săi. Pilat îl prezintă, în această stare jalnică, atrăgîndu-le atenția, totuși, că el L-a găsit nevinovat.

În adevăr, Mîntuitorul se prezintă complet epuizat, livid și de-abia ținîndu-se pe picioare, cu singele picurînd de pe frunte. Era întruparea durerii în cel mai înalt grad. În această situație demnă de compasiune, Pilat îl prezintă spunînd : Iată Omul ! Adică, acest om, în situația în care este mai poate fi El contracandidat al Cezarului ? ¹⁰⁷. Mai mult. El este demn de compasiune, chiar de ar fi vinovat. Și în adevăr, Iisus, văzut în această dureroasă înfățișare a scos accente impresionante de compasiune și de adîncă venerație de la credincioși, artiști și mari pictori ca : Titian, Rembrandt și alții.

«Cînd L-au văzut deci arhierii și slujitorii au strigat, zicînd : Răstignește-L ! Răstignește-L ! Zis-a lor Pilat : Luați-L voi și răstigniți-L, căci eu nu-I găsesc vină. Iudeii i-au răspuns : Noi avem lege și după legea noastră El trebuie să moară, pentru că S-a făcut pe Sine Fiul al lui Dumnezeu» (Ioan XIX, 6—7). Dar, contrar intențiilor bune ale lui Pilat, care aplicase o pedeapsă așa de crudă Mîntuitorului spre a-L salva, contrar așteptărilor sale, arhierii și slujitorii au strigat înfierbîntați să-L răstignească. Durerea lui Iisus în loc să-i domolească, îi inverșunează, îi irită mai mult și strigă să-L răstignească. Pilat, convins de nevinovăția lui Iisus le răspunde, plin de sarcasm, să-L ia ei și să-L răstignească. Iudeii, tari și neclintii pe poziția lor strigă răspicat că, în conformitate cu legea lor, pe care procuratorul trebuia s-o respecte, Iisus trebuie să moară.

În adevăr, iudeii n-aveau dreptul de viață și de moarte, cum spusese mai înainte (XVIII, 31), dar își păstrasera dreptul de a fi guvernați după legile lor și de a cere ca cei vinovați să fie tratați după legile nației lor. Ori, legea lui Moise condamna la moarte pe blasfemiatori ¹⁰⁸. De aceea, ei subliniază puternic culpa lui Iisus : «S-a făcut pe Sine Fiul lui Dumnezeu», blasfemie pedepsită cu moartea de legea lor (Levitic XXIV, 16 ; Deut. XVIII, 20). Deci aceasta este adevărata vină a lui Iisus, o vină religioasă.

Precum se observă, evreii jonglează cu invinuirile aduse lui Iisus după împrejurări : acuzație religioasă (Matei XXVI, 65), înaintea lui Caiafa ; vină politică (Luca XXIII, 2) înaintea lui Pilat, iar în acest pasaj vină religioasă, ca să urmeze una iarăși politică (Ioan XIX, 12) ¹⁰⁹.

106. cf. C. Fouard, *op. cit.*, p. 357.

107. cf. A. Calmet, *Evangile de S. Jean*, p. 393.

108. cf. A. Calmet, *op. cit.*, p. 193.

109. cf. Fillion, *Evangile selon S. Jean*, p. 344.

Teama lui Pilat iarăși ia proporții : «Deci când a auzit Pilat acest cuvânt mai mult s-a temut. Și a intrat iarăși în pretoriu și a zis lui Iisus : De unde ești ? Iar Iisus nu i-a răspuns» (Ioan XIX, 9). Pilat a început să se teamă de propria sa conștiință, la început, pentru că a înțeles că este nevinovat. Această teamă crește când îl anunță soția sa, că a suferit în vis și deci să nu facă nimic Acelui Drept. Această frică se mărește mai mult acum, când i se spune că Iisus S-a făcut Fiul lui Dumnezeu, după religia Sa. Mai mult, el se teme și pentru faptul că iudeii fac apel la el spre a respecta religia lor, care era o religie permisă de romani — religio licita. Vina lui Iisus, fiind religioasă, constatată de ei și condamnată, el trebuia s-o respecte. Sub imperiul acestor sentimente, îl introduce pe Iisus în pretoriu și-L întreabă de unde este, care-i originea Sa, spre a se edifica asupra vinei Lui. El trebuia, deci, să se informeze exact asupra acuzației spuse de iudei că este Fiul lui Dumnezeu, dacă era revoluționar și voia să detroneze pe Cezar ¹¹⁰. Iisus nu-i răspunde pentru că vedea că dacă-i va descoperi originea sa divină, el n-o va înțelege, precum n-a înțeles atunci când a vorbit despre împărăția Sa cerească (Ioan XVIII, 36—37) ¹¹¹.

«Deci Pilat i-a zis : mie nu-mi vorbești ? Nu știi că putere am să Te eliberez și putere am să Te răstignesc ? Iisus a răspuns : N-ai avea nici o putere asupra Mea, dacă nu ți s-ar fi dat de sus. De aceea, cel care m-a predat ție mai mare păcat are» (Ioan XIX, 10—11). Pilat se simte supărat că Domnul Hristos nu-i răspunde lui, care are putere absolută asupra Lui, fie să-L elibereze, fie să-L condamne. Însă Domnul Hristos îi arată că toate autoritățile pămîntești dețin puterea în ultimă instanță de la Dumnezeu (Rom. XIII, 1). «Orice putere a omului asupra omului a fost dată de sus» ¹¹². Deci și lui Pilat i s-a dat de sus această putere. De aceea, el nu este răspunzător numai față de Tiberiu de felul cum o întrebuițează, ci și față de Dumnezeu ¹¹³. Dacă o va întrebuița rău păcătuiește față de Dumnezeu. Totuși păcatul șefului religios al iudeilor — care L-a predat lui Pilat — al lui Caiafa — este un păcat dublu. Lui Caiafa i s-a încredințat puterea de la Dumnezeu de judecător, dar și de șef religios. După prima misiune, el trebuie să judece drept, după a doua trebuie să descifreze mesianitatea Mîntuitorului și s-o reveleze oamenilor. Ori, Caiafa a păcătuit îndoit : contra dreptății și contra misiunii sale preoțești de credință, de fidelitate divină, căci n-a surprins mesianitatea divină a lui Iisus și s-o prezintă oficial iudeilor ¹¹⁴. Pilat n-a înțeles deplin acest înalt răspuns al Mîntuitorului. Totuși el a priceput că deși mai puțin, el are totuși o responsabilitate pronunțată în soluționarea justă a cauzei lui Iisus.

«De atunci Pilat căuta să-L elibereze ; dar iudeii strigau, zicînd : Dacă vei elibera pe Acesta, nu ești prieten Cezarului. Oricine se face pe sine rege este împotriva Cezarului. Deci Pilat auzind cuvintele acestea, a scos afară pe Iisus și a șezut pe scaunul de judecată, în locul numit pardosit cu pietre, iar evreiește Gabbata» (Ioan XIX, 12—13). În

110. cf. S. Jean Chrysostome, *Evangile selon S. Jean*, p. 530.

111. cf. A. Calmet, *ibidem*, p. 395.

112. cf. A. Durand, *op. cit.*, p. 485.

113. cf. A. Durand, *ibidem*, *ibidem*.

114. cf. A. Durand, *ibidem*, p. 485.

urma cuvintelor acuzatoare ale lui Iisus, Pilat depune toate eforturile spre a-L salva, însă se lovește ca de o stîncă, de rezistența iudaică. Aceștia revin asupra motivului politic, după ce afirmaseră pe cel religios. Iisus, span ei, este un răzvrătitor politic, este împotriva Cezarului și eliberîndu-L procuratorul se asociază cu acei ce subminează autoritatea Cezarului. Cea mai mare învinuire ce se putea aduce unui funcționar era aceea că conspiră cu revoluționarii ¹¹⁵.

Deci Pilat se vede depășit de iudei în toate privințele și ținînd mai mult la locul său de procurator, decît la viața unui evreu nevinovat, se hotărăște să le satisfacă cererea iudeilor. El îl aduce pe Iisus afară, în curte, înaintea estradei unde se citeau dispoziții de ale procuratorului, pe un tribunal, adică pe o estradă așezată pe un loc pavat cu piatră = litostraton — Gabbata = loc înalt, unde avea să le, facă ultimele comunicări și dispoziții, în vederea sentinței, conform legilor romane.

«Și era vinerea înaintea Paștilor, ca la al șaselea ceas, și a zis iudeilor : Iată regele vostru ! Iar ei au strigat : Ia-L ! Ia-L ! Răstignește-L ! Pilat le-a zis : Să răstignesc pe regele vostru ? Arhieriei au răspuns : Nu avem rege decît pe Cezarul» (Ioan XIX, 14—15). Evreii cereau cu încăpăținare răstignirea lui Iisus, spune Sf. Ioan Gură de Aur, pentru ca El murind de o moarte rușinoasă, să nu se mai păstreze curată amintirea Sa, ci s-o murdărească și s-o ștergă prin acest blestemat supliciu. Însă ei nu știau că adevărul distruge orice obstacole și iese la suprafață ¹¹⁶.

Acest moment impresionant și hotărîtor din viața Mîntuitorului, Evanghelistul îl înregistrează că s-a petrecut vineri, cînd se făceau preparativele pentru Paști, și cînd seara se mincau Paștile — mielul pascal. — adică era ziua de 14 Nissan, cînd a fost răstignit Mîntuitorul ¹¹⁷. Deci, era ora șase, după numărătoarea evreilor, adică în jurul orei 12, după orele noastre, momentul cînd Domnul Hristos a fost condamnat.

În privința orei răstignirii Domnului pare a fi o contradicție între Evanghelistul Ioan și Marcu, care spune : «Și era ceasul al treilea și L-au răstignit» (Marcu XV, 25). Or, Ioan spune că «la al șaselea ceas», «L-a predat lor să fie răstignit» (Ioan XIX, 14, 16), deci în acea oră a fost condamnat, adică aproximativ. Pe atunci nu erau ceasornicele de azi, care să arate orele cu precizie. De aceea, perioada de timp fixată de Marcu, ar merge de la 8 pînă la 10, iar a lui Ioan de la 10 pînă la 12. Așa că răstignirea Mîntuitorului ar fi între 10 și 12, care coincide și cu spusese lui Matei (XXVII, 45) ¹¹⁸:

Pilat, ieșind în curte, se mai adresează încă o dată iudeilor, zicînd : «Iată regele vostru». Adică, iată de cine vă este vouă teamă, iată pentru ce eu trebuie să-L condamn. Dar iudeii iritați numai de vederea lui Iisus strigă lui Pilat să-L ia și să-L răstignească. Procuratorul, mai ironic și mai incisiv, îi întrebă : Pe regele vostru ? Însă ei răspund că nu au rege decît pe Cezarul, lepădîndu-se, îndeosebi arhieriei, de toată tradiția lor religioasă mesianică.

115. cf. C. Fouard, *op. cit.*, p. 360 ; A. Calmêt, *ibid.*, p. 395.

116. cf. S. Jean Chrysostome, *Evangile selon S. Jean*, p. 531.

117. cf. C. Fouard, *op. cit.*, p. 446 ; Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 771, 781.

118. cf. C. Fouard, *op. cit.*, p. 360.

Matei XXVII, 24—25: «Și văzînd Pilat că nimic nu folosește, ci mai mare tulburare se face, luînd apă și-a spălat mîinile înaintea mulțimii, zicînd: nevinovat sînt de sîngele Dreptului Acestuia. Voi veți vedea. Și tot poporul a răspuns și a zis: Sîngele Lui asupra noastră și asupra copiilor noștri!».

Toate încercările de a-L salva pe Iisus, cu colaborarea și aprobarea poporului au dat greș. Salvarea lui Iisus o putea face numai Pilat singur, ascultînd propria sa conștiință, printr-un act de autoritate și printr-un oarecare risc. Dar n-a făcut-o, căci își apăra situația sa de procurator, în primul rînd și apoi viața sa. De aceea, văzînd că încercările sale de salvare nu reușesc și că se face mai multă tulburare pînă la urmă cedează și aprobă sentința evreilor de condamnare a lui Iisus.

Însă înainte de pronunțare el caută să se arate mulțimii pe estradă și să spună că este nevinovat de sîngele lui Iisus, numindu-L «Dreptul Acesta». Judecătorul numește pe acel pe care-L condamnă: drept și nevinovat. Este un act unic în analele justiției, cînd judecătorul ce condamnă la moarte un om, îl numește totuși drept și nevinovat. Deci, el arată că a fost silit de evrei de a confirma sentința la moarte.

Evident, a fost din partea lui Pilat un act de slăbiciune și cineva spunea că acest act este tot atît de culpabil, ca și cum ar fi fost pornit dintr-o răutate. El a sacrificat pe Iisus, iar generațiile viitoare îi vor pomeni veșnic numele: cel drept a suferit sub Pontiu Pilat¹¹⁹.

Ca semn al nevinovăției, Pilat își spală mîinile, în fața lor. Iar iudeii își asumă această vină și păcatul, vina de a-L fi condamnat la moarte și-l iau nu numai asupra lor ci și urmările lui să cadă și asupra copiilor lor. Obiceiul de a se spăla pe mîini pentru a-și arăta nevinovăția, se obișnuia la multe popoare. Adică sufletul rămîne curat de ceea ce a săvîrșit mîna. La evrei era acest obicei, atunci cînd se găsea un om mort și nu se știa cine l-a omorît, bătrînii localității mai apropiate de cel ucis trebuiau să se adune la locul crimei și să-și spele mîinile, ca semn că sînt nevinovați de omorul celui găsit (Deut. XXI, 1—9). Se practica acest obicei la greci și la romani, — «Iustrationes expiatoriae» — de unde, probabil, l-a luat și Pilat¹²⁰.

Vina lui Pilat a fost mare, căci prin Pilat și prin lașitatea sa a venit moartea lui Iisus. Pilat și-a expiat greșeala, căci după puțini ani de la moartea Domnului Hristos — anul 36 — a fost destituit de consulul Siriei, Vitelius, deferit unui tribunal, și exilat în Galia. Alte tradiții spun că el s-ar fi sinucis, prin înecare, muștrat de conștiință¹²¹. Vina iudeilor a fost mai mare, căci ei au insistat și urmărit cu o diabolică perseverență condamnarea lui Iisus. Urmările acestui păcat asumate de iudei s-au văzut prin distrugerea Ierusalimului de către romani la anul 70.

Vers. 26: «Atunci l-a eliberat pe Baraba, iar pe Iisus, biciuindu-L. L-a dat să fie răstignit». Ca o concluzie a tuturor interogațiilor lui Iisus luate de Pilat în pretoriu singur sau în discuțiile cu arhieriei și poporul, procuratorul sfîrșește prin a ceda definitiv, eliberînd pe Baraba.

119. cf. Dupin, *op. cit.*, p. 54.

120. cf. Fillion, *Evangile selon S. Mathieu*, p. 539.

121. cf. Fillion, *op. cit.*, p. 540; C. Fouard, p. 362; Diac. N. Nicolaescu, *op. cit.* p. 108.

precum ceruse poporul, iar pentru Iisus confirmă sentința de condamnare, dându-L evreilor spre a fi răstignit. Frica de a nu fi reclamat la Tiberiu l-a făcut pe Pilat să-L sacrifice pe Mîntuitorul, lașitate care va fi aspru condamnată de istorie.

Ostașii își bat joc de Iisus : (Matei XXVIII, 27—31 ; Marcu XV, 16—20). După condamnarea la moarte, Mîntuitorul, conform legii care spunea că vinovații trebuiau flagelați — El trebuia să suporte și această oribilă pedeapsă.

Vers. 27—28 : «Atunci ostașii dregătorului, ducind pe Iisus în pretoriu, au adunat în jurul Lui toată ceata de ostași și, dezbrăcîndu-L de hainele Lui, L-au îmbrăcat cu o hlamidă roșie». Domnul Hristos, din porunca lui Pilat, înainte de a fi condamnat a fost supus flagelării și insultelor, în speranța aceluia de a storce prin compasiunea pe care ar provoca-o compatrioților Săi o achitare. Dar încercarea lui Pilat a dat greș, Iisus a fost condamnat. De aceea, Domnul Hristos, conform legilor, trebuia să sufere un nou supliciu. El este dat pe mîna ostașilor, care «L-au dus în pretoriu», adică în camera lor de lîngă locul judecării și s-au strîns în jurul Lui, căci acum era la discreția lor, ca un paria, ca o victimă. Îl dezbracă de haina Lui, de tunica Sa, smulgînd-o de pe trup, căci se prinsese după prima flagelare ordonată de Pilat și-i aruncă pe umeri, — fixînd-o de gît cu o broșă — o manta de lînă de culoare roșie, pe care soldații romani o purtau pe deasupra armurii, de unde numele de hlamidă¹²². Aceasta ajungea pînă la genunchi. Persoanele distinse purtau asemenea mantale, spre a le da o prestață deosebită. Soldații au găsit o asemenea manta uzată și l-au dat-o lui Iisus, în semn de batjocură, căci fusese condamnat pentru că a voit să se facă rege.

Vers. 29—30 : «Și, împletind o cunună de spini, l-au pus pe cap și trestie în dreapta Lui și, ingenunchind înaintea Lui, își băteau joc de El zicînd : Bucură-Te, regele iudeilor ! Și scuipește asupra Lui, au luat trestia și-L băteau peste cap». Apoi, pentru ca insulta să fie completă, soldații pun pe capul Mîntuitorului o cunună de mlădițe verzi cu spini, care au pătruns în pielea frunții. Adică, în deridere, în loc de coroană regală, o cunună cu spini. În loc de sceptru regal, îi dă o trestie, apoi, plecîndu-și genunchii în fața Lui, îl salută : Bucură-Te, împăratul iudeilor ! După care, în loc de sărut, după obiceiul oriental, în asemenea ocazii, îl scuipește în față și-L bat cu trestia peste cap. Toate acestea Iisus le rabdă în tăcere și cu demnitate ca un adevărat împărat.

Vers. 31 : «Iar după ce L-au batjocorit, L-au dezbrăcat de hlamidă, L-au îmbrăcat cu hainele Lui și L-au dus să-L răstignească». În timp ce-și băteau joc soldații de Domnul Hristos, se făceau și pregătirile pentru răstignire, adică se făcea crucea, se scria placa cu vina răstignitului, se aranja convoiul. Apoi soldații L-au dezbrăcat de hlamidă și L-au îmbrăcat cu hainele proprii, iar coroana de spini se pare că l-au lăsat-o pe cap, cu care S-a și răstignit — după o tradiție.

Răstignirea și moartea Domnului nostru Iisus Hristos.

122. cf. Fillion, *op. cit.*, p. 542.

Răstignirea Mântuitorului este actul cel mai important din întreaga activitate publică a Sa. Prin jertfa Sa pe cruce El și-a împropriat păcatele oamenilor, a suferit pentru noi și ne-a împăcat cu Dumnezeu, refăcând comuniunea distrusă prin păcatul strămoșesc¹²³. Mântuitorul a venit în lume spre a o mîntui, El spusese ucenicilor despre răstignirea Sa, o prevestise, a acceptat-o voluntar din iubire pentru oameni și a fost cel mai sublim act de sacrificiu. Totuși în preajma ei, ca om, a avut momente de cutremurare, însă le-a învins prin rugăciune și toate durerile le-a suportat cu demnitate și măreție.

După agonia din Ghetsimani și peripețiile dureroase ale dublului proces în fața Sinedriului și a lui Pilat, care se soldaseră cu condamnarea la moarte prin răstignire, Evangheliștii relatează executarea pedepsei: răstignirea. Ea începe cu conducerea condamnatului la locul răstignirii sau «drumul calvarului» sau «al crucii», adică: *Mîntuitorul în drum spre Golgota*. Faptul este istorisit de toți Evangheliștii: (Matei XXVII, 32; Marcu XV, 21; Luca XXIII, 26; Ioan XIX, 17).

Matei XXVII, 32; «Și ieșind, au găsit pe un om din Cirene cu numele Simon; pe acesta l-au silit să ducă crucea Lui». În timpul flagelării lui Iisus, autoritățile romane — precum s-a amintit — au făcut toate preparativele răstignirii. Adică, au pregătit crucea, care era făcută din lemn greu de cedru, luată din lemnul de lucru de la templu, care se lucra pentru înfrumusețare.

S-au purtat multe discuții cum era formată crucea. Și s-a ajuns la soluția că dintre cele trei forme de cruce: crucea cu trei brațe. T — crux commissa —, crucea plecată X — crux decussata — și crucea cu patru brațe † — crux immissa — Mîntuitorul a fost răstignit pe o cruce cu patru brațe¹²⁴.

Deci, crucea Mîntuitorului era cu patru brațe, foarte înaltă, de aproximativ 3,20 m., pe care condamnatul trebuia să și-o ducă singur, în spinare.

Crucile la romani nu se făceau prea înalte, căci răstignitul stînd pe cruce două-trei zile, cîinii puteau să mănînce cadavrele lor. La evrei, cei răstigniți nu puteau sta peste noapte pe cruce (Deut. XXI, 22—23). Crucile lor erau mai înalte. Crucea Mîntuitorului a fost înaltă, pentru că El a fost adăpat cu oțet, cu ajutorul unui burete, pus într-un băț de isop (Ioan XIX, 29)¹²⁵.

Mîntuitorul, îmbrăcat în hainele Sale, cu cununa de spini pe cap, luîndu-și crucea — ca odinioară Isaac care-și ducea lemnele în spinare pentru sacrificiu — care-L prefigura, — a pornit spre locul răstignirii într-un adevărat convoi. Acesta era condus de soldați romani, după cum afirmă sinopticii¹²⁶ (Matei XXVII, 31; Marcu XV, 20), iar nu de iudei, cum pare a reieși din afirmațiile Evanghelistului Ioan (XIX, 16)¹²⁷.

În convoi, un centurion călare — conducătorul execuției — mergea în frunte, urmat de crainicilor care striga vina. Venea apoi Mîntuitorul, înconjurat de soldați, care trebuiau să-L păzească pînă la moarte,

123. cf. Diac. N. I. Nicolaescu, *op. cit.*, p. 109.

124. cf. Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 787.

125. cf. Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 787.

126. cf. S. Jean Chrysostome, *Evangile selon S. Jean*, p. 533.

127. cf. C. Fouard, *op. cit.*, p. 366; A. Calmet, *Evangile de S. Mathieu*, p. 606.

urmat de cei doi tâlhari (Luca XXIII, 32), care-și duceau crucele, iar în preajma lor călăii și alți soldați. Urmau apoi arhieriei, cărturari și o mare mulțime de popor ¹²⁸. Convoiul iese din pretoriul lui Pilat și se îndreaptă spre vest, spre ieșirea din oraș, îndreptându-se spre Golgota. Căci, după obiceiul roman, execuțiile aveau loc totdeauna, în afara cetății ¹²⁹. Pe cale, Mîntuitorul, slăbit și epuizat din cauza nesomnului și flagelării, cade de nenumărate ori ^{130-130a}.

La ieșirea din oraș, ostașii întîlnesc pe un oarecare iudeu «ce venea din țarină» (Marcu XV, 21), numit Simon Cireneanul, adică din orașul Cirene — oraș înfloritor al Libiei, unde se afla o colonie de iudei. Acesta era acum stabilit în Ierusalim. Pe el ostașii îl silesc să ia crucea Domnului și s-o ducă mai departe, în locul său ¹³¹.

Faptul că venea de la lucru, de la țarină, înseamnă că era zi de lucru — 14 Nissan și nu 15, zi de sărbătoare cum susțin romano-catolicii. Și A. Calmet, exeget romano-catolic, este de aceeași opinie ¹³².

În legătură cu Simon din Cirene, Evanghelistul Marcu (XV, 21) adaugă că acesta era tatăl lui Alexandru și al lui Ruf, doi creștini bine cunoscuți în Roma, pe timpul cînd Marcu și-a scris Evanghelia. Ceea ce ar însemna că Simon ar fi fost un discipol ascuns al Mîntuitorului. Unii biografi ai lui Iisus și exegeți pun sub semnul întrebării această opinie ¹³³.

Pe drumul Calvarului, la ieșirea din Ierusalim, Evanghelistul Luca — ca o completare a celorlalți Evangheliști (XXIII, 27), spune: «Și după El venea mulțime multă de popor și de femei, care se băteau în piept și plîngeau». În adevăr, răstignirea atrăgea pe foarte mulți curioși care urmau pe vinovat pînă la locul execuției. Însă, de data aceasta, mulțimea era formată și dintre acei care îl prețuiau pe Domnul Hristos; căci era cunoscut prin învățătura și minunile Sale. Femeile care îl plîngeau regretau cu adevărat acest fapt odios al răstignirii. Evanghelistul nu se referă aici la femeile din Galileea, care urmau pe Mîntuitorul și care L-au urmat și la răstignire, ci erau din Ierusalim și ele îl plîngeau cu adîncă durere, deși legea le oprea de la aceasta ¹³⁴.

128. cf. Fillion, *Evangile selon S. Mathieu*, p. 533; Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 789; C. Fouard, *ibid.*, p. 367.

129. cf. Fillion, *op. cit.*, p. 544.

130. C. Fouard, *op. cit.*, p. 369.

130 a. *Căderile Mîntuitorului după tradiție*: În legătură cu patimile Domnului Biserica s-a plecat cu multă venerație asupra lor și a împărțit drumul crucii sau al calvarului în 12 stări sau trepte. Acestea sînt următoarele: 1) Domnul batjocorit și supus chinurilor în Pretoriu. 2) Domnul ia crucea și pornește spre Golgota. 3) Îndurerat și zdrobit fiziceste Domnul cade. 4) Maica Domnului răzbind prin mulțime încercă să-și ajute Fiul. 5) Simion Cireneanul este silit de ostași să ducă crucea lui Iisus. 6) O femeie pioasă, Veronica li oferă Domnului năframa spre a se șterge de sudoare și I se imprimă chipul pe ea. 7) Domnul cade din nou la ieșirea din cetate. 8) Spre dealul Golgotei fiicele Ierusalimului plîng pe Domnul. 9) Apoaie de locul răstignirii, Domnul cade pentru a treia oară. 10) Cînd ajunge la locul răstignirii, Domnul este dezbrăcat și pregătit pentru răstignire. 11) Domnul este pironit pe cruce. 12) Domnul își dă viața pentru mîntuirea lumii. (cf. Diac. Prof. N. I. Nicolaescu, *op. cit.*, p. 109).

131. cf. F. Fouard, *op. cit.*, p. 370.

132. cf. A. Calmet, *Evangile de S. Mathieu*, p. 616.

133. cf. C. Fouard, *op. cit.*, p. 370; A. Calmet, *op. cit.*, p. 610.

134. cf. C. Fouard, *op. cit.*, p. 370.

«Și întorcându-se către ele, Iisus le-a zis : Fiice ale Ierusalimului, nu Mă plîngeți pe Mine, ci pe voi plîngeți-vă, și pe copiii voștri. Căci, iată vin zile în care vor zice : Fericite sînt cele sterpe și pîntecele care n-au născut și sinii care n-au alăptat ! Atunci vor începe să spună munților : cădeți peste noi ; și dealurilor : acoperiți-ne» (Luca XXIII, 28—30). Se pare că aceste cuvînte sînt singurele vorbe ale Domnului Hristos pe care Le-a rostit între condamnare și răstignire. Ele sînt un răspuns la tînguirea și plîngerile femeilor din Ierusalim pentru soarta Sa tristă. Acest răspuns grav și sever este mai puțin o mulțumire pentru compasiunea lor, cît mai mult un îndemn la penitență. Iisus arată mai multă teamă pentru ele, decît pentru Dînsul. Este și o referire la profețiile lui Osea (IX, 14 și X, 8) ¹³⁵.

Domnul le arată că ele nu trebuie să-L plîngă pe El și soarta Sa, ci să deplîngă greșeala făcută de soții și fiii lor cu El. Pentru această faptă le prezice o soartă tristă, venirea unor vremuri tulburi și îngrozitoare cînd, mai ales ele, femeile vor avea mult de suferit. În acele timpuri femeile cu copii vor feriți pe cele sterpe și care nu alăptează, contrar obiceiului, cînd cele sterpe erau socotite nefericite. Tot referitor la acele vremuri Domnul Hristos, le mai prezice că locuitorii Ierusalimului atunci, din cauza nenorocirilor și greutăților își vor dori o moarte grabnică, rugîndu-se ca munții și dealurile să coboare peste ei și să-i strivească imediat. Toate aceste nenorociri se referă la distrugerea Ierusalimului pe care evreii le-au trăit și care a survenit peste ei și ca pedeapsă pentru răstignirea Mîntuitorului. În adevăr, atunci nenorocirile și suferințele evreilor au fost indescriptibile, mai ales în timpul asediului Ierusalimului. Din cauza foametei, mamele își mînceau propriii copii, iar bolile, molimele și apoi măcelurile au fost foarte crude, lovind pe toți locuitorii ¹³⁶. «Căci dacă fac acestea, cu pomul verde, cu cel uscat ce va fi ?» (Luca XXIII, 31). După ce le arată locuitorilor din Ierusalim soarta tristă — ce-i așteaptă, El le explică și motivul pentru care vor veni peste ei aceste nenorociri. Astfel, spune Mîntuitorul, dacă iudeii procedează în acest mod barbar cu El, pomul verde și plin de viață, adică nevinovat și fără de păcat, Dumnezeu nu va putea să se comporte altfel cu ei, care sînt rădăcini uscate, adică plini de păcate ¹³⁷. Sînt aceleași cuvînte de muștrare și amenințare adresate Ierusalimului, ca și în momentul intrării Sale triumfale în cetatea sfîntă (Luca XIX, 41—44), care amintesc și cuvintele profetului Iezechiel (XX, 47—49).

Răstignirea și moartea Mîntuitorului Hristos : Matei XVII, 33—50 ; Marcu XV, 22—38 ; Luca XXIII, 33—46 ; Ioan XIX, 17—30.

135. cf. C. Fouard, *op. cit.*, p. 371.

136. cf. A. Calmet, *Evangile de Saint Luc*, p. 381.

137. cf. A. Calmet, *ibid.*, p. 381.

Domnul nostru Iisus Hristos, pentru mîntuirea noastră a primit să fie răstignit pe cruce, a acceptat din iubire pentru oameni, cea mai odioasă moarte. Răstignirea era moartea rezervată, — la romani — sclavilor, iar la evrei era socotită un blestem dumnezeiesc (Deut. XXI, 23), o adevărată sminteală (I Cor. I, 23). Răstignirea se practica la popoarele vechi : perși, fenicieni, de la care trece la romani și de aici la evrei ¹³⁸.

Legea evreilor prescria moartea prin ucidere cu pietre (Deut. XIII, 10) și apoi spînzurarea cadavrelor (Deut. XXI, 22), spre a fi văzute și luate de exemplu ¹³⁹.

Matei XVII, 33—34 : «Și venind la locul numit Golgota, care înseamnă locul Căpățîinii, I-au dat să bea vin amestecat cu fiere ; și gustînd nu a voit să bea». Iisus, împreună cu convoiul străbate drumul dureros al crucii, ca un preludiu al crucificării și ajunge la un loc în afară de cetate, care avea forma rotundă ca un cap de om. Evanghelistul Luca spune expres : «locul ce se cheamă al Căpățîinii» (XXIII, 33). Deci locul se cheamă astfel pentru forma sa și nu pentru că se găseau acolo multe căpățîni de oameni morți îngropați acolo ¹⁴⁰. Golgota este un nume aramaic sau siriatic și înseamnă os de cap ¹⁴¹. După o legendă pioasă, dar puțin verosimilă, locul Căpățîinii s-a numit astfel, pentru că aici s-ar fi găsit îngropat capul primului om, Adam și Mîntuitorul, prin moartea Sa, a răscumpărat lumea din păcatul strămoșesc ¹⁴².

După ce a ajuns la locul răstignirii, prima grijă a femeilor din Ierusalim, sensibile la marea durere a celor condamnați la răstignire, era de a le oferi o băutură făcută dintr-o amestecătură de vin, tămîie și smirnă, care era amară, dar care amorțea durerile crîncene ale răstignirii ¹⁴³. Această băutură fu oferită și Domnului Hristos ; El gustă din ea dar nu a voit s-o bea, pentru că «Cel ce avea să răscumpere omenirea prin suferințele Sale, a voit să le suporte cu conștiința deplină și întreagă, fără vreo micșorare a chinurilor Sale. Persoanele bine intenționate nu cunoșteau adevărata natură a Mîntuitorului și adevăratul Său rol ¹⁴⁴.

Prin gestul Său, Domnul Hristos îndeplinea și spusele Psalmistului «Și mi-au dat spre mîncarea mea fiere și în setea mea m-au adăpat cu oțet» (LXVIII, 25 și Ieremia VIII, 14).

138. De aceea, spune I. Klausner că răstignirea lui Iisus este opera lui Pilat și nu a evreilor. Un grup de saducheii sinedriști L-au judecat și L-au dat lui Pilat, pentru că le era frică ca prin agitația Sa să nu înăsprească romanii înrobirea iudeilor și poate, socotindu-se insultați de cuvîntarea lui Iisus de la templu. Totuși Pilat L-a răstignit pe Iisus. Toate istorisirile care arată că Pilat s-a opus răstignirii lui Iisus sînt legende (*op. cit.*, p. 504).

139. cf. Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 793.

140. cf. Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 791.

141. cf. A. Calmet, *ibid.*, *ibid.*

142. cf. S. Jean Chrysostome, *Evangile selon Saint Jean*, p. 534 ; Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 791.

143. cf. Diac. Prof. N. I. Nicolaescu, *op. cit.*, p. 110 ; Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 792.

144. cf. Fillion, *Evangile selon S. Mathieu*, p. 546 ; Diac. Prof. N. I. Nicolaescu, *ibid.*, *ibid.*

Vers. 35 : «Iar după ce L-au răstignit au împărțit hainele Lui, aruncînd sorți, ca să împlinescă ceea ce s-a zis de prorocul : «Împărțit-au hainele mele între ei, iar pentru cămașa mea au aruncat sorți». Ajuns pe dealul Golgotei, Domnul Hristos este supus răstignirii. Este dezbrăcat de hainele Sale, încins la mijloc cu o eșarfă, după tradiție și crucea fiind întinsă pe pămînt», I-au fost bătute cuie în mîini și picioare, apoi crucea a fost ridicată în sus.

S-au purtat discuții, dacă s-au bătut în fiecare picior cite un piron, s-au la ambele s-a bătut numai un piron. Însă este mai probabil că în fiecare picior s-a bătut cite un piron, căci altfel corpul nu se putea ține mai sigur. Pe cap, fie că I s-a menținut cununa din pretoriu, fie că I s-a făcut alta de ostașii romani¹⁴⁵. Alți exegeți cred că întii s-a fixat crucea în pămînt, apoi Mîntuitorul s-a urcat pe o scară și a fost legat cu funii, după care I s-au fixat mîinile și picioarele prin piroane¹⁴⁶. Fixarea pe cruce prin piroane produce înfiorătoare durere pe care Mîntuitorul a suferit-o în tăcere și cu demnitate. Pentru susținerea corpului, partea verticală a crucii a fost prevăzută cu un cui mare care venea între coapsele Sale¹⁴⁷.

La cei răstigniți, după ce erau dezbrăcați, hainele și le împărțeau cei care erau staționați cu paza. Deci, hainele Mîntuitorului și le-au împărțit soldații între ei, prin tragere la sorți, spun Evangheliștii Matei și Marcu (XV, 24). Însă Evanghelistul Ioan, care relatează unele detalii proprii, precizează că «ostașii au luat hainele Lui și le-au făcut patru părți, fiecărui ostaș cite o parte, și cămașa. Dar cămașa era fără cusătură, de sus țesută în întregime. Deci au zis între ei : să nu o sfîșiem, ci să aruncăm sorți pe ea, a cui să fie» (Ioan XIX, 24). Prin fapta lor, fără să vrea, au îndeplinit spusele Scripturii, adică (Psalmul XXI, 20) că hainele I se vor împărți și pentru cămașa se vor arunca sorți. Această cămașa, țesută dintr-o bucată și care se scotea pe cap ca o haină preoțească era făcută de Sf. Fecioară, mama Sa¹⁴⁸, sau era primită cadou de la cineva din ascultători și simbolizează după Sfinții Părinți, chipul Bisericii lui Hristos, cea una și nedespărțită.

Vers. 36—37 : «Și ostașii șezînd îl păzeau acolo. Și deasupra capului au pus vina Lui scrisă : Acesta este Iisus, regele iudeilor». După împărțirea hainelor lui Iisus, soldații au rămas lângă crucea Lui spre a-L păzi. Așa prevedeau dispozițiile referitoare la executarea prin răstignire a condamnaților. Ei erau păziți pentru ca să nu fie luați de pe cruce de rude sau prieteni și astfel să fie salvați¹⁴⁹, căci răstigniții se chinuiau și rămîneau răstigniți 3—4 zile, după care timp mureau. Ostașii trebuiau să rămînă pînă la urmă.

Celor răstigniți li se striga vina de crainic pe drum, spre locul osîndeii, unde această culpă se scria pe o tăbliță și se așeza în partea superioară a crucii, deasupra capului răstignitului. Vina Mîntuitorului era aceea de a se fi proclamat regele iudeilor. Ea era scrisă pe o tăbliță.

145. cf. Fillion, *Evangiile selon S. Mathieu*, p. 547; C. Fouard, *op. cit.*, p. 375.

146. cf. Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 793; C. Fouard, *op. cit.*, p. 374—375.

147. cf. Diac. Prof. N. I. Nicolaescu, Pr. Prof. Grigore T. Marcu, *Cursul Noului Testament (litografii)*, p. 157.

148. cf. A. Calmet, *Evangiile de S. Mathieu*, p. 614.

149. cf. A. Calmet, *ibid.*, *ibid.*

Evangheliștii o anunță în diferite formule. După Matei ea era formulată prin cuvintele : «Acesta este Iisus regele iudeilor» ; Luca XXIII, 38 : «Acesta este regele iudeilor», iar cea mai probabilă, este cea după Ioan, care-i și cea mai pregnantă : «Iisus Nazarineanul, regele iudeilor» (Ioan XIX, 19). Adică pe tăbliță era scris : numele inculpatului, Iisus ; patria, Nazaret ; vina, regele iudeilor»¹⁵⁰. Tăblița cu vina a scris-o însuși Pilat, când se făceau pregătirile pentru răstignire. Ea era redactată în trei limbi : latinește, limba judecătorului și conducătorilor imperiului ; grecește — limba cea mai vorbită din imperiu și evreiește, aramaica, limba localnicilor. Prin redactarea vinii lui Iisus că a fost regele iudeilor și pentru faptul că arhieriei au insistat să fie omorît, Pilat a voit să-i umilească, ceea ce ei au înțeles¹⁵¹. De aceea, ei au trimis o delegație la Pilat, să se rectifice inscripția, scriindu-se : «Acela a zis : Eu sînt regele iudeilor» (Ioan XIX, 21). Dar, de data aceasta procuratorul s-a menținut pe poziție, răspunzînd : «Ce am scris, am scris» (Ioan XIX, 22). Deci toată zbaterea iudeilor a fost zadarnică. Și astfel toate cele trei limbi ale pămîntului, care reprezentau cea mai înaltă cultură : latina — limba forței ; greaca — limba elocvenței și înțelepciunii ; și limba ebraică — limba adevăratei religii, au mărturisit împărăția Domnului nostru Iisus Hristos¹⁵². Astfel, Dumnezeu a hotărît ca la moartea pe cruce Iisus să fie recunoscut drept ce era prin dușmanii Săi și cei ce-l condamnaseră¹⁵³.

Tăblița de pe cruce, spune Sf. Ioan Gură de Aur a fost folositoare, pentru că crucea a fost înmormîntată împreună cu a celorlalți doi tîlhari și a servit atunci cînd s-a căutat crucea Domnului, să fie identificată, căci ceilalți doi tîlhari nu au avut tăblițe¹⁵⁴.

Vers. 38 : «Atunci au răstignit împreună cu El doi tîlhari, unul de-a dreapta și altul de-a stînga (cf. Luca XXIII, 33). Împreună cu Iisus au mai răstignit și doi făcători de rele, probabil dintre mulțimea răufăcătorilor, care mișunau în țară, poate chiar din banda lui Baraba. Prin răstignirea Mîntuitorului cu tîlharii, Evanghelistul Marcu completează, spunînd (XV, 28) : că «s-a împlinit și Scriptura care zice «Cu cei fără de lege a fost socotit» — (Isaia LIII, 12).

Domnul Hristos cu crucea Sa a fost pus la mijloc, între cei doi tîlhari, spre a-L arăta în fața mulțimii ca pe cel mai mare criminal. Deci o nouă și mare insultă. Cu această ocazie, a răstignirii Sale, Domnul Hristos a rostit prima Sa rostire, primul Său cuvînt, dintre cele șapte rostiri sau cuvinte spuse de pe cruce — și anume : «Părinte, iartă-le lor că nu știu ce fac» (Luca, XXIII, 34). În această privință unii exegeți spun că prima rostire a sa a fost atunci cînd I se băteau piroane în mîini și picioare și cînd durerile erau cele mai mari¹⁵⁵. Oricum, Domnul Hristos în marea Sa dragoste pentru oameni se roagă pentru răstignitori, pentru călăi și pentru evrei —, invocînd faptul că, în orbirea lor,

150. cf. A. Calmet, *ibid.*, p. 615.

151. cf. C. Fouard, *op. cit.*, p. 376.

152. cf. L. Cl. Fillion, *Evangile selon S. Luc*, p. 394.

153. cf. A. Calmet, *Evangile de S. Mathieu*, p. 615.

154. cf. S. J. Chrysostome, *Evangile selon S. Jean*, p. 534.

155. Fillion, *Evangile selon S. Luc*, p. 592.

evreii așteptau un Mesia politic. Totuși, ei rămân vinovați căci nu s-au silit să cerceteze, să observe toate minunile și faptele Sale, și să înțeleagă divinitatea și mesianitatea Sa corect ¹⁵⁶.

Vers. 39—40 : «Iar trecătorii îl huleau, clătinându-și capetele și zicînd : Tu Cel care dărimi templul și în trei zile îl zidești, mîntuiește-Te pe Tine însuși ! Dacă ești Fiul lui Dumnezeu, coboară-Te de pe curce». În afară de durerile fizice, la răstignire, Domnul Hristos a trebuit să sufere adînci jigniri și dureri morale. Astfel, fiind răstignit la o răscruce de drumuri și fiind lume multă în Ierusalim, treceau pe la locul osîndeii și-L batjocoreau pe Iisus, «clătinîndu-și capetele», adică gesturi prin care își exprimau batjocura și insulta. Trei categorii își arătau disprețul și ura față de Mîntuitorul : poporul, arhieriei și tîlharii. Mulțimea era compusă din curioși ce treceau pe acolo sau veniseră în mod expres din Ierusalim, spre a asista și vedea desfășurarea răstignirii. Ei proferau înșulte, amintindu-I despre cuvintele pe care le spusese marțorii la proces, în legătură cu distrugerea templului și rezidirii lui în trei zile: Dacă spunea acest lucru, dacă era această putere și este Fiul lui Dumnezeu, să se coboare de pe cruce, să nu fie omorît. Deci, batjocoreau puterea Lui și pe cea a lui Dumnezeu, pe care afirmase Iisus că o are.

Vers. 41—43 : «Asemenea și arhieriei, bătîndu-și joc de El, împreună cu cărturarii și bătrîni, ziceau : Pe alții a mîntuit, iar pe Sine nu poate să se mîntuiască ! Dacă este regele lui Israel, să se coboare acum de pe cruce și vom crede în El: S-a încrezut în Dumnezeu; să-L scape acum, dacă-L vrea ! Căci a zis : sint Fiul lui Dumnezeu ! O mare parte dintre arhieriei, bătrîni și saducheii, dintre sinedriști și conducătorii poporului asistau la răstignirea lui Iisus, spre a «gusta drept răzbunare — din suferințele și umilirile Sale». Ei nu se adresau direct, cu brutalitate, Mîntuitorului, că poporul de jos, vorbeau la persoana a treia, totuși cuvintele de batjocură proferate nu erau deosebite de ale mulțimii. Ei spuneau că a făcut minuni pentru alții — afirmație interesantă, demnă de a răspunde cu ea raționaliștilor. Să facă o minune și pentru Sine, spre a Se salva. Altfel, nici celelalte minuni nu au nici o importanță. Aceeași situație este și cu afirmația că El este Mesia, regele lui Israel. Și aceasta este falsă, din moment ce nu se poate coborî și va trebui să moară. Dacă s-ar pogorî de pe cruce, am crede în El, afirmau ei. Fer. Ieronim afirma că, «dacă n-au crezut cînd a înviat, cum puteau să creadă dacă s-ar fi coborît de pe cruce ?». Însă sinedriștii știau că au distrus pentru totdeauna pe dușmanul lor și puterea Lui» ¹⁵⁷.

Mai departe, ei iau în derîdere și încrederea lui Iisus în Dumnezeu, căci se numea Fiul lui Dumnezeu, adică Dumnezeu era Părintele Său. Însă un Părinte, Dumnezeu atotputernic, nu-și poate lăsa pe Fiul Său să fie răstignit și omorît. Deci, El nu este nici Mesia, nici Fiul lui Dumnezeu, de vreme ce este neputincios, neputîndu-se mîntui și coborî de pe cruce. Evreii nu știau că prin spusele lor îndeplineau spusele Psal-

156. cf. Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 796.

157. cf. Fillion, *Evangile selon S. Mathieu*, p. 551.

mistului (XXI, 8) : «Nădărduit-a spre Domnul, izbăvească-l pe el, mîntuiește-l pe el, că-l voiește pe el». Evanghelistul Luca completează acest tablou, spunînd : «Și-L luau în ris și ostașii, care se apropiau, aducîndu-I oțet, spunînd și zicînd : dacă Tu ești regele iudeilor, mîntuiește-Te pe Tine Înșuți» (Luca, XXIII, 36—37). Ostașii care stăteau de pază, probabil influențați de arhierii și de mulțime proferau și ei insulte la adresa Mîntuitorului, spunîndu-I, dacă este în adevăr regele iudeilor, să se salveze. Ei nu-I spuneau Hristos, Mesia sau Fiul lui Dumnezeu. Prin aceste cuvinte, spune Sf. Ioan Gură de Aur, iudeii se străduiau să facă suspecte și să întunece toate minunile Mîntuitorului pe care le făcuse pînă atunci¹⁵⁸. Însă Domnul Hristos se menținea într-o măreață și splendidă tăcere. El ar fi putut vorbi, afirmă exegeții. Căci torturile răstignitului nu tulburau inteligența, nu paralizau deloc organele limbajului. Istoria numără răstigniți, care timp de ore întregi, dădeau curs liber durerilor, furiei lor sau disperării, cînd blestemînd pe dușmanii lor asupra cărora ei scuipau, cînd protestînd pînă la urmă contra nedreptății sentinței lor, cînd implorînd cu o dezgustătoare umilință mila spectatorilor, cînd strigînd din înălțimea crucii, ca de la un tribunal, împotriva mulțimilor, păcatele și viciile lor. Iisus nu a vorbit, decît pentru a încuraja, a binecuvînta sau a mîngîia, încredințînd neliniștile și sufletul Său Părintelui Său¹⁵⁹.

Vers. 44 : «În același chip îl ocărau și tîlharii cei răstigniți împreună cu El» (cf. Marcu XV, 32). În sfîrșit, cei doi răufăcători Îl batjocoreau și ei pe Iisus, făcînd cor cu toți ceilalți spectatori. Însă, Evangheliștii Matei și Marcu, vorbesc, în general, întrebunțînd o metaforă sau rezumînd faptul¹⁶⁰. Căci în detaliu, faptele au decurs altfel. Sf. Evanghelist Luca completează : «Iar unul dintre făcătorii de rele răstigniți, Îl hulea, zicînd : Nu ești Tu Hristosul ? Mîntuiește-Te pe Tine Înșuți și pe noi. Iar celălalt, răspunzînd, îl certa, zicînd : Nu te temi Tu de Dumnezeu, că în aceeași osîndă ești ? Și noi, pe drept, căci noi primim cele cuvenite, după faptele noastre. Acesta, însă, n-a făcut nici un rău (XXIII, 39—41). În adevăr, se pare că la început amîndoi răufăcătorii au început să batjocorească pe Iisus, influențați de mulțime. Însă unul, văzînd, probabil, atîta răbdare și măreție în atitudinea lui Iisus s-a distanțat de tovarășul său. Unii biografi ai lui Iisus și exegeți, afirmă că, chiar de la început, numai un tîlhar L-a insultat pe Iisus¹⁶¹. Cel din stînga, — Gestas, după scrierea apocrifă, Actele lui Pilat¹⁶² —, întrebunțează aceleași raționamente în insultele sale, ca și poporul, afirmînd că dacă Iisus este Mesia cel adevărat, trebuie să fie și puternic, și să se salveze pe Sine, mîntuindu-i și pe ei. Din insulta acestuia, care pune accentul pe Mesia, pe Hristos, se vede că el este evreu, își dă seama despre rolul și rostul lui Mesia.

158. cf. Saint Jean Chrysostome, *Evangile selon Saint Mathieu*, p. 68.

159. Fillion, *Evangile selon S. Luc*, p. 393.

160. cf. dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 799.

161. cf. C. Fouard, *op. cit.*, p. 382 ; A. Calmet, *Evangile de S. Mathieu*, p. 617.

162. cf. Dr. V. Gheorghiu; *ibid.*, p. 801.

Al doilea, dacă la început a făcut cor cu tovarășul său, după câteva momente de adîncă observație se distanțează de el și, amintindu-și de ținuta Mîntuitorului pe drumul crucii și cuvintele rostite pentru iertarea celor ce-L răstigniseră, îl ceartă pe tovarășul său. El îi amintește că se află într-o situație de condamnare ca și Iisus și nu trebuie să-și mai încarce sufletul cu un nou păcat — acela de a-L batjocori pe Iisus. În al doilea rînd, ei sînt condamnați pe drept, merită pedeapsa. Acesta este un act sufletesc de mare importanță. Recunoașterea păcatelor făcute și justetea sentinței, e un fapt de pocăință. În sfîrșit, el afirmă că, spre deosebire de ei, Domnul Hristos este nevinovat și e condamnat pe nedrept. Este singurul glas de apărare al Mîntuitorului în această avalanșă de ură și insulte.

«Și zicea lui Iisus : Pomenește-mă, Doamne, cînd vei veni în împărăția Ta. Și Iisus i-a zis : Adevărat grăiesc ție, astăzi vei fi cu Mine în rai» (Luca XXIII, 42—43). Mărturisirea tîlharului din dreapta — Dismas — merge mai departe. El recunoaște că Mîntuitorul este adevăratul Mesia și-L roagă să-și amintească de el, cînd va veni în împărăția Sa. Rugămîntea lui este deci o recunoaștere a mesianității lui Iisus. Este un act de adîncă credință, avîndu-se în vedere situația în care era Domnul Hristos. De aceea, Mîntuitorul, apreciînd fapta lui îi răspunde : «Adevărat grăiesc, astăzi vei fi cu Mine în rai». I se confirmă rugămîntea și-l asigură că nu peste mult timp, peste câteva ore, va fi cetățean al raiului, sufletul său va fi în rai. Crucea a fost cea mai bună școală pentru tîlhar. De la el învățăm că și în ultimul moment al vieții, credința adîncă, împreună cu pocăința pot să ne aducă împărăția lui Dumnezeu.

Sf. Ioan Gură de Aur spune că evreii, prin răstignirea Domnului Hristos între doi tîlhari au voit să-L insulte și să-I micșoreze amîntirea. Însă, ei n-au făcut decît să I-o înalțe, pentru că și aici Mîntuitorul a făcut o minune, convertind pe un tîlhar și făcîndu-l să intre în rai¹⁶³. Răspunsul dat de Mîntuitorul, tîlharului din dreapta Sa, constituie a doua rostire sau cuvînt al Domnului Hristos de pe cruce. Cuvîntul rai sau paradis este de origine persană și înseamnă grădină, iar în Biblie înseamnă grădină, adică locul unde au locuit Adam și Eva, locul de fericire pentru cei drepti (Luca XVI, 22), cerul sau locul de fericire al dreptilor (II Cor. XII, 4 ; Apocalipsa II, 7)¹⁶⁴. În afară de glasul consolator al tîlharului din dreapta Sa, Domnul Hristos a avut bucuria și mîngîierea de a vedea veșnic pe masa Sa, Sf. Fecioară Maria, care pe drumul Golgotei — după tradiție — încearcă să-L ajute cînd cade. Ajuns pe Golgota, Sf. Evanghelist Ioan spune : «Și stătea lîngă crucea lui Iisus, mama Lui și sora mamei Lui, Maria lui Cleopa și Maria Magdalena. Deci Iisus, vîzînd pe mama Sa și pe ucenicul care îl iubea stînd alături, a zis mamei Sale : Femeie, iată fiul tău ! Apoi a zis ucenicului : Iată mama ta ! Și din ceasul acela, ucenicul a luat-o la sine» (Ioan XIX,

163. cf. S. Jean Chrysostome, *Evangile selon S. Jean*, p. 534.

164. cf. Dr. V. Gheorghiu, *ibid.*, p. 800 ; C. Fouard, *ibid.*, p. 382. Matei și Marcu nu istorisesc episodul cu tîlharul de pe cruce pocăit. Evanghelistul Luca deține acest episod, fiind informat de Maica Domnului, care a auzit acea conversație murmurată de Fiul ei, cînd ea stătea aproape de crucea Lui.

25—27). La Golgota erau și unele din femeile care L-au slujit în răstimpul activității Sale și care-L urmaseră și pe drumul Calvarului, iar la locul răstignirii, «priveau de departe» (Matei XXVII, 55; Marcu XV, 40). Mai târziu, când lucrurile se mai liniștesc, când zgomotul și batjocurile se mai domolesc, femeile se apropie de crucea Domnului, plângând și tinguindu-se. Printre aceste femei, Evangheliștii sinoptici — (Matei XVII, 56; Marcu XV, 40) semnalează pe trei dintre ele: «Maria Magdalena și Maria, mama lui Iacob și a lui Iosif și mama fiilor lui Zevedeu» — «Salomeea» (Marcu). Adică trei femei, excluzând-o pe Maica Domnului. Ioan numește tot trei: «Mama Lui și sora mamei Lui, Maria lui Cleopa și Maria Magdalena» (Ioan XIX, 25), excluzând-o pe Salomeea, mama fiilor lui Zevedeu.

Adică, propriu-zis, ele erau următoarele: Maica Domnului nostru Iisus Hristos, Sf. Fecioară Maria, care nu se dezlipise de El și care suporta cea mai mare durere, văzînd pe Fiul ei nevinovat, răstignit. Prin sufletul ei trecea sabia durerii (Luca II, 35). Mai era sora mamei Lui, Maria, mama lui Iacob și Iosif, adică «sora», propriu-zis, cumnata Sf. Fecioare — căci la evrei sub numele de soră și frate se înțelegeau și rude apropiate, veri, cumnați. Maria era deci fosta soție a lui Cleopa și mama lui Iacob și Iosif și Iuda. Mai era Maria Magdalena, adică Maria din Magdala, un oraș de pe marginea lacului Ghenizaret, la sud de Capernaum și pe care Domnul Hristos o vindecase de o boală nervoasă. Și, în sfîrșit, tot printre ele se afla și mama fiilor lui Zevedeu, Salomeea. Sinopticii o exclud pe Maica Domnului, probabil, pentru că ea ar fi stat la început singură, mai aproape de cruce. În aceste momente de o imensă durere fizică și morală, Domnul Hristos este cuprins și de un sentiment de adîncă duiosie și solicitudine pentru mama Sa, care avea să rămîină singură, căci nu mai avea pe nimeni, «frații lui Iisus citați de multe ori în Evanghelie, erau verii Săi, erau copiii lui Iosif unii și alții ai Mariei, fosta soție a lui Cleopa. Deci, știînd-o singură, o încredințează pentru viitor ucenicului său iubit, Ioan Evanghelistul, zicînd: «Femeie, iată fiul tău» și lui «Iată mama ta» (Ioan XIX, 26—27). Aceasta este a treia rostire — cuvînt — a Domnului de pe cruce, un cuvînt de consolare pentru mama sa, un cuvînt de onoare pentru ucenicul său, făcîndu-l propriul Său frate. Și «din ceasul acela ucenicul a luat-o la sine» (Ioan XIX, 27). Acest sublim gest de solicitudine pentru mama sa, Sf. Ioan Gură de Aur îl caracterizează ca fiind făcut de Domnul Hristos într-un moment de liniște. Căci în răstimpul agoniei, înainte de răstignire, asuda, era înfricoșat. În timpul răstignirii se releva liniștea, pătura și măreția Sa! Atunci prevala slăbiciunea umanității, acum măreția divinității¹⁶⁵.

După ce Domnul Hristos a fost înmormîntat, Ioan a luat pe Maica Domnului la sine, locuînd în casa lui din Ierusalim. În legătură cu viața Sf. Fecioare, de după Înălțarea Domnului la cer tradiția spune că a mai locuit la Ierusalim încă 11 ani, după care a adormit și a fost înmormîntată, nu departe de mormîntul Domnului Hristos. Altă tradiție afirmă

165. cf. S. Jean Chrysostome, *op. cit.*, p. 535.

că a adormit în vîrstă de 72 de ani, la Efes, unde Ioan a luat-o cu sine¹⁶⁶. Oriunde ar fi dormit, părerea comună este că Sf. Feçioară a stat tot restul vieții sale cu Evanghelistul Ioan¹⁶⁷.

Vers. 45—46 : «Iar de la ceasul al șaselea, s-a făcut întuneric peste tot pămîntul, pînă la ceasul al nouălea. Iar în ceasul al nouălea Iisus a strigat cu glas mare, zicînd : «Eli, Eli, lama sabahtani». Adică, Dumnezeu Meu, Dumnezeu Meu, pentru ce M-ai părăsit?» (cf. Marcu XV, 34 ; Luca XXIII, 44). «În ceasul al șaselea», adică pe la orele 12 din zi, cam pe la amiază, după numărătoarea noastră, cînd Mîntuitorul era răstignit. Spre deosebire de mulțimea poporului și de sinedriști, care-și manifestau antipatia și ura față de Iisus, stihiiile naturii și-au arătat simpatia și solidaritatea cu El și au produs un semn supranatural, întunecîndu-se pămîntul timp de trei ore, pînă la ceasul al nouălea (15). La evrei se făcea numărătoarea, socotirea timpului pe străji, împărțindu-se timpul în patru străji, fiecare de cîte trei ore. Straja întii sau ora întii era la 6 dimineața ; straja a doua sau ora a treia era la 9 dimineața ; straja a treia, ora șase era la 12 (amiaza), iar straja a patra, orele nouă era la ora 15. Cu ora 18, începea iar straja întii de noapte ș.a.m.d. Deci pe la orele 12 — ceasul al șaselea — Mîntuitorul era răstignit și se afla în chinurile cele mai îngrozitoare. Este adevărat că Marcu spune că Iisus s-a răstignit la «ceasul al treilea» (Marcu XV, 25), iar Ioan afirmă că Iisus a fost dat de către Pilat spre răstignire «ca la al șaselea ceas» (Ioan XIX, 14). Toate acestea se armonizează în sensul că timpul se socotea cu aproximație, precum s-a mai afirmat aici¹⁶⁸.

Așadar, precum la nașterea Mîntuitorului s-a luminat pămîntul (Luca II, 9), cu o lumină strălucitoare — semn al bucuriei — astfel acum se întunecă, semn al tristeții, pentru marea crimă ce se săvîrșea de locuitorii pămîntului, împotriva lui Iisus¹⁶⁹, sau, cum spune un alt exeget : era un semn special, voit de Dumnezeu pentru arătarea puterii Sale și pentru mustrarea orbirii sufletești a acelor care au răstignit pe Fiul Său¹⁷⁰. Întunericul de acum, ca și lumina de la Nașterea Domnului nu erau semne naturale, ci semne supranaturale, extraordinare, minuni. Întunericul de la răstignire nu era semnul vrunei eclipse, căci era lună plină, iar eclipsele se produc la lună nouă. El se extindea «peste tot pămîntul», adică peste toată Iudeea și cîl mult peste toată Palestina. Deci, « $\gamma\eta$ » adică pămîntul înseamnă Palestina și « $\kappa\acute{o}\sigma\mu\omicron\varsigma$ » înseamnă pămîntul în general¹⁷¹. Cu această ocazie s-au împlinit două profeții : Ioîl spune : «În prezența Sa pămîntul s-a cutremurat, cerurile s-au mișcat, soarele și luna s-au întunecat» (II, 10), precum și o profeție a lui Amos (VIII, 9—11).

În răstimpul răstignirii Mîntuitorului durerile se intensificau cu înaintarea timpului, din cauza membrilor superioare ridicate și imposibilității circulației sîngelui. În această grea situație, Domnul Hristos

166. cf. A. Calmet, *Evangile de S. Mathieu*, p. 620.

167. cf. Fillion, *Evangile selon S. Jean*, p. 534.

168. cf. A. Calmet, *Evangile de S. Jean*, p. 405.

169. cf. Dr. V. Gheorghiu, *ibid.*, p. 803 ; Fillion, *Evangile selon S. Mathieu*, p. 552.

170. cf. Diac. Prof. N. I. Nicolaescu, *op. cit.*, p. 111.

171. cf. Dr. V. I. Gheorghiu, *ibid.*, p. 803 ; Fillion, *ibid.*, p. 155 ; C. Fouard, *op. cit.*,

a strigat, cu glas tare, un strigăt de amară durere și dezolare, un strigăt adresat Părintelui Său, care nu are a face nimic cu disperarea, dar care arată că mulțimea păcatelor omenеști pe care și le asumase erau prea grele și îi produsese maximum de suferință pe care omenеște le suportă. Acest strigăt era : «Eli, Eli, lama sabahani», pe care Evangheliștii Matei și Marcu le tălmăcesc în limba aramaică prin «Dumnezeul Meu, Dumnezeul Meu, pentru ce M-ai părăsit». Este a patra rostire sau cuvînt spus de Mîntuitorul pe cruce și prin care Domnul Hristos realizează proorocia mesianică a Psalmistului (XXI, 1). «*Dumnezeul Meu, Dumnezeul Meu, (ia aminte la Mine), pentru ce M-ai părăsit?*».

În acest strigăt de durere, spune un biograf al lui Iisus, el își exprima suferințele fizice și morale cauzate de cei pe care venise să-i salveze, ca și părăsirea din partea Părintelui ceresc ; în acea oră se părea că cerul se închisese și singur infernul era deschis pentru Fiul lui Dumnezeu. Este aici, adaugă el, un mister insondabil, este misterul întrupării. După cum în întrupare natura infinită a lui Dumnezeu s-a întrupat, tot astfel Iisus a continuat pe cruce aceeași golire, aceeași umilire, care s-a făcut pentru oameni blestem (Galat. III, 13). Dar, desigur, numai pentru moment, căci după puțin timp s-a făcut iarăși lumină¹⁷².

Vers. 47 : «Iar unii dintre cei ce stăteau acolo, auzind, ziceau : Pe Ilie îl strigă Acesta» (cf. Marcu XV, 35). În jurul crucii Mîntuitorului erau și ostași romani care-L păzeau, dar erau și mulți iudei. Mîntuitorul a strigat în limba aramaică, iar unii evrei neînțelegînd bine cuvintele rostite, le-au interpretat într-un sens malițios, că adică Iisus cere în aceste momente grele ajutorul lui Ilie. În adevăr, profetul Maleahi (III, 23), spune că Dumnezeu va trimite pe Ilie înainte de a veni ziua cea mare și înfricoșătoare, adică înainte de judecata generală, cînd va veni Mîntuitorul a doua oară (Matei XVII, 11), însă nu în timpurile premesianice. Deci, iudeii se înșelau în interpretarea cuvintelor Domnului. Imediat după aceste vorbe, durerile răstignirii provoacă Mîntuitorului o sete grozavă și este silit să spună, după Evanghelistul Ioan : «Mi-e sete» (Ioan XIX, 28). În adevăr, copleșit de durere și de sete, Domnul cere apă, dar El înțelege că misiunea Sa a fost îndeplinită, că toate s-au săvîrșit și spre a îndeplini ultimele profetii mesianice, spune : «Mi-e sete». Căci prin gura Psalmistului s-a spus : «Și Mi-au dat spre mîncarea Mea fiere și în setea Mea M-au adăpat cu oțet» (LXVIII, 25). Această rostire a Mîntuitorului prin care cere apă constituie al cincilea cuvînt al Domnului pe cruce.

Vers. 48—49 : «Și unul dintre ei, alergînd îndată și luînd un burete, umplîndu-l cu oțet și purtîndu-l într-o trestie, îi dă să bea. Iar ceilalți ziceau : «Lasă, să vedem dacă vine Ilie să-L scape». Imediat după strigătul lui Iisus : «Mi-e sete», unul dintre cei din jurul crucii, probabil dintre evreii mai miloși, căci ei au înțeles cuvintele rostite de Mîntuitorul, a luat un fel de băutură numită «posca», făcută din apă și oțet sau poate numai oțet pe care o dădeau soldații celor răstigniți care ar fi căzut în leșin¹⁷³. În această băutură au muiat un burete și l-au pîs

172. cf. C. Fouard, *ibid.*, p. 389 ; A. Calmet, *ibid.*, p. 623.

173. cf. A. Calmet, *ibid.*, p. 624.

în virful unui fir de isop — căci crucea Mîntuitorului era înaltă — oferindu-l lui Iisus. Și, pentru moment, gustînd cîteva picături, și-a liniștit seiea. Isopul este o plantă care crește în tufe și atinge înălțimea 1—1,50 m. Are crengi cu frunze și flori mici, înguste și poroase care absorb apa și serveau la stropirea unor obiecte ce trebuiau curățat de vreo întinare¹⁷⁴. Însă ceilalți iudei, mai înrăiți și mai puțin impresionabili, spuneau în batjocură ca să nu-I dea nimic, ci să aștepte spre a se vedea dacă va veni Ilie ca să-L scape. În legătură cu adăparea lui Iisus, unii exegeți spun că cei care I-au dat să bea n-au fost dintre iudei, ci soldați romani, precum afirmă Evanghelistul Luca (XXIII, 36) și Ioan XIX, 29)¹⁷⁵.

Vers. 50 : «Iar Iisus, strigînd iarăși cu glas mare și-a dat duhul». Deci nu mult după astimpărarea cît de cît a setei, Domnul Hristos a strigat «din nou cu glas mare». Ce anume a strigat ? Ne lămurește Evanghelistul Ioan, relatînd că a strigat : «Săvîrșitu-s-a !» (Ioan XIX, 30). Adică și-a îndeplinit misiunea, pînă la ultimul detaliu, s-au îndeplinit și ultimele cuvinte ale Scripturii și a îndeplinit voia Celui ce L-a trimis (cf. Ioan XVII, 4)¹⁷⁶.

Sf. Ioan Gură de Aur¹⁷⁷ arată că prin aceste cuvinte Mîntuitorul relevă că moartea Sa era cu totul nouă, că cel care murea ținea totul în puterea Sa și moartea nu I-a survenit decît atunci cînd a voit El și precum spusese : Putere am ca să părăsesc viața și putere am ca s-o reiau (Ioan X, 18). Și pentru a arăta că în mod liber părăsește lumea, adresîndu-se Părintelui Cereșc îi spune cu glas mare : «Părinte în mîinile Tale încredințez duhul Meu» (Luca XXIII, 46). Și astfel «și-a dat duhul» (Luca XXIII, 46 ; Matei XXVII, 50 ; Marcu XV, 37), liber și de bună voie. Aceasta a fost ultima Sa rostire de pe cruce. Iar Evanghelistul Ioan afirmă că Domnul Hristos după ce a spus «săvîrșitu-s-a», «plecîndu-și capul, și-a dat duhul», adică adoarme într-o completă seninătate a conștiinței. Deci, senin, liniștit, și într-o perfectă libertate Domnul Hristos părăsește această lume, pe care o iubise și pentru care Se jertfise și care-I răspunsese atît de ingrât, crud și brutal. El a plecat acolo de unde venise, după ce-și îndeplinisese misiunea primită de la Tatăl.

În legătură cu cele șapte rostiri ale Mîntuitorului de pe cruce, un biograf al Său spune : «Aceste cuvinte încheiau viața lui Iisus, întocmai ca cele opt fericiri cu care și-a început viața Lui, prin dezvăluirea unei măreții cum nu există pe pămînt. În aceste cîteva cuvinte e tot ce poate fi mai frumos, mai sfîșietor, mai dumnezeiesc. Aceste cîteva cuvinte din urmă sînt traducerea sîngerîndă a celor opt fericiri. Iisus a început prin a le arăta poporului și a sfîrșit prin a le pune în aplicare El cel dintîi. Pentru ca să înalțe sufletele noastre la această înălțime, se urcă acolo El cel dintîi»¹⁷⁸.

174. cf. Dr. V. Gheorghiu, *ibid.*, p. 806.

175. cf. A. Calmet, *ibid.*, p. 623.

176. cf. C. Fouard, p. 391.

177. cf. S. Jean Chrysostome, *op. cit.*, p. 536.

178. cf. Mgr. Em. Bougand, *Iisus Hristos*, traducere de C. Ceruleanu, p. 125.

Întimplări minunate în legătură cu moartea Mîntuitorului Hristos (Matei XXVII, 51—56 ; Marcu XV, 38—41 ; Luca XXIII, 47—49).

Matei XXVII, 51—53 : «Și iată catapeteasma templului s-a sfișiat în două de sus pînă jos și pămîntul s-a cutremurat și pietrele s-au despicat, mormintele ș-au deschis și multe trupuri ale sfinților adormiți s-au sculat. Și ieșind, după învierea Lui, au intrat în sfînta cetate și s-au arătat multora».

După acest tragic eveniment al morții Mîntuitorului, nu numai soarele s-a întunecat, dar și catapeteasma templului din Ierusalim s-a despicat în două. Este vorba, după cei mai mulți exegeți de perdeaua care despărțea Sfînta de Sfînta Sfintelor, unde nu intra decît marele arhiereu o singură dată pe an. Acest fapt este un fenomen extraordinar, o minune care s-a întîmplat nu după cutremurul de pămînt, care a survenit după această minune (Luca XXIII, 45). Deci sfișierea catapetesmei este tot un semn de solidarizare cu moartea lui Iisus, reprobarea ei și o dovadă că templul din Ierusalim, locul sfînt al iudeilor lua parte la durerea universală a morții Mîntuitorului. Mai mult, ea avea și un caracter simbolic, arătînd că prin ruperea perdelei s-a deschis omenirii intrarea în adevărata Sfînta Sfintelor din ceruri, adică a Raiului¹⁷⁹. Această sfișiere a catapetesmei templului mai prefigura și distrugerea templului pe care evreii nu mai meritau să-l mențină, așa cum, altă dată a fost distrus de babilonieni. În același timp mai însemna schimbarea lumii și reînnoirea tuturor lucrurilor, într-o stare mai perfectă și mai fericită, ca și atotputernicia celui care murea pe cruce. Însemna de asemenea că de acum cerurile vor fi deschise și oamenii vor putea intra în adevăratul templu¹⁸⁰.

Tot cu ocazia morții Mîntuitorului s-a produs un puternic cutremur de pămînt, încît pietrele s-au despicat. Acest cutremur a adus după sine și despicarea bruscă a unor pietre. Chiar unele pietre de pe Golgota, văzute de unii martori, mai tîrziu, prezintă fisuri perpendiculare, semn că s-au despicat brusc și nu normal și natural de întemperiile vremii, adică s-au despicat la cutremur. Cît de extins a fost acest cutremur, nu se poate preciza. Totuși el a fost un semn dumnezeiesc care atestă divinitatea Celui care murise¹⁸¹. Odată cu acest cutremur — care a fost foarte puternic — s-au deschis și multe morminte ale dreptilor din Vechiul Testament și ei au înviat, s-au sculat din morți. Cu alte cuvinte, din cauza cutremurului, chiar pietrele foarte mari care se așezau pe morminte s-au despicat și unii morți au înviat. Ei au constituit probe vii ale Învierii Mîntuitorului. Cu cît vor fi văzuți de mai mulți, cu atît se va crede în caracterul mesianic al Domnului Hristos și divinitatea Sa. Însă cazul învierii morților prezintă unele dificultăți, pentru că ei s-au arătat în oraș după Învierea Mîntuitorului. Deci, se pune întrebarea, cînd au înviat, acum la moartea Mîntuitorului și s-au arătat după înviere? Dar unde au stat pînă atunci? O a doua întrebare se pune, în legătură cu felul corpurilor înviate. Cu ce fel de corpuri au

179. cf. Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 809 ; Fillion, *Evangile selon S. Mathieu*, p. 554.

180. cf. S. Jean Chrysostome, *Evangile selon S. Mathieu*, p. 73.

181. cf. Diac. Prof. N. I. Nicolaescu, *op. cit.*, p. 112 ; Dr. V. Gheorghiu, *ibid.*, p. 809.

înviați? Ca ale morților înviați de Domnul Hristos: fiica lui Iair, tânăra din Nain, Lazăr, sau cu corpuri spirituale și eterne ca ale Mântuitorului? Păreră majorității exegeților este că la cutremurul survenit, la moartea Domnului Hristos, s-au despicat doar pietrele de pe mormintele unor drepti. Ei au înviați cu corpuri spiritualizate, ca al Domnului Hristos, însă după Învierea Lui, Mântuitorul fiind primul înviați cu corp spiritualizat (I Cor. XV, 20). Ei s-au arătat în cetate, după învierea Mântuitorului și ca martori ai învierii Lui¹⁸². Iar exegetul A. Calmet adaugă că acești drepti înviați s-au urcat la cer cu Mântuitorul și i-au servit să împodobească triumful Său¹⁸³. Ei sînt o excepție de la afirmația Sf. Pavel că toți dreptii Vechiului Testament vor fi recompensați la judecata generală ca noi (Evrei XI, 39—40) și dovada faptului învierii este existența celor 24 de sfinți care stau pe tronuri alături de Domnul și judecă omenirea (Apocalipsa IV, 4; V, 8)¹⁸⁴. Deci dreptii sculați din morminte după învierea Mântuitorului au înviați cu trupuri spiritualizate și nu au mai revenit la viața lor cea dinainte de înviere.

Vers. 54: «Iar sutașul și cei care împreună cu el păzeau pe Iisus, văzînd cutremurul și cele întîmplate, s-au înfricoșat foarte, zicînd: Cu adevărat Fiul lui Dumnezeu era Acesta». Soldații care îl păzeau și care participaseră la toate întîmplările din timpul răstignirii lui Iisus, au rămas adînc impresionați de atitudinea demnă a Lui și mai ales de iertarea celor care îl răstigniseră. Iar faptul cutremurului de după moarte i-a înfricoșat. De aceea, conducătorul ostașilor — sutașul — rostește cu frică și convingere că răstignitul a fost cu adevărat «un om drept» (Luca XXIII, 47) sau «Fiul lui Dumnezeu» (Matei), adică un semi-zeu, așa cum înțelegeau păgînii în religia lor, un om cu puteri supranaturale. Se poate totuși ca sutașul — după părerea exegeților celor mai numeroși, stînd mult timp în Palestina, să fi auzit despre profetul din Galileea, despre minunile Sale și să fi fost într-o oarecare măsură inițiat în tainele religiei iudaice și așteptările mesianice. Iar acum, asistînd la răstignirea lui Iisus și moartea Sa, cu întîmplările din timpul acesta, printr-un act de credință a afirmat divinitatea lui Iisus. De altfel, se afirmă, bazați pe actele apocrife ale lui Pilat că sutașul se numea Longinus și ar fi trecut la creștinism, iar după tradiția creștină se presupune că el ar fi murit martir¹⁸⁵. Evanghelistul nostru afirmă că și ceilalți soldați erau cuprinși de teamă, ca și sutașul și tuturor le era frică să nu li se întîmple ceva pentru că participaseră la această nelegiuire. Iar Evanghelistul Luca adaugă: «Și toate mulțimile care veniseră împreună la această privesc, văzînd cele întîmplate, se întorceau bătîndu-și pieptul» (Luca XXIII, 48). Așadar, mulțimea care venise în mare număr la răstignire, dintre care mulți au participat la insultele și batjocurile contra lui Iisus, făcînd cor cu sinedriștii, regretau răstignirea Mântuitorului și se întorceau pocăiți și convinși de divinitatea lui Iisus.

182. cf. Dr. V. Gheorghiu, *ibid.*, p. 809—810.

183. cf. A. Calmet, *ibid.*, p. 627.

184. cf. Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 810; Fillion, *op. cit.*, p. 558.

185. cf. S. Jean Chrysostome, *op. cit.*, p. 74; Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 811.

Vers. 55—56 : «Și erau acolo multe femei, privind de departe, care urmaseră din Galileea pe Iisus, slujindu-I, între care era Maria Magdalena și Maria mama lui Iacov și a lui Iosif și mama fiilor lui Zevedeu». În afară de marea mulțime a curioșilor și dușmanilor lui Iisus, care L-au urmat pe drumul Golgotei și au asistat la răstignire, mai veniseră și un grup de femei din Galileea. Acestea veniseră, probabil, la sărbătoarea Paștilor la Ierusalim. Multe dintre ele erau dintre acelea care-L urmau pe Iisus în activitatea Sa și-L ajutau pe El și pe ucenici prin serviciile lor de gospodărire, prin hrană. Acestea, spre deosebire de uceñici — care, înfricoșați, fugiseră — veniseră și stăteau, privind de departe durerosul eveniment al răstignirii lui Iisus. Ioan precizează — precum s-a amintit — că unele, totuși, împreună cu mama lui Iisus, s-au apropiat chiar de cruce (Ioan XIX, 25). Evanghelistul Matei numește dintre aceste femei pe : Maria Magdalena, Maria mama lui Iacov și Iosif, adică ruda Maicii Domnului, fosta soție a lui Cleopa și mama fiilor lui Zevedeu, Salomeea (Marcu XV, 40). Și desigur nu lipsea Maica Domnului, Sfânta Fecioară Maria. De altfel acestea din urmă, vor rămâne până la sfârșit, până cînd își vor fi făcut datoria și față de corpul mort al Mîntuitorului.

Înmormîntarea Mîntuitorului Hristos și păzirea mormîntului Său (Matei XXVII, 57—66 ; Marcu XV, 42—47 ; Luca XXIII, 50—56 ; Ioan XIX, 31—42).

Matei XXVII, 57—58. «Iar, făcîndu-se seară, a venit un om bogat din Arimateea, cu numele Iosif, care era și el ucenic al lui Iisus. Acesta, ducîndu-se la Pilat, a cerut trupul lui Iisus. Atunci Pilat a poruncit să i se dea». După moartea Domnului Hristos și fenomenele întimplăte în strînsă legătură cu ea, Evanghelistul Matei, împreună cu ceilalți doi sinoptici relatează despre cererea lui Iosif din Arimateea — ucenic tainic al lui Iisus — spre a-L înmormînta în chip deosebit. Însă între aceste fapte, adică înainte de cererea arimateianului, Evanghelistul Ioan istorisește, singur, o serie de fapte (XIX, 31—37) importante istoricește și simbolice. «Deci iudeii, fiindcă era vineri, ca să nu rămînă trupurile sîmbăta pe cruce, căci era mare ziua sîmbetei aceleia, au rugat pe Pilat să le zdrobească fluierile picioarelor și să-i ridice. Deci au venit ostașii și au zdrobit fluiererele picioarelor celui dintîi și ale celuiilalt, care era răstignit împreună cu el» (XIX, 31—32). În adevăr, cei răstigniți — la romani — după ce mureau, corpurile lor erau lăsate pe cruce 2—3 zile, fie spre a se descompune, fie spre a fi mincate de fiare sălbatice. În schimb, la iudei, conform legii lor (Deut. XXI, 23), corpurile acestora trebuiau înmormîntate în aceeași seară, mai ales că, în cazul Mîntuitorului trebuia efectuat acest fapt, căci răstignirea Sa se făcuse vineri — 14 Nissan — și a doua zi era sărbătoare mare — Paștele.

Din aceste motive iudeii trimit o delegație la Pilat, spre a-i cere să le grăbească moartea răstigniților, prin zdrobirea fluierelor picioarelor — care era rezervată la romani sclavilor și dezertorilor și care aducea moartea răstigniților în chinuri îngrozitoare. Pilat le admite cererea și trimite o altă serie de ostași pregătiți cu uneltele necesare pentru zdrobirea fluierelor picioarelor. Ajungînd pe Golgota, li se zdrobesc

fluierile picioarelor la răufăcătorii din dreapta și din stînga Domnului Hristos, care mor în chinuri îngrozitoare.

«Dar venind la Iisus, dacă au văzut că deja murise, nu l-au zdrobit fluierile, ci unul dintre ostași cu sulița a împuns coasta Lui și îndată a ieșit sînge și apă» (Ioan XIX, 33—34). După operația zdrobirii fluierelor, picioarelor la tilhari, ostașii se îndreaptă și spre Iisus, pe care-L găsesc mort. Fiind o fire mai sensibilă și epuizat de chinurile premergătoare răstignirii, Domnul Hristos n-a rezistat decît cîteva ore și a murit. Atunci un ostaș, fără a avea vreo dispoziție, însă, pentru a se încredința că Iisus este mort îl împunge cu sulița într-o parte superioară a corpului — într-o coastă — stînga mai probabil — de unde începe să curgă sînge și apă, dovadă că El murise.

Ei au comis această ultragiurie a cadavrului pentru a da o satisfacție iudeilor, dar prin care s-a îndeplinit și o proorocie: «vedea-vor pe cel pe care l-au împuns» (Zaharia, XII, 10), fapt care a servit și de întărire, de dovadă că Mîntuitorul a murit cu adevărat și deci a înviat¹⁸⁶. Soldatul nu avea ordin să facă această împungere în coastă, dar minat de Duhul Sfînt a făcut-o, săvîrșind prin aceasta o minune. Prin ea s-a dovedit adevărata fire omenească a Mîntuitorului și răstignirea lui reală, ca și moartea Sa adevărată. Acest fapt nu dă morții lui Iisus numai o valoare istorică, reală, ci și una simbolică. Prin moartea lui Hristos și curgerea din coasta Sa a picăturilor de sînge și apă se vede că l-a fost străpunsă inima — din care a curs sînge — și pericardul, din care a curs apă căci el conține puțină apă, ce se află mai din abundență după moarte, decît în viață¹⁸⁷. Ca semnificație simbolică, apa și sîngele ce au curs din coasta lui Iisus, prefigurează Tainele Bisericii creștine, care sfințesc pe credincioși: Botezul și Sf. Euharistie¹⁸⁸. De altfel, străpungerea coastei lui Iisus are o foarte mare valoare istorică, pentru care motive Evanghelistul Ioan adaugă: «Și cel care a văzut a mărturisit și mărturia lui este adevărată; și acela știe că adevăr spune, ca și voi să credeți. Căci s-au făcut acestea, ca să se îplinească Scriptura: «Nu l se va zdrobi nici un os». Și iarăși altă Scriptură zice: «Vor vedea pe Acela pe care l-au împuns» (Ioan, XIX, 35—37). Evanghelistul pune accent pe mărturia adusă în versetele precedente, subliniind adevărul ei și întărind-o pe faptul că el a fost martor ocular. Această mărturie atestă, precum s-a amintit, că Hristos a murit cu adevărat și murind, a înviat cu adevărat. (cf. I Ioan, 1, 3; I Ioan, V, 6—8). Mai mult, prin faptele descrise, nu se atestă numai divinitatea lui Iisus, ci și împlinirea unor profeții scripturistice, anume: acelea referitoare la mielul pascal — tipul Mîntuitorului jertfit — din care nu se zdrobea nici un os (Ieșire, XII, 46; Numerii, IX, 12)¹⁸⁹. De asemenea în străpungerea coastei lui Iisus, el vede îndeplinită și proorocia lui Zaharia (XII, 10), unde locuitorii Ierusalimului regretă și jelesc pe cel străpuns. Este o profeție referitoare la Mesia, cel răstignit și străpuns cu sulița și cînta, adică convertirea iudeilor (cf. Apocalipsa, I, 7)¹⁹⁰.

186. cf. S. Jean Chrysostome, *Evangile selon S. Jean*, p. 536.

187. cf. A. Calmet, *Evangile de S. Jean*, p. 410.

188. cf. Diac. Prof. N. I. Nicolaescu, *op. cit.*, p. 113.

189. cf. S. Jean Chrysostome, *ibid.*, p. 537.

190. cf. Fillion, *Evangile selon S. Jean*, p. 358.

Deci, după moartea Mîntuitorului, de care Pilat s-a convins prin constatarea străpungerii coastei Lui de ostașii trimiși pentru acest fapt, el aprobă cererea sinedristului Iosif din Arimateea, care îi solicită încredințarea corpului Mîntuitorului spre a fi înmormîntat. După unii exegeți, cererea lui Iosif din Arimateea pentru corpul lui Iisus, precede pe aceea a sinedriștilor de a lua corpul Lui de pe cruce înainte de sfîrșitul zilei. Corpurile răstigniților erau înmormîntate într-o groapă comună, dar în anumite cazuri erau cedate și rudelor — după ce se constata că au murit cu adevărat — spre a fi înmormîntate. Iosif era un sinedrist bogat din localitatea Arimateea, situată la vreo 30 km de Ierusalim, unde locuia acum. El era ucenic tainic al lui Iisus, de frica iudeilor (Ioan, XIX, 38), însă respectat prin pietatea sa și simțul său de dreptate. Căci după afirmația Evanghelistului Luca, el nu luase parte la ședințele Sinedriului, care L-au condamnat pe Iisus¹⁹¹ (Luca, XXIII, 51), arătîndu-și astfel protestul său. Probabil că el a fost de față la faptele minunate petrecute pe Golgota și s-a convins definitiv de mesianitatea și divinitatea Mîntuitorului, după care a prins curaj (Marcu, XV, 43) și singur, cu autoritatea sa de «senator al orașului Ierusalimului»¹⁹² și de om bogat a cerut trupul lui Iisus. Pilat s-a mirat că Iisus a murit așa curînd (Marcu, XV, 44), apoi a încuviințat că Iosif să ia corpul lui Iisus.

La fapta curajoasă și plină de credință a lui Iosif se unește și un alt sinedrist și ucenic tainic al Mîntuitorului, a nume Nicodim, — cel care vizitase pe Domnul într-o noapte, cu mult înainte, în Ierusalim (Ioan, III, 2), iar altă dată, într-o ședință a Sinedriului, împiedicase prin glasul său autorizat, să se ia o hotărîre nedreaptă împotriva lui Iisus (Ioan, VII, 50—51); și el era convins de mesianitatea lui Iisus.

Vers. 59—60. «Și Iosif, luînd trupul, L-a înfășurat în giulgiu curat și L-au pus într-un mormînt nou, al său, pe care-l săpase în stîncă și, prăvălind o piatră mare la ușa mormîntului, s-a dus». Conform obiceiului iudaic (Ioan XIX, 40), la înmormîntare, Iosif și Nicodim au coborît corpul lui Iisus de pe cruce, I-au închis gura și ochii, apoi L-au spălat¹⁹³. Mirodeniile le-au pulverizat pe un giulgiu alb de in și pe fîșiile cu care au înfășurat picioarele și mîinile, iar cu giulgiul I-au înfășurat corpul și cu o mahramă I-au înfășurat capul (Ioan, XX, 7).

Totuși, din cauza grabei, trupul Domnului nu a mai fost uns cu mir, fapta aceasta aveau de gînd s-o facă femeile, care au asistat, îndată ce trecea ziua mării sărbători de sîmbătă (Marcu, XVI, 1). Bogăția mirodeniilor întrebuițate la înmormîntare — o parte din acestea au fost arse și s-au împrăștiat în mormînt — ca și inul scump și alb al giulgiurilor, arată că Mîntuitorul a fost înmormîntat, cum se înmormîntau preoții în slujbă, de la templu, cum se îngropau oameții mari¹⁹⁴. Prin înmormîntarea Sa, Domnul Hristos a fost revelat ca veșnicul nostru arhieru, la Tatăl (Evrei, V, 1; VII, 24, 27).

191. cf. A. Durand, *op. cit.*, p. 500.

192. cf. A. Calmet, *op. cit.*, p. 630.

193. cf. Diac. Prof. N. I. Nicolaescu, *op. cit.*, p. 114.

194. cf. Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 815—816; Fillion, *Evangile selon S. Jean*, p. 360; C. Fouard, *ibid.*, p. 400.

În apropiere de locul unde a fost răstignit Domnul Hristos — cam la 30 m «era o grădină și în grădină un mormînt nou, unde nu fusese nimeni pus» (Ioan, XIX, 41), acolo L-au înmormîntat pe Iisus. Grădina, ca și mormîntul, aparțineau lui Iosif din Arimateea. Oamenii bogați își făceau mormintele pe proprietățile lor, iar cei săraci și străini se înmormîntau în cimitire. Domnul Hristos a fost înmormîntat în acest mormînt, pentru că era seara și era marea sărbătoare a Paștilor și nu mai era timp să I se facă mormînt. Mormîntul era șapat în piatră, format din două camere mici, prima ca pridvor, iar a doua de vreo opt m³. În partea de nord se află și acum banca de piatră, unde a fost pus corpul Domnului Hristos.¹⁹⁵ După ce L-au așezat în mormînt au răsturnat marea piatră care închidea ușa mormîntului.

Vers. 61. «Iar acolo era Maria Magdalena și cealaltă Marie, șezînd la mormînt». Dintre femeile care asistaseră la răstignirea și moartea lui Iisus, Evanghelistul nostru amintește că au rămas pînă la sfîrșit numai Maria Magdalena și «cealaltă Marie», adică cumnata Maicii Domnului și mama lui Iacov și Iosif, așa-ziiși «frați ai lui Iisus», în realitate verișorii Lui. Evident, nu putea lipsi Maica Domnului, care împreună au rămas pînă la sfîrșit, observînd cu atenție și cu durere locul unde L-au înmormîntat. Ele erau hotărîte ca după trecerea mării zile de simbătă, primă zi a Paștilor, să vină la mormînt și să-L miruiască. În sfîrșit, ele s-au întors la casele lor și au pregătit aceste miruri (Luca, XXIII, 56).

Străjuirea mormîntului (Matei, XXVII, 62—66).

Vers. 62—64. «Iar a doua zi, care este după vineri, s-au adunat arhierii și fariseii la Pilat, zicînd : Doamne, ne-am adus aminte că amăgitorul acela a spus, fiind încă în viață : După trei zile Mă voi scula. Deci, poruncește ca mormîntul să fie păzit pînă a treia zi, ca nu cumva venind ucenicii Lui, să-L fure și să spună poporului : S-a sculat din morți, căci va fi rătăcirea de pe urmă mai rea decît cea dintîi». Minunile care s-au întîmplat la răstignirea și moartea Mîntuitorului, precum și faptul că doi sinedriști L-au înmormîntat, i-a neliniștit pe arhierii și farisei — dintre care mulți făceau parte din marele Sinedriu. Deci, a doua zi după acea mare vineri, zi de pregătire a Paștilor și de consumarea Mielului Pascal, în prima zi a Paștilor o delegație de arhierii și farisei se prezintă la Pilat, cu o nouă cerere în legătură cu Mîntuitorul. Căci și corpul Său îi neliniștea. Ei îi spun lui Pilat : «că amăgitorul acela», așa L-au numit tot timpul pe Mîntuitorul (cf. Ioan, VII, 12 ; VII, 47) — a spus de multe ori, fiind încă în viață, că după trei zile va învia. În adevăr, Domnul Hristos a spus ucenicilor Săi, că va fi răstignit, chinuit, va muri, dar după trei zile va învia (Matei, XVI, 21 ; XVII, 22—23 ; XX, 18—19). Mîntuitorul a amintit în public acest fapt,

195. cf. Dr. V. Gheorghiu, *ibid.*, p. 817 ; C. Fouard, *ibid.*, p. 401.

dar nu în chip clar și pozitiv, ci figurat, alegoric : prin distrugerea templului (Ioan., II, 13—23), prin prefigurarea lui Iona profetul (Matei, XII, 39—40). Însă mai sigur îi va fi informat asupra acestui fapt Iuda vinzătorul¹⁹⁶. De aceea, spun ei în continuare că trupul Său fiind înmormântat intact și singur, s-ar putea ca ucenicii Săi să-L fure și să răspîndească zvonul că a înviat. Acest zvon, desigur, ar prinde în popor și ar surveni o greșeală mai mare ca cea dintîi. Adică, prima greșeală a fost credința în mesianitatea Sa. Iar credința în învierea Domnului Hristos ar fi mai mare ca prima. Evident, ea ar constitui un argument puternic — cum și este de altfel — cum că Domnul Hristos a fost adevăratul Mesia, iar iudeii, răstignindu-L au comis o mare eroare.

De aceea, ei îl roagă pe Pilat să le dea un grup de soldați pentru paza mormîntului, timp de trei zile, căci după trei zile a spus Mintuitorul, că va învia. Dacă și după trei zile corpul Lui se va afla în mormînt, înseamnă că El a mințit și mitul mesianității Lui se va spulbera. Altfel, credința în învierea Lui nu va putea fi suprimată, cum a fost suprimată Persoana Sa.

Vers. 65—66. «Pilat le-a zis : Aveți strajă ; mergeți și întăriți cum știți. Iar ei, ducîndu-se au întărit mormîntul cu straja, pecetluind piatra». Evident, evreii îl tușburaseră prea mult pe Pilat cu chestiunea lui Iisus, prea îi făcuseră supărări și nervi. Totuși, el nu i-a refuzat, nici de data aceasta — deși unii exegeți afirmă că el i-a expediat spunîndu-le că au soldați din garda templului, să ia de acolo și să facă cum cred și se pricep ei¹⁹⁷. Însă e mai probabil, — pentru că era vorba de un zvon ce ar fi putut tulbura ordinea publică, Pilat să le dea un grup de soldați, format din 16 inși, sub conducerea unui comandant¹⁹⁸. Pe aceștia i-au pus la mormînt chiar din acel timp, atrăgîndu-le atenția să fie vigilenți. Iar spre o mai mare siguranță, pentru ca ei să nu facă pact cu ucenicii, cînd aceștia i-ar fura corpul, au pecetluit cu un sigiliu propriu mormîntul. Adică au întins o sfoară peste piatra mormîntului, iar capetele sforii le-au prins de piatră și de pereții mormîntului, imprimînd în ceară inelele lor de sigilat¹⁹⁹. După aceea, cu strașnice avertismente de vigilență au încredințat mormîntul ostașilor.

Evident, atît străjuirea mormîntului, cît și sigilarea lui au servit și servesc ca puternice argumente că trupul Domnului Hristos n-a fost furat de ucenici, ci cu adevărat a înviat din morți. Deci și actul final al crimei oribile comisă de sinedriști împotriva lui Iisus, s-a întors împotriva lor, a fost în defavoarea lor, a fost un act voit de providența divină, spre dovedirea divinității Fiului lui Dumnezeu²⁰⁰.

196. cf. A. Calmet, *Evangile de S. Mathieu*, p. 633.

197. cf. A. Calmet, *op. cit.*, p. 634.

198. cf. C. Fouard, p. 403.

199. cf. Dr. V. Gheorghiu, *ibid.*, p. 820 ; A. Calmet, *op. cit.*, p. 634.

200. cf. S. Jean Chrysostome, *Evangile selon S. Mathieu*, p. 79 ; A. Calmet, *op. cit.*, p. 634.

Completînd datele istorice din Sfintele Evanghelii, Sf. Tradiție ne învață că Mîntuitorul pe cînd zăcea cu trupul în mormînt, s-a pogorit în iad cu sufletul, ca să vestească și acolo împlinirea profețiilor mesianice și începutul prăbușirii diavolului și a morții (cf. Efeseni, IV, 9; I Petru, III, 18, 20; IV, 6)²⁰¹.

Astfel și-a încheiat activitatea pămîntească Mîntuitorul Hristos printr-un act de jertfă voluntară, izvorît din iubire pentru oameni, căci era îndeplinit pentru mîntuirea lor. El a fost actul necesar și premergător mării proslăviri a învierii Sale. Privit în sine, izolat, el a fost un fapt al urii, încăpățînării și ignominiei conducătorilor evrei, unit cu lașitatea procuratorului roman, Ponțiu Pilat. În aceste momente de adîncă durere fizică și jigniri și batjocuri producătoare de indescriptibile dureri morale, Mîntuitorul prin atitudinea Sa demnă și resemnată ne apare ca un supra-om, ca adevăratul stăpîn al firii omenești, ca Fiul lui Dumnezeu.

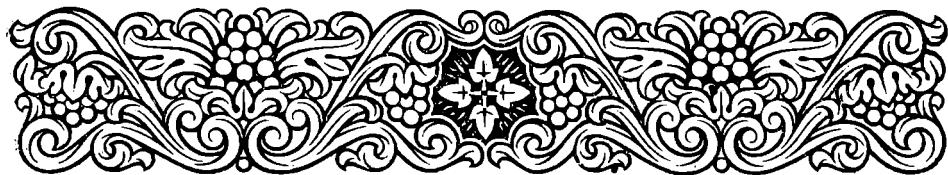
Comportarea Sa în aceste grele clipe ne sugerează și provoacă sentimente de adîncă compasiune, de tristețe și pildă vie de urmat în momentele grele ale vieții noastre, știind că toate acestea au fost suportate pentru noi, pentru păcatele noastre, pentru izbăvirea de păcat și urmările lui. Multe studii și meditații au fost elaborate pe marginea Patimilor Domnului, multe opere muzicale, de pictură și beletristice s-au compus spre o mai veridică și radicală descifrare a misterului cuprins în ele.

Cît privește în planul general al providenței divine, în iconomia mîntuirii, ele cuprind încă multe mistere nedescifrate, multe taine insondabile, veșnic deschise minții iscoditoare a omului.

În fața Patimilor Domnului sufletele credincioșilor se pleacă cu adîncă smerenie, cu venerație tăcută, închinîndu-se Celui care prin ele ne-a adus mîntuirea.

Pr. Prof. I. CONSTANTINESCU

201. cf. Diac. Prof. N. I. Nicolaescu, *op. cit.*, p. 115.

ȘTIRI ECUMENICE

ȘTIRI ECUMENICE

Revista germană «Herder Korrespondenz» (Freiburg i. Br) nr. 8/87, înregistrează vizita în Viena și Salzburg a Prea Fericirii Sale Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române TEOCTIST, dînd și date despre Biserica Ortodoxă Română. Astfel, se menționează că, după Patriarhia din Moscova, Patriarhia Română este a doua în ce privește cifra credincioșilor cu subliniere că clerul ortodox român are o bună pregătire teologică. Patriarhia Română, se afirmă, are 5 Mitropolii, 6 Arhiepiscopii și 6 Episcopii, 2 Institute Teologice Universitare (București, Sibiu) și 6 Seminare Teologice, 103 Mînăstiri cu 2000 călugări și călugărițe. Mai notează revista menționată că Prea Fericirea Sa Patriarhul TEOCTIST a vizitat parohia ortodoxă română din Viena, care are o vechime de 200 de ani și capelă proprie. La vizita Patriarhului TEOCTIST în Viena parohia locală a organizat o serbare festivă în aula Universității Vieneze. Delegația română a luat contact în Viena cu reprezentanți ai Bisericilor Ortodoxe greacă și rusă, ai Bisericii protestante și cu Nunțiul Papal. L-a vizitat și pe Președintele Austriei.

Paginile respective din menționata revistă «Herder Korrespondenz» cuprind și alte date despre Biserica Ortodoxă Română, pagini sem-nate L. R.

*

La sărbătoarea mileniului în Rusia s-a ținut la Moscova un Congres teologic internațional cu tema: «Lucrarea teologică și viața spirituală în Biserica Ortodoxă Rusă». Au participat, prezentînd referate, teologi, istorici slavisti și bizantinologi, aproape din toate statele europene, din India, Japonia, Etiopia, Cuba, America. Din partea Bisericii Ortodoxe Române au participat profesorii de teologie Emilian Popescu cu referatul «Theophil Gotski, Episcop al Crimeei și Dunării de Jos», și Viorel Ioniță

cu referatul «Situația monahismului român la mijlocul secolului XVIII». (*Stimme der Orthodoxie*, nr. 18/82, «Junge Kirche», 6/1982).

*

Sub președinția comună a Exarhului ortodox grec pentru Europa Centrală, Mitropolitul Augustinos, și a președintelui Bisericii evanghelice germane H. Held, s-a ținut la Pforzheim o conferință cu tema «Activitatea Sfântului Duh în Biserică» (*Ev. Information* 43/87).

*

Pe Sfântul Scaun al Sf. Evanghelist Marcu a fost întronizat recent ca Patriarh al Alexandriei și întregii Africi, Partenie III (*Stimme der Orthodoxie*, 9/87).

*

Pe Sfântul Munte s-a făcut o rugăciune comună pentru pace. Au participat reprezentanți ai Bisericilor Ortodoxă, Romano-Catolică, Protestantă și budhiști (*Begegnung*, 9/87).

*

Biserica Veche Catolică are aceeași învățătură dogmatică cu Biserica Romano-Catolică, exceptând infailibilitatea papală, pe care n-o acceptă (*Auslandshette*, 12/2/1987).

*

Recent s-a sărbătorit la Patriarhia Ortodoxă din Constantinopol un simpozion internațional cu tema: «1200 ani de la Sinodul din Niceea». Pe ruinele Bisericii «Haghia Sophia» din Niceea s-a săvârșit un scurt serviciu divin la care au participat și Demetrios I, Patriarhul de Constantinopol, și Nunțul Papal din Turcia, Sergio Sebastiani. (*München-Zeitung*, 1/1987).

*

Prof. Vasileios Tsafiris, conducătorul Muzeului arheologic din Ierusalim al Patriarhiei Ortodoxe a făcut însemnate descoperiri biblice în «Țara Sfântă»: *Sinagogi vechi*, casa Sfântului Petru în Kapernaum, rămășițele unei bărci de pescari din timpul Mîntuitorului și în nămolul lacului Ghenizaret diferite unelte pentru sfărîmarea de oase, cum a fost cazul celor doi tîlhari uciși cu Mîntuitorul (*Ök. Inf.*, 46/1987).

*

Academia teologică din Bulgaria «Sfântul Clemens» a organizat la Sofia o conferință interortodoxă cu tema: «Venerația profundă față de creațiune» (*Ök. Inf.*, 32/1987).

*

Episcopul luteran din R. F. Germania, K. Stoll, intervine mereu pentru «Cina Domnului Comună», adică fiecare confesiune creștină să acorde «Sfinta Împărtășanie» (Sf. Euharistie) fiecărui creștin, indiferent cărei confesiuni creștine aparține (Ök. Inf., 32/1987).

*

Conferința Bisericilor Europene (K.E.K.) pregătește o «Întâlnire ecumenică europeană» la Erfurt (Ök. Inf., 6/1987).

*

«Rugăciunea adevărată pornește din interiorul omului, fără poruncă sau îndemn, asemenea apei din izvor. Pentru a rămâne sufletește sănătos, omul are nevoie de rugăciune» (Zeichen der Zeit, 12/1987).

*

Comisia comună (înființată în 1981) a Conferinței episcopilor germani și a Mitropoliei ortodoxă greacă (Germania) a făcut o vizită Patriarhiei ecumenice din Constantinopol. Au participat din partea romano-catolică Episcopul Dr. Paul Werner Schelle (Würzburg) și Episcopul Dr. Franz Eder (Passau), din partea ortodoxă Episcopul Vasile-Aristi (Stuttgart) și Mitropolitul Augustin.

Sanctitatea Sa Patriarhul ecumenic Dimitrios I și-a exprimat bucuria în legătură cu lucrările comisiei, care, va contribui din plin la apropierea dintre cele două Biserici. Comisia a predat Patriarhului o plachetă «Sfinta Fecioară Maria», Patriarhul a dat membrilor comisiei o icoană din metal cu Hristos», lucrată special pentru comemorarea a 1200 ani de la Sinodul VII ecumenic și Sinodul II Niceea.

*

Editura «Herder Freiburg» a publicat recent volumul «Lexikon der Religionen» (Lexiconul religiilor), 744 pag. Este elaborat de 125 specialiști, oferind informații bogate privind confesiunile creștine, dar și alte religii: Taoismul, Anthroposophia ș.a. Se ocupă pe larg și de sectele religioase (sînt și pe la noi), combătîndu-le (Herder Korresp., 11/1987)

Diac. Prof. Dr. O. BUCEVSKI

DOCUMENTARE

ORIGINEA LITURGHIERULUI SLAVON DIN ROMÂNIA.

de Prof. RADU CONSTANTINESCU

1. *Problema originii literaturii slavo-române.* Cultura scrisă românească, de la apariția ei și pînă tîrziu, într-al XVII-lea veac, s-a dezvoltat sub influența literaturii de expresie slavonă. Aceasta pentru că limba folosită în scris la noi era, de regulă, slavona medievală — constituită ca limbă literară în Macedonia secolelor X—XII — cu unele elemente sîrbe și rusești, date de modelele nemijlocite, împrumutate ori imitate, atît în actele publice, cît și în literatura laică și bisericască. Mai mult decît atît, formularul însuși al acestor acte, ca și legislația scrisă curentă și cărțile manuscrise, oficiale sau nu, erau alcătuite după modele slavone. Nu s-a încercat însă totdeauna a se identifica aceste modele, simpla asemănare, foarte pronunțată de altfel, între copiile indubitabile ne-românești și cele autohtone, fiind socotită îndeobște îndeșulătoare pentru a presupune o origine ne-românească a modelului, indiferent de originea copiei.

Cu toate acestea, așa cum s-a mai arătat, datorită împrejurărilor istorice, focarele de cultură ale Bulgariei, Serbiei și Macedoniei fiind anihilate, ori reduse la o supraviețuire vegetativă în secolele XV și XVI, iar principalele centre literare și scriitorii slavone aflîndu-se pe teritoriul țării noastre, cele mai multe copii ale scrierilor sud-slave nu puteau fi decît de origine românească, încît sub acest aspect am putea socoti chiar cultura slavo-română ca un apogeu în evoluția literelor slavone. Din punctul nostru de vedere însă, asemenea cultură este încă socotită, în esența ei, lipsită de originalitate și, în cea mai mare parte, un produs de import, chiar dacă ultima cizelare a putut fi căpătată aici. Cercetătorul trebuie astfel să arate de fiecare dată care este măsura aportului traducătorului sud-slav, fiind vorba de o literatură de traduceri din grecește, precum și care a fost modelul bizantin folosit. Trebuie, de asemenea, lămurite particularitățile lingvistice ale copiei slavo-

române, ținînd seama de locul și data ei, ca și de antecedentele istorice înseși ale formării limbii literare slavone din România. Cu alte cuvinte, atunci cînd este analizată o anumită scriere slavă, găsită în copii alcătuite și păstrate la noi, se cuvin a fi precizate: modelul bizantin folosit, data și locul traducerii sud-slave, răspîndirea ei în copiile din România și felurile redacții ale acestora. Rezultatul final este, firește, îmbogățirea tabloului istoriei culturii noastre vechi, de expresie slavonă, cultură neîndestulător studiată încă, în ciuda remarcabilelor contribuții aduse pînă acum de I. Bogdan, P. P. Panaiteșcu, E. Turdeanu, Gh. Mi-hăilă și alții.

■ În orice caz, punctul esențial a rămas neelucidat încă. Nu s-a dobindit astfel un răspuns complet și cuprinzător la întrebări fundamentale, cum ar fi: *De ce, cînd și cum* a fost introdusă limba slavonă în uzul românesc? Păreră noastră este însă că ar trebui să ne întrebăm mai întîi dacă a fost vreodată introdusă limba slavonă în uzul românesc și altfel decît ca limbă oficială a Bisericii, așadar după constituirea acestei instituții fundamentale a statului feudal ca atare. De asemenea, va trebui să căutăm în ce măsură ea a fost cunoscută și răspîndită în mediul clerului local și la ce nivel ierarhic. Iar pentru a căpăta aceste răspunsuri, va trebui să despărțim din capul locului, ceea ce, trebuie spus, nu s-a încercat încă la noi vreodată, literatura slavonă de origine românească, de literatura slavonă balcanică de împrumut, venită prin filieră bulgărească ori sîrbească. Așa cum vom vedea, dealtfel, asemenea literatură de împrumut, în care nu numai cercetătorii străini, dar chiar și cei români au văzut pînă acum originea și esența însăși a literaturii slavo-române, nu reprezintă decît un procent infim din totalitatea acestei culturi, absolut originale și de origine curat bizantină. Bineînțeles, asemenea concluzii, care răstoarnă pe de-a-ntregul perspectiva istoriei noastre culturale străvechi, se cuvin a fi dovedite pe îndelete, lucru pe care ne propunem a-l face de-a lungul mai multor ani, aducînd la cunoștința cititorilor pe rînd rezultatele cercetărilor noastre într-acest domeniu. Iar pentru început, am ales textul Liturghierului, ca cel mai apt a demonstra tezele pomenite, urmînd a continua cu istoria tainelor și ierurgiilor, apoi cu cea a pravilelor de drept canonic, a predicilor și vieților Sfinților, lăsînd deocamdată deoparte istoria, mult mai complexă și greu de reconstituit, a traducerilor Sfintei Scripturi și a Octoihului, Triodului și Penticostarului.

Pornim în orice caz de la premisa că binecunoscuta ipoteză, pusă în circulație încă din veacul al XVII-lea și acceptată fără discuție în istoriografia românească pînă acum, a introducerii limbii slavone în Biserica Ortodoxă Română de către ucenicii sfinților Chiril și Metodie, în veacurile IX—X, nu este dovedită, ba mai mult, toate elementele de care dispunem concordă în a sugera contrariul, respectiv folosirea altor limbi liturgice, ca greaca și româna, în secolele X—XI, cele mai vechi urme slave, de origine orientală, apărînd sporadic în sec. XII, pentru ca, la finele aceluiași veac, să apară deja o liturghie specific românească, primită direct de la bisericile bizantine, într-o formă sîrbească destinată inițial regiunilor slave de la cotul Dunării — ultimul bastion

al puterii grecești în nord-vestul Peninsulei Balcanice¹. Oricum, existența unei etape grecești în istoria Bisericii și liturghiei noastre este dovedită, pentru veacul al X-lea, de tradiția literară, verificată și din punct de vedere arheologic, care vorbește de mănăstiri grecești pe Mușul de Jos, ca și de misionari veniți din Bizanț. Recenta descoperire a unui baptisteriu bizantin din secolul X la Alba Iulia, sub absida sudică a catedralei catolice din sec. XI, îngăduie deja să vorbim de o Biserică românească în această vreme, Alba Iulia fiind, așa cum știm, reședința unui voievod român. Cît privește secolele XI—XII, datele istorice și arheologice sînt mai bogate, neîndestulătoare însă pentru a trece prea mult dincolo de simple presupuneri asupra legăturilor bisericilor românești cu ierarhia din dreapta Dunării, ori de dincolo de Carpații Păduroși. În orice caz, o mare parte a obiectelor liturgice și, pare-se, toate manuscrisele slave de la noi, dintr-a doua jumătate a secolului XII (acestea din urmă nu sînt de altfel decît 2 sau 3) rămîn de împört. Cele mai vechi monumente de limbă slavă bisericească, copiate pe teritoriul românesc, sînt din prima jumătate a secolului al XIII-lea (evangelii, trioade, penticostare, apostoli, predici etc). Modelele lor sînt galițiene pentru Moldova și Transilvania, și bulgărești pentru cele din Țara Românească. Influența sîrbească, de la Athos mai cu seamă, avea să se manifeste mai ales dintr-a doua jumătate a sec. XIV, după misiuni obscure, între care cea a lui Nicodim, încă destul de nelămurită, rămîne cea mai cunoscută. Lucru vrednic a fi luat în seamă, toate sau aproape toate aceste manuscrise bisericești reprezintă rezultatul unei propagande, stîrnită în majoritatea cazurilor de reacția ortodoxă, oficială sau nu, la încercările de cotropire catolică.

Populația românească nu putea avea însă, în chip cu totul vădit, acces la asemenea literatură, sortită să rămînă apanajul puținilor cunoscători, clerici străini, ori cel puțin veniți de aiurea, sau ucenici ai unor astfel de clerici, decît prin mijlocirea sfințelor Taine și a ierurgiilor. Este așadar de trebuință să cercetăm cu precădere liturghierele și molitvelnicele slavo-române, pentru a reconstitui istoria pătrunderii culturii bizantine de expresie literară slavă în mediul românesc mai adînc. Iar pentru început, așa cum zicem, am ales, deocamdată, liturghierele numai, categorie de manuscrise ce reprezintă, incontestabil, singura carte slavonă al cărei cuprins solicită un dialog și o participare orală activă a laicului. De aceea, data la care vom ajunge pentru a fixa în timp cînd anume pătrunde și se răspîndește la noi liturghierul slavon, va putea fi, deocamdată, socotită și cea a începutului literaturii slavo-române.

1. Vezi în acest sens observațiile noastre din articolul *Slavistica și cercetările liturgice*, în volumul omagial *Ștefan Meteș la 85 de ani*, Cluj, 1977, p. 389—394. O definiție recentă a limbii liturgice slave, deosebită de dialectele balcanice vorbite încă dinainte de sec. XIV, la N. A. Meščerskiĭ, *Drevne-slavjanskij obščij literaturopis'mennyj jazyk na rannem etape kul'turno-istoričeskogo razvitija vsech slavjanskich narodov*, «Vestnik Leningradskogo Universiteta», 1975, 8, p. 132—140.

2. *Liturghiarele bizantine pînă în secolul XIV*. Precum se știe, Liturghierul, numit în slavonă *slujebnic*, este un text cvasi-sacru, în care, cel puțin teoretic, nu pot fi introduse nici un fel de modificări, astfel încît elementele variante indică nu atît filiația copiilor, cît influențele feluritelor arii liturgice și curente dogmatice, relativ ușor de datat și localizat. La rîndul lor, coincidențele îngăduie detectarea expansiunii unei școli de scribi sau alteia.

Primele formule grecești fixe ale liturghiei apar în secolul al III-lea, dar de o liturghie coerentă nu putem vorbi înainte de luptele hristologice ale celui de-al IV-lea veac, ce au adus cu ele și exprimarea în forme fixe, consacrate canonic, a dogmelor unei biserici sau alteia. Cel mai răspîndit formular complet, care datează din secolul VII, era atribuit Apostolilor în genere, iar mai apoi, începînd din secolul următor, marilor Părinți din secolul IV, favoritul fiind sfîntul Ioan Hrisostom (347—407)². Cea mai veche copie păstrată, de origine italică, datează din ultimii ani ai sec. VIII (Roma, Biblioteca Apostolica Vaticana, ms. grec Barberini 336, fostă San Marco di Firenze II. 55)³. Cele mai vechi liturghiere bizantine (sec. VIII—XI) cuprind, în orice caz, două sau trei formulare deosebite. Îndeobște, cel dintîi este atribuit sfîntului Vasilie cel Mare (329—379), episcopul Chezareei, fapt care a îndemnat pe mulți liturghiști să socotească această liturghie drept cea mai veche. O seamă de reforme introduse în Biserica Bizanțului în sec. XII, reforme prea puțin sau deloc cunoscute, din păcate, au dus, însă, la alcătuirea altui sistem de formulare liturgice, începînd dintr-acest veac. De acum înainte, la înce-

2. Cel mai vechi formular liturgic, păstrat într-un codice din sec. X—XI, este cel al episcopului Serapion din Thmuis (Egipt), datînd din sec. IV; cea mai bună și completă analiză a acestuia aparține lui P. E. Rhodopoulos, *The Sacramentary of Serapion*, «Theologia», 28 (1957), 252—275, 420—439, 578—591; 29 (1958), 45—54, 208—217. Prima liturghie bizantină medievală, datînd de la finele sec. VI, a fost ultima oară editată de C. H. Roberts, B. Capelle, *An Early Euchologion. The Der Balizze Papyrus, Enlarged and Reedited*, Louvain, 1949. Analize amănunțite ale istoriei acestor începuturi pot fi aflate la F. van de Pavard, *Zur Geschichte der Messliturgie in Antiocheia und Konstantinopel gegen Ende des vierten Jahrhunderts*, în seria «Orientalis Christiane Analecta», vol. 187, Roma, 1970; H. Leeb, *Die Gesänge im Gemeinde-Gottesdienst von Jerusalem vom 5. bis zum 8. Jh.*, Wien, 1970; G. Winkler, *Einige Randbemerkungen zum österlichen Gottesdienst in Jerusalem vom 4. bis zum 9. Jh.*, «Orientalia Christiana Periodica», 39 (1973), 481—490; R. Taft, *How Liturgies Grow. The Evolution of the Byzantine «Divine Liturgy»*, «Orientalia Christiana Periodica», 43 (1977), 355—378.

3. Dintre studiile dedicate acestui însemnat manuscris, amintim numai cele care cuprind o analiză detaliată și anume A. Strittmatter, *The Barberinus Sancti Marci of Jacques Goar*, «Ephemerides Liturgicae», 43 (1933), 336—365; D. Moraitis, *He archaioitêra gnostê morphê tôn leitourgion tôu Megálou Basileiou kai tou Chrysostóμου*, «Epistemonikê Epeteris tês Theologikês Schôles tôu Panepistimiou tês Thessalonikês», 2 (1957), 1—38; A. Jacob, *La tradition manuscrite de la liturgie de Saint Jean Chrysostome (VIIIe—XIIe siècles)*, în *Eucharisties d'Orient et d'Occident II*, Padova, 1970, p. 109—138; E. Theodorou, *Hellenoitalikai schêseis kai epáphai epi leitourgikôn zetêmaton peri tôn 9. aiôna*, «Epistemonikê Epeteris tês Theologikês Schôles Athenôn», 18 (1972), 547—561 (reed. în *La chiesa greca in Italia*, I, Padova, 1973, p. 257—270); A. Jacob, *Les euchologes du fonds Barberini grec del a Bibliothêque Vaticane*, «Didaskalia», 4 (1974), 131—210; idem, *L'evoluzione dei libri liturgici bizantini in Calabria e in Sicilia dall'ottavo al sedecimo secolo, con particolare riguardo ai riti eucaristici, in Calabria bizantine*, Reggio (Calabria), 1974, p. 47—69.

put să află liturghia Sf. Ioan Crisostom⁴, urmată de liturghia credincioșilor a Sf. Vasilie, întrucît cea a catehumenilor (celor chemați) fusese deja unificată cu cea a Sf. Ioan⁵. Data acestei unificări a liturghiei celor chemați este încă supusă controversei, cu atît mai mult cu cît liturghia Sf. Vasile și cea a Sf. Ioan au putut fi dovedite ca existînd, independent una de alta, încă din sec. VI, evoluția lor divergentă accentuîndu-se pe măsura trecerii vremii, fapt ce pare să contrazică teza unei adaptări reciproce treptate. Teoria care se bucură de cei mai mulți adepți este astăzi cea, oarecum revoluționară, a identității inițiale a celor două liturghii, care, evoluînd separat, au păstrat mereu acele părți comune care au făcut posibilă aducerea lor la același numitor în sec. X sau mai tîrziu.

Fără a avea nici pe departe pretenția de a oferi soluții în această chestiune, pe care de altfel nici nu am studiat-o sistematic, ne mărginim să observăm că legislația canonică bizantină face abstracție, de la sfîrșitul sec. VI, de deosebirea, pînă atunci foarte netă, dintre cei «chemați», adică invitați sau tolerați să participe la prima parte a liturghiei, și masa de credincioși, explicația fiind dată de generalizarea creștinismului în Imperiu și restrîngerea categoriei, foarte numeroase mai înainte, a celor «chemați», la catehumenii regiunilor asiatice periferice. Bineînțeles, această primă parte a liturghiei a devenit mai puțin importantă, încetîndu-și evoluția, în timp ce liturghia credincioșilor a continuat să se modifice, veac după veac, pînă la generalizarea, în sec. XIII abia, a uzului care recomanda întrebuițarea regulată a liturghiei Sf. Ioan, desigur un formular de origine constantinopolitană, în detrimentul liturghiei Sf. Vasilie, originar din Asia Mică, amputat de prima sa parte și redus la cîteva zile din anul liturgic. Curios este faptul că asemenea reformă se desăvîrșește în veacul al XIII-lea, cînd Constantinopolul a fost, o bună vreme, cîrmuit de cruciații catolici, în timp ce rezistența națională grecească se concentrase în Asia Mică. Nu este mai puțin adevărat însă că cele mai multe manuscrise din sec. XIII cu asemenea structură datează dintr-a doua jumătate a secolului, cînd Paleologii se înscăunaseră deja în Bizanț.

Cea de a treia liturghie, a Darurilor mai înainte sfințite, este atribuită unui sfînt Grigorie, identificat, în manuscrise, mai ales cu Sf. Grigorie din Nazianz (328—389), adică Sf. Grigorie Teologul, și mai rar cu Sf. Grigorie din Nissa, fratele Sf. Vasilie, ori cu Sf. Grigorie Dialogul, papa Romei († 604), devenit foarte popular în Bizanț după ce grecul Zaharia, ales mai tîrziu și papă (1741), îi traduce una din scrierile lui ascetice în

4. Istoria acestor controverse poate fi găsită în tratatul sistematic, întemeiat pe o cercetare a izvoarelor manuscrise, al asomptionistului J. M. Hannsens, *Institutiones liturgicae. De ritibus Orientalibus*, III, Roma, 1932, deseori întrebuițat de cercetători, p. 573—574, precum și în studiul sintetic al aceluiași *Le cérémonial de la communion eucharistique dans les rites orientaux*, «Gregorianum», 41 (1960), 30—62. Încercarea, foarte ingenioasă, a maronitului A. Sidarus, *La divine liturgie d'après les sources chrysostomiennes. Notes bibliographiques «Proche Orient Chrétien»*, 22 (1972), 305—322, nu este concludentă. O poziție aparte o are cercetătoarea G. Wagner, *Der Ursprung der Chrysostomus-Liturgie*, Münster, 1973, care datează liturghia Sf. Vasile în sec. VI, iar cea a Sf. Ioan la finele aceluiași veac.

5. H. Engberding, *Die Angleichung der byzantinischen Chrysostomus-Liturgie an die Basilii Liturgie*, «Ostkirchliche Studien», 13 (1964), 105—122.

grecește. În sfârșit, unele copii înlocuiesc numele Sf. Grigorie cu cel al Sf. Epifanie. Acest formular liturgic, deja cunoscut la Ierusalim în sec. IV, potrivit izvoarelor de care dispunem, era în orice caz folosit la Roma pe vremea papei Agathon (678—681). Rezervat timpului pascal, el ne interesează aici într-o măsură mai mică, urmînd a reveni asupra lui la sfârșitul acestei analize. Pentru început, de altfel, nici liturgia Sf. Vasilie⁶ nu ne va preocupa în chip deosebit.

Liturgia Sf. Ioan, despre care vom vorbi mai mult și pe îndelete, a fost imprimată mai întii, în grecește, la Roma, în 1526, primele ediții venețiene datînd din 1544, 1550, 1566, 1570, 1571 și 1600⁷. O primă încercare de ediție critică aparține lui Jacques Goar, al cărui *Euchologion sive rituale Graecorum* apare la Paris în 1647, fiind retipărit la Veneția în 1730 și, după această din urmă ediție, reprodus anastatic la Graz în 1960. Izvoarele lui Goar au fost edițiile venețiene din 1628 și 1638, versiunea imprimată la Paris în 1536 în volumul V al operelor Sf. Ioan Hrisostom și care, la rîndul ei, este cea, destul de neglijentă și arbitrară, a lui Erasm din Rotterdam de la 1496, precum și felurite manuscrise vaticane (sec. VIII—XVI) ori pariziene (sec. XIII—XV), ca și unele copii din sec. XIII—XVI, utilizate sau comunicate de învățatul Leone Allacci (1588—1669). Odată cu vremea, au fost date la iveală și alte variante, mai vechi ori mai noi, cele mai însemnate apărînd în edițiile critice comentate ale liturgiștilor din veacul trecut, J. Hammond, F. E. Brightman, Ch. Swainson, N. Th. Krasnosel'cev și A. Dmitrievskij⁸. La rîndul lor, o seamă de cercetători mai noi, între care cei mai de seamă, după Placide de Meester

6. O analiză amănunțită a acestei liturghii, în diversele ei etape esențiale, se află în masiva monografie a lui M. I. Orlov, *Liturgija svjatogo Vasilija*, St. Petersburg, 1909 (atragem atenția cititorului că folosim și aici și mai departe, în transcrierea titlurilor și cuvintelor slave, ori în limbi slave, sistemul german, de multă vreme tradițional, nu cel anglo-saxon, încă fluid și neunificat, iar ca atare neacceptat unanim). Utilă este și încercarea de interpretare a liturgistului bulgar B. Cifljanov, *Strukturata i bogloslovieta na vasilievata liturgia*, «Duchovna Kultura», 50 (1970), 1—2, p. 35—47. De asemenea, rămîn indispensabile studiile unor renumiți liturgiști ca A. Raes, *L'authenticité de la liturgie byzantine de St. Basile*, «Revue des Etudes Byzantines», 16 (1958), 158—161 și «Orientalia Christiana Periodica», 24 (1958), 5—16 și B. Capelle, *Les liturgies basiliennes et St. Basile*, Louvain, 1960.

7. Pentru edițiile vechi vezi A. Raes, *Les livres liturgiques grecs publiés à Venise*, în *Mélanges E. Tisserant*, III (*Studi e Testi*, 233), Città del Vaticano, 1964, p. 209—222; N. Tomadakis, *He en Italia êkdosis hellenikôn ekklesiatikôn biblion, kyrios leitourgikôn, katà tous 15.—16. aiônas*, «Epeteris Hetaireis Byzantinôn Spoudôn», 37 (1969—1970), 3—33; *Archëtypa kai êkdoéseis 15. kai 16. aiônas*, 2 vol., Athinai, 1971; A. Jacob, *L'édition érasmiennne de la liturgie de St. Jean Chrysostome et ses sources*, «Italia Medioevale e Umanistica», 19 (1976), 291—324.

8. Ch. Swainson, *The Greek Liturgies*, London, 1884; F. E. Brightman, *Liturgies Eastern and Western*, I, Oxford, 1896 (London, 1965); N. Th. Krasnosel'cev, *Materialy dlja istorii činoposledovanija liturgii svjatogo Ioanna Zlatoustago*, Kazan, 1889; A. Dmitrievskij, *Opisanie liturgiĳeskich rukopisej chranjaĳčichsja v bibliotekach pravoslavnogo Vostoka*, 3 vol., Kiev, 1899—1905 (Hildesheim, 1965), vol. II mai ales. Ediția «standard» rămîne însă cea a lui P. N. Trembelas, *Al treis leitourgiai*, Athinai, 1936, după manuscrise grecești din sec. XIII—XVIII.

și discipolii săi orientali, J. Mateos și A. Jacob⁹, sînt cercetătorul american R. Taft¹⁰ și liturgistul spaniol Miguel Arranz, au adus contribuții esențiale la restituirile acestei istorii liturgice. În ceea ce privește specialiștii noștri, lucrările fundamentale sînt cunoscute de toți și, de aceea, nu vom trimite la ele decît atunci cînd ele cuprind referiri la lucruri care nu pot fi găsite în altă parte. La rîndul nostru, vom căuta să elucidăm istoria reală a introducerii la liturghia Sf. Ioan, în feluritele ei ipoteze, întrucît, fiind vorba de textul liturgic cel mai des supus prefacerilor, el poartă o informație cronologică menită să-l plaseze cu exactitate într-o epocă sau alta, în fiecare din formele sale succesive, și, ca atare, cea mai susceptibilă a ne oferi datele căutate, respectiv, cronologia introducerii liturghiei ortodoxe bizantine în Țara Românească. Cu alte cuvinte, vom căuta să reconstituim etapele evoluției proscomidiei Bizantine, traducerilor ei slavone și românești, folosind manuscrisele cele mai vechi existente, pentru fiecare categorie de texte¹¹.

Lăsînd, pentru început, cu totul deoparte ipotezele privind existența unor liturghii de limbă greacă, română ș.a.m.d. în evul mediu, la noi în țară, ne mărginim să cercetăm exclusiv tradiția manuscrisă a așa-ziselor slujebnice slavone. Între acestea, cel mai vechi este, bineînțeles, liturghierul morav din sec. X, care nu s-a păstrat în nici un exemplar, dar despre care ne vorbesc diverse izvoare istorice. Existența unor copii macedonene din sec. X—XI, păstrate ulterior la Muntele Athos, rămîne, cu toate acestea, foarte probabilă, întrucît la 1532 un demestic Varlaam

9. Pl. de Meester, *Les origines et les développements du texte grec de la liturgie de St. Jean Chrysostome*, in *Chrysostomikà*, Roma, 1908, p. 245—357; A. Jacob, *Histoire de l'écriture grec de la liturgie de St. Jean Chrysostome*, Louvain, 1960 (teză dactilografiată, nouă inaccesibilă); J. Mateos, *Évolution historique de la liturgie de St. Jean Chrysostome*, «Proche Orient Chrétien», 15 (1965), 333—351; 15 (1966), 3—18, 133—161; 17 (1967), 141—176; 18 (1968), 305—325; 20 (1970), 97—122 și ediția separată, sub titlul *La célébration de la parole dans la liturgie byzantine*, in seria *Orientalia Christiana Analecta*, Roma, 1971.

10. *Évolution historique de la liturgie de St. Jean Chrysostome*, «Proche Orient Chrétien», 22 (1972), 241—287; 24 (1974), 3—33, 105—138; 25 (1975), 16—45, 274—299. Foarte utilă este și voluminoasa analiză istorică a lui N. K. Moran, *The Ordinary Chants of the Byzantine Mass*, 2 vol., Hamburg, 1975.

11. Cea mai bună sinteză istorică este cea a lui M. Mandală, *La protesî della liturgia nel rito bizantino-greco*, Grottaferrata, 1935. Cercetările mai noi ale lui G. A. Soteriou, *He próthesis kai tó diakonikon en tē archaia Ekklesia*, «Theologia», serie nouă, 1 (18), 1940, p. 96—120 și Dj. Stričević, *Djakonikon i protezis u ranohrišćanskim crkvama*, extras din «Starinar», serie nouă, 4(9), 1958 privesc mai cu seamă aspectele arheologice. Evoluția ritului în sec. XI—XIII, la V. Laurent, *Le rituel de la proscomidie et le métropolitie de Crète Élie*, «Revue des Études Byzantines», 16 (1958), 116—142. Pentru liturghia slavă, vezi B. Čiřljanov, *Proscomidijata*, «Godišnik na Duchovnata Akademiya Kliment Ochridski», 17 (1967—1968), 4, p. 359—419. Dintre cercetările românești, rareori originale, amintim numai P. Vintilescu, *Proscomidia privită istoric în structura și rînduiele ei*, «Biserica Ortodoxă Română», 60 (1942), 320—360; O. Bârlea, *La Proscomidie. L'offrande dans le rite byzantin, son écho sur la communion*, articol de interpretare unită, extras din «Acta Philosophica et Theologica Societatis Academicæ Daco-Romanæ», 2 (1964), Roma—München, 1964, și I. A. Șchiopu, *Rînduiala proscomidiei la riturile liturgice răsăritene*, «Studii Teologice», 21 (1969), 588—597. Sintezele cu rosturi precumpănitor didactice ale lui Ene Braniște sînt, așijderea, extrem de folosite, pentru cei mai puțin familiarizați cu fenomenele liturgice.

prescria la Hilandar, pentru Teofan, mitropolit al Sucevei, un asemenea formular liturgic, de netă tradiție occidentală, așa-zisa liturghie a Sf. Petru. Despre acest însemnat codice vom vorbi pe larg mai departe; pentru moment, ajunge a spune că în sinul cercetătorilor greci precumpănește părerea potrivit căreia sfinții Chiril și Metodie ar fi tradus în slavonă liturghia Sf. Ioan, iar nu cea a Sf. Petru, așa cum susțin, în schimb, slavii cehi¹², liturghia occidentală de care vorbeam fiind, astfel, nu un formular din sec. IX, ci unul mai recent. Nu este mai puțin adevărat, cu toate acestea, că la venirea apostolilor slavilor în Moravia în această regiune existau, deja, de multă vreme, formulare liturgice occidentale, lucru afirmat de tradiția hagiografică chirilo-metodiană și confirmat de copiile mai noi existente, ce se trag, așa cum s-a putut dovedi, din formule carolingiene ale sec. VIII. Mai mult decât atât, citatele liturgice din biografiile chirilo-metodiene aparțin, ca și faimoasele file de la Kiev din sec. XI¹³, dacă nu, așa cum se socotea cândva, sacramentarului apusean de tipul gelasian franc (sec. VIII), măcar — și de data aceasta cu siguranță —, variantei bavareze a sacramentarului lui Alcuin din York, de tipul Salzburg, databilă în primii ani ai sec. IX¹⁴. Până la schisma din 1054, de altfel, contactele liturgice între Bisericiile Răsăritului și Apusului au fost constante, păstrându-se și astăzi traduceri grecești ale liturghiei latine din sec. X, sau versiuni latinești, ori greco-la-

12. Ultima ediție a liturghiei Sf. Petru, în vechea slavonă, este cea a lui Vašica, *Slovenska liturgie sv. Petra*, «Byzantinoslavica», 8 (1939—1946), 1—54. Pentru manuscrise, vezi F. V. Mareš, *Rukopisné dochovány slovanské liturgie sv. Petra*, in *Zborník VI. Mošina, Beograd*, 1977, p. 25—29; pentru copia slavo-română din 1532 vezi ediția lui P. Sircu, *K istorii ispravlenija knig v Bolgarii v XIV veke, I. 1, Vremja i rizin' patriarha Evlimija Tyrnovskago*; I. 2, *Liturgičeskie trudy patriarha Evtimija Tyrnovskago*, St. Petersburg, 1890—1898 (London, 1972). Opinia liturgiștilor greci, sintentic expusă, poate fi aflată la E. D. Theodorou, *Tó érgon tón hagion Kyrillou kai Methodiou ex epóseos leitourgikés*, in *Kyrillo kai Methodio tómos heortios*, I, Thessaloniki, 1966, p. 113—137. La noi, singurul studiu științific închinat problemei (I. Bogdan, *Analiza citorva notije despre introducerea liturghiei slave la români*, «Convorbiri literare», 23 (1889), 295—317), cu încheieri exclusiv negative, se mărginește să respingă tradițiile legendare din sec. XV—XVIII, astfel încât problema continuă să rămână, practic, neabordată.

13. Kiev, Biblioteca Akademii Ukrainškoj SSR, fondul Duchobnaja Akademiija, ms. 328. Din imensa literatură închinată acestor fragmente selectăm, pentru a le recomanda cititorului dornic să alege mai multe, analiza lui M. Leumann, *Die altkirchenslavischen Kiever Blätter und ihr lateinisches Original*, in *Festschrift A. Debrunner*, Bern, 1954, p. 291—305 și F. Zagiba, *Der historische Umkreis der Kiever Sakramentarfragmente*, «Slovo», 14 (1964), 59—77. Ca o curiozitate semnalăm opinia lui H. Birnbaum, *Noch einmal zur Lautgestalt der Kiever Blätter und zur Frage nach ihrer Herkunft*, «Zeitschrift für Slavische Philologie», 38 (1975), 335—348, privind originea dalmatină, de la începutul sec. XII, a acestor file.

14. K. Gamber, *Das glagolitische Sakramentar der Slavenapostel Cyrill und Method und seine lateinische Vorlage*, «Ostkirchliche Studien», 6 (1957), 165—173 (cu cercetarea mss. München Clm 15815 a, Wien Nationalbibliothek ms 422 și Salzburg Studienbibliothek M.II.296) și V. Tkadlák, *Byzantinischer und römischer Ritus in der slavischen Liturgie*, in *Wegzeichen. Festgabe H. Biedermann*, Würzburg, 1971, p. 313—332.

tine, din sec. XI—XII, ale liturghiei bizantie a Sf. Ioan¹⁵, în Panonia (actuala Ungarie), Moravia și Bavaria. Sigur rămîne, așijderea, faptul că în sec. XI, puținele elemente ale unei liturghii slavone constatate în Polonia¹⁶ și Ungaria¹⁷ sînt, în mod cert, de origine occidentală, lucru merit să întărească poziția celor ce susțin că liturghia chirilo-metodiană a fost, în esența ei, de tradiție locală moravă, așadar occidentală. În ceea ce privește Rusia, atinsă și ea de propaganda papală în sec. XI—XIII, aici lucrurile sînt mai simple, întrucît încă de la finele sec. X creștinismul de rit oriental bizantin devine religia oficială, în vreme ce Moravia, Bulgaria și Pannonia în sec. IX, apoi Ungaria și Cehia în sec. X, s-au arătat oscilante, ezitînd între Roma și Constantinopol. În orice caz, cele mai vechi liturghiere rusești, datînd dintr-a doua jumătate a sec. XI, sînt de tradiție constantinopolitană, aidoma traducerilor mai noi, din sec. XII¹⁸, rămase practic neschimbate pînă în sec. XIV¹⁹, cînd începe o eră de îndelungate reforme liturgice, încheiată abia în sec. XVII. Recenta descoperire a unui fragment rusesc de *missale* din sec. XIII ră-

15. Pentru formularul gregorian aflat, în grecește, în ms. 33 al bibliotecii din Halki și, în latinește, în această formă, numai în ms. Milano, Biblioteca Ambrosiana cota F. 93 sup. (sec. X), vezi K. Gambèr, *Die griechisch-lateinischen Messlibelli in Südtalien, in La chiesa greca in Italia dall'ottavo al sedecimo secolo*, III, Padova, 1973, p. 1299—1306. De asemenea, vezi pentru traducerile sau transliterațiile latine ale liturghiei constantinopolitane a Sf. Ioan și Vasilie, din sec. XI și XII, studiile lui A. Strittmatter, *Missä Graecorum. Missä Sancti Iohannis Chrysostomi. The Oldest Latin Version Known of the Byzantine Liturgies of St. Basil and St. John Chrysostom*, «Tradition», 1 (1943), 79—139 (traducere din sec. XII); I. Oppelt, *Die Essener Missä Graeca der liturgischen Handschrift Düsseldorf D. 2*, «Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik», 23 (1974), 77—88 (transliterație pentru uzul imperial oficial, din sec. XI); O. Mazal, *Spuren einer Missä Graeca im Benediktiner Stift. Kremsmünster*, «Biblos», 29(1980), 159—165 (posibile urme ale unei liturghii de limbă greacă în Ungaria în sec. XI).

16. F. Kidric, *Die slavische Liturgie in Polen*, «Archiv für Slavische Philologie», 28 (1906), 614—633; K. Lanckoronska, *Un vestigio del rito cirillo-metodiano in Polonia*, «Antemurale», 1(1954), 13—28; B. Stosiewski, *Zur Verbreitung des slavischen Ritus in Südpolen während des 10. Jh.*, «Forschungen zur Osteuropäischen Geschichte», 7(1959), 7—25; T. Lehr-Splawinski, *Reichte die slavische Liturgie-Praxis bis nach Polen?*, in *Cyrillo-Methodianische Fragen. Acta Congressus historiae Slavicae Salisburgensis* (1963), ed. F. Zagiba, Wiebaden, 1969, p. 89—94.

17. Pentru problema hotărului dintre liturghia latină și cea greacă în Pannonia, vezi I. Timkó, *La latin és görög-zertartásu kereszténység együttelése Szént István uralkodásának idejében XI század*, «Vigilia», 35(1970), 727—732.

18. Pentru originile liturghiei ruse, vezi Al. Petrovskij, *Histoire de la rédaction slave de la liturgie de St. Jean Chrysostome*, in *Chrysostomiká*, Roma, 1908, p. 859—928; cf. de asemenea C. Kucharek, *Byzantine Slav Liturgy of St. John Chrysostom. Its Origin and Evolution*, Allendale (New Jersey), 1971.

19. Istoria acestor traduceri mai noi, la P. Kovaliv, *Molitovnik-sluzebnik. Pamiatka XIV et.*, New York 1960; O. Gorbac, *Sidoriv sluzebnik, Slavjanskij rukopis' c. 14 Vatikánskoj Biblioteki*, «Bohoslovja», 25—28 (1964), 62—113; M. Marušin, *Bozestevnaja liturgija v kiivskij mitropolii po spisku Isidorovo liturgikóna z XV st.*, «Bohoslovja», 25—28 (1964), 33—61; 29 (1965), 97—124; O. Gorbac, *De tribus textibus liturgicis linguae ecclesiasticae palaeoslovenicae in mss. Vaticanis*, Roma, 1966; J. Hahn, *Eine kirchenslavische Übersetzung der byzantinischen Liturgie*, «Naukoví Zapiski» (München), 7 (10), 1965, p. 137—155; B. Krivosein, *Quelques particularités liturgiques chez les Grecs et chez les Russes et leur signification*, in *Liturgie des Églises particulières et liturgie de l'Église universelle*, Roma, 1976, p. 211—229. Trebuie spus însă că aceste studii privesc mai ales versiunile occidentale din sec. XIV—XV, repudiate de Biserica rusă.

mîne, de aceea, o simplă curiozitate, ce trebuie pusă în legătură fie cu trecerea la catolicism, făgăduită de cneazul Galiției la mijlocul sec. XIII, fie, mai curînd, cu misiunile de propagandă papală la Kiev din prima jumătate a aceluiași veac²⁰.

Această scurtă trecere în revistă a istoriei liturghiei slave, de felurite origini, la popoarele de la nord de Dunăre, cu excepția românilor, era cu atît mai necesară cu cît, de regulă, se socotește, în Occident, și nu numai acolo, că liturghia slavonă este una singură, cu neînsemnate diferențe locale, indiferent de originea manuscriselor care o înfățișează, și derivînd într-un fel sau altul din traduceri sf. Chiril și Metodie. Cît privește pe români, întrucît ei nu sînt un popor de limbă slavă, prezența liturghiei în acest idiom la ei în evul mediu este lămurită fie printr-o misiune chirilo-metodiană la noi într-o epocă nedeterminată, probabil în sec. X, ipoteză cu șanse de plauzibilitate, dar neconfirmată de nici un manuscris local cunoscut și, ca atare, nesocotită de cercetătorii serioși, fie prin împrumutarea, în urma unei influențe politice și/sau culturale, acestei liturghii de la niște vecini care o foloseau deja. Și cum confuzia între limba literară slavonă, așa zisa slavă bisericească, constituită în Macedonia în sec. X—XIII, și bulgărească medievală (medio-bulgara), cristalizată în sec. XIV, era încă, acum o sută de ani, cînd se făceau cele dinții cercetări pe acest tărîm, foarte răspîndită, a părut firească identificarea acestor misterioși vecini în persoana clericilor bulgari fie că era vorba de o liturghie, în fond fictivă, pre-efimiană, chipurile chirilo-metodiană²¹, fie de cea pusă pe seama patriarhului bulgar Eftimie (1375—1393), în temeiul unei fraze vagi din panegiricul alcătuit de Grigorie Țamblac cîțiva ani mai tîrziu²². Eroarea de a atribui acestui

20. N. V. Geppener, *Otryvok pergamnogo molitvenika kirillovskogo pis'ma konca XIII veka*, «Trudy Otdela Drevne-Russkoj Literatury», 17 (1961), 618—623; *Slovjanski rukopisi XI—XIV st.*, Kiiv, 1969, p. 41—43.

21. I. Goșev, *Starobălgarskata liturgija IX—XI vv.*, «Godisnika na Sofijski Univerzitet. Bogoslovski Fakultet», 9 (1931—1932), 7, 1—80 și *Zozestvena liturgija na Zlatousta*, în aceeași revistă, 20 (1942—1943) și extras, Sofia, 1943, oferă o «ediție» a unei liturghii fictive, atribuite sf. Chiril și Metodie, de fapt o adaptare a liturghiei bulgare moderne, cu unele modificări inspirate autorului de felurite manuscrise grecești din sec. XI—XV. Aceleași iluzii sînt împărtășite de S. Nankov, *Prevod na cerkovno-bogoslužebnite knigi v Bălgarija*, «Godisnik na Duchoynata Akademija», 15 (41), 1965—1966, p. 37—76 și profesorul de liturgică B. D. Cifljanov, *Bogoslužebnijat cin preveden ot sv. bratija Kiril i Metodij v nacelotna tjuchnata moravska misija*, în aceeași revistă, 22(48), 1972—1973, p. 223—385, cu altă reconstituire imaginară. Vezi și rezumatul publicat în *Slavističen sbornik*, Sofia, 1973, p. 57—68.

22. Teza a fost pusă în circulație de pan-slaviștii ruși și bulgari de la mijlocul secolului trecut, intrînd pe tărîmul științei o dată cu apariția articolelor lui P. Sircu, *K voprosu ob ispravlenii knig v Bolgarii v XIV veke*, «Zurnal Ministerstva Narodnogo Prosvescenija», 245 (1886), 303—341; 247 (1886), 29—57 și V. Kacanovskij, *Novotkrytyje na Ałone truđy, bolgarskogo patrijarcha Evlimija*, I. «Vestnik Slavjanstva», 3(1889), 118—128. În circuitul internațional ea pătrunde însă abia după publicarea monumentalelor ediții ale lui P. Sircu în 1890—1898 (vezi mai sus, nota 12), și I. Kaluzniacki, *Werke des Patriarchen von Bulgarien Euthymius*, Wien, 1901 (London, 1971).

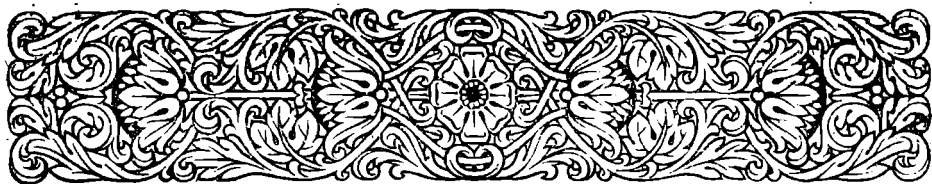
Eftimie întreaga liturghie bulgară medievală, în măsura în care s-a păstrat, a ajuns astfel o adevărată dogmă a istoriei culturii bulgare, acceptată pînă acum, în mod necritic, și de către mai toți cercetătorii români care se refereau la propria noastră liturghie de limbă slavă²³. Ca atare, teza originii bulgare, ba chiar tirzii bulgare a liturghiei slavo-române, îmbrățișată de cercetătorii bulgari, s-a putut răspîndi pretutindeni, în ciuda absurdității sale evidente.

În lumina acestor considerente, cercetarea întreprinsă de noi cîștigă o însemnătate practică sporită, ea slujind, în primul rînd, la restituirea adevărului istoric într-o chestiune de importanță națională. Urmează astfel să procedăm, mai întii, la înfățișarea feluritelor clase și familii de liturghiere manuscrise grecești, slavone și românești anterioare marilor reforme liturgice de la mijlocul veacului al XVII-lea, iar apoi la analiza formularului liturgic, din punct de vedere istoric și dogmatic, lucruri pe care rămîne însă a le face cu alt prilej.

Prof. RADU CONSTANTINESCU

---

23. Vezi în acest sens, mai de curînd, articolele, destul de superficiale, ale lui S. Nankov, *Tárnovsks ili extimieva redakcija ne carkovno-bogoslužebnite knigi*, «Godisnik na Duchovnata Akademija», 11 (1961—1962), 193—218 (o schiță a articolului și în «Duchovna Kultura», 39(1959), 2, p. 19—24); I. K. Conevskij, *Sveti patrijarch Evtimij i negovata literaturna dejnost*, «Duchovna Kultura», 52(1972), 3—4, p. 28—43; B. Cifljanov, *Bogoslužebnata reforma na sveti patrijarch Evtimij*, «Duchovna Kultura», 52(1972), 3—4, p. 60—68 și în «Studia Balcanica», 8(1974), 31—43; St. Lazarov, *Ispalnenieto na bălgarskite arednovekovni liturgicni tekstove vav vrázka s reformata na Evtimij Tárnovski*, în *Tárnovska knizovna skola*, I, Sofia, 1974, p. 137—159. Dintre cercetătorii români menționăm pe I. D. Lăudat, *Eulhyme de Tyrnovo et la littérature slavo-roumaine*, în același volum, p. 53—60 și P. S. Epifanie Norocel, *St. Eftimie, ullimul patriarh de Tírnovo și legăturile lui cu Biserica românească*, «Biserica Ortodoxă Română», 84 (1966), 553—573. Ca o curiozitate amintim că episcopul bulgar Inokentij, *Novootkriti råkopisi i staropecatni liturgiceski pametnici*, «Duchovna Kultura», 46(1966), 7—8, p. 34—38, atribuia, chiar, lui Eftimie al Tírnovei slujevnicul tipărit la Veneția în 1519 și aflat în 1953 la mănăstirea Kilifarevo împreună cu alte cărți, între care volumul II din *Octoihul* lui Coresi din 1574, adus acolo la 1614.

POPAS ANIVERSAR

ÎN JURUL ARHIPĂSTORULUI
SĂRBĂTORIREA ÎNALT PREA SFÎNȚITULUI ARHIEPISCOP
DR. ANTIM NICA LA ANIVERSAREA ZILEI DE NAȘTERE
ȘI CU PRILEJUL ÎMPLINIRII A 44 ANI DE SLUJIRE
ARHIEREASCĂ ȘI 15 ANI DE ACTIVITATE CHIRIARHALĂ
LA CÎRMA ARHIEPISCOPIEI TOMISULUI ȘI DUNĂRII DE JOS

Prin grija lui Dumnezeu care chivernisește anii și zilele omului, Înalt Prea Sfințitul Antim, Arhiepiscopul Tomisului și Dunării de Jos, a ajuns la venerabila vîrstă de 80 ani. Acest moment jubiliar a fost sărbătorit la Centrul eparhial din Galați, în ziua de 20 februarie 1988, evocîndu-se totodată și cei 44 ani de slujire arhierească și 15 ani de cînd conduce cea mai veche eparhie din țara noastră.

La sărbătorire au luat parte: Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nestor al Olteniei, delegat al Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist al Bisericii Ortodoxe Române, Domnul director Leon Toader, reprezentînd Departamentul Cultelor, Prea Sfințitul Episcop-vicar Lucian Tomitanul, p.c. pr. Constantin Pârvu, vicar patriarhal administrativ, membrii Permanenței și ai Consiliului Eparhial, protoiereii și stareții din eparhie, personalul cancelariei eparhiale, invitați, preoți și numeroși credincioși.

La ora 9 s-a săvîrșit în catedrala arhiepiscopală Sfînta Liturghie, soborul fiind condus de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nestor. Răspunsurile liturgice au fost date de corala catedralei. La sfîrșitul Sfîntei Liturghii s-a oficiat un Te Deum în cinstea I.P.S. Arhiepiscop, după care Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Dr. Nestor Vornicescu a rostit următoarea alocuțiune :

«Este astăzi în Arhiepiscopia Tomisului și Dunării de Jos zi de mare bucurie, cînd Arhipăstorul eparhiei a împlinit venerabila vîrstă de 80 ani, în slujba lui Dumnezeu, cu sănătate, cu luciditate, cu hărnicie și cu responsabilitate. În numele Prea Fericitului Patriarh Teoctist al Bisericii Ortodoxe Române și al Sfîntului Sinod exprim cordiale felicitări și deosebite urări de bine, cu ocazia acestei sărbători de culme din viața Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos.

Înalt Prea Sfinția Voastră ați primit de la Dumnezeu mai întâi talanții teologiei ortodoxe, după care vi s-au încredințat talanții condu-

cerii bisericești, și talanții slujirii Bisericii și neamului, ai slujirii vremurilor noastre de luptă pentru prosperitate și pace. Și acești talanți,

după cuvîntul Sfintei Evanghelii, i-ați înmulțit, i-ați făcut să rodească pe altarul Sfintei Biserici, încît puteți cu foarte tăria rosti cuvintele : «Ale Tale dintru ale Tale, Ție aducem de toate și pentru toate». Acum puteți, de pe culmea vîrstei de 80 ani, purtați cu vrednicie și cu dragoste de Biserică și de neam și în virtutea exemplului personal pe care îl dați, să adresați tuturor credincioșilor și slujitorilor bisericești chemarea sfîntă : Toată viața noastră lui Hristos Dumnezeu să o dăm».

Cucernici preoți și iubiți credincioși, •

Marele ierarh al acestei Arhiepiscopii nici nu are nevoie să mai fie prezentat în cuvinte de laudă, deoarece activitatea sa vă este bine cunoscută. Născut dintr-o străveche baștină românească, într-un sat de răzeși ai lui Ștefan cel Mare, I.P.S. Sa din fragedă vîrstă s-a adăpat la școlile de teologie ale timpului din țară și străinătate. Din tinerețe și-a închinat viața lui Dumnezeu, făcîndu-se călugăr, lăsînd toate ale lumii de o parte, ca mai bine să slujească lumii, ca mai bine să slujească lui Dumnezeu și Bisericii.

În anul 1944, an de mare răsruce istorică pentru țara noastră, pentru neamul nostru, Înalt Prea Sfinția Sa a fost ridicat la treapta arhierescă. Este astăzi cel mai vechi ierarh în viață al Bisericii Ortodoxe Române. De atunci, încadrîndu-se în ritmul vieții noi din țara noastră a devenit cunoscut pentru activitatea sa de mulți ani, în calitate de episcop-vicar patriarhal, de colaborator apropiat al patriarhului Bisericii Ortodoxe Române de vrednică pomenire Justinian Marina. Astfel a slujit Biserica noastră și interesele generale ale Patriarhiei Române, cu demnitate, cu competență, cu dragoste, cu zel creștinesc și ecumenic, cu patriotism românesc. Apoi a continuat cu aceeași rîvnă mai bine de 15 ani, cînd vrerea poporului și a dreptmăritorilor creștini, a clerului și a Sfîntului Sinod a fost ca să arhipăstorească pe aceste străbune plaiuri românești ale Galațiului, ale Tomisului, ale Dunării de Jos.

Înalt Prea Sfinția Voastră, venind aici cu ascultare ierarhică, v-ați strădui să fructificați talanții ce vi s-au încredințat pe aceste meleaguri străromâne și române contemporane. Păstoriți cea mai veche unitate eparhială a Bisericii Ortodoxe Române — Arhiepiscopia Tomisului, și Dunării de Jos — care de la sfîrșitul secolului al III-lea înainte are cunoscuți ierarhi cu sediul la vechiul Tomis, Constanța de astăzi. Pe aceste locuri, pe la 303 după Hristos au trăit și și-au sfîrșit viața mucenicește sfinții Epictet și Astion în cetatea Halmyris — Dunăvăjul de astăzi. Pe aceste plaiuri au păstorit și au ostenit episcopii Tomisului : Teotim I, Teotim al II-lea, Bretanion și toți ceilalți cunoscuți și alții pe care numai Dumnezeu îi știe. Aici s-au născut și de aici au pornit în lumea întregă luminile teologiei creștine prin Sf. Ioan Casian, Cuvînosul Dionisie Exiguul, călugării sciți și toți protocalugării teologiei românești.

Aceste sfinte făclii le continuați Înalt Prea Sfinția Voastră astăzi cu atita vrednicie în slujbă preoțimii și a enoriașilor din această eparhie, în slujba Bisericii Ortodoxe Române. Pe aceste meleguri Înalt Prea Sfinția Voastră vă trudiți să faceți înțeleasă învățătura veșnică a Sfintei noastre Biserici în viața tuturor preoților și credincioșilor, pe care o împlețiți armonios cu principiile de astăzi ale patriei noastre, principii de muncă, de frățietate, de egalitate, de pace.

În numele Prea Fericitului Patriarh Teoctist, în numele membrilor Sfintului Sinod, vă urăm astăzi încă multă îndelungare de zile, încă multă activitate în sporirea talanților pe care îi închinați lui Dumnezeu, îi închinați Bisericii, preoților și enoriașilor, îi închinați neamului nostru creștin ortodox românesc».

Ca semn vădit de dragoste și omagiu din partea Prea Fericitului Patriarh Teoctist și a Sfintului Sinod i s-a oferit I.P.S. Arhiepiscop Antim o frumoasă icoană a Maicii Domnului și un buchet de flori.

Înaltul sărbătorit, profund mișcat de cuvintele adresate de delegatul Prea Fericitului Patriarh, a răspuns prin următoarele cuvinte :

«Este pentru mine un fericit prilej astăzi, când din mila lui Dumnezeu împlinesc 80 ani de viață, de a aduce slavă și fierbinte mulțumită Prea Bunului Părinte Ceresc, care rînduiește vremile și anii fiecăruia, pentru toate binefacerile ce le-a revărsat asupra mea și asupra acestei binecuvîntate eparhii.

Vă mărturisesc că am fost adînc impresionat de înălțătoarea slujbă săvîrșită cu deosebită evlavie de către I.P.S. Mitropolit Nestor al Olteniei, delegatul Prea Fericitului Patriarh Teoctist, precum și de cuvintele sale inaripate, rostite cu această ocazie.

M-a bucurat și m-a mingîiat sufletește prezența reprezentantului Departamentului Cultelor, în persoana Domnului director Leon Toader, a colaboratorilor și sfetnicilor mei apropiați, în frunte cu P.S. Episcop-vicar Lucian Tomitanul și a altora aflați de față : invitați, protopopi, preoți și credincioși. În același timp prezenta manifestarea omagială mi-a adus ocazia unei retrospective interioare, a unei coborîri în adîncul sufletului meu răscolit de multe gînduri și amintiri.

În mod deosebit, gîndul meu de astăzi se poartă către neuitata zi a instalării mele în această catedrală, în anul 1973, ca ierarh titular. Au fost înălțătoare momentele în care clerul și credincioșii m-au întîmpinat cu multă căldură și veselie sufletească, sentimente pe care le-am rețăsit în continuare în toate bisericile eparhiei noastre, în timpul celor 15 ani de arhipăstorie, ca și acum în această catedrală. Un aspect deosebit l-a constituit însăși prezența la înscăunare a vrednicului de pomenire Patriarhul Justinian, care a rostit aici, în fața Sfîntului Altar, un călduros cuvînt de îndrumări duhovnicești, ce mi-au rămas la inimă pînă în ziua de astăzi. Patriarhul — după cum unii poate vă mai amintiți — era însoțit de mitropolitul din acea vreme al Olteniei, actualul Întîistătător al Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Patriarh Teoctist. Bucuria mea este deosebită acum, văzînd că la evocarea instalării mele de atunci la Galați este prezent cu frățească dragoste alt mitropolit al

Oltenei, Înalt Prea Sfințitul Nestor, venit din alt colț depărtat de țară, pentru a-mi aduce prețioasele urări din partea Prea Fericitului Patriarh Teoctist și a Sfintului Sinod, autoritatea supremă spirituală pentru mine și pentru toată suflarea ortodoxă din țara noastră.

Folosesc acest prilej pentru a vă încredința de rugăciunile mele neîncetate de ierarh al acestei eparhii, pentru prosperitatea sufletească a tuturor credincioșilor, precum și de dragostea mea fierbinte pentru clerul eparhiei, pentru slujitorii ei vrednici, în care mi-am pus mari nădejdi. Cu emoție deosebită, la fiecare liturghie pe care o săvîrșesc, rostesc cunoscuta rugăciune ce ați auzit-o și astăzi: «Doamne, Dumnezeuule, caută din cer și vezi și cercetează via (sau lumea) aceasta pe care a sădit-o (sau a zidit-o) dreapta Ta și o desăvîrșește pe ea». Via, în modul figurativ al vorbirii cultice, este Biserica și turma spirituală a credincioșilor din eparhie, iar lumea este toată zidirea miinilor lui Dumnezeu din jurul nostru. Lucrătorii viei și ai lumii sînt ierarhii și preoții care neîncetat au nevoie de harul și ajutorul divin, în lucrarea lor. Rugăciunea aceasta invocată de fiecare ierarh, constituie pentru slujitorii Bisericii un îndemn stăruitor de a avea în continuu trează responsabilitatea și rîvna necesare în împlinirea misiunii lor sfinte de a lupta pentru desăvîrșirea și rodirea sufletelor creștine și a vieții omenești.

În incheiere, doresc să mulțumesc cucernicilor preoți ce sînt de față și tuturor celor din cuprinsul eparhiei, pentru dragostea și devotamentul ce mi-au arătat întotdeauna. De asemenea, mulțumesc iubitorilor credincioși din această catedrală, care în toate sărbătorile vin să se închine, în număr mare, fie în cursul dimineții, fie după-amiază, la vecernia cu program misionar, cînd cu rîvnă ei își revarsă aici rugăciunile și cîntările lor obștești.

Tuturor fiilor noștri sufletești din eparhie, preoți și credincioși le aduc în chip deosebit astăzi călduroase binecuvîntări arhieresti și multe urări de sănătate, bucurie și împliniri duhovnicești».

Înălțătoarea slujbă și cuvîntările ocazionale au încălzit inimile clericilor și credincioșilor prezenți, care s-au simțit integrați în atmosfera sărbătorească ce a dominat de la început pînă la sfîrșit manifestarea din catedrală.

Participanții la sărbătoare au trecut apoi în sala de festivități a Centrului eparhial, împodobită sărbătorește. Înălții ierarhi sînt întîmpinați în acordurile imnului arhieresc.

Părintele protos. Ștefan Gușă, vicar administrativ, deschide întrunirea festivă, prezentînd pe distinșii oaspeți care iau parte la momentele sărbătorești din viața I.P.S. Arhiepiscop Antim, manifestînd bucuria și onoarea Centrului eparhial pentru această prezență.

Începînd seria cuvîntărilor festive, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nestor, felicită călduros pe sărbătorit și dă citire scrisorii Sfintului Sinod adresată Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop Antim cu acest prilej, avînd următorul conținut :

«Inalt prea Sfinția Voastră,

Cu frățească dragoste, dorim să dăm glas simțămintelor noastre de aleasă stimă și deosebită considerație față de Înalt Prea Sfinția Voastră, alăturându-ne preoților și credincioșilor care astăzi vă cinstesc și vă omagiază cu prilejul aniversării a opt decenii de viață, a 44 ani de slujire arhierască și a 15 ani de rodnică activitate la cîrma Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos, intrînd în istorie ca prim ierarh de la înălțarea ei la treapta de Arhiepiscopie.

La acest popas, aniversar, ne face o deosebită bucurie să evocăm temeinica pregătire teologică pe care v-ați făcut-o în țară și peste hotare, în Franța, Anglia și Liban, unde v-ați distins prin strălucite studii în-cununate apoi de dobîndirea titlului academic de doctor în teologie. Să rememorăm vocația pe care ați simțit-o în tinerețe pentru viața monahală, ca învățacel cu care se fălea odinioară marele teolog și scriitor Gala Galaction și să subliniem responsabilitatea cu care ați onorat sarcinile încredințate ca misionar eparhial, prefect de studii, director de internat teologic, slujitor la catedrala patriarhală și la mănăstirea Antim și de asistent la catedra de teologie practică de la Facultățile de teologie din Iași și București, pînă la vremea chemării la înalta slujbă arhierască.

Ridicat la treapta arhieriei, în anul 1944, an de răscruce în viața poporului nostru și la demnitatea de membru al Sfîntului Sinod v-ați afirmat în toate împrejurările ca un ierarh cunoscător al problemelor bisericesti, lumînat și patriot, pătruns de rolul pe care Biserica îl are în apropierea dintre oameni și popoare, în promovarea și slujirea idealurilor de bună înțelegere și pace, atît de arzătoare și actuale tuturor, clerului și credincioșilor Bisericii noastre strămoșesti în momentul istoric al ivirii zorilor păcii, a vieții de dreptate socială, de independență, dobîndite cu jertfe de fiii Patriei noastre.

Ca devotat colaborator, împreună cu noi, al fericitului întru pomenire, patriarhul Justinian, ca episcop-vicar patriarhal și ca secretar al Sfîntului Sinod ați sprijinit cu competență și dăruire strădania Întîistătătorului Bisericii Ortodoxe Române de îndrumare a învățămîntului teologic seminarial și universitar de selecționarea și trimiterea unor teologi pentru specializare la diferite centre universitare de teologie din străinătate, de constituirea și îndrumarea parohiilor ortodoxe române de peste hotare, și de promovarea relațiilor Bisericii Ortodoxe Române cu Bisericile Ortodoxe surori, cu celelalte Biserici creștine, cu organizațiile creștine mondiale și, îndeosebi, cu Consiliul Ecumenic al Bisericilor. Personal ați reprezentat Biserica noastră în numeroase de-

legații la întâlnirile ecumenice din multe țări ale Europei, Africii, Asiei și Americii și în special în dialogurile cu Biserica Anglicană și cu Bisericile vechi Orientale.

În prezent, păstoriții Arhiepiscopia Tomisului și Dunării de Jos, una dintre cele mai vechi și mai importante eparhii din Patriarhia Română, pe ținuturile căreia viața creștină urcă pînă la începuturile existenței sale și pînă în epoca apostolică. Nenumărate mărturii ale prezenței, permanenței și continuității românești creștine au fost puse în valoare în scrierile despre aceste locuri istorice pe care Înalt Prea Sfinția Voastră le-ați inițiat și realizat.

Viața religioasă din această eparhie se împletește armonios cu viața în plin progres material și spiritual a locuitorilor din zona Galațiilor și a Dobrogei. Bisericile și monumentele bisericești strălucesc îmbrăcate în haină de sărbătoare. Clerul și credincioșii Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos, sub înțeleapta călăuzire a Înalt Prea Sfinției Voastre, sprijină cu însuflețire năzuințele și aspirațiile fiilor patriei de pe aceste plaiuri strămoșești și își aduc contribuția lor la marile împliniri ale poporului român.

Pentru tot ceea ce Înalt Prea Sfinția voastră ați împlinit cu rivnă, cu înțelepciune și dăruire pilduitoare, în slujba Bisericii străbune și a patriei dragi, în curgerea deceniilor de viață și a peste patru decenii de slujire arhierescă, Noi personal, și în calitate de mitropolit al Ungrovlahiei împreună cu membrii Sfantului Sinod vă felicităm și vă asigurăm de statornică și frățească noastră dragoste și prețuire.

Rugăm pe Bunul și Atotputernicul Dumnezeu să binecuvinteze cununa anilor vieții Înalt Prea Sfinției Voastre, să vă dăruiască sporite puteri de muncă, cu noi și rodnice împliniri în ogrorul Bisericii Sale, întru mulți și fericiți ani.

În aceste simțăminte, vă îmbrățișăm frățește în Domnul nostru Iisus Hristos,

† TEOCTIST

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Din partea Prea Fericițului Patriarh Teoctist s-a oferit I.P.S. Arhiepiscop, în dar, portretul Prea Fericii Sale cu dedicație autografă, precum și un frumos album, conținând icoane ale Maicii Domnului.

A luat cuvîntul Domnul director Leon Toader, care a transmis din partea Departamentului Cultelor, distinsului sărbătorit, un călduros mesaj de felicitare, însoțit de cele mai bune urări de sănătate, viață îndelungată și de rodnice împliniri. A fost subliniat faptul, că în persoana

I.P.S. Arhiepiscop Antim Nica este sărbătorit venerabilul ierarh al Bisericii Ortodoxe Române care în cei 44 de ani de activitate s-a afirmat prin înalta sa erudiție teologică și totodată, pe ierarhul patriot și cetățean, a cărui personalitate se constituie ca un exemplu de sensibilitate și delicatețe unanim apreciate. S-a relevat că ilustrul sărbătorit poate privi cu legitimă satisfacție, retrospectiv, drumul parcurs în activitatea sa ca ierarh și care a fost bogat în rodnice înfăptuiri atât în slujirea Bisericii Ortodoxe cât și a poporului român.

Toate acestea contribuie la o pe deplin îndreptățită recunoaștere și prețuire a meritelor I.P.S. Arhiepiscop Antim Nica atât din partea Bisericii cât și a statului nostru socialist.

În continuare s-a relevat activitatea prodigioasă desfășurată de înaltul sărbătorit ca membru al Sinodului Bisericii Ortodoxe Române, fiind de fapt senatorul de drept al acestui for și ca ierarh al celei mai vechi eparhii românești, de la Dunărea de Jos și străbunul Tomis. De asemenea, au fost subliniate realizările ilustrului sărbătorit care s-a afirmat ca distins cărturar, aducând o valoroasă contribuție la cunoașterea glorioasei noastre istorii și la cultivarea dragostei față de comorile perene ale poporului nostru.

În încheiere i s-au adresat tradiționalele urări de viață îndelungată și de rodnice înfăptuiri în activitatea pe care o desfășoară ca ierarh al Eparhiei Tomisului și Dunării de Jos.

În cadrul întrunirii festive s-a dat apoi cuvântul p.c. arhimandrit Ieronim Motoc, fost colaborator apropiat al Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop în funcția de vicar administrativ care a dat citire unui emoționant cuvânt referitor la viața și activitatea I.P.S. Arhiepiscop sărbătorit, până la venirea sa ca ierarh titular la Dunărea de Jos. Vorbitorul a spus următoarele :

«Prin harul lui Dumnezeu, Care dăruiește oamenilor viața și anii, Înalt Prea Sfințite Părinte Arhiepiscop Antim aniversați acum împlinirea a optzeci ani de la naștere, 44 ani de slujire arhierescă și 15 ani de activitate chiriarhală la cîrma Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos. Cu acest prilej, Permanența Consiliului Eparhial a luat laudabila inițiativă de a sărbători aceste momente memorabile din viața arhipăstorului nostru, urmînd îndemnul Sfîntului Apostol Pavel, care zice : «Vă rugăm fraților, să cinstiți pe cei ce se ostenesc între voi și care sînt mai marii voștri întru Domnul și vă povățuiesc» (I Tes. 5, 12).

Ca fii sufleșteți ai I.P.S. Voastre, ne alăturăm cu multă bucurie la această inițiativă, privind întreita aniversare considerînd că un asemenea jubileu constituie o expresie fericită a legăturii spirituale între I.P.S. Voastră și noi, prin care putem să ne exprimăm omăgiul, dragostea și recunoștința ce Vă păstrăm.

De aceea, la acest popas festiv, la care se cinstește o îndelungată și rodnică lucrare a I.P.S. Voastre în Ogorul Domnului, ca unul care v-am cunoscut în parte, din anii tinereții, iar după aceea am fost sub ascultarea directă a I.P.S. Voastre, Vă rog să îmi îngăduiți să vă însoțesc cu

cuvîntul, pe cît îmi stă în putință, pe drumul' ostenețelor și al realizărilor pe care ați purces pînă ce ați ajuns să fiți ales ca arhipăstor al nostru la Galați, în anul 1973.

*

Un proverb înțelept spune : Numele bun al părinților cinstește și pe fiii lor, iar vrednicia fiilor cinstește pe părinți. Adică, în familiile în care se cultivă virtutea, cinstea și omenia trec în mod firesc de sus în jos și de jos în sus între toți membrii familiei.

Înalt Prea Sfinția Voastră v-ați născut la 24 februarie, anul 1908, dintr-o familie evlavioasă, care a dat Bisericii și societății vîrstare mănoase vrednice de cinste.

Încă din anii tinereții, bunii părinți văzîndu-vă înclinat spre viața duhovnicească, v-au trimis la seminar și apoi la teologie, unde v-ați distins prin sîrguință la studii și printr-o conduită exemplară.

După terminarea facultății de teologie, dorind să aprofundați cunoștințele teologice, ați urmat studii de specializare la unele centre universitare din străinătate.

Înapoiindu-vă apoi în țară, în anul 1935, urmînd unei vechi chemări lăuntrice și avînd ca îndrumător spiritual pe ilustrul profesor și scriitor, preotul Gala Galaction, ați intrat în monahism, primind numele de Antim, luînd ca protector duhovnicesc pe Sfîntul Antim, episcopul Nicomidiei și pe marele mitropolit și martir Antim Ivireanul.

Cu această bogată pregătire și cu entuziasmul tinereții v-ați angajat temeinic în slujirea Bisericii. Prin îndeplinirea cu devotament și destoinicie a sarcinilor ce vi s-au încredințat, v-ați cîștigat, de la început, încrederea din partea conducerii bisericești.

În anul 1940 ați obținut titlul de doctor în teologie, obținînd calificativul «magna cum laude». În continuare ați manifestat temeinice preocupări teologice, cărturărești și publicistice.

Se cuvine să subliniem că, pe vremea cînd I. P. S. Voastră destășurați această activitate, tipăreați cărți și vorbeați curent franceza, engleza și rusa, limbi străine de mare circulație internațională, era un lucru cu totul rar pentru un monah, să poată avea o asemenea situație.

De aceea, încă de pe atunci, erați privit ca o speranță a Bisericii, care avea mare nevoie de cadre monahale cu o pregătire superioară. Speranța aceasta avea să se realizeze la vremea sa. Rînd pe rînd, vi s-au acordat toate rangurile monahale, care se cuvin celor vrednici. Între anii 1940—1944 ați activat în cadrul Facultăților de teologie din Iași și București ca asistent la catedra de Teologie practică.

Activitatea aceasta atît de bogată în slujirea bisericească v-a adus promovarea pe trepte mai înalte, căci zice Sfîntul Apostol Pavel : «Preoții care își țin bine dregătoria, să se învrednicească de îndoită cinste, mai ales cei care se osteneșc cu cuvîntul și cu învățătura» (I Tim. 5, 17).

Ca urmare, la 23 ianuarie 1944, I. P. S. Voastră v-ați învrednicit a primi hirotonia de arhieru, la vîrsta de 36 ani, la «starea bărbatului desăvîrșit» (Efes. 4, 13). În această calitate de econom al Harului Sfin-

tului Duh, vi s-au încredințat înalte sarcini de răspundere din partea Sfântului Sinod. Printre altele, între anii 1947—1950, ați îndeplinit funcția de Episcop-locotenent al Eparhiei Dunării de Jos, când ați cunoscut clerul și credincioșii acestor locuri, păzite de Dumnezeu, de care v-ați legat sufletește și ați început o nouă muncă, printre care era și aceea de a sprijini opera întreprinsă de poporul nostru de a vindeca rănilor de pe trupul țării, rămase după al doilea război mondial.

În această perioadă, I. P. S. Voastră ați reușit totuși să întreprindeți unele activități importante, care v-au caracterizat ca Ierarh de inițiativă, bine orientat în problemele vremii și bun gospodar.

Astfel, ați reorganizat activitatea cultural-misionară din eparhie;

Ați mutat Școala de cântăreți bisericești de la mănăstirea Cocoșu la Galați;

Ați organizat un Orfelinat pentru copiii orfani de război din eparhie, întreținuți de parohii;

Ați îndemnat preoții și credincioșii să sprijine inițiativele de interes obștesc și pentru apărarea păcii, luate de autoritățile locale.

Din punct de vedere gospodăresc ați ajutat parohiile să repare bisericile avariate și să termine pe cele în curs de construcție.

Între anii 1950—1973 vreme de peste două decenii, v-ați desfășurat activitatea la Sfânta Patriarhie ca Episcop-vicar patriarhal și Secretar al Sfântului Sinod cu titulatura de «Tîrgovișteanul».

În această perioadă, I. P. S. Voastră ați fost unul dintre cei mai apropiați colaboratori ai marelui și mult regretatului patriarh Justinian. Cît de rodnică a fost această colaborare lăsăm să ne spună însuși marele patriarh în cuvîntarea rostită la alegerea I. P. S. Voastre ca episcop al Eparhiei Dunării de Jos, la 10 iunie 1973 în fața Colegiului Electoral Bisericesc.

«Personal — a zis Patriarhul — sînt pe deplin mulțumit și convins că alegerea viitorului Episcop al Dunării de Jos în persoana Prea Sfinției Tale este o bună și fericită alegere.

Noi cunoaștem bine pregătirea și meritele Prea Sfinției Tale. Noi cunoaștem că de tînră ți-ai închinat viața cinului monahal și că ai fost unul dintre monahii cărturari ai Bisericii noastre, care îndelungați ani — de la vîrsta tinereții pînă acum la maturitate — ai gîndit și ai trudit pe ogorul Bisericii noastre.

Noi cunoaștem că ți s-au încredințat de către Sfîntul Sinod și de către Noi personal multe misiuni de a reprezenta Biserica noastră peste hotare, de care te-ai achitat bine. Noi cunoaștem că în calitate de Secretar al Sfîntului Sinod și de Episcop-vicar patriarhal ai condus cu vrednicie toate resorturile ce ți s-au încredințat, fie în rosturile Administrației Patriarhale, fie în cele ale Arhiepiscopiei Bucureștilor, unde mai bine de zece ani ai fost primul nostru sfetnic și colaborator. Noi cunoaștem competența cu care ai rezolvat problemele din latura Relațiilor externe sau din cea administrativ-bisericească, patriarhală ori eparhială, migala cu care ai studiat aceste probleme, pasiunea pe care ai pus-o în rezolvarea lor, gîndirea și convingerea că o administrație centrală bise-

ricească trebuie să rezolve problemele sale cât mai bine și dacă este cu putință, în afară de orice critică. Într-un cuvânt, în cei peste 22 ani de apropiată și aleasă colaborare cu Noi, am avut puțința să ne convingem că Prea Sfinția Ta ai toate calitățile și toată competența să conduci eparhia la care alegerea de astăzi te-a rînduit episcop».

I. P. S. Voastră ați răspuns atunci, printre altele, următoarele :

«Făcînd acest nou popas, nu pot să nu-mi întorc privirea spre ostenele mele petrecuți alături de Prea Fericitul Patriarh Justinian aproape de la începutul arhipăstoririi sale, ca înfiștător al Bisericii Ortodoxe Române. Consider o mare cinste și un deosebit privilegiu de a fi fost unul din colaboratorii apropiați ai Prea Fericirii Sale și de a fi luat parte în acest răstimp la strădaniile sale de făurire a unei Biserici slujitoare, în variatele și bogatele sale realizări bisericești. Pentru dragostea și prețuirea de care m-am bucurat în lucrarea mea din partea Prea Fericirii Sale și de care rog stăruitor să nu fiu lipsit nici mai departe, ca episcop sufragane, îngăduiți-mi Prea Fericirea Voastră să vă aduc mulțumirile mele pline de recunoștință și să vă încredințez totodată de dorința unei rodnice și devotate colaborări în viitor».

Referindu-vă apoi la revenirea I. P. S. Voastre la Galați ați spus :

«Mă simt mîngîiat sufletește să știu că voi avea prilejul să mă aflu de acum în mijlocul clerului și credincioșilor din Eparhia Dunării de Jos, a căror evlavie și atașament față de tradițiile strămoșești îmi sînt bine cunoscute».

Înalt Prea Sfinția Voastră,

Cuvinte mari au fost rostite atunci, la alegere, care vă încadrează minunat ca ierarh de acțiune, cu orizont larg de cunoștințe și cu o bogată experiență dobîndită în cel mai înalt for de conducere bisericească. Alegerea fericită a fost cu o deschidere plină de mari speranțe pentru lucrarea următoare a eparhiei, împlinindu-se astfel cuvintele Sfintei Scripturi : «Vă voi da păstori după inima Mea — zice Domnul — care vă vor păstori cu știință și pricepere» (Ier. 3, 15).

Mare a fost bucuria preoților și credincioșilor din Galați și din eparhie, la vestea că Părintele nostru sufletesc, Arhipăstorul, se întoarce întru ale Sale, la apostolia Sa, și vor avea iarăși prilejul să fie împreună în lucrarea din Ogorul Domnului.

Tot așa ne-am bucurat și noi, ostenitorii de atunci de la Centrul eparhial, v-am așteptat și v-am întâmpinat cu bucurie.

Cred că nu poate fi din partea mea o lipsă de modestie că să mărturisesc acum «după zeci de ani», că păstrez pentru I.P.S. Voastră una dintre cele mai frumoase amintiri. Pe vremea cînd eram ierodiacon, am avut bucuria să slujesc de cîteva ori cu I. P. S. Voastră, iar hirotesia de protosinghel I. P. S. Voastră mi-ați acordat-o în 1947.

Aceste amintiri scumpe nu se șterg, ci rămîn viu întipărite în conștiință, pentru că e vorba de lucrări sacre.

Ca urmare, în semn de recunoștință, am căutat să răspund, după a mea putere, în cei 15 ani de când sînt sub oblăduirea directă a I. P. S. Voastre ca, împreună cu ceilalți ostenitori ai Centrului eparhial, să prisosim în îndeplinirea atribuțiilor de serviciu și să vă sprijinim în lucrarea de conducere arhierescă.

Vă mulțumesc călduros că mi-ați îngăduit să iau cuvîntul la un prestigios popas jubiliar, din viața I. P. S. Voastre, în prezența I. P. S. Mitropolit Nestor al Olteniei, reprezentantul P. F. Patriarh Teoctist și a Domnului director Leon Toader din Departamentul Cultelor, precum și în fața onoratei asistențe.

La această fericită aniversare, smerit vă rugăm să primiți respectuos omagiu, felicitări și urări de sănătate și succes în activitatea I. P. S. Voastre pe mai departe, pentru a ne conduce mulți ani, cu noi împliniri în slujirea Bisericii strămoșești și a scumpei noastre Patrii.

Noi vă asigurăm în continuare de dragostea și ascultarea noastră, ca adevărați fii suflației.

Un respectuos omagiu și urări de sănătate și succes exprimăm I. P. S. Părinte Mitropolit, care prin frumoasa slujbă de la catedrală, pe care ați pontificat-o, prin aleasa cuvîntare și prin osteneala drumului, v-ați arătat dragostea față de înaltul nostru Arhipăstor. Vă mulțumim din tot sufletul și vă dorim «La mulți ani!».

Dumneavoastră, domnule director al Departamentului Cultelor vă facem călduroase urări de sănătate și succes, și dumneavoastră onorată asistență, «La mulți ani!».

Preluînd șirul prezentării vieții și activității Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop Antim, P. C. Pr. Eugen Drăgoi, consilier cultural, s-a referit îndeosebi la perioada celor 15 ani de cîrmuire a eparhiei Tomisului și Dunării de Jos, rostind alocuțiunea de mai jos :

«Onorată adunare,
Distinși oaspeți,

Îmi revine deosebita cinste și plăcuta misiune de a prelua ștabela evocării vieții și activității Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop Antim, pe care cu măiestrie, părintele arhimandrit Ieronim Motoc a purtat-o în fața noastră de-a lungul a peste șase decenii. Voi încerca, în cele ce urmează, la ceas de măreață aniversare, să alcătuiesc un buchet de alese cuvinte pe care să-l ofer în numele meu și al dumneavoastră, I. P. S. Sale, ca un cald și smerit omagiu.

*

A fost rînduiala Bunului Dumnezeu ca după retragerea la pensie a vrednicului de pomenire episcopul Chesarie Păunescu, în anul 1973, scaunul de episcop eparhial de la Dunărea de Jos să fie încredințat unui destoinic și înțelept ierarh — Prea Sfințitului dr. Antim Nica, vicar patriarhal. Apreciînd decizia Colegiului Electoral bisericesc, patriarhal Justinian remarcă : «Toți membrii acestui mărit Colegiu cînd și-au exprimat voința lor au fost convinși că Prea Sfinția Ta ești îndreptățit cu prisosință să fii conducătorul acestei de Dumnezeu-păzite eparhii, iar Noi,

personal, ca președinte al acestui cinstit for electoral, sîntem pe deplin mulțumit și convins că alegerea viitorului episcop al Dunării de Jos, în persoana Prea Sfinției Tale, este o bună și fericită alegere». Marele patriarh al Bisericii Ortodoxe Române știa ce spune.

Noul ierarh nu venea pe meleaguri străine. După cum cunoașteți, pașii arhieriei sale cutreieraseră, în urmă cu peste două decenii, ogorul spiritual de la Dunărea de Jos. Mulți dintre clerici și credincioși își aduceau aminte cu plăcere de noua față ce începuse a se contura eparhiei, prin osteneala Prea Sfinției Sale, în perioada grea a anilor 1947—1950. De aceea, înapoierea P. S. Sale în aceste ținuturi a trezit noi și întemeiate nădejdi de învioreare a vieții bisericești.

Lăsînd în grija altora problemele de administrație centrală bisericească, P. S. Sa se îndrepta către noua răspundere cu un program de acțiune bine conturat, avînd conștiința rolului hotărîtor ce revine chiriarhului în viața unei eparhii. Spunea P. S. Sa în cuvîntarea de instalare de acum 15 ani: «Episcopul eparhiot în vremea noastră trebuie, fără îndoială, să aibă harul conducerii treburilor bisericești de tot felul, dar mai presus de acestea să fie părinte duhovnicesc al clerului și credincioșilor din eparhie, pe care să-i îndrumeze cu statul său bun și cu pilda vieții sale. Totodată este necesar să fie un păstor înțelept, potrivit cerințelor vremii sale, să cunoască mersul și aspirațiile mediului în care Biserica trăiește și își dezvoltă activitatea».

Cine a stat mai mult în preajma I. P. S. Sale poate da mărturie că rolul de timonier al corabiei eparhiei noastre nu este ușor, dar cu atît mai mare este meritul cîrmaciului, cu cît ea a fost ferită de stînci, a înfruntat furtuni și talazuri condusă cu pricepere și n-a pierdut nici echipajul, nici pasagerii, nici bunurile cu care este înzestrată. Experiența vastă și pregătirea temeinică ale I. P. S. Sale au netezit căi aride, au deschis noi drumuri, au adus un suflu cu totul înnoitor în viața și activitatea eparhiei.

Anul de grație 1975 este înscris cu litere de aur în istoria Episcopiei Dunării de Jos. Deși o eparhie relativ tînără, creație a domnitorului Principatelor Unite — Alexandru Ioan Cuza — și a destoinicului episcop Melchisedec Ștefănescu, prin exercitarea administrației bisericești și în vechea provincie românească Dobrogea, Episcopia Dunării de Jos adăpostea în teritoriul ei cetatea Tomisului unde ființase cea mai veche eparhie din cuprinsul țării. Recunoașterea și prețuirea rolului pe care l-a avut Arhiepiscopia Tomisului în veacurile primare, au determinat Sfințul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române să hotărască, la 16 octombrie 1975, ridicarea Episcopiei Dunării de Jos la rangul de arhiepiscopie, cu includerea în titulatura ei a vechii eparhii a Tomisului, precum și înălțarea titularului acesteia la demnitatea de arhiepiscop.

9 noiembrie 1975, zi de referință în istoria eparhiei noastre, ca și în a Bisericii Ortodoxe Române. În catedrala Sf. Ap. Petru și Pavel din Constanța se desfășoară solemnitatea proclamării Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos și de investitură ca Arhiepiscop a P. S. Dr. Antim Nica. Astfel, chiriarhul nostru devine primul arhiepiscop al acestei eparhii după o perioadă de multe secole de cînd datorită vitregiei

Glasul Bisericii

vremurilor, Arhiepiscopia Tomisului și Dunării de Jos își pierduse strălucirea și rolul de întăritoare a eparhiilor dobrogene. Acest important moment bisericesc a constituit un prilej de și mai mărețe angajări și acțiuni, menite să cinstească și să dea consistență noii poziții pe care eparhia o dobîndea în cadrul Patriarhiei Române.

*

Sărbătorim astăzi cea de a 80-a aniversare a zilei de naștere a I. P. S. Arhiepiscop, jubileu la care se adaugă evocarea a 44 ani de arhierie și 15 ani de activitate neobosită la cîrma Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos. Este o zi fericită, nu numai pentru I. P. S. Sa, ci și pentru întreaga noastră eparhie și un prilej potrivit depănării amintirilor, meditațiilor, evocărilor. Și sînt convins că acestea nu vor lipsi.

Am citit de curînd o cuvîntare omagială și m-a atras începutul ei. Oratorul spunea: «Orice aniversare a unei persoane în viață este un prilej de bucurie. Cînd ea se face pentru cineva la o vîrstă înaintată, care s-a distins printr-o activitate și viață demnă de respectul tuturor, atunci aniversarea este și o datorie». Această datorie căutăm noi să o împlinim prin festivitățile care marchează momentul sărbătoresc legat de vîrsta patriarhală și activitatea remarcabilă ale I. P. S. Arhiepiscop Dr. Antim Nica.

Valoarea vieții nu este legată în mod implicit de numărul anilor. Vîrsta înaintată spune ceva numai dacă vremea hărăzită viețuirii s-a scurs cu folos. «O viață nefolositoare e o moarte timpurie», remarca Goethe. Reversul medaliei cred că ar putea fi formulat astfel: O viețuire cu folos înseamnă înveșnicirea numelui și a faptelor omului. Cînd fac aceste afirmații am în vedere viața și activitatea I. P. S. Arhiepiscop, în bună parte relevate de antevorbitorul meu. Îndoiala unora că la o vîrstă înaintată omul nu mai este în putere să activeze, nu are temeii pentru toate cazurile. Aceștia se pare că au în vedere și cuvintele psalmistului: «Anii noștri s-au socotit ca pînza unui păianjen. Zilele anilor noștri sînt 70 de ani; iar de vor fi în putere 80 ani...» (Ps. LXXXIX, 10—11). Psalmul acesta poartă titlul «Rugăciunea lui Moise, omul lui Dumnezeu». Fără îndoială că atunci cînd l-a scris, autorul era marcat de puternice accente pesimiste. Cred că dacă ar fi trăit în vremea noastră și ar fi fost prezent aici în sală, și-ar fi scris cu totul altfel psalmul. Și ca să întăresc aserțiunea, adaug că în Cartea Exodului (7, 7) se spune: «Cînd a început a grăi lui Faraon, Moise era de 80 ani», ceea ce înseamnă că era în plîntărea potențelor, căci abia după aceea și-a scos compatrioții de sub apăsătorul jug al robiei egiptene.

Să ne aplecăm acum asupra faptelor și activității celor 15 ani de înțeleaptă conducere a Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos. Cu ce să încep? Mărturisesc că îmi este greu, întrucît domeniile de activitate sînt apreciable, iar realizările remarcabile. Și toate acestea va trebui să le condensez în cîteva pagini. Dacă încercarea mea va suferi de unele lacune, rog să fiți îngăduitori și să completați, după propria știință ceea ce eu am omis sau am uitat.

Urmînd cele trei misiuni arhieresti — învățătoarească, sfințitoare și de conducere — voi evoca în cîteva cuvinte, aspecte mai semnificative ale acestor laturi din lucrarea I. P. S. Arhiepiscop Dr. Antim Nica.

De la venirea sa la cîrma eparhiei, înaltul sărbătorit s-a preocupat de aflarea celor mai potrivite căi pentru stimularea clerului către o pregătire corespunzătoare și de aprofundare a cunoștințelor, precum și pentru deprinderea păstoriților cu învățăturile de credință și de morală creștină ortodoxă. Școlile teologice, în care se pregătesc viitoarele cadre clericale ale eparhiei, sînt în atenția și grija înaltului arhipăstor. Conferințele preoțești, consfăturirile și cursurile misionare, exercițiile de cîntare omofonă urmăresc îndrumarea unitară a clerului și perfecționarea pregătirii profesionale. Aceluiași scop îi sînt subsumate și unele din preocupările editoriale, la loc de frunte situîndu-se Pastoralele chiriarhale, cărțile de rugăciuni și diferite studii și articole din îndrumătorul bisericesc al eparhiei.

O susținută și folositoare activitate se desfășoară pe tărîm misionar. Nenumărate și valoroase inițiative și acțiuni datorate I. P. S. Sale au pus în mișcare o lucrare care cel puțin din punct de vedere practic, pînă acum zece ani era străină preoților și credincioșilor. Este meritul I. P. S. Sale de a reuși performanțe de invidiat prin organizarea exercițiilor de cîntare omofonă, activizarea Cercului Misionar — problemă susținută cu argumente convingătoare în forul sinodal de arhipăstorul nostru — a vecerniilor duminicale cu program misionar, cu care ne-am obișnuit de mult și a căror valoare nu mai necesită astăzi comentarii. Și ca să nu se creadă că pune numai pe umerii altora sarcini, I. P. S. Sa s-a angajat cu fapta și exemplul, fiind începătură a acestor acțiuni. Experimentul vecerniilor misionare desfășurat la catedrala arhiepiscopală a devenit model de imitat și s-a extins la multe parohii din eparhie.

Ca să vorbim de activitatea sfințitoare, trebuie să ne gîndim că ea stă în dependență directă de subiectul care beneficiază de actul sfințitor. În cei 15 ani I. P. S. Arhiepiscop a sfințit zeci de biserici (sîntem și în posesia unor cifre exacte, dar considerăm că nu este cazul să le reproducem), a hirotonit nenumărați tineri, a binecuvîntat cu ranguri pe preoții merituoși. Și toate acestea împletindu-le cu misiunea de conducător al unei eparhii cu un trecut bisericesc glorios.

Numele I. P. S. Arhiepiscop va rămîne neșters din istoria Arhiepiscopiei și prin încrustarea sa în piatra bisericilor și a altor edificii bisericești reînnoite. Nu l-am întreat niciodată pe I. P. S. Sa dacă i-ar fi plăcut să fie arhitect în adevăratul sens al cuvîntului. Indiferent de răspunsul ce l-aș fi primit, sînt convins însă de faptul că una din marile pasiuni ale I. P. S. Sale, este activitatea gospodărească, edilitară. «Omul sfințește locul» spune arhicunoscutul proverb românesc. I.P.S. Arhiepiscop și-a făcut un titlu de glorie din această lucrare. S-a interesat de repararea și înfrumusețarea bisericilor cu stăruință și cu rară competență. Și nu numai că s-a interesat dar a și ajutat substanțial pe preoții ce-i vedea angajîndu-se la refacerea și înfrumusețarea lăcașurilor de cult. Sute de șantiere de lucru le-a cercetat personal, îndrumînd lucrările cu deosebită pricepere. Îndeosebi monumentele istorice din epurhie s-au

înscris cu prioritate pe agenda preocupărilor gospodărești ale I. P. S. Sale, cu dorința de a le îngriji și înfrumuseța. Starea lor actuală dă mărturie despre buna reușită a acestor lucrări.

Care a fost urmarea eforturilor și preocupărilor de care am vorbit? O nouă față a eparhiei, în care au înflorit ca într-o grădină florile cu turlle înălțate spre cer ca o mulțumire. S-au ridicat biserici noi, au fost refăcute multe lăcașuri de cult, majoritatea covârșitoare a lor au îmbrăcat minunata haină a picturii. Două noi sedii protopopești (Medgidia și Tulcea) și-au făcut apariția pe harta realizărilor, iar un al treilea se află în plină construcție după ce, cu puțină vreme în urmă I. P. S. Sa ca un adevărat ctitor, i-a pus piatra de temelie. Să mai notăm un nou și modern atelier de luminări, depozite speciale pentru ocrotirea bunurilor patrimoniale și multe altele. Dacă așa fi tăcut, pietrele ar fi strigat!

O bună parte din vreme, I. P. S. Arhiepiscop și-o petrece lucrând la birou, împreună cu noi, colaboratorii apropiați. Aci, deasupra noastră, se află laboratorul în care s-au plămădit multe din ideile ce au devenit fapte. Aș vrea să remarc un lucru cu acest prilej. I. P. S. Arhiepiscop a promovat în funcții de răspundere ale eparhiei cadre tinere, ceea ce este un act de curaj. Ne-a format cu răbdare și pricepere părintească; ne-am bucurat de sprijinul și sfaturile I. P. S. Salé, de protecția și experiența sa. Pentru toate acestea îi aducem astăzi un călduros și fiesc omagiu.

O rară forță de autoexigență este una din trăsăturile I. P. S. sârbătorit. Pot afirma fără teamă de greșală că i se potrivesc de minune celebrele versuri aforistice ale lui Boileau: «Si j'écris quatre mots j'en effaceraï trois». Cu câtă meticulozitate se apleacă asupra dăltuirii cuvintelor. Cîte cetății de fraze zidite de noi n-au fost prefăcute de I. P. S. Sa pentru a fi reclădite mai frumoase și cu mult mai durabile! Este arta de a șlefui cuvîntul, în care I. P. S. Sa este mare meșter, scoțînd comoara limbii noastre românești, afundată în adîncuri, la lumina înțelegerii și a limpezimii cuvîntului scris. Nu știu dacă este domeniu al activității bisericesti eparhiale, în care I. P. S. Sa să nu fi întreprins inițiative și acțiuni care s-au dovedit necesare și de o deosebită eficacitate. Văzînd preocuparea ce o manifestă pentru înfrumusețarea cîntărilor soborului catedralei, și repetițiile pe care le întreprindea am dat glas unei întrebări care mă frămînta mai de mult: Ați cîntat vreodată într-un cor înalt Prea Sfințite? Răspunsul afirmativ ce l-am primit se referea la o astfel de acțiune desfășurată pe vremea cînd era elev. Dar pasiunea pentru muzica bisericească de calitate a rămas statornică și s-a împletit cu eforturile de generalizare a cîntării în comun, ca o metodă pastoral-misionară. De aceea s-au inițiat și desfășurat neînterupt exercițiile de cîntare, de aceea a stăruit I. P. S. Sa pentru calificarea prin examene de asimilare a unor cîntăreți bisericești, de aceea a încurajat și sprijinit formarea unei corale a preoților și cîntăreților din Galați și exemplele în această direcție ar putea continua.

Mînaștirile eparhiei noastre au beneficiat de largul sprijin și îndrumarea I. P. S. Sale. Prin cultivarea în rîndul viețuitorilor a autenticei vocații monahale ca și a rîvnei pentru buna chivernisire a acestor oaze de spiritualitate, vetrele de sihăstrie din Arhiepiscopia Tomisului și Dunării de Jos au devenit tot mai căutate de închinători și cercetate de

vizitatori români și străini care rămân plăcut impresionați de cele ce li se înfățișează ochilor trupești și sufletești. Din inițiativa I. P. S. Sale s-a înființat la mănăstirea Cocoș o casă de odihnă. În biserica mănăstirii credincioșii se închină cu evlavie la moaștele sfinților martiri Zotic, Atal, Camasie și Filip de la Niculițel, așezate prin grija I. P. S. Sale într-un frumos baldachin. O altă casă de odihnă, deschisă de curind la mănăstirea Buciumeni, își așteaptă oaspeții.

Consecvent angajamentului asumat încă de la urcarea pe scaunul de ierarh eparhiot, de a cinsti trecutul istoric al străvechii eparhii a Tomisului, Înalt Prea Sfințitul Antim a găsit și modalitatea de punere în lumină, prin intermediul scrisului, a valorilor nepieritoare ale Ortodoxiei timpurii din ținuturile dobrogene și sud-moldovene. Publicațiile «De la Dunăre la Mare», «Arhiepiscopia Tomisului și Dunării de Jos în trecut și astăzi» și recentul volum «Monumente istorice și izvoare creștine», apreciate de specialiști și de publicul cititor, subliniază în mod științific importanța bisericească a zonei respective de-a lungul timpului și înrîurirea pe care a avut-o asupra istoriei bisericești din celelalte provincii românești. Toate aceste lucrări, la care adăugăm anuarul «Îndrumător bisericesc, misionar și patriotic» ajuns la al patrulea număr, sînt rodul gîndirii I. P. S. Sale care a coordonat cu deosebită pricepere elaborarea lor, înscriindu-se ca publicații de referință pentru literatura bisericească din vremea noastră.

Cu dragoste de păstor al turmei cuvîntătoare, a poposit în mijlocul credincioșilor de la orașe și sate, binecuvîntîndu-i cu prilejul slujbelor arhieresti și al vizitelor de lucru, povătuindu-i și îndrumîndu-i să-și sporască rivna către cele sfinte și să rămînă sub acoperămintul Bisericii noastre strămoșești. Către aceștia s-au îndreptat și cele cinci ediții ale Cărții de rugăciuni tipărite în perioada anilor 1973—1988, și Pastoralele I. P. S. Sale și multele îndemnuri și pagini de duhovnicie inserate în Îndrumătorul bisericesc.

I. P. S. Arhiepiscop a împletit în chip fericit lucrarea bisericească cu activitățile din domeniul vieții sociale. Participările la marile întruniri ale Comitetului Central al O.D.U.S. și F.D.U.S., contactele cu organele Conducerii locale de Stat din județele Galați, Constanța, Tulcea, diferitele inițiative menite să angajeze cît mai exemplar clerul eparhiei în acțiuni social-obștești sînt activități pe care I. P. S. Sa le-a desfășurat și le întreprinde permanent. Ca o recunoaștere a importanței lucrării puse în slujba apărării păcii și a progresului vieții sociale, a fost decorat cu diferite ordine și medalii.

Paralel cu aceasta ierarhul nostru a găsit timp și pentru a fi o prezență activă în cadrul întrunirilor bisericești, fie în planul Sfîntului Sinod, al Adunării Naționale Bisericești sau cu prilejul conferințelor și întrîlnirilor interconfesionale.

*

Un scriitor a avut insolita idee să alcătuiască un roman referindu-se la o singură zi din viața unui om, turnîndu-i în formă literară faptele și gîndurile. După ce a avansat cu scrisul, a constatat că nu-i era suficient un volum ci trei, care ar fi cuprins întreaga zi.

Cîte volume și cît timp ne-ar fi trebuit nouă să înfățișăm, fie numai și rezumativ, 80 ani de viață și peste 60 ani de activitate a I. P. S. Arhiepiscop. Dat fiind momentul aniversar am schițat însă cîteva din activitățile I. P. S. Sale și rezultatele valoroase obținute. Ele ne onorează și ne bucură, întrucît înaltul sărbătorit, prin tot ce a înfăptuit, a urmărit ca eparhia noastră să-și merite cu prisosință locul între primele eparhii ale Patriarhiei Române.

Înalt Prea Sfințite Părinte Arhiepiscop,

Vă rog să-mi permiteți ca în finalul acestor modeste rînduri ce vi le-am închinat, să mă alătur celor ce astăzi, cu multă dragoste, v-au făcut urări de sănătate și noi împliniri. În numele clerului eparhiei vă aducem smerite și călduroase mulțumiri pentru eforturile ce le-ați depus cu multă dăruire pentru buna desfășurare a vieții bisericești din eparhie și creșterea prestigiului ei. Ne bucurăm de realizările mărețe obținute, care poartă amprenta personalității I. P. S. Voastre și sîntem convinși că și în viitor vom fi martori ai unei și mai rodnice lucrări.

Primiți, în această binecuvîntată zi, gîndurile noastre de prețuire, devotament și dragoste culese din inimi sincere și curate. Să vă dăruiască bunul Dumnezeu îndelungă înziliră, putere de muncă, sănătate și pace, să ne conducă pe mai departe cu aceeași înțelepciune și răbdare. Vă vom urma ca o turmă ascultătoare care-și cunoaște bine păstorul și se încrede deplin în iscusința și devotamentul lui pentru suferințele încredințate. Întru mulți și fericiți ani, Înalt Prea Sfințite Părinte Arhiepiscop !».

Din partea Consiliului Eparhial s-a oferit sărbătoritului o lucrare artistică executată în lemn sculptat și un frumos vas cu flori.

În atmosfera emoționantă ce s-a creat prin cuvintele omagiale și evocările prezentate de vorbitori, a luat cuvîntul Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Dr. Antim Nica, spunînd următoarele :

«Am ascultat cu luare aminte și cu vădită emoție mesajul patriarhal ce mi-a fost adresat astăzi, prezentat de către I.P.S. Mitropolit Nestor al Olteniei, odată cu frățeștile sale urări. Cuprinzătorul mesaj al Prea Fericitului Patriarh Teoctist, pe lângă aprecierile generoase ce le conține exprimă călduroasele sentimente pe care Prea Fericirea Sa și membrii Sfîntului Sinod au binevoit a mi le trimite la această sărbătoare aniversară. Mulțumesc cu recunoștință Prea Fericirii Sale pentru această prețioasă mărturie de dragoste, pe care o voi păstra pentru totdeauna neștearsă în inima și memoria mea. De asemenea am avut plăcerea de a auzi cuvîntul reprezentantului Departamentului Cultelor, Domnul director Leon Toader, căruia îi mulțumesc pentru aprecierile pozitive, în legătură cu lucrarea bisericească și socială pe care am desfășurat-o în eparhie, precum și pentru bunele urări aduse din partea Domnului președinte Ion Cumpănașu.

În continuare, am urmărit cele două ample expuneri omagiale, prezentate de p.c. arhimandrit Ieronim Motoc și de p.c. consilier cultural Eugen Drăgoi.

Cu părintele Ieronim Motoc, fost vicar al eparhiei, am avut o strînsă și rodnică colaborare de mulți ani, începînd chiar de la venirea mea aici în anul 1973. Ne-am cunoscut însă mult mai înainte. Aceasta i-a dat posibilitatea să surprindă și să evoce degajat aspecte din cuprinsul activității mele anterioare prezentării la Galați.

Părintele Eugen Drăgoi, pe care îl apreciez pentru pregătirea sa intelectuală, pentru munca metodică și devotamentul său, a stăruit asupra împrejurărilor vieții și activității mele de după anul 1973, prezentînd interesante detalii biografice și caracterizări.

Am fost mișcat de frumoasele cuvinte ce mi-au fost adresate de vorbitori, de bogatul buchet omagial ce mi-a fost oferit cu sinceră afecțiune. Dar, totodată, mi-am dat seama că în fapt vorbitorii mi-au evidențiat numai calitățile pe care au crezut că le-aș avea așa cum se obișnuiește în asemenea momente festive, lăsîndu-mi grija ca în taină singur să-mi descopăr neajunsurile și scăpările reale. Surprins de această situație, mi-a sclipit în minte, momentan, chipul adevăratului ierarh dorit și cerut în vremea noastră, împreună cu însușirile pe care se cuvine a le avea, deși unele sînt greu de realizat. Am socotit deci, cu toată convingerea că unui asemenea ierarh îi este necesar să nu-i lipsească nicidecum următoarele: să fie un entuziast în îndeplinirea misiunii sale, om de omenie, săritor la durerile și nevoile altora, pildă de demnitate, prestigiu și tărie de caracter, să nu aibă spinarea încovoiată și să nu arate a fi «trestie bătută de vînt», după însăși expresia Mîntuitorului către un grup de admiratori ai Sf. Ioan Botezătorul (Matei 11, 7). Cu îndoială, stau și mă întreb acum, dacă măcar în parte am reușit să-mi însușesc unele din aceste sfînte deziderate.

Sărbătoarea de astăzi este în primul rînd legată de ziua mea de naștere și de aceea se pare că i se potrivea mai bine un cadru intim, de familie. Caracterul ei intim însă a fost mult depășit, prin amploarea ce i s-a dat și prin evocarea activității publice a sărbătoritului.

De obicei, începuturile de viață ale fiecărui om se împletesc cu frumoase speranțe și gînduri de viitor. Perioada maturității este marcată de luptă intensă pentru existență și afirmare, în care puțini își pot da seama de alergarea timpului. Mult mai tîrziu simțim nevoia unui popas retrospectiv, de reculegere, ca cel de astăzi. În asemenea momente, învăluiți în meditație asupra anilor ce s-au scurs, încercăm o ușoară consolare rostind cu duloșie cuvintele lui Virgiliu: «Fugit irreversibile tempus».

Dar mai virtos, sentimentele ce mă stăpînesc în ceasul de față mă îndeamnă să-mi îndrept cugetul către Prea Milostivul Dumnezeu, care rînduiește anii omului și către a Sa Pronie Cerească, ce poartă grijă de nevoile și viața fiecăruia, spre a-i aduce cu smerenie întreaga mea recunoștință pentru bunătățile și bucuriile de care m-am învrednicit pînă acum.

În atmosfera sărbătorească de care mă văd înconjurat, gîndul mă poartă, în primul rînd, la dragostea fierbinte ce mi-au arătat-o părinții mei, la eroicele lor strădănituri de a da creștere celor 12 copii ce i-au avut

și i-au trimis la învățătură. Mă gândesc cu duioșie la satul meu natal, împodobit de vraja copilăriei, la vechea bisericuță de lemn, gîrbovită de ani, în care am primit botezul și lumina credinței.

Mă gândesc de asemenea la bunii mei dascăli de școală și la toți binefăcătorii mei, acei minunați oameni de inimă care m-au ajutat și mi-au dat a doua naștere, nașterea spirituală. Unul dintre aceștia este marele teolog și scriitor Gala Galaction.

Sînt și alți binefăcători ai mei, pe care i-aș putea evoca cu multă recunoștință. Unii mi-au întărit evlavia și mi-au trezit dragostea pentru slujbele frumoase arhieresti, alții mi-au sădit dragostea de muncă, răbdarea și alte deprinderi folositoare. Răbdarea, exigența cu măsură și meticulozitatea le socotesc foarte necesare în lucrările de conducere și coordonare. Acestea din urmă cred că le-am dobîndit în anii de plăcută amintire a colaborării mele cu mitropolitul Tit Sîmedrea, un ierarh cărturar de rangul întii, care m-a îndrumat părintește în vederea unei activități utile de mai tîrziu.

Am avut de asemenea prilejul să lucrez foarte mulți ani cu fericitul întru pomenire patriarhul Justinian, despre al cărui nume nu s-a vorbit suficient după încetarea lui din viață. Cred că o adevărată caracterizare i se poate face acum, în lumina timpului trecut. El mi-a trezit interesul pentru treburile administrative și gospodărești, pentru refacerea lăcașurilor de cult și altele.

În mod deosebit simt astăzi o îndatorire sufletească de a evoca pe ierarhii înaintași ai mei din eparhie, a căror zestre spirituală am moștenit-o. În fruntea acestora se situează neuitat luminatul cărturar și ctitor al eparhiei, episcopul Melchisedec Ștefănescu. El a fost un colaborator apropiat al marelui domnitor Alexandru Ioan Cuza, care a pus bazele legale ale eparhiei noastre în anul 1864. Deci, peste un an se vor împlini 125 ani de la înființarea eparhiei.

A fost urmat de episcopul Iosif Gheorghian, care a venit imediat după glorioasele evenimente din anii 1877—1878. Pentru el s-a pus problema organizării eparhiei în acea vreme mai ales în Dobrogea cînd toate erau la început. Nu a stat însă mult în fruntea eparhiei noastre, fiind chemat la București, ca mitropolit primit al Ungrovlahiei.

Succesorul său este episcopul Partenie Clinceni, care cu rivnă a construit multe biserici, în special în Dobrogea. Le-a construit după dorința sufletului eliberat al românilor, oropsiți 500 de ani sub stăpînirea musulmană, biserici grandioase și impunătoare de care puține avem în țară pe aceeași măsură. Și Partenie Clinceni a ajuns apoi mitropolit al Moldovei.

Episcopul Pimen Georgescu, care a urmat, a fost un ierarh activ și de prestigiu. Pe lîngă construirea de biserici, el s-a ocupat și de mănăstiri, de organizarea de ateliere și școli mănăstirești, ajungînd ulterior în scaunul mitropolitan al Moldovei, la Iași. În timpul său a funcționat aici tînărul arhimandrit de scaun Nicodim Munteanu, venit curînd după absolvirea Academiei teologice din Kiev și care a ajuns apoi episcop la Huși și mai tîrziu patriarh al României.

A urmat episcopul Nifon Niculescu, care a avut o păstorie vlădicească mai lungă. Între altele el a construit frumoasa catedrală din Galați, în care ne-am aflat astăzi. Mai încoace, sînt cunoscute numele cărturarului episcop Iacob Antonovici și al gospodarului episcop Cosma Petrovici și în sfîrșit al piosului episcop Chesarie Păunescu.

După toți acești vrednici înaintași, prin milostivirea lui Dumnezeu, mi-a fost rînduit și mie să vin la Galați în anul 1973. Acum se împlinesc 15 ani de cînd sînt episcop titular al acestei eparhii. Dar pașii mei s-au purtat pe aceste locuri și mai înainte ca episcop locotenent timp de 3 ani și, chiar mai de vreme, ca episcop-ajutător din încredințarea Sfințului Sinod.

Mărturisesc că am simțit o deosebită atracție și chemare pentru aceste meleaguri istorice dunărene și tomitane. Și am venit cu încredere și bucurie fiind sigur că voi fi răsplătit din partea clerului și credincioșilor cu cele mai calde sentimente și manifestări și nu m-am înșelat. Sosind aici la sfîrșitul anului 1944, orașul Galați, ca și alte orașe din țară, l-am găsit crunt lovit de suferințele și urmele războiului. Mai mult de jumătate din partea centrală a orașului era arsă și sub dărîmături. A început atunci o perioadă dificilă de refacere, la care am contribuit și noi cu ceva, sprijinind prin parohii opera de asistență socială a vremii și prin orfelinatul din Galați, înființat în anii de secetă și de foamete de după război. În orfelinat am avut orfani din toate județele eparhiei, pe care i-am dat apoi la școli și au ajuns oameni folositori societății.

Am apreciat, am spus, căldura sufletească a credincioșilor și a preoților de aici. Acest lucru l-am simțit nu numai la început, ci și pe parcursul întregii mele activități. Mergînd în vizite canonice și la sfințiri de biserici, am fost mișcat profund de devotamentul, pietatea, dragostea și rîvna credincioșilor noștri din toate părțile eparhiei. Am găsit atunci preoți foarte rîvnitori, mai ales la sate, cum sînt și în prezent, care își desfășoară în anonim munca lor, fără a cere sprijinul și ajutorul Centrului Eparhial, preoți apropiați de enoriași și cu o foarte largă audiență la biserică. Cu privire la importanța prezenței credincioșilor la biserică, se spune că Sf. Ioan Gură de Aur, fiind întrebăat care este cea mai frumoasă biserică pe care o cunoaște, a dat următorul răspuns: «Cea mai frumoasă biserică este cea plină de credincioși».

Ne silim și noi astăzi, împreună cu colaboratorii noștri apropiați, să stimulăm activitatea preoților, să-i îndrumăm în munca lor misionară și pastorală, pentru păstrarea nealterată a dreptei credințe, și să-i sprijinim în eforturile lor și ale enoriașilor de a se îngriji de buna stare și împodobirea bisericilor și de a continua repararea celor afectate de ultimul cutremur. Dar preocuparea noastră principală și constantă rămîne aceea de a cîștiga și încălzi inimile oamenilor și de a-i aduce la ascultarea Cuvîntului Domnului.

Nu aș putea incheia aceste evocări și reflecții, fără a menționa că în lunga mea activitate de ierarh, am avut nu numai succese și bucurii, ci am avut și eșecuri și amărăciuni, de care nu mi se cade a vorbi aici.

Cu toate acestea le-am primit cu încredere în chibzuința și înțelepciunea lui Dumnezeu, fără a mi se clătina adîncurile sufletului. Le-am primit cu spunere senină față de voia Domnului, zicînd : «Slavă lui Dumnezeu pentru toate», acestea fiind cuvintele Sfîntului Ioan Gură de Aur, fost patriarh al Constantinopolului, care a cunoscut detronarea și exilul, cuvinte rostite de el în toate împrejurările bune și rele ale vieții.

Mulțumesc din toată inima distinșilor oaspeți, I.P.S. Mitropolit Nestor al Olteniei și Domnului director al Departamentului Cultelor, Leon Toader pentru participare la această festivitate și îi rog totodată să transmită înalțelor personalități bisericești și de Stat, care i-au delegat aici, Prea Fericitul Patriarh Teoctist și Domnul Ion Cumpănașu, președintele Departamentului Cultelor, călduroasele mele sentimente de stimă și prețuire. De asemenea îi rog să-i încredințeze de hotărîrea mea de a duce mai departe cu însuflețire misiunea mea pastorală și socială, slujind cu devotament aspirațiile patriei noastre și aducînd o contribuție din partea Bisericii la înfăptuirea grandiosului proces de astăzi, de înnoire și propășire a țării noastre».

După cuvîntul I. P. S. Arhiepiscop, cei prezenți au vizionat un scurt film documentar, realizat în anul 1975, cu prilejul festivităților de proclamare a Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos. Slujitorii catedralei arhiepiscopale au intonat apoi polifonic două imne închinare I. P. S. Sale. A urmat vizitarea unei expoziții de fotografii, publicații și alte lucrări, referitoare la activitatea Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop, precum și deschiderea pinacotecii eparhiale care cuprinde, între altele, galeria portretelor titularilor Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos, precum și a altor ierarhi ortodocși.

Participanții au semnat în Cartea de Aur a Arhiepiscopiei.

A urmat o agapă frățească la Centrul eparhial, cu care prilej unii participanți au rostit toasturi. În cuvîntul său, P. S. Episcop-vicar *Lucian Tomitanul* a spus :

«Sînt multe evocări pe care le am în legătură cu I. P. S. Arhiepiscop Antim Nica. Mi-aduc aminte că atunci cînd era episcop-locotenent în eparhia Galați, eu îmi îndreptam pașii către o mînăstire. Aveam 19 ani și m-am prezentat la dinsul spunîndu-i că doresc să încep viața monahală. M-a ascultat și mi-a spus că călugăria nu este ușoară, ea nu este pentru un an sau doi, ci pentru toată viața. Prin binecuvîntarea I. P. S. Sale, mi s-au deschis porțile mînăstirii și nu după mult timp am fost făcut călugăr, după care, cu recomandarea Înalt Prea Sfințitului am luat calea către școlile de teologie.

În anul acesta se împlinesc aproape 40 ani de cînd, cu ajutorul lui Dumnezeu sînt slujitor la altarul Bisericii străbune.

Doresc să mulțumesc I. P. S. Sale pentru sfaturile de atunci, pentru grija purtată față de mine și față de alți elevi de seminar și studenții de atunci, trimiși să-și continue studiile peste hotare. Și iată că după un timp, pe cînd eram la Sibiu ca Episcop-vicar, I. P. S. Arhiepiscop Antim mi-a spus : «Nu vrei să te întorci acasă?». Și atunci am răspuns că fac ascultare. La propunerea I. P. S. Sale, patriarhul de vrednică pomenire

Justin a făcut recomandarea convenită, iar forurile respective au aprobat numirea mea ca Episcop-vicar al acestei eparhii, cu reședința la Constanța.

Timp de doi ani de cînd mă aflu în cuprinsul eparhiei Tomisului și Dunării de Jos am îndeplinit din încredințarea Înalț Prea Sfințitului numeroase vizite canonice la parohii și diferite alte slujbe și misiuni.

Mă bucur că în prezent pot să activez în această însemnată eparhie de la Tomis și Dunărea de Jos, unde Înalț Prea Sfințitul Antim cu multă străduință și pricepere caută să îndrumeze pe toți slujitorii bisericești și să sprijine repararea și împodobirea cu pictură a sfintelor locașuri.

Doresc să urez Înalț Prea Sfinției Voastre sănătate deplină, aceeași înțelepciune și înțelegere cu aceleași rezultate frumoase atît pentru Biserică cît și pentru țara noastră».

A urmat la cuvînt P. C. Pr. *Constantin Pârvu*, vicar administrativ patriarhal, care a spus între altele :

«Am simțit o deosebită bucurie în momentul în care Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist m-a delegat să însoțesc pe I. P. S. Mitropolit Nestor la această sărbătoare a I. P. S. Arhiepiscop Dr. Antim Nica și a eparhiei din ținuturile de la Dunărea de Jos și de la Mare. Îmi dați voie, numai în cîteva cuvinte, să fac unele mărturisiri care mă leagă de persoana Înaltului sărbătorit. Îmi amintesc că era după reforma învățămîntului din țară, cînd școlile teologice au trecut sub oblăduirea Bisericii. Atunci fostul patriarh Justinian cobora foarte frecvent în mijlocul studenților și profesorilor de la Institutul teologic din București. Adeseori era însoțit de P. S. Dr. Antim Nica, Episcop-vicar patriarhal. Ca student priveam și eram receptiv la tot ceea ce se întîmpla și urmăream pe fiecare dintre cei ce veneau în mijlocul nostru. Așa cum obișnuiam să ne alegem un îndrumător dintre profesori, așa ne alegeam niște imagini și modele de urmat și dintre ierarhi. Între cei pe care îi alegeam era atunci și Prea Sfințitul Antim.

Ne impresiona la Prea Sfinția Sa ceea ce s-a spus astăzi prin cuvîntul «erudiție teologică» de care dădea dovadă.

A trecut vremea studiilor mele și de atunci totdeauna pomenesc în rugăciuni pe Înalț Prea Sfinția Sa, întrucît este cel care m-a hirotonit preot la un hram al Institutului teologic din București.

Am intrat apoi sub directă îndrumare a I. P. S. Sale ca inspector general bisericesc. În acest post de răspundere mi-am dat silința să nu nedreptățesc pe nimeni și să țin cumpăna dreptății, lucru pe care la vremea aceea l-am învățat tot de la Prea Sfințitul Antim.

Părintele Eugen Drăgoi, în cuvîntul său de astăzi, a pomenit de exigența Înalț Prea Sfinției Sale. În funcția ce mi s-a încredințat apoi de consilier patriarhal, am avut ocazia să apreciez această calitate, care era îngemănată cu competență. Vă mărturisesc că n-am avut niciodată probleme în ceea ce privește actele oficiale pe care le pregăteam în Cancelaria Sfîntului Sinod, fiind ajutat de îndemnul și staturile P. S. Sale. Nu ne puteam prezenta la ședințele Sfîntului Sinod decît cu încredințarea că lucrările noastre sînt perfecte. Pot afirma că dacă te-
-care

învățat ceva, dacă am putut face ceva în administrația bisericească, aceasta s-a datorat celui care a ctitorit viața și lucrarea mea — Înalt Prea Sfințitul Antim. În general la vremea aceea a patriarhului Justinian se crease un curent, o școală de orientare în învățămîntul și administrația Bisericii. Cel care a contribuit substanțial la promovarea acestei școli era tot Prea Sfinția Sa.

Uneori încerc să fac bilanțul la ceea ce ne străduiam să realizăm atunci. Din vremea aceea sînt cel puțin 150 teologi trimiși la studii peste hotare. Cu migală, cu răbdare și tenacitate, care ne uimea uneori, îndruma și sfătua pe candidați. Mulți dintre aceștia sînt astăzi profesori în școlile de teologie sau preoți peste hotare sau în administrația bisericească. Poate la puțini ierarhi de atunci le-a fost dat să ctitorească la viața unor oameni așa cum făcea Prea Sfinția Sa.

Pe lângă faptul că mi-a fost un mentor și îndrumător, am avut bucuria de a mă împărtăși de multe ori și de dragostea Înalt Prea Sfinției Sale care, deși uneori ne părea rece și distant, era de un umanism profund. Noi toți recunoaștem că era un arbitru al eleganței spirituale în comportarea cu subalternii săi.

Ați rămas Înalt Prea Sfințite, pentru noi, foștii colaboratori, un ctitor de școală în administrația bisericească și de amintire frumoasă pentru mine personal, știindu-vă unul din modelele de inteligență, de competență și de erudiție».

Continuînd seria toasturilor, preia cuvîntul dl. profesor Costică Buștiuc, membru din eparhie în Adunarea Națională Bisericească :

«În aceste momente solemne — a spus vorbitorul, cînd aducem caldul nostru omagiu Înaltului părinte duhovnicesc Dr. Antim Nica, Arhiepiscopul Tomisului și Dunării de Jos, la împlinirea a opt decenii de viață încununată cu prestigiul aleselor vrednicii — este greu să alegem frazele potrivite. Clipele pe care le trăiți astăzi, Înalt Prea Sfințite, sînt cu totul deosebite. Ele țin de zonele de adînc ale sufletului, zone ale inefabilului, unde nu cuvintele ci doar tăcerea ajunge. Emoția profundă se citește pe față și în gest, tremură în glas, trece de la suflet la suflet.

Atent la glasul Cerului și ascultînd de vocea tainică a inimii, v-ați realizat destinul Înalt Prea Sfințite, alegînd de tînră calea «îngerului în trup», îmbrăcînd haina monahală. Studiînd la înalte școli în țară și peste hotare, obținînd de tînră înaltul titlu academic de doctor în teologie, chemat de timpuriu la înalte dregătorii bisericești, v-ați realizat destinul, scriindu-vă Cartea vieții, filă cu filă cu rîvnă neîmpuștinată și cu zel apostolic.

Ați slujit necontenit Biserica lui Hristos, împlinindu-vă nobila misiune de propovăduitor al dreptei credințe, de iconom al harului divin, fiind un adevărat principe spiritual al Bisericii noastre, oriunde v-a fost ascultarea. Pretutindeni unde Dumnezeu v-a purtat pașii și ați ostenit, asînscriș pagini memorabile, ați lăsat urme adînci care nu se vor șterge.

Asemenea *legendarului meșter Manole*, care și-a îngropat dragostea în zidurile creației pentru a-i da trăinicie și frumusețe, *Înalt Prea Sfinția Voastră v-ați jertfit de-a lungul anilor, în efortul creator de propovăduire a Cuvîntului Domnului, de învățare și educare a clerului și credincioșilor, tot ce ați avut mai scump și mai drag: tinerețea, cunoștințele, viața, punîndu-vă amprenta pe sufletul fiecărei generații. Și ce poate fi mai sfînt și mai nobil decît să transpări în personalitatea fiecărui învățăcel, descoperind alături de alte modele și modelul Înalt Prea Sfinției Voastre, un model de viață și de muncă, demn de urmat.*

Acum, în aceste momente de emoție, uitîndu-vă în oglinda anilor ce au trecut, încercați să descifrați chipul tînărului vlădică de altădată. Timpul, vicelanul, torcînd tăcut caierul vieții și-a pus patina, dar Dumnezeu cerurilor v-a dat frumusețea spirituală a sfinților de prin icoane.

Astăzi, *Înalt Prea Sfințite*, cînd, păzit de Dumnezeu pașiți sănătos, drept ca un brad carpatin și cu bucurie în al nouălea deceniu de viață, îngăduiți-mi să vă urez din inimă, în numele meu și al tuturor credincioșilor mireni de pe întinsul Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos, încă mulți, mulți ani trăiți cu sănătate și pace, pentru slava Sfintei noastre Biserici și a neamului românesc».

Au toastat, de asemenea și alții. P. C. Pr. *Igor Ječhiu*, fost consilier eparhial, s-a referit, îndeosebi la sprijinul pe care l-a primit din partea I. P. Ș. Arhiepiscop în coordonarea lucrărilor de ordin cultural, misionar și social. P. C. protoiereu *Mihai Gherghe* a evidențiat unele din realizările deosebite obținute în cuprinsul protoieriei Babadag, în perioada celor 15 ani de păstorie ai I. P. S. Arhiepiscop, precum și la înrîurirea pe care personalitatea arhipăstorului sărbătorit a exercitat-o asupra clerului și credincioșilor. P. C. Pr. *Tudorel Popa*, responsabilul catedralei Arhiepiscopale, a evocat unele aspecte ale activității I. P. S. Arhiepiscop din vremea cînd era episcop-locotenent, precum și inițiativele și măsurile I. P. S. Sale din ultima vreme cu privire la programul slujbelor și activităților de la catedrala arhiepiscopală, care este de fiecare dată plină de credincioși.

Toți vorbitorii au adresat I. P. S. Arhiepiscop urări de sănătate, putere de muncă și mulți ani.

În încheierea solemnității, I. P. S. Arhiepiscop a mulțumit celor ce au toastat și l-au felicitat precum și tuturor celorlalți participanți care l-au omagiat cu prilejul întregitei sărbătoriri. «Multe din realizările și lucrările evidențiate astăzi — a spus I. P. S. Sa în continuare —, deși s-au atribuit ierarhului, ele reprezintă și contribuția și eforturile colaboratorilor apropiați ai mei de la Centrul eparhial, precum și ale clerului și credincioșilor eparhiei. Îndeosebi clerul nostru, vorbind în general, se caracterizează printr-o mare calitate: aceea de supunere față de ierarh și de receptivitate la îndrumările și sfaturile ce i se dau, fapt care

a condus la obținerea unor rezultate satisfăcătoare în munca noastră». A adus mulțumiri, de asemenea, organizatorilor festivității și a făcut tuturor urări de sănătate și împliniri duhovnicești.

Agapa frățească s-a încheiat într-o atmosferă plină de emoție și de bucurie.

*
*   *
*

Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Dr. Antim Nica s-a născut la 24 februarie 1908, în satul Bogzești-Orhei, din părinți moldoveni. Tatăl — Anania Nica — înainte de 1908 a fost învățător la Școala primară din Bogzești, iar din 1915 hirotonit diacon pentru biserica din localitate. Mama — Anastasia Petică — era casnică. Din botez a primit numele de Alexandru, fiind unul din cei 12 copii ai părinților săi. Școala primară a urmat-o în satul natal, după terminarea căreia a frecventat cursurile Seminarului teologic din Chișinău, pe care l-a absolvit în 1927. A continuat studiile la Facultatea de teologie din Chișinău de pe lângă Universitatea din Iași. Aici a avut ca profesori și îndrumători, între alții, pe preot Gala Galaction, P. Constantinescu-Iași, Arhim. Iuliu Scriban, I. Gh. Savin, frații Cicerone și Valeriu Iordănescu, Theofil Simenschy și alții. Licența în teologie o obține în anul 1931, cu mențiunea «magna cum laude», avînd drept subiect al tezei — Monografia bisericii din lemn din Bogzești (1770). Paralel cu studiile teologice a absolvit și Seminarul Pedagogic Universitar din Iași. De asemenea, a urmat primii ani și a dat examene la Facultatea de Drept și la Facultatea de litere și filosofie din Iași. Remarcat de profesori ca un student cu deosebite calități și potențe intelectuale, a fost recomandat să urmeze pentru specializate cursurile unor instituții de învățămînt superior în străinătate. Astfel, în anul 1932, obținînd prin concurs o bursă de Stat, a studiat în Franța la centrele universitare din Paris și Strasburg (1932—1934), iar între 1934—1935 și-a continuat studiile teologice în Anglia și la Academia Misionară «Near East School of Theology» din Beirut (Liban), avînd ca profesori pe L. Levonian, W. G. Greenslade, cînd culege și materiale pentru alcătuirea tezei de doctorat.

Dînd curs unei vechi înclinații lăuntrice a intrat în viața monahală, fiind primit în cin la 24 iunie 1935, luîndu-și numele de Antim. În același an, la 15 august, este hirotonit ierodiacon, iar la 11 aprilie 1936, ieromonah. Trei ani mai tîrziu va primi rangul de protosinghel (21 mai 1939), iar în 1940 este hirotesit arhimandrit.

Timp de un an (septembrie 1935—octombrie 1936) îndeplinește funcția de misionar eparhial la Chișinău, apoi (octombrie 1936—decembrie 1937), prefect de studii la Internatul Facultății de teologie din Cernăuți, exarh al mînăstirilor la Bălți (decembrie 1937—iunie 1940), preot la mînăstirea Antim și la catedrala patriarhală din București (iulie-noiembrie 1940).

După încheierea studiilor universitare și de specializare în străinătate, își susține teza de doctorat în teologie, în anul 1940, intitulată «Misionarismul creștin între mahomedani în Orientul Apropiat», fiind declarat doctor în teologie la Universitatea din Iași cu mențiunea maximă.

Proaspătul doctor în teologie este numit asistent la Facultatea de teologie din Iași, în 1940. În urma fuzionării acestei facultăți cu cea de la București (1941) va funcționa ca asistent la secția de Teologie practică a acestei instituții din capitală.

La 23 ianuarie 1944 a fost hirotonit episcop, încredințându-i-se treapta arhieriei la numai 36 ani ca o recunoaștere timpurie a calităților și activităților sale. În același an, a activat ca Episcop ajutător la Episcopia Dunării de Jos. În perioada 1945—1947 a îndeplinit funcția de director al Internatului teologic din București, precum și alte însărcinări din încredințarea Sfântului Sinod.

După retragerea la pensie a Episcopului Cosma Petrovici a fost numit Episcop-locotenent al Episcopiei Dunării de Jos la 11 septembrie 1947, funcționând în această calitate până în primăvara anului 1950 când, în urma unirii Episcopiei Constanței cu Episcopia Dunării de Jos, i s-a încredințat funcția de Episcop-vicar patriarhal cu titlul de «Tirgovișteanul» și secretar al Sfântului Sinod.

A onorat această misiune vreme de 23 de ani, fiind colaborator apropiat al patriarhului Justinian.

Ales Episcop titular al eparhiei Dunării de Jos la 10 iunie 1973 a fost instalat la Galați, la 19 august de către patriarhul Justinian. Doi ani mai târziu (16 octombrie 1975), prin hotărârea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, Episcopia Dunării de Jos este ridicată la rangul de Arhiepiscopie cu includerea în titulatura ei a vechii Arhiepiscopii a Tomisului, iar chiriarhul înălțat la demnitatea de Arhiepiscop. Festivitatea de proclamare a Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos a avut loc la 9 noiembrie 1975, în catedrala Sf. Ap. Petru și Pavel din Constanța.

Pentru meritele și activitatea desfășurată pe plan bisericesc și social, I. P. S. Arhiepiscop a fost decorat cu mai multe ordine și medalii. Dintre cele românești amintim: ordinul «Steaua Republicii Populare Române», clasa a III-a (1957); ordinul «23 August», clasa a III-a (1974); medalia «În cinstea încheierii colectivizării agriculturii» (1962); medaliile «La XX, XXV și XXX ani de la eliberarea Patriei»; medalia (25 ani de la proclamarea Republicii) (1972); medalia «Societatea de Cruce Roșie din Republica Socialistă România» (1976); medalia «Semicentenaarul Patriarhiei Române» (1975), iar dintre cele străine: ordinul «Steaua de onoare a Etiopiei», Adis-Abeba (1961); ordinul «Sf. Petru și Pavel»,

Patriarhia Antiohiei-Siria (1958); ordinul «Pentru merite bisericești», Patriarhia Moscovei; ordinul «Sf. Maria Magdalena», Biserica Ortodoxă din Polonia (1977); ordinul «Crucea Sfintului Mormînt», Patriarhia Ierusalimului (1987); medalia «Sf. Marcu», Patriarhia Coptă-Cairo.

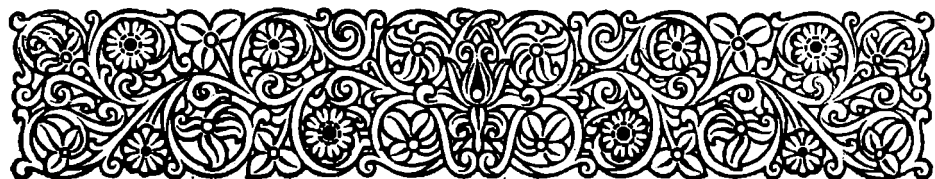
A publicat lucrările: «Biserica din Bogzești», Chișinău, 1937; «Misionarismul creștin între mahomedani în Orientul Apropiat», Bălți, 1940; «Rugăciunea lui Iisus — încercare critică asupra misticii isihaste», București, (1939); «Pe urmele apostolatului românesc», București, 1945; «Misionari străini în România», București, 1946; «Prietenii Sionului», București, 1947 și altele.

Mai multe articole și studii-a publicat în revistele centrale bisericești și în periodicele eparhiale, precum și în «Îndrumătorul bisericesc» al Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos. La acestea se adaugă pastoralele chiriarhale trimise clerului și credincioșilor în anii 1947—1950 și 1973—1988, cu prilejul praznicelor Nașterii și Învierii Mîntuitorului.

Din inițiativa și sub conducerea I. P. S. Sale, în editura eparhiei s-au tipărit următoarele lucrări: «De la Dunăre la Mare», București, 1977; ed. a II-a, în 1979, 244 p.; «Arhiepiscopia Tomisului și Dunării de Jos în trecut și astăzi», Galați, 1981, 216 p.; «Mînăstirea Cocoș», București, 1986, 40 p.; «Monumente istorice și izvoare creștine», Galați, 1987, 350 p.; «Biserica Mavromol din Galați», Galați, 1988, 72 p. De asemenea au fost tipărite cinci ediții ale Cărții de Rugăciuni.

Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop face parte din Consiliul județean Galați al Frontului Democrației și Unității Socialiste, precum și din Comitetul Central al organizațiilor Frontului Democrației și Unității Socialiste.

Preot EUGEN DRĂGOI

ȘTIRI DIN CUPRINSUL MITROPOLIEI UNGROVLAHIEI

A G E N D A

Prea Fericitului Patriarh TEOCTIST pe luna februarie 1988

Marți, 9 februarie a.c., P. F. Patriarh Teoctist a primit pe Excelența Sa Dl. Even Linder, ambasadorul Suediei la București, într-o vizită de curtoazie. La întâlnire a luat parte P. S. Episcop-vicar patriarhal Nifon Ploieșteanul și P. C. Pr. Secretar I. Bănățeanu.

Joi, 18 februarie a.c., P. F. Patriarh Teoctist, a participat la deschiderea consfătuirii cu protopopii, misionarii protopopești, secretarii și contabilii de protoierii din Arhiepiscopia Bucureștilor, care s-a ținut la Institutul Teologic din București. P. F. Sa a ținut cuvânt de îndrumare, privind buna desfășurare a activității protoieriilor.

Duminică, 21 februarie a.c. În fruntea unui sobor de preoți și diaconi alcătuit din membrii corpului didactic al Institutului Teologic Universitar din București, P. F. Patriarh Teoctist a săvârșit Sf. Liturghie arhierescă la biserica Sf. Ecaterina, paraclisul Institutului, hirotonind întru diacon pe asistentul universitar Alexandru Ioniță. La sfârșitul Sf. Liturghii, P. F. Sa a ținut studenților teologi un cuvânt de îndrumare și povățuire părintească.

Luni, 22 februarie a.c. P. F. Patriarh Teoctist însoțit de PP. SS. Episcopi-vicari Roman Ialomiteanul și Lucian Tomitanul a vizitat șantierul de translare a bisericii Sf. Ștefan-Cuibul cu barză, din București.

Joi, 25 februarie a.c. P. F. Patriarh Teoctist a primit pe Eminentă Sa Mehmet Iacob, Muftiul Cultului Musulman, de la Constanța. Întrucât datorită sănătății n-a putut participa la festivitățile de întronizare a P. F. Patriarh Teoctist din noiembrie 1986, Eminentă Sa Muftiul Mehmet Iacob a transmis P. F. Sale felicitări și alese urări de sănătate și îndelungată arhipăstorire în fruntea Bisericii Ortodoxe Române.

Duminică, 28 februarie a.c. P. F. Patriarh Teoctist, însoțit de PP. SS. Episcopi-vicari patriarhali, Vasile Țirgovișteanul și Nifon Ploieșteanul a săvârșit Sf. Liturghie arhierescă la Catedrala patriarhală. La sfârșitul Sf. Liturghii s-a citit Pastorală Sf. Sinod pentru constituirea colectei Fondului Central Misionar.

Luni, 29 februarie a.c. P. F. Patriarh a avut o ședință de lucru cu noi membri ai Comisiei de pictură bisericească, cărora le-a dat îndrumări privind buna desfășurare a activității în acest important sector. A fost de față P. S. Episcop-vicar Vasile Țirgovișteanul, președintele Comisiei și P. C. Pr. consilier Constantin Popescu, secretarul Comisiei de pictură bisericească.

— La Palatul patriarhal s-au desfășurat lucrările ședinței Consiliului Eparhial al Arhiepiscopiei Bucureștilor sub președinția P. F. Patriarh Teoctist.

A G E N D A

PREA FERICITULUI PATRIARH TEOCTIST PE LUNA MARTIE 1988

Marți, 1 martie a.c. P. F. Patriarh Teoctist a prezidat conferința preoțească de la Protoieria Alexandria, județul Teleorman, ținând preoților participanți un cuvânt de îndrumare și povățuire părintească. Cu acest prilej a vizitat catedrala orașului și biserica parohiei Țigănești, de curînd restaurată și pictată.

Duminică, 6 martie a.c. P. F. Patriarh Teoctist a săvîrșit Sf. Liturghie la Catedrala patriarhală. După slujbă, P. F. Sa a primit pe Dl. Ștefan Feraru din Detroit-S.U.A., membru în Consiliul eparhial al Arhiepiscopiei Misionare Ortodoxe Române, din America și Canada.

Joi, 10 martie a.c. P. F. Patriarh Teoctist a primit pe Excelența Sa Domnul Boncio Mitev, ambasadorul R. P. Bulgaria la București. La primire a luat parte P. C. Ic. Stavrofor Dobri Ivanov, superiorul bisericii bulgare din București. Au fost de față : P. S. Episcop-vicar patriarhal Nifon Ploieșteanul și P. C. Pr. Ion Bănățeanu, secretarul Cabinetului patriarhal.

Duminică, 13 martie a.c. P. F. Patriarh Teoctist a săvîrșit la Catedrala patriarhală Sf. Liturghie arhierescă, împreună cu I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului care a rostit un ales cuvânt de învățătură.

Luni, 14 martie a.c. P. F. Patriarh a primit pe membrii clerici ai coralei patriarhale, înaintea plecării în turneu în Finlanda. Cu acest prilej P. F. Patriarh Teoctist le-a oferit ca distincție crucea patriarhală, pentru strădania lor în promovarea muzicii.

— P. F. Patriarh Teoctist a primit pe P. S. Episcop Germain de Saint Denis, de la episcopia ortodoxă-catolică din Franța, însoțit de clerici și mireni. La primire au luat parte : I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului, II. PP. SS. Arhiepiscopi Antim al Tomisului și Dunării de Jos și Adrian Hrițcu al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române pentru Europa Centrală și Occidentală și P. S. Episcop-vicar Nifon Ploieșteanul.

Marți, 15 martie a.c. P. F. Patriarh Teoctist a prezidat conferința preoțească care s-a ținut în aula Institutului Teologic din București, la care au luat parte preoții din Protoieria II Capitală și din Protoieria Giurgiu-Nord, rostind la sfîrșit cuvânt de îndrumare.

— P. F. Patriarh Teoctist a avut o consfătuire de lucru cu direcția și cadrele didactice de la Seminarul Teologic din București. A luat parte P. S. Episcop-vicar Roman Ialomițeanul.

Miercuri, 16 martie a.c. P. F. Patriarh Teoctist a luat parte la deschiderea examenului de capacitate preoțească, la care s-au prezentat candidați din eparhiile Mitropoliei Ungrovlahiei. Comisia de examinare a fost alcătuită din ierarhii eparhiilor din Mitropolie.

Duminică, 20 martie a.c. P. F. Patriarh Teoctist a asistat la Sf. Liturghie în Catedrala patriarhală, săvârșită de I. P. S. Arhiepiscop Adrian al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române pentru Europa Centrală și Occidentală.

Vineri, 25 martie a.c. De praznicul «Bunei Vestiri», P. F. Patriarh Teoctist a săvârșit Sf. Liturghie la Mănăstirea Cernica, ținând predica zilei, după care a participat la masa de obște de la trapeza mănăstirii, împreună cu părinții și frații Sf. lăcaș.

Sîmbătă, 26 martie a.c. În biserica Radu Vodă, paraclisul Seminarului Teologic din București, s-a săvârșit parastasul de 11 ani pentru neuitatul patriarh Justinian Marina, ca fierbinte omagiu de recunoștință și prețuire pentru neobosita activitate de aproape 30 de ani, la cîrma Bisericii Ortodoxe Române.

Duminică, 27 martie a.c. La Catedrala patriarhală, P. F. Patriarh Teoctist a săvârșit Sf. Liturghie.

Miercuri, 30 martie a.c. P. F. Patriarh Teoctist a luat parte, în calitate de deputat, la lucrările sesiunii Marii Adunări Naționale.

Joi, 31 martie a.c. P. F. Patriarh Teoctist a vizitat șantierul de lucrări ale Atelierelor Institutului Biblic de la Popești-Leordeni, dînd îndrumările necesare pentru terminarea lucrărilor. Totodată a vizitat Gospodăria anexă a Sf. Arhiepiscopiei a Bucureștilor de la Popești-Leordeni în perspectiva începerii unor lucrări de sezon.

Pr. ION BĂNĂȚEANU

VIZITA P. F. PATRIARH TEOCTIST LA SEMINARUL TEOLOGIC BUCUREȘTI

Sîmbătă, 26 martie, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, însoțit de Arhim. Casian Crăciun, a vizitat Seminarul teologic din București.

Permanent preocupat de orientarea învățămîntului teologic din Patriarhia Română pe făgașul tradiției noastre ortodoxe în simfonie cu exigențele pastorale liturgice și misionare ale vremurilor noastre, Prea Fericirea Sa îmbină într-un tot organic munca de îndrumător și Conducător al Școlilor preoțești cu cea de Părinte duhovnicesc cultivînd o legătură neîntreruptă cu cadrele didactice și tinerii teologi ori seminariști.

În lumina acestor preocupări întiiistătătorul Bisericii Ortodoxe Române, la data de mai sus, a purces în mijlocul colectivului de profesori și seminariști de la Seminarul bucureștean.

Din sfaturile părintești împărtășite direcției seminarului și cadrelor didactice s-a desprins, mai ales, grija P. F. Sale și a Sfintului Sinod de a îmbunătăți permanent procesul de învățămînt, ca tinerii să primească pe băncile școlii cunoștințele teologice necesare înțelegerii corecte a întregii predanii așa cum am moștenit-o de la străbuni.

În aceeași măsură Prea Fericirea Sa a pus la inima responsabililor problema îmbunătățirii procesului educativ duhovnicesc și a întregului program liturgic, fără de care nu se va putea da Bisericii preoți buni.

Apoi Prea Fericitul Părinte Patriarh a dat competente și deosebit de utile sfaturi practice privind mai buna chibzuire a timpului între studiu, rugăciuni, serviciile divine, frecventarea bibliotecii, activitățile libere în internat, în așa fel încît tinerilor să li se imprime de pe acum conștiințiozitate în muncă și responsabilitate față de bunurile obștești.

Cadrelor didactice, Spiritualului și pedagogilor și tuturor factorilor responsabili li s-au réamintit îndatoririle de a fi permanent exemple vii și buni pedagogi în mijlocul seminaristilor.

Prea Fericitul Părinte Patriarh a vizitat apoi sălile de curs dînd elevilor părintești îndemnuri întru stăruință la învățatură și mai cu seamă la comportarea în școală și în afară.

În continuare s-au dat sfaturi privind mai buna folosire a spațiilor interioare ale Seminarului venind astfel întru întîmpinarea dorinței de îmbunătățire a metodelor și mijloacelor practice de învățămînt. În același sens s-a indicat reamenajarea spațiilor verzi și aleilor din jurul clădirilor pentru a oferi tinerilor un mediu ambiant, plăcut și propice pentru plimbările în aer liber, consultații cu profesorii, lecturi etc.

Vizita Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist la Seminarul din București a fost în acest sens prilej de contact nemijlocit al Întîistătătorului Bisericii noastre cu realitățile vieții școlilor de pregătire a viitorilor preoți și totodată un nou impuls în preocuparea de continuă îmbunătățire a procesului de învățămînt.

Arhim. CASIAN CRĂCIUN

PRIMA CONFERINȚĂ A PREOȚILOR DIN ANUL 1988

În cea de a II-a parte a lunii martie a.c. s-a desfășurat prima Conferință a preoților din cuprirsul Arhiepiscopiei Bucureștilor.

S-a ținut la sediile celor 19 protoierii, sub președinția delegațiilor chiriarhali, după cum urmează :

Marți 1 martie la protoieriile : Circa I Capitală, a prezidat P. C. Pr. Prof. Dumitru Radu.

La protoieria Alexandria : a prezidat P. C. Preot Consilier Ilie Georgescu.

La protoieria Ploiești : a prezidat P. C. Pr. Nicolae Tănăsou, inspector eparhial.

La protoieria Urziceni : a prezidat P. C. Pr. Consilier Dagne Gheorghe.

Miercuri 2 martie : La protoieriile : Videle — Teleorman, a prezidat P. C. Preot Romulus Stănculescu, Consilier.

La protoieria Cîmpina : a prezidat P. C. Pr. Consilier V. Bria.

Marți 8 martie la protoieriile : Vălenii de Munte a prezidat P. S. Episcop Nifon Ploieșteanul, Vicar Patriarhal.

La protoieria Călărași : a prezidat P. C. Pr. Nicolae Tănăsioiu.

Joi 10 martie : La protoieriile : Circa III Capitală și Sectorul Agricol Ilfov, a prezidat P. C. Preot Octavian Popescu, Vicar administrativ mitropolitan.

La protoieria Turnu Măgurele : a prezidat P. C. Preot Consilier Stănculescu Romulus.

La protoieria Oltenița a prezidat P. C. Preot Profesor Constantin Galeriu.

Marți 15 martie : La protoieriile Circa II Capitală și Giurgiu Nord : a prezidat P. C. Episcop Roman Ialomițeanul. La protoieria Slobozia : a prezidat P. C. Preot Dragne Gheorghe. La protoieria Giurgiu Sud : a prezidat P. C. Preot Dumitru Soare, Directorul Institutului Biblic.

Joi 17 martie la protoieriile : Tîrgoviște, Titu și Găești-Dimbovița : a prezidat P. C. Pr. Prof. Dumitru Radu.

Tema Conferinței pentru luna martie a.c., pe care a rînduit-o Cancelaria Sfîntului Sinod, a fost : «Împreună cu tot poporul, clerul și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române omagiază pe Conducătorul Țării, pe primul Președinte al României, Domnul Nicolae Ceaușescu, cu prilejul împlinirii a șapte decenii de viață și peste 55 de ani de activitate în slujba poporului».

Tratînd această temă, întreaga preoțime ortodoxă de pe cuprinsul patriei noastre și-a adus, și în acest moment, prinosul ei de recunoștință și omagiu, ilustrului nostru Conducător — Președintele Republicii, ctitor al României noi.

Cu prilejul acestei aniversări, întreg poporul nostru a trăit zile de sărbătoare, zile entuziaste pentru patria noastră, devenite simbolul mărețelor victorii istorice ale națiunii. De aceea Conferința a subliniat că aceste aniversări, — ziua de 26 ianuarie, — ziua de naștere a celui mai demn, iubit și cutezător fiu al Patriei, ctitorul de geniu al glorioaselor zidiri de viață nouă, ai anilor luminoși de adînci prefaceri și împliniri înnoitoare, dăruit cu o nestinsă forță vizionară, care militează permanent pentru realizarea supremelor idealuri ale poporului nostru și ale întregii omeniri : pacea și colaborarea, sint ale tuturor. A fost arătat, încă o dată, rolul pe care l-a avut Președintele Țării de-a lungul vieții sale și prețuirea de care se bucură în fața opiniei mondiale și a iubitorilor de pace și o viață mai dreaptă și mai bună.

Toate manifestările sărbătorești care au avut loc și-au arătat dragostea, respectul și atașamentul întregului popor, față de Conducătorul iubit și care au culminat cu Adunarea solemnă omagială organizată în Capitala Țării, care s-a înscris ca un eveniment de neuitat, cu adînci semnificații în conștiința tuturor.

Pentru aceasta, ca un semn de aleasă prețuire a rolului hotărîtor în făurirea României de astăzi, în promovarea păcii și înțelegerii, a colaborării și respectului dintre toate națiunile, a dezarmării nucleare și

generale, I-au fost înmîinate Președintelui Țării titlul de onoare de «Erou al Republicii Socialiste România», ordinul «Victoria Socialistă» și «Medalia Jubiliară».

Referindu-se la marile realizări ale Patriei, efectuate în cei 22 de ani de cînd la conducerea Patriei este Președintele sărbătorit, au fost amintite marile împliniri în industrie, în agricultură, știință și învățămînt, în rezolvarea fericită a problemelor naționalităților conlocuitoare, împărțirea administrativă a teritoriului patriei, care a adus faptele de sistematizare și dezvoltare a satelor patriei, repartizarea judicioasă a forțelor de producție pe întregul teritoriu, de asemenea în cadrul demografiei și al ocrotirii sănătății. Au fost amintite marile ctitorii ale epocii Nicolae Ceaușescu, — Transfăgărășanul, Canalul Dunărea — Marea Neagră și Năvodari, în exteriorul Capitalei, iar în interior, : Noul Centru civic, Metroul și amenajarea Dîmboviței. Nu au fost uitate noile organisme democratice din viața social politică ca : F.D.U.S., Adu-nările și Comitetele Oamenilor Muncii etc.

De asemenea a fost subliniată activitatea pe care a desfășurat-o Bi-serica Ortodoxă Română pe baza libertății acordată cultelor, respec-tîndu-și datinele și tradițiile sale strămoșești, bucurîndu-se, în mod deosebit, de roadele bogate ale noii orînduirii, prin dotarea a noi lo-cașuri de cult, cu împodobirea multora cu odoare și picturi noi, cu res-taurarea monumentelor istorice și de artă. Și-a colectat și pus la adă-post colecțiile de icoane și carte veche. Și-a tipărit numeroase cărți de cult și, în special, Sfînta Scriptură, într-un număr sporit de exemplare. A tipărit manuale și cursuri de seminar și pentru Institutul Teologic, re-vistele sale oficiale și diferite monografii, pliante, vederi de monumente istorice și de arhitectură din cadrul Bisericii.

Învățămîntul teologic și-a desfășurat activitatea, în cele mai bune condițiuni, pentru buna pregătire a viitorilor slujitori ai Bisericii noastre.

Prin cursurile de îndrumare misionară și pastorală, prin conferin-țele preoțești, Biserica noastră, sub înțeleapta conducere a Prea Feri-citului Părinte Patriarh Teoctist, merge mai departe pe linia tradiției sale strămoșești și românești.

Astfel, preoțimea din cuprinsul Arhiepiscopiei Bucureștilor, cu oca-zia Conferinței omagiale din luna martie a.c., și-a exprimat recunoș-tința față de Președintele Patriei noastre, Domnul Nicolae Ceaușescu, pentru tot ce a făcut și face pentru binele Patriei și poporului nostru, asigurîndu-l că va sprijini toate eforturile pe care întreaga țară le face pentru propășirea și mai binele vieții, pentru pacea «a toată lumea» și fericirea tuturor.

ADUNAREA GENERALĂ A MEMBRILOR CASEI DE AJUTOR RECIPROC DIN ARHIEPISCOPIA BUCUREȘTILOR

În conformitate cu prevederile art. 14 din Regulamentul de funcționare a Caselor de Ajutor Reciproc ale clerului din cuprinsul Patriarhiei române, în ziua de 3 martie 1988 s-a desfășurat ședința Adunării generale a membrilor C.A.R. din cuprinsul Arhiepiscopiei Bucureștilor, în sala de festivități a Seminarului Teologic din București, sub președinția Prea Sfințitului Episcop Roman Ialomițeanul, Vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor.

După formarea biroului, P. S. Episcop Roman a deschis ședința aducînd binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist și a continuat, spunînd, printre altele: «Casa de Ajutor Reciproc este o instituție de ajutorare a membrilor clerului și familiilor lor, la multe momente de nevoi din viața familială. Mulți s-au bucurat de binefacerea Casei, acoperindu-și multe lipsuri în special economice.

Din desfășurarea lucrărilor vom lua cunoștință de activitatea de după de Comitetul de conducere în vederea descărcării gestiunii pentru anul financiar 1987».

P. C. Preot Dinu Provian, Președintele Comitetului de conducere, prezintă Darea de seamă, din care spicuim: «Și în anul 1987 lucrările Casei au mers bine și au dat cele mai bune rezultate, datorită climatului de pace și siguranță acordat de Conducerea de Stat și de înalta înțelegere acordată prin Departamentul Cultelor, care coordonează desfășurarea vieții bisericești și toate cultele.

De asemenea și în anul acesta, C.A.R. s-a bucurat de sprijinul pe care i l-a dat Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, atît din punct de vedere material, cît, mai ales moral, prin sfaturile părintești pe care le-a acordat, ori de cîte ori a fost nevoie. Le aduce mulțumiri.

În continuare vom prezenta, succint, situația Casei.

În anul 1987 de la cei 3820 membri s-au încasat drept cotizații lei 1.284.000. Au fost aprobate și achitate 653 de împrumuturi în valoare de lei 11.990.000. De asemenea s-au aprobat 99 ajutoare de deces în sumă de lei 528.000 și 41 ajutoare de spitalizare în valoare de lei 33.900.

Contul de execuție financiară reprezintă la «Venituri» suma de lei 13.369.000, iar la «Cheltuieli» 13.314.379 lei. Comisia de cenzori a prezentat raportul de verificare, care conform «Bilanțului», prezintă atît la «Activ» cît și la «Pasiv» 18.419.835 lei.

Luînd cuvîntul Pr. Rădan Gheorghe, în numele membrilor din cuprinsul Protoieriei Vălenii de Munte subliniază cu satisfacție, rezultatele obținute, arătînd că împrumuturile și ajutoarele obținute de preoți sînt un sprijin familiilor clericilor la multe împrejurări, avînd un rol samaritean, reprezentînd o acțiune afectivă de într-ajutorare frățească între toți membrii C.A.R.

Aprobă Darea de seamă și dă descărcarea gestiunii Comitetului. Pr. Salvian Bunescu, în numele membrilor din protoieria Giurgiu Nord arată că toate lucrările au fost efectuate cu competență și corectitudine, puțînd ridica fondurile acordate cu deosebită urgență. Aduce mulțumiri Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, Departamentului Cultelor și Comitetului de conducere.

Dl. Aurel Constantinescu, cenzor, face unele precizări în legătură cu problemele scriptice și reactivarea carnetelor de membru care sînt în posesia fiecăruia.

În continuare este prezentat Proiectul de Plan financiar pentru anul 1988, care prezintă atât la «Venituri» cît și la «Cheltuieli» suma de lei 15.600.000.

Punîndu-se la vot Darea de seamă și propunerile făcute, Adunarea le aprobă în unanimitate.

Pr. DAVID POPESCU

TRANSLAREA BISERICII SF. ȘTEFAN — CUIBUL CU BARZĂ DIN BUCUREȘTI

Lucrarea complexă de sistematizare a Capitalei, a solicitat proiectanților și edililor găsirea unor soluții de păstrare a mărturiilor istorice din acest perimetru.

Soluția translării pe noi amplasamente a unor monumente istorice sau clădiri de valoare, aplicată cu succes în premieră mondială în cazul bisericilor existente în zonele de sistematizare, a fost benefică și patriotică.

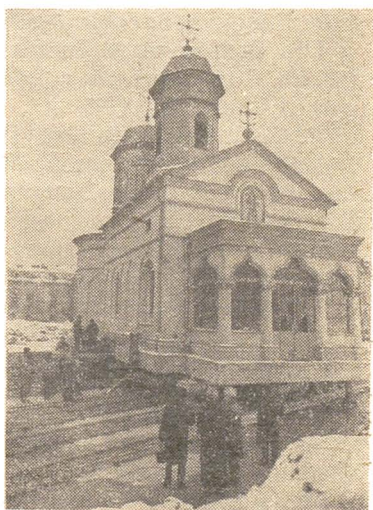
După reușita mutării bisericilor Schitul Maicilor, Olari, Sf. Ilie — Rahova, Mihai Vodă, Sf. Ioan Piață, Sf. Gheorghe-Capră, a clădirii Cancelariei Sf. Sinod din complexul M-rea Antim, iată că o nouă lucrare de acest gen ne-a atras atenția în ziua de 22 februarie a.c.

Constituind un record în ceea ce privește durata de proiectare și executare — translarea bisericii Sf. Ștefan «Cuibul cu barză» din București, căci despre aceasta dorim să informăm pe cititorii noștri, a înscris o nouă pagină a grijii pe care autoritățile au dovedit-o pentru perpetuarea acelor mărturii ale trecutului nostru.

Martor la această operațiune, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teocrist s-a interesat de desfășurarea lucrărilor de translare și a felicitat pe proiectanții și executanții acestui unicat al gândirii românești.

Să menționăm aici că biserica Sf. Ștefan «Cuibul cu barză» a fost zidită în anul 1760 și de atunci a îndeplinit funcția ei sacerdotală pentru enoriașii din această parte a Capitalei.

Necesaritatea încadrării acestui sfînt locaș în ansamblul urbanistic al arterei Știrbei Vodă a impus soluția deplasării sale cu 16,5 m paralel cu poziția inițială sub un unghi de 61 grade.

Translarea Bisericii Sf. Ștefan —
Cuibul cu bază — din București
22 II 1988

Translarea Bisericii Sf. Ștefan — Cuibul cu bază din București
22 II 1988

Datorită spațiului redus în care s-a desfășurat operațiunea, translarea s-a efectuat prin împingere, nu prin tragere, cu ajutorul unor cilindri hidraulici și al unui grup de pompe comandate de la un pupitru comun.

Să menționăm că complexa operațiune s-a înscris într-o autentică serie de lucrări ce leagă trecutul de viitor prin prezentul românesc.

-Pr. VASILE BRIĂ

SĂRBĂTORIREA LA BISERICA ORTODOXĂ BULGARĂ DIN BUCUREȘTI A ZILEI ONOMASTICE A PATRIARHULUI MAXIM AL BULGARIEI

Pe data de 21 ianuarie 1988, de ziua «Cuviosului Maxim Mărturisitorul», cu ocazia zilei onomastice a Sanctității Sale Maxim, Patriarhul Bulgariei, în cadrul Bisericii Ortodoxe Bulgare Patriarhale Reprezentative din București s-a oficiat serviciul divin cu binecuvântarea Prea Fericitului Patriarh Teoctist al Bisericii Ortodoxe Române. Sfânta slujbă s-a săvârșit sub conducerea Prea Sfințitului Episcop Roman Ialomițeanul, vicar patriarhal pe lângă Arhiepiscopia București. La oficierea sfinte slujbe au luat parte : reprezentantul Bisericii Ortodoxe Bulgare din București

— stavrofor iconom pr. Dobri Ivanov, șeful cabinetului Prea Fericitului Patriarh Teoctist al României — Ioan Bănățeanu, reprezentantul Bisericii Ortodoxe Române din Sofia — protoiereul Alexandru Șchiopu, preotul Vasile Mihnea, preotul Alexandru Mehedinți și alții.

Sfânta slujbă s-a oficiat în prezența Înalt Prea Cuviosului arhiman-drit Zareh Baronian, vicar al Arhiepiscopiei Armene și reprezentant al Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop armean Dirair, inspectorului Niță Pascu din partea Departamentului Cultelor de pe lângă Consiliul de miniștri al R.S.R. și consulului Stanimir Petkov din partea Ambasadei R. P. B. din București.

Predica a fost rostită de către reprezentantul Bisericii Ortodoxe Bulgare din București.

După Sf. Liturghie Prea Sfinția Sa Episcopul Roman a vorbit despre însemnătatea dublei sărbători : cea în cinstea cuviosului Maxim Mărturisitorul și în cinstea Sanctității Sale Maxim, Patriarhul Bulgariei. Prea Sfinția Sa a relevat bunele relații prietenești ce există între conducătorii noștri de stat și bisericești. De asemenea a dat citire telegramei de felicitare trimise Sanctității Sale Maxim, Patriarhul Bulgariei, din partea Prea Fericitului Patriarh Teoctist și a Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

Pentru viață îndelungată și sănătate deplină s-a săvârșit în cinstea Sanctității Sale Maxim, Patriarhul Bulgariei, un Te Deum. Diaconii au intonat «Mulți ani trăiască».

După terminarea serviciului religios s-a oferit un dejun tuturor invitaților în sala de recepție a bisericii.

Cinstirea memoriei Cuviosului Maxim Mărturisitorul și sărbătorirea zilei onomastice a Sanctității sale Maxim, Patriarhul Bulgariei, constituie o mărturie vie a relațiilor tradiționale vechi, frățești, între Biserica Ortodoxă Bulgară și Biserica Ortodoxă Română și între popoarele noastre bulgar și român.

**Superiorul Bisericii Ortodoxe Bulgare
Stavrofor ic. pr. DOBRI IVANOV**

PRIMA ZI DE PAȘTI LA REȘEDINȚA PATRIARHALĂ

Duminică 10 aprilie 1988, în prima zi de Paști, urmînd unei vechi și frumoase datini, preoții Capitalei, personalul de la Administrația Patriarhală și de la Arhiepiscopia Bucureștilor și cadrele didactice de la Institutul și Seminarul teologic din București s-au adunat la Palatul patriarhal pentru a prezenta Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist urări de sănătate și îndelungată arhipăstorie și a primi binecuvîntarea și povățuirile părintești ale Prea Fericirii Sale cu prilejul acestui mare praznic al creștinătății.

La orele 18,00, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, însoțit de PS Episcop Epifanie al Buzăului, PP.SS. Episcopi Vasile Țirgovișteanul și Nifon Ploieșteanul, Vicari patriarhali, PS Episcop-Vicar Roman Ialomițeanul al Arhiepiscopiei Bucureștilor și PS Arhiereu-Vicar Gherasim Hunedoreanul al Episcopiei Buzăului, de consilieri de la Administrația Patriarhală și de la Arhiepiscopia Bucureștilor și de protoiereii Capitalei, a intrat în sala de festivități, fiind întâmpinat de cei prezenți cu *Imnul patriarhal*.

După ce a fost cântat troparul *Hristos a înviat!* de către întreaga asistență, Corala preoților din Capitală, sub conducerea PC Pr. V. Frangulea, a prezentat un scurt program de cântări și imnuri închinare praznicului luminat al Învierii Domnului. Programul, executat cu măiestrie și adâncă sensibilitate, a cuprins : *Cu trupul adormind*, armonizare de Berzovschi ; *Axionul Învierii*, de Macarie Ieromonah ; *Ziua Învierii*, melodie psaltică, glas V, armonizată de N. Lungu și transpusă pentru cor bărbătesc de Nicu Moldoveanu ; *Veniți, veniți popoare*, de Bortneanschi, partea I, aranjament pentru cor bărbătesc de Alex. Delcea.

A luat, apoi, cuvîntul P.C. Pr. Iulian Șchiopu de la parohia Rahova, care a exprimat mai întii bucuria cu care preoții din Capitală, personalul Administrației Patriarhale și Arhiepiscopiei Bucureștilor, precum și corpul profesoral al Institutului și Seminarului teologic din București întâmpină pe Întîistătătorul Bisericii Ortodoxe Române în această zi mare și sfîntă, numită «praznicul praznicelor și sărbătoare a sărbătorilor».

După ce a pus în evidență însemnătatea mării sărbători a Învierii Domnului în viața creștinismului de pretutindeni, vorbitorul a asigurat pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist că fiii Bisericii noastre și-au împlinit datoriile creștinești în timpul Postului mare și s-au pregătit duhovnicește pentru ca luminatul praznic al Învierii Domnului să le fie spre folos, iar acum păstorii lor sufletești, uniți în aceleași sentimente de aleasă prețuire și dragoste pentru Întîistătătorul Bisericii străbune, vin să se bucure împreună, «așa cum se bucură fiii cu părinții», adresînd Prea Fericii Sale călduroase urări de sănătate și creștinescul *Hristos a înviat!*

Reprezentantul preoțimii a reliefat apoi, strădaniile și realizările Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist pentru consolidarea unității lăuntrice a Bisericii noastre strămoșești, prin : îndrumarea corespunzătoare a clerului în lucrarea pastoral-misionară și de păstrare a dreptei credințe, întărirea disciplinei slujitorilor sfintelor altare, desfășurarea unei largi activități a Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, precum și prin continua îmbunătățire a învățămîntului teologic în strînsă legătură cu cerințele actuale ale vieții noastre bisericești. Insistînd asupra grijii deosebite arătate de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist pentru bunurile bisericești, vorbitorul a subliniat zelul depus de Prea Fe-

ricirea Sa în lucrarea de bună gospodărire și împodobire a sfințelor locașuri de închinare, osîrdia neprecupețită cu care a contribuit și contribuie la readucerea la frumusețea cea dintîi a atîtor monumente de artă și arhitectură bisericească, precum și preocuparea pentru ridicarea și darea în folosință a unor noi obiective de interes bisericesc, între care se înscriu noul sediu al Institutului teologic și a Centrului ecumenic din București și noua clădire a atelierelor Institutului Biblic de la Popești-Leordeni.

Referindu-se la activitatea pe plan extern a Bisericii Ortodoxe Române, sub călăuzirea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, reprezentantul preoțimii a pus în lumină consecvența cu care Prea Fericirea Sa acționează pentru întărirea unității panortodoxe, menită a ridica prestigiul slujirii Bisericii noastre în aria Ortodoxiei, pentru lărgirea și adîncirea dialogului teologic contemporan între Bisericile creștine, vădînd prezența mereu vie în actualitate a Întîistătătorului Bisericii noastre, precum și eforturile sale neobosite pentru promovarea păcii în lume, pentru înțelegere și colaborare între oameni și popoare.

Reprezentantul preoțimii din Capitală a evidențiat, de asemenea, faptul că realizările Bisericii noastre, sub călăuzirea Prea Fericitului Patriarh Teoctist, au fost posibile și datorită libertății de organizare și manifestare a cultelor, înscrisă în legile țării și garantată de statul nostru socialist.

În încheiere, vorbitorul a arătat că preoții, ca propovăduitori ai Evangheliei Mîntuitorului Iisus Hristos și în același timp ca cetățeni devotați ai țării, ancorați cu toată ființa lor în realitățile prezentului și urmînd pilda și îndemnul Prea Fericirii Sale de a sluji cu credincioșie Biserica și poporul, sînt ferm hotărîți să nu precupețească nici un efort pentru a sprijini strădaniile ce se depun pentru progresul și înflorirea patriei noastre. În această zi de luminată prăznuire a Învierii Domnului, a spus reprezentantul preoțimii, slujitorii altarelor străbune au îndreptat rugăciuni fierbinți către Atotputernicul Dumnezeu pentru pacea a toată lumea, pentru bunăstarea sfințelor lui Dumnezeu biserici și pentru unirea tuturor. În numele celor prezenți, vorbitorul a mulțumit cu adîncă recunoștință Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist pentru grija arătată clerului, a adresat Prea Fericirii Sale calde urări de sănătate și îndelungată înzîlire, cu sporite puteri de muncă, pentru binele Bisericii și propășirea patriei și l-a asigurat de dragostea deplină și de tot devotamentul slujitorilor și credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române.

În continuare, a luat cuvîntul *PS Episcop Epifanie al Buzăului*, care a arătat că, stăpînit de înălțătoarea bucurie a Învierii Domnului, a ținut să fie prezent împreună cu *PS Arhiereu Vicar Gherasim Hunedoreanul* la reședința patriarhală, în această zi a marelui praznic al creștinătății,

pentru a mărturisi alese sentimente de dragoste și respect pe care le nutresc față de Prea Fericitul Patriarh Teoctist și a-i aduce prinos de recunoștință pentru tot ceea ce a înfăptuit și năzuiește să împlinească ca Întâistătător al Bisericii Ortodoxe Române.

Subliniind activitatea multilaterală, cu mărețe realizări, desfășurată de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist în aproape toate regiunile țării, PS Episcop Epifanie a precizat că drumul formării Prea Fericirii Sale ca ierarh luminat și încercat conducător bisericesc începe cu mult timp în urmă la București, unde, în calitate de episcop vicar patriarhal și rector al Institutului teologic, s-a aflat în preajma marelui patriarh Justinian, al cărui colaborator apropiat a fost vreme de mai mulți ani. Trezind, apoi, ca episcop la Arad, a spus în continuare PS Sa, Întâistătătorul de astăzi al Bisericii noastre s-a înscris în istoria acestei eparhii prin remarcabile realizări atât pe teren duhovnicesc, cât și gospodăresc administrativ, imprimând acolo duhul unității noastre de credință și de neam și ridicând numeroase biserici pe care le-a împodobit cu pictură bizantină ortodoxă. La Craiova, ca mitropolit al Olteniei, Prea Fericirea Sa și-a legat numele, pe lângă multe alte realizări, de Seminarul teologic, destinat să formeze pe viitorii slujitori ai sfințelor noastre altare, pe care l-a înzestrat cu tot ce este necesar unei bune funcționări. Rinduit, apoi, la Iași, ca mitropolit al Moldovei și Sucevei, pe lângă realizările importante de la Centrul eparhial, Întâistătătorul de astăzi al Bisericii noastre a purtat de grijă minăstirilor și bisericilor monumente istorice, supraveghind personal restaurarea și buna lor conservare, între acestea numărându-se Bistrița lui Alexandru cel Bun, necropola Mușatinilor de la Rădăuți, Vorona, leagănul creșterii duhovnicești a Prea Fericirii Sale, Neamțul, lavra Ortodoxiei românești și Putna, altarul conștiinței noastre naționale, unde Prea Fericirea Sa a reconstruit Palatul voievodal al lui Ștefan cel Mare, mărturie a prezenței noastre de veacuri pe aceste locuri.

Acum, ca Întâistătător al Bisericii strămoșești, a arătat PS Episcop Epifanie, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist își leagă numele de destinele întregii Biserici Ortodoxe Române, îndrumând obștea clerului și credincioșilor pe drumul păstrării neștirbite a unității de credință și de neam, iar pe plan extern, în relațiile interortodoxe și intercreștine, promovind neabătut pacea, înțelegerea și colaborarea.

Referindu-se, apoi, la actul sfințirii Marelui Mir, săvârșit zilele trecute de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist împreună cu toți membrii Sfântului Sinod, PS Episcop Epifanie a pus în lumină faptul că acest act sacramental bisericesc, care este în același timp și un important act național, întrucât ne privește pe noi ca Biserică națională, independentă și suverană, a fost oficiat de Prea Fericirea Sa pentru prima

dată ca Întâistătător al Bisericii Ortodoxe Române și pentru a 16-a oară de la dobândirea autocefaliei Bisericii noastre, la anul 1885.

După ce a scos în evidență preocuparea permanentă a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist de a călăuzi obștea clerului și credincioșilor pe drumul slujirii neabătute a Bisericii și binelui social, PS Sa a făgăduit Întâistătătorului Bisericii strămoșești că ierarhii, preoții, toți colaboratorii pun la inimă toate îndrumările Prea Fericirii Sale și se străduiesc a le împlini, potrivit cuvîntului Scripturii care spune : «slujba ta fă-o deplin» (II Tim. 4, 5).

PS Episcop Epifanie a exprimat bucuria celor prezenți pentru prilejul ce li s-a oferit de a fi în preajma Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist în această zi a marelui praznic al creștinătății, sărbătorind laolaltă Învierea Domnului, care este și garanția învierii noastre și a adus Prea Fericirii Sale prinos de aleasă cinstire, rugînd pe bunul Dumnezeu să-i dăruiască deplină sănătate și viață îndelungată, spre a înscrie în istoria Bisericii noastre noi pagini de bogate înfăptuiri. Mulțumind încă o dată pentru popasul duhovnicesc înălțător pe care Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a binevoit să-l ofere preoțimii Capitalei, colaboratorilor de la Centrul patriarhal și eparhial, prin primirea lor la reședința patriarhală, pentru a se împărtăși din potirul neîntrecutelor bucurii ale acestui mare praznic al creștinătății, PS Episcop Epifanie și-a încheiat cuvîntarea rostind cu toată căldura inimii : *Hristos a înviat ! și Mulți ani trăiască !*

Răspunzînd la urările ce i s-au făcut, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a adresat celor prezenți următorul cuvînt de povățuire duhovnicească :

Cuvîntul părintesc al Întâistătătorului Bisericii Ortodoxe Române a fost ascultat, ca întotdeauna, cu multă luare-aminte, sădind povățuiri înțelepte și bucurii trainice în inimile celor prezenți. După aceea, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist s-a întreținut cordial cu cei de față, ciocnind cu fiecare tradiționalul ou roșu de Paști și împărtășindu-le călduroase urări de sănătate și fericire.

Întîlnirea Prea Fericirii Sale cu preoțimea Capitalei și cu colaboratorii săi apropiați s-a încheiat într-o atmosferă înălțătoare, plină de bucurie duhovnicească și încredere în viitor. La plecare, întreaga asistență a intonat *Imnul patriarhal și Mulți ani trăiască !*, iar Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a transmis binecuvîntarea sa pentru toți cei prezenți și pentru familiile lor.

ADORMIȚI ÎN DOMNUL

† PR. PROF. DR. DUMITRU FECIORU

Cu Preotul Profesor Doctor DUMITRU FECIORU trece în Biserica cerească, și se înscrie în istoria Bisericii de aici, unul din truditonii de primă mărime în ogorul Teologiei Ortodoxe Românești. Viața ni-l arată din fragedă vîrstă răspunzînd unei asemenea vocații timpurii și îndrumat în vederea unei asemenea slujiri.

S-a născut la 18 iunie 1905, în Com. Valea Rea, satul Poiana, Jud. Bacău, dintr-o familie de țărani. După absolvirea școlii primare în Com. Berzunt, Bacău (1912—1916), a urmat cursurile Seminarului Teologic «Veniamin Costachi» din Iași (1918—1926). Între anii 1926—1930 și-a continuat studiile la Facultatea de Teologie din București, unde, preocupat de cunoașterea Sfinților Părinți și Scriitorii Bisericești, pregătește și obține titlul de licențiat cu teza: «Gnosticismul la Clement Alexandrinul». Studiile peste hotare, la Fac. de Teologie din Atena (1930—1932) și la Facultățile de Teologie din Berlin și München, cite un semestru în 1935—1936, îi oferă posibilitatea unui contact fructuos cu alte centre universitare, și mai ales, cunoașterea mai temeinică a limbilor clasice și a unora moderne, ca instrumente de lucru științifice. În anul 1935, obține și titlul academic de doctor în Teologie, la Fac. de Teologie din București cu lucrarea: «Viața Sfintului Ioan Damaschin, studiu de istorie literară creștină».

Cu o asemenea pregătire a slujit Biserica în diversele ei Sectoare, începînd cu Învățămîntul Teologic, apoi curînd, la Sfîntul Altar, dar și în administrație. În Învățămînt a predat la Seminarile Teologice «Neagoe Vodă» din Curtea de Argeș (1933), și «Nifon Mitropolitul» din București (1936—1938). Din anul 1946 intră în învățămîntul universitar, la Facultatea de Teologie din București (1946—1948), și după reorganizare, la Institutul Teologic Universitar din București. Predă succesiv: Omiletica patristică (1946—1948); Limba greacă (1949—1955); Noul Testament (1956); Patrologia (1971—1975). Slujește, concomitent sau intermitent, în posturi de răspundere din Administrația Patriarhală: în Comitetul de Direcție al Institutului Biblic și de Misiune al Patriarhiei Române (1946—1948); Bibliotecar șef al Bibliotecii Sfîntului Sinod (1959—1961); Consilier patriarhal la Sectorul Relații Externe Bisericești. Dar slujirea de bază, continuă, neîntreruptă, a fost cea de preot, începînd din anul 1940. Iar pașiunea teologică neistovită, prin care a răspuns la fel vocației sale, a fost aceea de tilcultur al Sf. Părinți în limba neamului său.

Preotul D. Fecioru cu darul și pregătirea sa în cele mai bune școli teologice românești și străine, cu o putere de muncă excepțională, pilduitoare, se putea realiza cu opere teologice proprii, dovedind prin studiile sale publicate o gîndire originală, adîncind și dînd o expresie mereu actuală Revelației divine, manifestată suprem în Iisus Hristos. Dar cu smerenie și cuvîntă a răspuns unei alte cerințe a Bisericii, anume,

aceea de traducător. Mai precis, de traducător din scrierile Sfinților Părinți ai Bisericii, pentru ca drept credincioșii noștri creștini ortodocși români să-i poată auzi, citi în limba lor.

Pentru această muncă s-a simțit chemat din tinerețe. Continua de altfel tradiția înaintașilor, Mitropoliți: Varlaam, Simion Ștefan, Dosoftei, Veniamin Costachi, Grigore Dascălu; sau smeriți ieromonahi: Silvestru de la Govora, Gherontie de la Neamț, ș.a.

Continua însă tradiția traducerilor patristice în românește într-un nou context și cu o nouă conștiință a cerințelor vremii. Cînd în 1938, iniția împreună cu vrednicul de pomenire Preot Prof. Olimp Căciulă Colecția «Izvoarele Ortodoxiei», în Cuvîntul introductiv al primului volum — Sfîntul Ioan Damaschin, Dogmatica, află imperios oportun să dea această mărturisire: «Necesitatea traducerilor în românește a scrierilor Sfinților Părinți și scriitorilor bisericești a simțit-o teologia ortodoxă românească de mult și în diferite moduri. Bătrînii noștri au transformat necesitatea în fapt, traducînd în limba română tot ce-a fost mai bun și mai valoros credinței. Pentru ei — cler și laici — Scriptura și Scrierile Părinților și cetirea lor s-a întrerupt de la mijlocul sec. XIX». Traduceri noi, adaugă «Cuvîntul...» s-au făcut foarte rar, iar cele vechi nu erau consultate» (p. V). Se înțelege, aceasta nu înseamnă că ne puteam lipsi de tezaurul spiritual al Sfinților Părinți. Ei aparțin Sfintei Tradiții, iar Sfînta Tradiție aparține Revelației divine. Și, Ortodoxia — dreapta credință, se întemeiază pe plenitudinea Revelației divine.

De aceea, în lipsa unor traduceri românești a Sfinților Părinți, teologia noastră s-a văzut nevoită să se adape o perioadă de timp — cum se exprima același «Cuvînt...» de la traduceri și manuale teologice occidentale» și se constata astfel dureros că în chipul acesta teologia noastră ortodoxă a stat sub cenzura intereselor confesionale apusene: «Atît am știut, atît am gustat din Sfinții Părinți, din Izvoarele Ortodoxiei, cit ne-a dat Apusul protestant sau catolic» (p. VI).

Desigur, o asemenea patetică observație nu era exclusivistă. Nu era trecut cu vederea aportul meritoriu al cîtorva traduceri din acest timp. Se atrăgea însă, judicios atenția: «...deși vrednică de laudă străduința traducătorilor, totuși ea nu poate fecunda intens și întins gîndirea teologică românească, întii, pentru că traducerile care s-au făcut, nu sînt făcute după un plan, prin care să se dea într-un termen cit mai scurt cu putință tot ce este mai valoros în literatura patristică; în al doilea loc, nu sînt încadrați într-o bibliotecă care să poată fi cunoscută îndeajuns în colțurile cele mai îndepărtate ale țării» (p. VII).

Pentru a împlini o asemenea sacră misiune s-a angajat jertfelnic cu colegul său mai sus pomenit, încredinșînd că sprijinul fundamental îl constituie «pe de o parte dragostea și rîvna pentru propășirea teologiei românești în duhul Ortodoxiei, iar pe de altă parte, spiritul de sacrificiu de care sînt animați» (p. VIII). Așa s-au pus bazele Colecției: Izvoarele Ortodoxiei, din care au apărut numai opt volume, dar care au însemnat un nou început și program de traduceri din literatura patristică. Precum se cunoaște i-au urmat alte colecții: Filocalia datorită Preotului

Profesor D. Stăniloae și «Părinți și Scriitori Bisericești» inițiată de Fer. într-un adormire Patriarh Iustin, care se continuă în prezent de Prea Fericitul Patriarh Teoctist.

Angajat suflet și trup într-o asemenea muncă, Preotul D. Fecioru a tradus pe Părinții Apostolici, Teofil al Antiohiei, Clement Alexandrinul, Sfântul Ciril al Ierusalimului; din Sfântul Grigorie de Nazianz, Sfântul Efrem Sirul, Asterie al Amasiei, Sfântul Ioan Damaschin. Dar, cu o fervoare deosebită s-a dedicat Sfântului Ioan Gură de Aur. L-a citit, l-a iubit cu pasiune sfântă. Am îndrăzni o paralelă, afirmând că l-a iubit, s-a străduit să-l cunoască, să-l traducă, să-l comenteze chiar, pe Sfântul Ioan Gură de Aur cu aceeași venerație cu care l-a iubit, venerat și tilcuit Hrisostom pe Sfântul Apostol Pavel. Drept mărturie concretă a lăsat moștenire Bisericii zece volume de traduceri din opera Marelui Predicator, dintre care unele au fost tipărite, altele fiind în curs de apariție sau pregătite în acest scop.

Legătura spirituală cu Sfântul Ioan Gură de Aur și-o dezvoltă într-un relief deosebit de expresiv și prin republicarea tratatului «Despre Preoție», împreună cu alte două lucrări privind aceeași temă, a Sfântului Grigorie de Nazianz și a Sfântului Efrem Sirul (Ed. Inst. Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987).

În «Cuvînt înainte...», care prefațează aceste texte, Preotul Dumitru Fecioru pune, ca un cîntec al lebedei, la o ultimă încercare, aripile sufletului său, înălțîndu-l pe piscurile gândirii hrisostomice despre Preoție. Și, suind mină în mină cu Marele Ierarh în înțelegerea Tainei Preoției, îi sesizează și definește sublimul, îndeosebi în cele două vocații harice, mărturisind: «Pe piscul acesta înalt care trece dincolo de nori și atinge cerul, preotul este sublim în două momente — îmi spune mai departe acela căruia i-am pus mîna mea în mîna lui, ca să mă povățuiască prin maiestuosul munte al preoției — este sublim în scaunul duhovnicesc și în fața Sfîntului Jertfelnic» (p. X). Și, preotul Fecioru tilculește: «În fața minții lui, cu degetele închinînd semnul sfintei cruci și făcînd semnul sfintei cruci, diavolul fuge, păcatele se șterg, lanțurile cad, lacrămile se usucă, sufletele se slobozesc și pleacă luminate, ușurate, vesele, fericite» (p. XI).

Dar, firește, Taina dumnezeieștii Liturghii întrece totul, e momentul culminant al tuturor Tainelor. În ea cerul se întilnește mereu cu pămîntul pe Altar, și sfințește atît Altarul sfințelor Locașuri, cît și altarul inimilor omenești credincioase. Așa și invoacă preotul în momentul sfințirii: «Trimite Duhul Tău Cel Sfînt peste noi și peste aceste daruri...». Preotul D. Fecioru a trăit viu dumnezeiasca Liturghie, a contemplat Taina în momentele sacre ale săvîrșirii ei și comunică experiența lui duhovnicească cu umire harică. Evocînd cuvîntul Sfîntului Ioan Gură de Aur: «Preoția se săvîrșește pe pămînt, dar are rînduiala celor cerești», el ne încredințează: «De fiecare dată cînd se săvîrșește Sfînta Liturghie, preotul coboară cerul pe pămînt. Cu mîinile lui de tînă și cu glasul lui de om, aduce pe Dumnezeu pe sfînta masă de pe tronul slavei Sale din ceruri. Cînd preotul rostește: «Și fă adică piinea această cinstit trupul Hristosului Tău, iar ce este în potirul acesta

cinstit singele Hristosului Tău, prefăcându-le cu Duhul Tău Cel Sfânt», preotul are în fața sa infinitul, are în fața sa Dumnezeuia ; are în fața sa pe Domnul Hristos, pe Domnul Acela iubitor de oameni, Care a dat lumină orbilor, a dat grai mușilor, a deschis auzul surzilor, a înzdrăvenit mădularele slăbănogilor, a curățit trupurile leproșilor, a slobozit pe cei îndrăciți de demoni, a tămăduit pe cei bolnavi, a înviat pe cei morți» (p. XII).

Pentru aceste două vocații și sarcini harice, pentru slujirea lor deplină, cu frică și cu iubire divină, slujitorul sfințit Dumitru Fecioru cheamă pe orice preot în finalul «Cuvintului...» să ia aminte astfel : «Harul lui Dumnezeu te-a suit pe piscul cel mai înalt, al slujirii preoțești... Poți lega și dezlega sufletele, poți scoate din iad... și poți duce în rai. Ai o putere pe care Dumnezeu n-a dat-o nici ingerilor». Și iarăși : «Poți cu fărima ta de trup în care pilpile sufletul, poți coborî pe Dumnezeu din ceruri ca să te sfințească și să te mintuie și ca și tu la rîndul tău să sfințești și să mintui pe credincioșii tăi. O, poți ! Toată puterea aceasta este în mina ta. Ți-a dat-o Dumnezeu» (p. XVII—XVIII). Pătrunzătoare exegeză biblică și patristică. Dar mai ales, conștiința preoțească, la care ne cheamă și pe noi să luăm aminte cu răspundere neadormită.

Pr. Prof. Dr. CONSTANTIN GALERIU

ACTIVITATEA ARHIEPISCOPIEI TOMISULUI ȘI DUNĂRII DE JOS (FEBRUARIE 1988)

Consfătuiri de lucru

La 11 februarie 1988, Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Dr. Antim Nica a prezidat Comisia alcătuită pentru notarea administrativă a preoților din protopopiatele Constanța și Medgidia pe anul 1987. Înainte de ședință, I.P.S. Sa a hirotesit, în catedrala arhiepiscopală, ca iconomi stavrofori, pe p.c. pr. drd. *Neculai Voicu*, protoiereu al protopopiatului Constanța și p.c. pr. *Ioan Gheorghe Teugea*, protoiereu al protopopiatului Medgidia.

După acordarea notelor pentru activitatea desfășurată în anul precedent au fost dezbătute unele probleme de disciplină a clerului, diverse aspecte misionare și s-a trecut în revistă situația lucrărilor de reparații la biserici și alte edificii parohiale, stabilindu-se lucrările ce se impun a fi executate cu prioritate, începînd cu primăvara anului 1988.

Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop a dat îndrumări părinților protoierei pentru buna desfășurare a activităților pastoral-misionare și gospodărești din raza protoieriilor Constanța și Medgidia.

În ziua de 12 februarie I.P.S. Sa a hirotesit, în catedrala arhiepiscopală, pe p.c. protoiereu *Mihai Gherghe* al protopopiatului Babadag, ca iconom stavrofor. După aceasta, Comisia de notare, prezidată de înaltul arhipăstor, a notat activitatea administrativă a preoților din protoiereiile Tulcea și Babadag, desfășurată în cursul anului 1987. Ca și în ziua precedentă s-au analizat diverse aspecte disciplinare, pastoral-misionare și planul lucrărilor de reparații la biserici pe anul în curs.

P. c. protoierei *Dumitru Andone* (Tulcea) și *Mihai Gherghe* (Babadag) și-au notat cele dezbătute, în ședință și îndrumările I.P.S. Arhiepiscop, în vederea aplicării lor în protopopiatele ce le conduc.

Manifestări social-obștești

În ziua de 25 februarie 1988, în sala Teatrului Dramatic din Galați, a avut loc plenara Consiliului Județean Galați al Frontului Democrației și Unității Socialiste. La lucrări a luat parte și I.P.S. Arhiepiscop Dr. Antim Nica, în calitate de membru al acestui for.

Potrivit ordinii de zi s-a dezbătut raportul cu privire la activitatea desfășurată de echipele de control al oamenilor muncii pe anul 1987, proiectul planului de activitate pe semestrul I/1988, proiectul planului de măsuri privind perfecționarea activității de control al oamenilor muncii. S-au adoptat, de asemenea, unele măsuri organizatorice.

Atît în documentele prezentate, cît și în luările de cuvînt s-a subliniat necesitatea creșterii eficienței controlului oamenilor muncii, care să se materializeze în întărirea ordinii, disciplinei și răspunderii în toate domeniile vieții economico-sociale și cultural-educative. S-a relevat importanța aplicării și respectării prevederilor Legii nr. 6/1972, privind organizarea și funcționarea controlului oamenilor muncii, pentru care plenara a adoptat un plan de măsuri corespunzător.

Programul de activitate al Consiliului Județean Galați al F.D.U.S. pe semestrul I/1988, supus analizei în cadrul întrunirii, cuprinde sarcini prevăzute a se realiza în domeniile activității economico-financiare, cetățenești, cultural-educative și organizatorice.

Lucrările supuse dezbaterii au fost adoptate în unanimitate de participanții la plenară.

Hirotoniri

— La 14 februarie 1988, I.P.S. Arhiepiscop a hirotonit ca diacon, în catedrala arhiepiscopală din Galați, pe licențiatul în teologie *Ioniță Obreja*.

— La 28 februarie 1988, I.P.S. Arhiepiscop a hirotonit, cu ocazia slujbei arhieresti din catedrala arhiepiscopală, pe tînărul *Neculai Penedașu*, în diacon, iar pe diaconul *Ioniță Obreja*, în preot, pentru parohia Traian din județul Galați.

DIN ACTIVITATEA ARHIEPISCOPIEI TOMISULUI ȘI DUNĂRII DE JOS (MARTIE 1988)

1. Conferințe preoțești

Protopopiatele din eparhie au fost gazde ale conferinței preoțești din primul trimestru al anului, desfășurată în zilele de 22, 23, 29 și 30 martie. Într-un cadru festiv a fost prezentată tema *«Împreună cu întregul popor, clerul și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române omagiază pe conducătorul țării, pe primul Președinte al României, Domnul Nicolae Ceaușescu»*, prilejuită de împlinirea a șapte decenii de viață și a peste 55 de ani de activitate în slujba poporului.

Referenții și preoții înscrși la cuvânt au subliniat personalitatea proeminentă a conducătorului țării noastre, activitatea sa neobosită atât pe plan intern cât și în afara hotarelor țării. S-au evidențiat mărețele realizări din domeniile vieții sociale și spirituale și, în același timp, afirmarea tot mai susținută a României Socialiste în rîndul celorlalte națiuni ale lumii.

De la prezidiul conferinței preoților din protoieria Galați, întruniți în ziua de 23 martie, I.P.S. Arhiepiscop Dr. Antim Nica, în alocuțiunea sa a spus, între altele :

«Biserica noastră, împreună cu toate cultele din țară, au motive importante pentru a se alătura la acest moment sărbătoresc și a avoca activitatea prodigioasă a primului președinte al României Socialiste. În perioada celor peste două decenii de cînd conduce destinele patriei, Biserica Ortodoxă Română s-a bucurat din plin de libertate religioasă, desfășurîndu-și cu succes activitatea sa rodnică, în acest cadru.

Evocarea personalității președintelui Nicolae Ceaușescu a fost împodobită și cu exemplificări ale realizărilor din județul Galați, din localitățile în care ne desfășurăm activitatea.

Plecînd de la această conferință, avem datoria să cultivăm în rîndul credincioșilor dragostea de patrie. Îndatoririle cetățenești enumerate aici să le facem vii și lucrătoare. Să ne alăturăm la acțiunile conducerii Statului pentru promovarea vieții sociale, a progresului și pentru pace, pe care să le sprijinim cu mijloacele noastre specifice».

Participanții au dat glas atașamentului față de conducerea țării și s-au angajat să sprijine acțiunile menite să contribuie la progresul, pacea și bunăstarea poporului, precum și la afirmarea tot mai largă a prestigiului României pe arena mondială.

*

La începutul lunii martie, cu prilejul ridicării retribuției, preoții au luat parte în cadrul protopopiatelor de care aparțin la o consfătuire misionară, sub conducerea protoiereilor. S-a dezbătut tema fixată de Centrul eparhial: *«Indiferentismul religios în fața lucrării pastoral-misionare»*. Participanții au analizat fenomenul indiferentismului religios, precum și grija manifestată de preot față de cei șovăielnici în credință și cu tendințe de îndepărtare de Biserică.

În cadrul conferinței s-au făcut diverse comunicări de interes pentru activitatea preoților.

2. Un deceniu de activitate în slujba promovării cântării bisericești în comun

În anul 1978, din inițiativa Înalț Prea Sfințitului Arhiepiscop Dr. Antim Nica, se începea un experiment menit să sprijine eforturile preoților și ale cântăreților bisericești de promovare a cântării obștești. Rînduiți în serii de cîte patru zile, preoți și cântăreți au participat la sediile protopopiatelor la exerciții de cîntare sub conducerea p.c. pr. Dumitru Găureanu, inspector bisericesc, ajutat de cântăreții bisericești Vasile Ciobanu și Atanasie Sillion din Galați. Se încerca învățarea corectă a cîntărilor la Sfînta Liturghie, Sfintele Taine și ierurgii, uniformizarea cîntării liturgice.

A trecut de atunci un deceniu. An de an exercițiile au fost reluate. S-a îmbogățit paleta repertoriului muzical. S-a trecut de la cîntarea omofonă la cea polifonică, participanții au fost deprinși cu modurile de a exersa și extinde cîntarea bisericească. Rezultatele nu au întîrziat să se arate. Cu prilejul slujbelor arhieresti sau în sobor de preoți se constată o participare tot mai numeroasă a credincioșilor la cîntare. Chiar acolo unde răspunsurile la Sfînta Liturghie sînt date de coruri bisericești mixte sau de voci egale, mai multe cîntări se execută omofon de întreaga asistență. Tonul pentru această măsură a fost dat de catedrala arhiepiscopală, la sugestia I.P.S. Arhiepiscop (Crezul, Tatăl nostru și răspunsurile finale de la Sfînta Liturghie se cîntă de toți credincioșii omofon, împreună cu membrii coralei).

Cu timpul, la exercițiile de cîntare au participat și unii credincioși, investiți de parohie ca responsabili cu cîntarea (acolo unde lipsesc cîntăreții), precum și tineri aspiranți la examenul de asimilare pentru cîntăreți bisericești.

În ziua de 10 martie 1988, I.P.S. Arhiepiscop Dr. Antim Nica, însoțit de p.c. pr. Eugen Drăgoi, consilier cultural, a participat la încheierea celei de a 5-a serii de exerciții la protopopiatul Galați. După audierea unor cîntări liturgice și a unor prîcesne, I.P.S. Sa a apreciat eforturile depuse de delegații eparhiali, de preoți, cîntăreți și credincioși pentru însușirea cîntărilor bisericești.

«Am fost bucuros — a spus I.P.S. Sa — să pot da curs invitației de a fi prezent la încheierea acestui ciclu de cîntare. Exercițiile la care ați luat parte nu numai că sînt utile, dar constituie și o slujbă spre slava lui Dumnezeu.

Lucrarea ce o veți face de aici înainte se încadrează în eforturile generale ale conducerii bisericești de a încălzi viața duhovnicească a credincioșilor. Cîntarea în sine înseamnă o participare afectivă la viața Bisericii. Vocea omului este un auxiliar al inimii lui. Pe calea cîntărilor s-a transmis din generație în generație credința creștinească. Cîntarea obștească are și darul de a ușura pe cea individuală».

I.P.S. Sa a subliniat importanța grupurilor vocale care s-au constituit cu prilejul acestor exerciții în acțiunea de generalizare a cîntării în comun. A adus apoi mulțumiri organizatorilor și i-a îndemnat pe cei prezenți ca întorși în parohie să se angajeze cît mai mult la practicarea cîntării.

3. O acțiune misionară de interes general

Ca în fiecare an, prima duminică din Postul Mare, Duminica Ortodoxiei este ziua destinată participării efective a credincioșilor la constituirea Fondului Central Misionar. În toate bisericile din eparhie preoții au dat citire Pastorelei Sfântului Sinod adresată clerului și credincioșilor pentru oferirea obolului lor în scopuri misionare.

Răspunzînd cu dragoste creștinească jertfelnică, atît la apelul celui mai înalt for din Biserica noastră strămoșească, precum și la îndemnul păstorilor lor sufletești, credincioșii s-au dovedit receptivi la chemările Bisericii, contribuind fiecare după a sa putere la acest Fond al Ortodoxiei românești destinat unor alese scopuri misionare și pastorale. Este îmbucurător că an de an rezultatele colectei din eparhie sînt tot mai satisfăcătoare.

4. Sărbătoarea Bunevestiri la Galați

În ziua de 25 martie parohia Bunavestire din municipiul Galați, și-a prăznuit hramul. Dorind ca această sărbătoare să fie cît mai aleasă, clerul și credincioșii bisericii au rugat pe arhipăstorul eparhiei să-i onoreze cu prezența. I.P.S. Arhiepiscop Antim a dat curs invitației cu bucurie. La sosirea în biserică I.P.S. Sa a fost întîmpinat de preotul paroh Simion Vîrgolici și membrii consiliului parohial, de credincioși cu făclii aprinse, cu icoane și flori, în acordurile imnului arhieresc. Soborul slujitorilor a fost alcătuit din p. c. preot *Constantin Lungu*, consilier economic, p.c. protoiereu *Stanciu Mălăia*, p.c. preoți *Mihai Adrian* de la biserica Sf. Împărați din Galați, p.c. preoți slujitori ai parohiei Bunavestire *Simion Vîrgolici*, *Eugen Drăgoi*, *Ionel Pavel* și diaconul *Mihai Stavără*. Răspunsurile liturgice au fost date de obștea credincioșilor sub conducerea cîntăreților bisericești *Alexandru Dobre* și *Dumitrache Ștefan*. Preotul *Adrian Mihai* a rostit o frumoasă predică cu referire la însemnătatea zilei Bunevestiri.

După otpust p.c. protoiereu a făcut un scurt raport asupra vieții bisericești din protoieria Galați. P.c. preot paroh Simion Vîrgolici a rostit apoi un cuvînt de întîmpinare a ierarhului și s-a referit, în cîteva cuvinte la importanța prezenței I.P.S. Arhiepiscop în rîndul credincioșilor, mulțumindu-i pentru cinstea ce a făcut-o parohiei de a lua parte la sărbătorirea anuală a bisericii.

I.P.S. Arhiepiscop a rostit, apoi, un cuvînt ocazional. A adus mulțumiri pentru primirea călduroasă ce i s-a făcut de clerul și credincioșii parohiei. «Călăuzit de ideea că unde-i turma acolo și păstorul — a spus în continuare I. P. S. Sa — am participat cu dragoste la sărbătorirea hramului bisericii Bunavestire. Cunoscîndu-mi răspunderea pe care o am pentru toate sfintele locașuri, am venit la această biserică de multe ori și de fiecare dată m-am încredințat de buna chivernisire a Casei Domnului și de îndrumarea folositoare a enoriașilor, prin rîvna slujitorilor de aici, în frunte cu vrednicul paroh Simion Vîrgolici».

Înaltul arhipăstor s-a referit apoi la praznicul închinat Maicii Domnului, sprijinitoarea întregii creștinătăți, către care se îndreaptă nădejdele mamelor ce în durere nasc copiii, cu lacrimi îi cresc și poartă grijă de rostul vieții religioase, susțin tradițiile sfinte ale parohiilor.

«Unii zugravi bisericești au închipuit-o pe Sfânta Fecioară cu trei mâini ; una plecată în jos către credincioși pentru a culege lacrimile celor în suferință, celelalte două ridicate către cer cu care duce rugile credincioșilor în fața lui Dumnezeu. Alți zugravi au așezat pe umerii și fruntea Maicii Domnului cite o stea. Sînt semnele smereniei, ascultării de glasul trimisului ceresc, ale curăției și ale pururea rugătoarei. Către această Maică a Domnului împodobită cu virtuți ne-am închinat astăzi, rugîndu-ne pentru sporul credinței și dobîndirea mîntuirii».

În încheiere I.P.S. Sa a îndemnat pe credincioși să rămînă atașați de Biserica strămoșească și le-a împărțășit arhieriești binecuvîntări.

Din agenda de lucru a I.P.S. Arhiepiscop

— La 20 martie a participat în catedrala arhiepiscopală la oficierea Sfintei Liturghii. În după-amiaza aceleiași zile a fost prezent în catedrală la vecernia cu program misionar.

— În zilele de 23 și 24 martie a efectuat o vizită de lucru la mănăstirile Celic Dere, Cocoș și la metocul și gospodăria anexă Saon.

Preot EUGEN DRĂGOI

ȘTIRILE

din cuprinsul Eparhiei Buzăului pe lunile
ianuarie—februarie 1988

I. Din agenda P. S. Episcop Epifanie.

1 ianuarie 1988 — a oficiat Sf. Liturghie și Te Deumul în Catedrala episcopală din Buzău. Tot în aceeași zi a participat la primirea de Anul Nou la Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST, la Palatul Patriarhal.

2 ianuarie 1988 — a făcut vizite canonice la bisericile parohiilor : Săpoca din protopopiatul Buzău ; Valea Nucului și Gura Aninoasei din protopopiatul Pătîrlagele. Tot în aceeași zi a cercetat canonic mănăstirea Rătești.

3 ianuarie 1988 — a oficiat slujba misionară la biserica parohiei «Cuvioasa Paraschiva» din Buzău.

6 ianuarie 1988 — a oficiat Sfînta Liturghie în Catedrala Episcopală din Buzău.

7 ianuarie 1988 — a oficiat slujbă misionară cu prilejul hramului la biserica parohiei «Sf. Ioan» din Rm. Sărat.

10 ianuarie 1988 — a oficiat slujbă misionară la biserica parohială Glodeanu Sărat, protopopiatul Buzău.

17 ianuarie 1988 — a oficiat slujba resfințirii bisericii parohiale Căldărăști, protopopiatul Buzău. Cu acest prilej a hirotesit «iconom stavrofor» pe preotul paroh Ion Mihai. În aceeași zi a făcut vizită canonică la biserica parohiei Călțuna, protopopiatul Buzău.

25 ianuarie 1988 P. S. Episcop Epifanie a făcut vizite canonice la parohiile Domnești, Fitionești Pisc și fostul schit Mușunoaiele, toate din protopopiatul Panciu.

26 ianuarie 1988 P. S. Sa a făcut vizite canonice la parohia Bolotești din protopopiatul Panciu și la M-rea Sihastru.

30 ianuarie 1988 — a resfințit biserica parohiei Jirlău, protopopiatul Brăila, cu care prilej a hirotesit «sachelar» pe preotul paroh Victor Pană.

31 ianuarie 1988 — a resfințit biserica filială «Sf. Dumitru-Uzină», ce aparține de parohia «Sf. Ioan» din Focșani, cu care prilej a hirotonit diacon pe candidatul Ion Petre și a hirotesit în «iconom stavrofor» pe preotul paroh Mihai Horodniceanu.

2 februarie 1988 — a oficiat Sf. Liturghie în catedrala episcopală din Buzău.

7 februarie 1988 — a oficiat Sf. Liturghie — în conslujire cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist — cu prilejul zilei de naștere a Prea Fericitii Sale.

14 februarie 1988 — a oficiat Sf. Liturghie la catedrala episcopală.

15—29 februarie 1988, P. S. Episcop Epifanie, din încredințarea Sf. Sinod, a prezidat, la Centrul Eparhial Buzău, următoarele comisii de cadre didactice din învățământul seminarial :

1. Comisia pentru alcătuirea Regulamentului de ordine interioară pentru seminarii ;

2. Comisia de organizare a programelor analitice la limbile clasice și moderne ;

3. Comisia pentru revizuirea programelor, analitice de cultură generală.

21 februarie 1988, a făcut vizite canonice la bisericile parohiilor : Lipia I, Lipia II, Sărînga I, Sărînga III, Nenciulești și Pietroasele de Jos.

28 februarie 1988, P. S. Episcop Epifanie a oficiat slujbă arhierescă la M-rea Rătești instalînd pe monahia Melania Cruceru ca stareță a acestei mănăstiri.

II. Sfințiri și resfințiri de biserici

1. Resfințirea bisericii parohiale Căldărăști, prot. Buzău

Parohia Căldărăști, protoieria Buzău, jud. Buzău, a efectuat lucrări de reparații la Sfînta biserică, precum și restaurarea picturii murale.

P. S. Episcop Epifanie, dînd curs dorinței preotului paroh Ion St. Mihai și minunaților credincioși, în ziua de 17 ianuarie 1988, însoțit de la Centrul eparhial de P. C. Pr. Teofil Dumitrescu, Vicar ad-tiv, de cei doi Arhidiaconi Gabriel Sibiescu și Petre Matei, precum și de soborul de

preoți, a resfințit acest Sfânt locaș. În continuare, s-a oficiat Sf. Liturghie arhierescă, predica fiind susținută de P. C. Pr. Dr. Ștefan Slevoacă — despre biserică locaș de închinare — iar la sfârșit P. C. Protoiereu Duma Stamate a rostit un scurt cuvânt de salut după care preotul paroh a prezentat un raport privind etapele desfășurării acestor lucrări, aducând mulțumiri în numele credincioșilor, P. S. Episcop Epifanie pentru bunăvoința de a se deplasa să le binecuvânteze strădaniile și munca depusă la înfrumusețarea sfântului locaș.

Luînd cuvîntul, P. S. Episcop Epifanie, a precizat că totul s-a făcut prin strădania preotului paroh și a minunaților credincioși care au contribuit, într-un fel sau altul, la aceste frumoase înfăptuiri.

Făcînd referiri la pericopă evanghelică ce s-a rostit, P. S. Sa a precizat: «În Sf. Evanghelie de astăzi ați auzit că Mîntuitorul Hristos a vindecat zece leproși, dar numai unul s-a întors să mulțumească Mîntuitorului Hristos. Cîți dintre noi nu ne bucurăm de binefaceri de la Dumnezeu și de la mai marii noștri, dar, uităm, uneori să le mulțumim, să dăm slavă lui Dumnezeu și să fim recunoscători pentru binefacerile primite; pentru pace, pentru liniște, pentru sănătate. Așadar, să fim recunoscători înaintașilor care au zidit această biserică și mai ales celor care poartă grija de țară și veghează asupra realizării binelui obștesc».

În încheiere P. S. Episcop Epifanie a îndrumat pe credincioși să fie harnici pe ogoare, să fie ascultători și uniți în dreapta credință, să fie buni apărători ai păcii între oameni și popoare la locurile de muncă.

Pentru munca și strădania depuse, preotului paroh Ion St. Mihai i s-a acordat rangul de «iconom stavrofor», fiind hirotosit în fața credincioșilor, după care s-a făcut îndătinatul polihroniu.

2. Resfințirea bisericii parohiale Jirlău, prot. Brăila, județul Brăila

După terminarea lucrărilor de reparații și restaurarea picturii bisericii de către pictorul Octavian Teodorescu, sîmbătă 30 ianuarie 1988, P. S. Episcop Epifanie însoțit de P. C. Pr. Teofil Dumitrescu — Vicar Activ, Arhid. Gabriel Sibiescu și un sobor de preoți în frunte cu P. C. Pr. Protopop Gheorghe Marinescu a resfințit biserica parohială Jirlău la care a participat mulțime de credincioși.

După resfințirea bisericii a urmat oficierea Sfintei Liturghii, predica zilei fiind rostită de P. C. Pr. Dr. Ștefan Slevoacă care a avut ca temă: «Biserica locaș de închinare». La sfârșitul Sfintei Liturghii luînd cuvîntul P. C. Pr. Protopop Gheorghe Marinescu salută prezența P. S. Episcop Epifanie la această slujbă precum și eforturile depuse de preotul paroh și credincioși în realizarea frumoaselor lucrări. Luînd cuvîntul preotul paroh Victor Pană prezintă o dare de seamă a tuturor lucrărilor executate, menționînd că la totul ce s-a făcut a fost ajutat de Consiliul parohial, Comitetul parohial și de toți credincioșii.

La sfârșit a luat cuvîntul P. S. Episcop EPIFANIE care și-a exprimat bucuria de a veni personal și a le binecuvînta strădaniile depuse la înfrumusețarea Casei Domnului. În continuare, P. S. Sa făcînd referiri la

Sf. Biserică a spus printre altele : «A iubi Biserica este lucru plăcut lui Dumnezeu după cuvîntul psalmistului : *cît sînt de iubite locaşurile Tale Doamne al puterilor*. Deci în şi prin biserică ni se deschide calea către mîntuire. În biserică, aşadar primim cuvîntul lui Dumnezeu, al apostolilor şi al proorocilor şi îndrumarea să fiţi buni creştini şi uniţi în dreapta credinţă, urmînd să vă rugaţi cu şi mai multă rivnă şi dragoste în acest locaş cu pictură innoită şi resfinţit astăzi.

Pentru strădania şi munca depuse preotul Victor Pană a fost distins cu rangul de «sachelar», după care s-a oficiat îndătinatul polihroniu.

3. Resfinţirea bisericii filiale Sf. Dumitru-Uzină parohia Sf. Ioan Botezătorul din Focşani

La data de 31 ianuarie 1988, P. S. Episcop Epifanie, însoţit de la Centrul Eparhial, de P. C. Pr. Teofil Dumitrescu Vicar Ad-tiv, de P. C. Protoiereu Nicolae Tătaru, un sobor de preoţi şi cei doi Arhid. Tudor Mihalache şi Gabriel Sibiescu a resfinţit biserica cu hramul «Sf. Dumitru» din municipiul Focşani, în urma importanţelor lucrări de reparaţii şi a picturii din nou executată de către pictorul Vasile Carp.

După resfinţirea bisericii s-a oficiat, în continuare, Sf. Liturghie, predica zilei fiind rostită de P. C. Pr. Dr. Ştefan Slevoacă.

La sfîrşit luînd cuvîntul P. C. Protoiereu Nicolae Tătaru a prezentat un raport scurt privind activitatea preoţimii din protopopiat printre care se numără şi vrednicul preot paroh Mihai Horodniceanu, aceasta fiind împlinirea strădaniei credincioşilor, mulţumind P. S. Episcop pentru dragostea de a veni şi a resfinţi această biserică.

Luînd cuvîntul preotul paroh Mihai Horodniceanu a prezentat un scurt istoric al bisericii şi parohiei enumerînd lucrările executate mulţumind cu recunoştinţă P. S. Episcop Epifanie pentru ajutorul material acordat şi îndrumările date cu ocazia vizitelor de lucru.

La sfîrşit, vorbind P. S. Episcop Epifanie a spus printre altele : «Binecredincioşi creştini, potrivit străvechilor noastre rînduieli, în urma lucrărilor executate la această biserică, am venit astăzi şi am binecuvîntat munca dumneavoastră şi a părintelui paroh Mihai Horodniceanu. Într-adevăr s-a realizat o adevărată operă de artă şi dacă biserica este un monument istoric din sec. al XVIII-lea peste ani şi ani vor vorbi alţii despre dvs., care lăsaţi posterităţii o Biblie în culori, în care citim viaţa Mîntuitorului Hristos, care a venit să mîntuiască lumea. Şi venind aici, în biserică, vă reculegeţi sufleteşte şi vă rugaţi Maicii Domnului şi tuturor sfinţilor ca să vă fie mijlocitori pentru sănătatea şi binele dvs., vă întăriţi credinţa şi cei mari şi cei mici şi bărbaţi şi femei».

În încheiere P. S. Sa a îndrumat pe toţi să rămînă ataşaţi de Biserica strămoşească, care a fost mereu alături de popor şi a cultivat unitatea de limbă şi simţire românească, pacea şi buna înţelegere, dovedind prin aceasta că sînt buni români şi creştini adevăraţi.

Pentru strădania şi munca depuse P. C. Pr. paroh Mihai Horodniceanu i s-a acordat rangul onorific de «iconom stavrofor», fiind hirotesit în faţa credincioşilor.

Această solemnitate s-a încheiat cu îndătinatul polihroniu.

4. *Resfințirea bisericii din parohia Dudești, protoieria Brăila*

După terminarea importantelor lucrări de reconstrucție și pictură din nou în tehnica fresco, duminică 7 februarie 1988, P. S. Gherasim, Arhiereu-Vicar, însoțit de P. C. Pr. Teofil Dumitrescu Vicar Ad-tiv, soborul de preoți împreună cu P. C. Protoieru Gheorghe Marinescu și cei doi diaconi, din încredințarea P. S. Episcop Epifanie, a resfințit biserica parohiei Dudești, prot. Brăila.

După resfințirea bisericii s-a oficiat, în continuare, Sf. Liturghie, în cadrul căreia la momentul potrivit a fost hirotonit preot diaconul Ion Petre pentru parohia Dudești. Predica zilei a fost rostită de P. C. Diacon Prof. Gheorghe Sava.

La sfârșit P. C. Protoieru Gheorghe Marinescu adresează un salut de «bun venit» P. S. Gherasim arătând că, credincioșii parohiei Dudești au avut ocazia să asiste la slujba arhierescă în cadrul căreia a fost hirotonit în preot viitorul lor păstor sufletesc.

Luând cuvîntul preotul suplinitor Ene Dan își exprimă bucuria pentru marea sărbătoare, prin actul de resfințire a Sfintului locaș, prezentînd totodată o scurtă dare de seamă a tuturor lucrărilor executate la această parohie.

În încheiere, a luat cuvîntul P. S. Gherasim, care transmite tuturor celor prezenți arhieresti binecuvîntări din partea P. S. Episcop Epifanie, Întîistătătorul Eparhiei Buzăului.

În continuare, P. S. Sa, după ce a rostit un cuvînt de îndrumare duhovnicească a prezentat pe noul preot. În același cadru solemn îi înmînează Sf. Cruce, Sf. Evanghelie și cheile Sf. biserici, adresîndu-i sfaturi și îndemnuri pentru buna păstorire a credincioșilor încredințați și pentru grija față de sfîntul locaș.

Această slujbă de resfințire se termină cu un polihroniu pentru P. S. Episcop Epifanie, P. S. Gherasim, Conducerea Țării și pentru toți credincioșii.

III. *Slujbe arhieresti-misionare ; vizite canonice și administrative*

În perioada 1 ianuarie 1988 — 29 februarie 1988, în afară de slujbele arhieresti de la catedrala episcopală, P. S. Episcop Epifanie și P. S. Gherasim, Arhiereu Vicar, au săvîrșit slujbe arhieresti-misionare la parohiile : Zoița, Sf. Ioan — Rm. Sărat prot. Rm. Sărat ; Policiori, Beciu, Tronari toate din prot. Pătîrlagele ; Glodeanu Sărat, Mihai Viteazul, Greceanca, Banu din prot. Buzău ; Răcoasa — prot. Panciu ; Tichilești, Dudești prot. Brăila. Vizite canonice și administrative s-au făcut la parohiile : Ziduri, Costieni, Zoița din prot. Rm. Sărat ; Policiori, Tronari, Beciu, Gura Aninoasei din prot. Pătîrlagele ; Străoane de Sus ; Răcoasa ; Mărășești, Prahuda, Paltia, Nereju Mic, Spulber, Năruja, Valea Sării, Colacu, Tichiriș, Căliman, Bolotești, Pădureni, Doaga, Bizighești, Garoafa, Făurei, Sf. Nicolae-Vechi, Golești, Urechești, Palanca Gugești,

Cindești, Dumbrăveni, Valea Botei, Săhăteni, Stilpu -Gomoești, Minzu, Cilibia, Movila Oii, Luciu, Tăbărăști II, Gura Sărății, Greceanca din prot. Buzău ; Radu Vodă, Tichilești, Lacu Sărat, Filipești, Bordei Verde, Viziru, Însurăței, Bărăganu, Victoria, Mihai Bravu, Bertestii de Jos, Cuza Vodă, Spiru Haret, Ianca, Popu, Movila Miresii, Gemenele, Romanu, Cazasu, Latinu, Siliștea, Mărașu, Băndoiu din prot. Brăila, cu care ocazie s-a insistat asupra unității și păstrării dreptei credințe, în rîndul credincioșilor și s-au dat îndrumări preoților respectivi să păstreze bunele rînduieli, să respecte disciplina bisericească și financiară și să fie adevărați slujitori ai sfintelor altare.

IV. *Consfătuirea de lucru cu P. C. Părinți Protopopi și misionarii protopopești*

La data de 19 ianuarie 1988 s-a desfășurat ședința de lucru cu P. C. Părinții Protopopi și preoții misionari din cele șase protopopiate, ședință ce a fost condusă, din încredințarea P. S. Episcop Epifanie, de către P. S. Gherasim — Arhiereu Vicar, care a arătat că printre problemele superioare bisericești problema misionară ocupă un loc important, fiind prioritară și fiecare preot are îndatorirea de a păstra și apăra dreapta credință, tezură transmis prin succesiunea apostolică de la Mîntuitorul și păstrat din generație în generație pînă în zilele noastre.

În continuare s-au analizat mai întii rapoartele misionarilor protopopești pe anul 1987 și planurile de muncă pe anul 1988, fiind îndrumați de a depune eforturi de păstrare a dreptei credințe în rîndul credincioșilor ; preoții din parohiile misionare să aibă o ținută exemplară, iar în parohiile misionare vacante să se asigure asistență religioasă credincioșilor prin oficierea slujbelor religioase.

În partea a doua a ședinței s-a analizat cu P. C. Părinți Protopopi : I. Disciplina preotească ; II. Problema familiei preotului ; III. Reparațiile la biserici și case parohiale.

S-au analizat rapoartele prezentate de fiecare P. C. Protopop cu cazurile de preoți problemă ce se abat de la disciplina preotească, apoi s-a reluat problema familiei preotului, arătînd că, preotul trebuie să aibă o familie încheată coresponzătoare misiunii sale, P. S. Gherasim atenționînd pe P. C. Protopopi ca atunci cînd apar cazuri de destrămarea de familie, să fie semnalate imediat.

Trecîndu-se la ultimul punct din ordinea de zi privind reparațiile sfintelor biserici și a caselor parohiale, s-a recomandat ca părinții protopopi să urmărească îndeaproape toate parohiile pentru a întocmi documentațiile tehnice la timp și să păstreze legalitatea.

V. *Hirotonii*

1. *Spiridon I. Gheorghe* — absolvent de seminar, parohia Săseni, prot. Pătirlagele, județul Buzău, hirotonit diacon la 30 ianuarie 1988, hirotonit preot la 31 ianuarie 1988.

2. *Petre V. Ion* — absolvent de seminar, parohia Dudești, protoieria Brăila, județul Brăila, hirotonit diacon la 31 ianuarie 1988, hirotonit preot la parohia Dudești în 7 februarie 1988.

VI. Decese prooți

† *Preotul Constantin Bunea — pensionar*

La data de 13 ianuarie 1988 a încetat din viață preotul Constantin Bunea, fost slujitor la parohia Grăjdana, protoieria Buzău.

S-a născut la data de 8 iulie 1905 în comuna Ciușlea, fostul județ Putna (actualmente Vrancea) din părinții Teodor și Maria Bunea, oameni muncitori și buni creștini. Școala primară a făcut-o în satul natal între anii 1911—1916, iar între anii 1918—1926 a urmat cursurile Seminarului Teologic «Sf. Andrei» din Galați. În anul 1927 s-a căsătorit cu D-ra Elisabeta din Vispești, jud. Buzău, de profesie învățătoare, din a căror căsnicie au rezultat doi copii Elena și Ioan. La data de 1 decembrie 1927 a fost hirotonit preot pe seama parohiei Grăjdana unde a activat până în anul 1978 când s-a pensionat, activând în aceeași parohie timp de 50 ani în mijlocul bunilor săi credincioși.

Slujba înmormântării a avut loc duminică 17 ianuarie 1988 la care a participat un sobor de 7 prooți.

După oficierea slujbei de înmormântare a vorbit preotul paroh Gligore Neagu care a făcut o scurtă biografie a celui dispărut, exprimând regretul tuturor credincioșilor în mijlocul cărora a păstorit. În continuare, P. C. Pr. Nicolae Șburlan, consătean cu decedatul, a evocat activitatea distinsului preot pe linie pastorală, iar P. C. Pr. Ion Dumitran — misionar protopopesc a transmis familiei îndoliata și tuturor credincioșilor sincere condoleanțe din partea P. S. Episcop Epifanie.

Inhumarea s-a făcut în cimitirul parohiei Găjdana în cavoul familiei, alături de soția sa, fostă învățătoare a satului.

Veșnică să-i fie pomenirea și Dumnezeu să-l odihnească în pace!

† *Preotul Gheorghe Jugureanu — pensionar*

La data de 23 februarie 1988, s-a stins din viață venerabilul și devotatul preot Gheorghe Jugureanu la respectabila și frumoasa vîrstă de 102 ani împliniți în anul 1987.

Părintele Gheorghe Jugureanu s-a născut la data de 22 septembrie 1885 în satul Valea Unghiului din comuna Lapoș dintr-o familie de harnici-gospodari și buni creștini Ion și Ileana Jugureanu. Școala primară a urmat-o în satul natal, după care s-a înscris la Seminarul Teologic din Iași, pe care l-a absolvit în anul 1904. Între anii 1905—1909 a urmat cursurile Facultății de Teologie devenind licențiat.

Din căsnicia cu buna sa soție au rezultat patru fiice cu patru nepoți și trei strănepoți.

A funcționat ca învățător mai întii în satul natal, iar la 22 septembrie 1912 a fost hirotonit preot pe seama parohiei «Sf. Ioan» din orașul Mizil.

A funcționat ca profesor și director al Liceului din Mizil între anii 1919—1927. A funcționat ca profesor și director la Seminarul Teologic din Buzău și a fost membru în Consistoriul Spiritual Bisericesc.

S-a străduit și a contribuit la ridicarea a trei biserici după cum se poate vedea din pisanile scrise.

În anul 1925, 10 decembrie a fost ales consilier referent la Episcopia Buzăului pentru secția culturală, iar în anul 1930 a trecut la sectorul activ-bisericesc fiind un om conștiincios, un bun cancelarist, făcându-și datoria cu prisosință, funcție în care a activat pînă în anul 1945, cînd s-a pensionat, apoi s-a reîncadrat ca preot slujitor la parohia «Sf. Gheorghe» din Buzău la 1 sept. 1952.

Slujba înmormîntării a avut loc la data de 26 februarie 1988 la biserica «Tuturor Sfinților» din Buzău, unde a fost depus, la care a participat un sobor de 8 preoți în frunte cu P. C. Pr. Consilier Gheorghe Guță delegat al P. S. Episcop Epifanie și P. C. Protoiereu Dima Stamate.

După terminarea slujbei, P. C. Pr. Gheorghe Guță, Consilier economic, în numele P. S. Episcop Epifanie, a rostit un cuvînt de mîngiere adresat familiei, arătînd că distinsul preot Gheorghe Jugureanu în tot cursul vieții a fost un preot conștiincios, corect, un om de prestigiu, bun slujitor, sfătuitor și îndrumător în dubla calitate de preot și cetățean. A fost soț devotat și un tată model pentru familia sa.

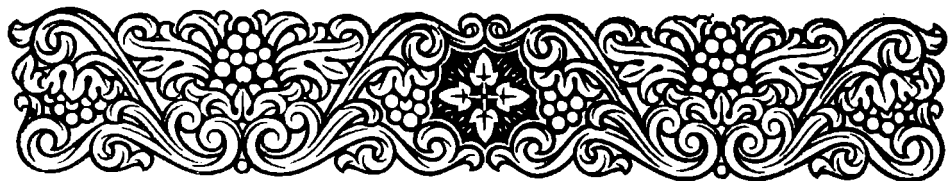
În încheiere P. C. Pr. Gheorghe Guță, Consilier economic, a transmis, din partea P. S. Episcop Epifanie, condoleanțe și cuvinte de mîngiere familiei, pentru care avea o deosebită stimă, multă dragoste și respect, producîndu-i bucurie la împlinirea vîrstei de 100 de ani prin vizita făcută în anul 1985 la locuința sa, felicitîndu-l și urîndu-i ani mulți cu sănătate.

În continuare, P. C. Protoiereu Dima Stamate, a transmis sentimente de compasiune și condoleanțe din partea preoțimii buzoiene.

După ce s-a înconjurat Sfînta biserică, slujitorii împreună cu familia și credincioșii au condus sicriul cu corpul neînsuflețit care a fost depus în cimitirul Eroilor lîngă soția sa.

Dumnezeu să-l ierte și să-l odihnească cu cei drepți pînă la învierea obștească!

Pr. DIONISIE GRIGORE

RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE

EPIFANIE NOROCEL — episcopul Buzăului, *Pagini din istoria veche a creștinismului la români*, Ed. Episcopiei Buzău, 1986, 345 pagini, -120 de imagini și 25 vignete simbolice.

Prea Sfințitul Episcop Epifanie ne-a obișnuit de mult cu incursiunile sale minuțioase și foarte reușite în arheologia și istoria patriei noastre, cu ocazia peregrinărilor pe tot cuprinsul Dobrogei. Încă de pe atunci s-a ridicat (cu gândul și scrisul) contra celor ce «inveninează inimile» alterând adevărurile fundamentale din istoria poporului român: originea sa daco-romană și dreapta lui credință în care s-a născut (de la etnogeneză).

Din asemenea articole și studii a îngemănat această carte scut și spadă pentru buna înțelegere între oameni și pace.

O primă parte a lucrării se referă la (stră)vechimea creștinismului în Dobrogea. După tradiție, începuturile au fost săvârșite de Sfințul Apostol Andrei care a predicat în Dobrogea, pe atunci Scythia Minor. Învățătura lui s-a răspândit și intensificat în scurt timp, încât, încă din secolul al III-lea a funcționat o episcopie la Tomis, condusă de iluștrii ierarhi tomitani. Tradiția a fost confirmată mai întâi de Origen și Eusebiu episcopul din Cezareea († 340). Sfințul Andrei a predicat de altfel în întreaga Gothie, adică zona de sud-est din Dacia Carpatină, pe unde trăiau sciții și tracii. Sint menționate multe izvoare istorice și învățați care au reluat tradiția. Doi savanți români: C. C. Giurescu și P. P. Panaitescu acreditează opinia că încă din secolul I s-a răspândit creștinismul în spațiul românesc.

În plus, în sprijinul acestui propovăduitor este și folclorul românesc, care îl amintește în multe forme ale sale, mai ales în Dobrogea. Înțeleptul autor a cules sumedenie de mostre (p. 30—48). Iată pentru ce Sfințul Apostol Andrei trebuie considerat un «apostol al daco-romanilor», strămoșii noștri.

Se subliniază faptul că episcopia din Tomis este cel mai vechi centru ecleziastic creștin de pe întinsul patriei noastre.

Bazilicele, inscripțiile, alte piese arheologice din secolele III—IV fac dovada dezvoltării și organizării cultului creștin. Odată cu prosperitatea Tomisului s-au intensificat și relațiile spirituale creștine cu teritoriile din stînga Dunării.

O dovadă este constituită de ostașii și coloniștii lui Traian, printre care și creștini. Cu ocazia persecuțiilor lui Dioclețian au fost martirizați mulți locuitori din Dobrogea.

S-au aflat 45 de inscripții grecești și latine în săpăturile de la Tomis (plăci de piatră, geme, opaite, catarame etc., unele cu simboluri creștine : porumbel, pește, cruce, scene cu răstignirea lui Iisus, stele funerare).

Sînt amintiți mucenicii Epictet și Astion, primii martiri de pe teritoriul dobrogean, preoți (Bonasus), episcopi (Evangelius, Efrem, Titus, Teofil al Gothiei «schitarul»).

Prima atestare neîndoielnică se păstrează din 369 și amintește de episcopul tomitan Bretanion care l-a înfruntat pe împăratul arian Valens. Episcopatul tomitan depindea de Bizanț. Iată dar vechimea creștinismului românesc, legăturile sale cu Bizanțul și înflorirea bisericii în Dobrogea.

Printre episcopii tomitani care au luat parte la sinoadele ecumenice sînt amintiți : Gerontius, la sinodul II (381), Teotim I, la al III-lea (Efes 431) sau Alexandru, la al IV-lea (Calcedon 451). Teotim I, om de mare prestigiu și prieten cu Sfîntul Ioan Hrisostom, este și o distinsă personalitate a monahismului dobrogean.

Răspîndirea rapidă a creștinismului reiese și din faptul că în secolul al IV-lea, după «Notitia episcopatum», în Dobrogea existau 14 scaune episcopale dependente de Tomis și episcopii lor nu erau «niște bieți clerici plecați... ci oameni învățați, mîndri, citori de biserici, polemisti și scriitori religioși».

În această perioadă apare și monahismul datorat legăturilor cu Palestina și Egiptul. Un centru puternic a fost și la Niculițel. Un alt reprezentant de frunte al monahismului din Dobrogea a fost călugărul Audius, exilat în această zonă. Iată alte nume de monahi : Ion Maxențiu, Leonțiu, Petre Diaconul, Ion și Ahile care au călătorit din Dobrogea spre Constantinopol și Roma. Ei au fost și propagatori, unii chiar au scris despre dreapta credință. Monahismul a fost o coordonată de seamă a vieții bisericești din Dobrogea. Tomisul a dat daco-romanilor, deci Bisericii Ortodoxe Române, pe primul mitropolit Paternus, pe la jumătatea secolului al IV-lea (p. 80).

Conducîndu-și citirii la vestigiile arheologice din Constanța, autorul presupune că galeriile subterane au putut fi și «catacombe», unde se refugiau creștinii pentru adăpost și rugăciune, în timpul prigonirilor (p. 85). S-au aflat acolo opaite, cu emblemată creștină. Asemenea urme s-au descoperit și în zona vestitului cîmp de mozaic policrom* (p. 92).

În Dobrogea s-au descoperit pînă acum 33 de bazilici paleocreștine ridicate în secolele IV—VII. La pagina 93 s-a inclus o hartă cu dispunerea lor în solul dobrogean. Printre localități se află Argamum (în Tulcea) cu 3 bazilici, Histria cu 5 din care una cu criptă iar alta cu o schola cantorum și un presupus palat episcopal (p. 101). Un loc aparte îl ocupă Tomisul cu 6 bazilici (planul dispunerii lor la pag. 102). În bazilica cea mare s-a aflat și o criptă de plan cruciform cu plafon calotă, unde se păstrau probabil moaștele martirilor tomitani.

Bazilica de tip sirian de la Callatis constituie o raritate în Dobrogea și chiar în Peninsula Balcanică. Imaginea reconstituită la pag. 114.

În Ibida (tot jud. Tulcea) s-a descoperit o bazilică impresionantă prin monumentalitatea și unicitatea ei în Dobrogea (22 lățime și 3 abside spre est), ornată cu paviment de mozaic policrom, coloane și capitele sculptate artistic.

În Tropaeum Traiani s-au aflat 5 bazilici din care una mai mare în ăfara cetății — cimitirionul — printre cele mai vechi din Dobrogea (sec. IV). Una este numită bazilica de marmură și a fost catedrală episcopală, apoi bazilica «cisternă», alta «simplă» iar alta «cu transept», cu bolți ingenios construite și în fine, «basilica farenensis», cu caracter laic.

Bazilica din Niculițel este probabil cea mai mare din Dobrogea (36 × 14 m). Sub altarul ei s-a descoperit o criptă martirium și un sicriu mare cu moaștele sfinților Zotikos, Attalos, Kamasis și Philippos, păstrate acum la minăstirea Cocoș (ilustrată în mai multe imagini p. 127—130).

Alte localități cu bazilici sînt: Noviodunum, Dinogeția, Troesmis, Berae, Capi-dava, Axiopolis și Sucidava. Materialele folosite au fost piatra din abundență, cărămida și mortarul.

Analizînd cele aproximativ 100 de inscripții paleocreștine găsite în Dobrogea, se arată că ele sînt de obicei împodobite cu simbolurile amintite și cu predominarea crucii, cultul căreia se intensificase după ce, în secolul IV (sub Constantin cel Mare) s-a descoperit chiar crucea pe care a fost răstignit Mîntuitorul. Ea devenise simbolul victoriei creștine și «semnul Fiului Omului». S-a găsit peste tot pe: ziduri, pietre, stele funerare, monumente religioase, clădiri sau obiecte laice. Devenise deci «izvor nescacat de optimism și mîntuire».

Multe descoperiri de elemente creștine din județul Constanța și numai în anii 1977—1978, s-au aflat trei complexe funerare din secolele III—VII, cu numeroase morminte creștine.

Cavoul de la Țstrov, din cărămizi și tencuit în interior, are pereții și plafonul boltit acoperite de portrete, ornamente vegetale din secolul II al erei noastre.

Un alt cavou creștin s-a aflat la Cernavodă (Axiopolis) sub un tumul. Are pereții tencuiți cu pămînt galben și liant de pleavă. Peste aceasta s-a zugrăvit cu vopsea roșie. Ca ornamentație apare crucea bizantină cu hastele lătite, pomi stilizați și o placă de calcar pe care s-a incizat o cruce încadrată de o ramă liniară și ramuri vegetale.

În necropola de lângă Callatis, din cele 400 de morminte care o compun, abia 20 au fost cercetate. Circa 90% din înhumări s-au realizat în casete de piatră cu pereți și capace din zidul cetății. Unele sînt de tip hypogeic cu camere boltite și dromosuri. Uneori pe pereți sînt scrise cu vopsea inscripții creștine și crucea cu hastele lătite.

Se înțelege că Părintele Episcop a căutat să-și aducă lucrarea pe cît a fost posibil la zi. Unele amănunte mai noi s-au arătat deja. Iată un alt exemplu. În 1984, cu ocazia unei alunecări de teren din Izvoarele, antica Sucidava, jud. Constanța pe malul Dunării, s-a aflat un depozit de 17 obiecte din argint: potir, cană trilobală, linguri, etc. Un interes aparte îl prezintă relicvarul paralelipipedic, cu capac trunchi de piramidă și aurit care este ornat cu o cruce. Din studiul ce i s-a făcut rezultă: aparține secolelor IV—VI; obiectele au fost confecționate în ateliere diferite, dovedesc un comerț activ din vechime, precum și circulația lor și în sfîrșit, formele și ornamentele lor le situează între obiectele de cult.

Sub titlul «Dobrogea vatră a ortodoxiei românești» vestitul autor de la adevăr și-a cizelat frumoase și lapidare concluzii. În acestea toate ca și în cele 12 pagini de text despre Dobrogea, atît de scumpă Părintelui Episcop, ca și oricărui alt român, se desfășoară o amplă frescă în care prețioasele decorațiuni constau din concluzii pline de înțelepciune și convingere.

Ele cuprind atîta dulceață ortodoxă și parfum românesc, încît numai reproducerea lor în extenso și-ar păstra reala valoare. Se cuvine deci a fi oferite cititorului de cartea însăși.

Și cu partea a III-a «Crestinismul la români în general se petrec aceleași lucruri. Recenzentul nu ar face decît să diminueze logica de fier, frumusețea domonstrării și a întregului text.

Pentru a aprecia munca intrepidului autor, este nevoie să amintim că s-au adăugat acestei lucrări două bogate rezumate în limba engleză și franceză, ceea ce ușurează consultarea ei de către cercetători străini, un indice de 529 onomastice și al-tul de 200 toponomastice. Un rol important în aprecierea acestei munci îl mărturisesc cele 838 de trimiteri la subsol.

Hirtia de calitate excepțională, tiparul cu litere bine alese și noi, copertele și ornamentația lor înobilează și mai mult valoarea bibliografică a lucrării.

Părintele Episcop Epifanie a ridicat palmaresul editurii pe care o întreține Episcopio. Noi nu ne abatem, de la convingerea că Prea Sfinția Sa este și va fi un mare ierarh al Bisericii Ortodoxe Române.

GION IONESCU

Mărturie Ortodoxă. Revista Comunității Ortodoxe Române din Olanda.
Anul VI, Nr. 10, 1987, 253 p.

Ajunsă la al zecelea număr, în anul al VI-lea, revista «Comunității Ortodoxe Române din Olanda», condusă cu pricepere, cu competență și multă dăruire de inimosul ei redactor, Pr. dr. Ioan Dură, parohul comunității respective, aduce, și de astă dată, un material bogat și variat cu teme de teologie, de viață liturgică, de cultură în general, cu preocupări din mișcarea ecumenică, legate de buna înțelegere și cunoașterea reciprocă, cu realizări și preocupări din viața însăși a comunității, căreia publicația îi este pusă la îndemînă, pentru fiecare credincios, ca un îndrumar de orientare în viața creștinească ortodoxă și de simțire românească.

Privită în ansamblu, conduita impusă revistei este un model de pastorație în lumea contemporană cu preocupările multiple ridicate de viața cotidiană, cărora se caută să se răspundă, unind teoreticul cu practicul, generalul cu particularul, ca tuturor să le fie de folos și pe toți să-i dobîndească în dragostea unei singure mari familii ortodoxe și românești.

Rolul asumat și îndeplinit cu consecvență, cu răspundere competentă și trudă de redactorul revistei, număr de număr, nu poate fi întîmpinat decît cu recunoștința noastră unanimă.

Numărul respectiv al revistei vine în primele pagini cu omagiul ce-l aduce Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist Arapașu, al cărui chip prefațează numărul, cu prilejul alegerii la 9 noiembrie de către Colegiul Electoral Bisericesc, de înminare la 13 noiembrie a Decretului Prezidențial de recunoaștere la Palatul Marii Adunări Naționale și de întronizare în duminica din 16 noiembrie 1986 în Catedrala Patriarhală ca cel de al V-lea Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române. Se menționează desfășurarea solemnității și delegațiile străine care au participat la solemnitatea întronizării. Paginile sînt semnate de Pr. prof. Nicolae Dură, de la Institutul Teologic Universitar din București, fratele redactorului, gemeni, foști eminenți elevi ai Seminarului teologic

din Craiova.

În continuare, Pr. prof. univ.-onorar Petru Rezuș semnează în două pagini articolul «*Domnul Iisus Hristos și pacea lumii*», subliniind că «religia creștină a propovăduit întotdeauna pacea lumii», care trebuie instaurată în sufletele oamenilor, căci Mîntuitorul ne-a lăsat testament: «*Pace vă las, pacea mea vă dau*» (Ioan 14, 27). Același autor semnează și versurile «*Psalm 20*» (p. 76), ca și articolul «*Theology in the space age*» (p. 145—146).

Următorul articol, *Sfînta Fecioară Maria «Nădejdea și Folositoarea creștinilor»* (p. 31—37) este semnat de I. P. S. Arhiepiscop Adrian Hrițcu, în cuvinte de evlavie și de învățătură ortodoxă, căci «iubirea Mîntuitorului Hristos se revarsă neincetat asupra omenirii prin ocrotirile Născătoarei de Dumnezeu, folositoarea și Maica tuturor creștinilor, la care privind dobîndim bucurie negrăită și nădejde neîmpuținată».

Se continuă, din Nr. 9 al «*Mărturiei Ortodoxe*», traducerea din lucrarea Arhim. Gh. Dimopoulos, *Din bogăția noastră liturgică* (în limba greacă), Atena, 1981, făcută de redactorul revistei, Pr. I. Dură, *Vohodul sau ieșirea cu Cinstitele Daruri* (p. 41—44), cunoștințe liturgice binevenite și folositoare pentru credincioșii care participă la Sfînta Liturghie.

Din capitolul «*Pateric Românesc*», se prezintă *Sfîntul Daniil Sisastrul*, în rezumat la început în l. română, și dezvoltat în l. engleză, în transliterația Chr. Dură, soția redactorului.

Pr. dr. Dumitru Bodale din Detroit, U.S.A., semnează un articol de povățuiri morale, *Doi stăpîni* (p. 59—66), fiind vorba de Dumnezeu, stăpînul bun, în slujba căruia trebuie să rămînem, și stăpînul rău, Lucifer, cel ce s-a răzvrătit împotriva lui Dumnezeu, potrivnicul și diavolul, care caută «să înghită ca un leu» pe oameni, de care trebuie să fugim.

Emanoil Paraschivaș semnează versurile «*Cavalcada*» (p. 168), «*Omule*» (p. 208) și un articol de convingătoare mărturisire despre «*Învierea lui Hristos*» (p. 67—75). Un lămuritor articol de misionarism ortodox este semnat de Pr. dr. Gh. Drăgulin, *Glosolalie și credință în istoria bisericească* (p. 77—105). Prof. Ion Bria, în l. franceză, semnează art. *La destinée de l'Orthodoxie Roumaine* (p. 109—113).

Sînt prezente în revistă și preocupările din literatura teologiei contemporane: *Teologi greci. Despre «Diaspora Ortodoxă»*. *Diaspora Ortodoxă din punct de vedere ecleziologic și canonic*, de Pantelimon Rodopulos, cu traducerea de Pr. dr. Ioan Dură, care este prezent în revistă și cu art. «*Predici roștile la Iași de către Chiril Lucaris în anul 1601*» (p. 169—180), articol de documentare și informare, privind ortodoxia martirului patriarh, Chiril Lucaris (1572—1638), și legăturile sale cu Țările Românești. Activ, redactorul semnează în p. 209—214, despre participarea sa la lucrarea ecumenistă: *Intrunirea grupului internațional preparator pentru «Săptămîna de Rugăciune pentru Unitate creștină»*, care a avut loc între 6 și 11 octombrie 1986 la Torre Pellice, lângă Torino, în Italia. În ziua de 6 februarie, 1986, redactorul a conferențiat despre «*L'Eucharistie dans l'Eglise Orthodoxe*» în sala de conferințe a comunității ortodoxe «Sf. Apostol Andrei» din orașul Gant (Gent)-Belgia.

Un documentat studiu semnează Pr. prof. Nicolae Dură: *Principiile canonice fundamentale de organizare și funcționare a Bisericii Ortodoxe și reflectarea lor în Legiuirile Bisericii Ortodoxe Române* (p. 127—144). În poezia «*Non licet...*», autorul își încearcă și talentul poetic (p. 114).

Din trecutul patriei reținem un extras din lucrarea I. P. S. Dr. Nicolae Corneanu, Mitropolitul Banatului, *Biserica românească din nord-vestul țării în timpul prigoanei horthyste*, București, 1986, «*Masacrul din Mureșenii de Cîmpic*», o zguduitoare dramă

care îndoliază nu numai popor român, ci omenirea întregă de crimele comise în timpul ocupației horthyste a Ardealului de Nord (p. 147—150). Petru P. Baciuc, Tîrgu-Mureș, scrie despre «*Manifestații pentru un stat național român*» (p. 151—162).

Un interesant și valoros articol semnează Pr. Alexandru Stănculescu-Birda (com. Birda, jud. Mehedinți, unde cărturarul și scriitorul tînăr, talentat este preot), *Aspecte politico-sociale în proverbele românești* (p. 181—208). Autorul semnează și poezia «*Destăinuire*», în care lasă să-i vibreze talentul (*Bacovia, Bacovia / Prin tine-mi plînge gîndul, / Măsurînd singurătățile, / Munții și adîncurile, / Cîntînd mările, / Stelele și lacrimile...*) (p. 144).

Autorul rîndurilor de față este prezent cu art. «*Moștenire latină în limba română*» (p. 163—167), și cu poeziile: «*Fiorii*» (p. 126) și «*Bob de grîu*» (p. 105—107).

Spre sfîrșitul revistei redactorul semnaleză «*Unele lucrări istorice recente*» mai importante și reține cîteva pasaje care i se par mai semnificative din romanul *Pietrele din lună*, de Monica Săvulescu, Buc., 1984. În cîteva pagini (221—233) se redau și aprecieri despre «*Mărturie Ortodoxie*», venite de la cititorii revistei din țară și din străinătate, toate elogioase și cu îndemnuri încurajatoare.

În capitolul «*Relații româno-olandeze*», redactorul prezintă «*O carte despre folclorul românesc tipărită recent în Olanda*», scrisă în românește și tradusă în olandeză, de Silviu Ciuciumiș, *Obiceiuri populare românești*, care s-a bucurat de aprecieri cu ocazia unui festival de folclor românesc organizat în ziua de 31 mai 1986 la Leiden de fundația «*Doina*» din Rotterdam.

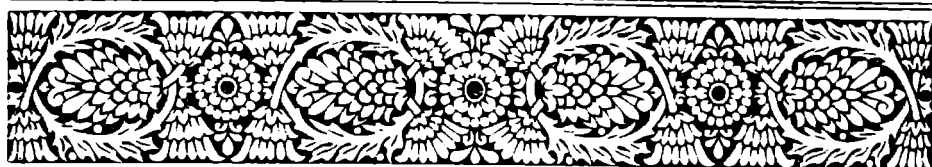
În partea ultimă a revistei, «*Știri din Viața Comunității noastre*», se menționează ca «*Activitate ecumenică*» participarea redactorului «*la serviciul religios ecumenic*» din 17 mai 1986 al Bisericii anglicane din Olanda cu prilejul aniversării a 400 de ani de existență în această țară, ca și la alte manifestări ecumeniste, semnalate mai înainte.

Hramul bisericii Comunității Ortodoxe Românești din Olanda, Sf. Grigorie Teologul, sărbătorit la 25 ianuarie, a fost cinstit și cu prezența I. P. S. Arhiepiscop Adrian Hrițcu, «care a celebrat Sfînta Liturghie și a rostit un ales cuvînt de învățătură credincioșilor». Momentul este reținut și în trei fotografii la sfîrșit, una emotivă, ieriarhul în locuința Pr. Ioan Dură, împreună, înconjurați de cei cinci copii ai preotului, arătîndu-l și ca un tată model de familie creștină.

Îmbucurător pentru Biserica Comunității, se menționează lista cu numele donatorilor și sumele donale «pentru viitoarea biserică între februarie 1986 și începutul lui martie 1987», donații care se ridică la suma de 12 686,86 guldeni.

Mai multe fotografii, cu momente din viața parohiei, ca o Cronică în imagini, ilustrează la sfîrșit revista, care o face să fie și mai dorită și mai legată de viața Comunității Ortodoxe Românești din Olanda, și prin ea, credincioșii Comunității să se simtă legați și de marea Comunitate a Bisericii Ortodoxe Românești și de țara lor natală.

Pr. I. IONESCU

VALORI CULTURALE – VALORI SPIRITUALE

MĂNĂSTIREA COZIA
(— 600 de ani —)

În sanctuarul de la Cozia, unde Oltul vjne cu năvală din munți și își lasă apele în murmur să aline somnul Marelui Voievod și Domn Mircea, «*cel mai puternic și cel mai viteaz dintre principii creștini*», cum l-a caracterizat cronicarul german Leunclavius, care, la 4 februarie 1418, la o virstă în jur de 60 de ani, după o domnie glorioasă de 31 de ani, patru luni și șapte zile, după ce ridicase Țara Românească și poporul ei pe culmile demnității afirmării libertății și independenței între țările și popoarele Europei, a coborât, plîns de tot poporul său, în mormîntul săpat în piatră și dăltuit după moda Apusului, în pronaosul bisericii, ctitoria sa din anii 1387—1388.

Candela aprinsă atunci la mormîntul său nu s-a mai stins în conștiința poporului român, care-i cinstește cu venerație numele și faptele lui glorioase și nemuritoare.

Din actul din 20 mai 1388, de întemeiere a mănăstirii Cozia, prin care o înzestra cu «bălțile pe Dunăre, de la Săpatul pînă la gura Ialomiței, cu toate veniturile», îi păstrăm titulatura numelui său de «singur stăpînitor» al Țării Românești, care se întindea din Banatul Severinului pînă în sudul Moldovei, cuprinzînd și Dobrogea pînă la Marea Neagră, *Marea cea Mare*.

Cum afirma P. P. Panaitescu (*Mircea cel Bătrîn*, București 1944, p. 9), Mircea cel Mare a fost «*un adunător al pămîntului românesc și apoi în cele din lăuntru un mare gospodar al treburilor economice*».

Pe măsura afirmării personalității sale, Mircea cel Mare și-a ridicat și ctitoria sa, cu hramul Sfînta Treime, care avea să-i adăpostească rămășițele sale pămîntești și să-i fie locașul său de veci.

Pe locul numit la Nucet, loc de poziție strategică și apărare naturală, în sus de Călimănești, pe malul drept al Oltului, adăpostit la nord de înălțimea muntelui Cozia (de la sl. *koz* = capră neagră ce popula muntele, după alții de la pecenegu-cumanul *koz* = nucă), de care-și poartă numele, loc dobîndit de la rudenia Marelui Voievod, Nan Udobă, căzut mai tirziu eroid în lupta de la *Rovine* (propriu-zis *Ropine*), la 17 mai 1395, acolo, unde Argeșul se unește cu Vilsanul și formează un unghi de redută naturală de netrecut, în com. Merișani, jud. Argeș, la

o distanță de circa 15 km înspre nord de Pitești, spre Curtea de Argeș, și înmormântat în biserica voievodală «Sfântul Nicolae Domnesc» din Curtea de Argeș (mormântul), și-a ridicat Mircea cel Mare ctitoria sa între anii 1387—1388, cum rezultă din cele două documente de întemeiere ce i le-a emis la 20 mai 1388.

Lucrările au fost definitivare poate în 1391, când a fost terminată și pictura bisericii, pe care a înzestrat-o din nou cu numeroase sate și moșii și i-a întărit proprietățile mobiliare de mai înainte, prin actul din 8 ianuarie 1392, scris de marele logofăt al cancelariei, Filos, ajuns apoi viețuitor al mănăstirii Cozia cu numele Filotei monahul, autorul «Pripealelor» (D.R.H., B, vol. I, p. 43, 45, nr. 17). În act figurează ca primi martori cei doi mitropoliți ai țării, Antim al Argeșului și Atanasie al Severinului, și egumenul Gradislav (= Vladislav).

Prezența celor doi mitropoliți ai țării și a egumenului în actul din 8 ianuarie 1392 presupunea că mănăstirea a fost sfințită în acest an, poate la 6 ianuarie, sărbătoarea Bobotezii, sau în ziua de Sfântul Ioan, patronul Voievodului, cu un mare fast de cei doi mitropoliți, în prezența ctitorului ei, Marele Voievod și Domn Mircea.

După modelul de conducere nicodimian, mănăstirile Vodița și Tismana avînd o conducere unitară, Mircea cel Mare a introdus acest principiu și pentru ctitoriile sale domnești, Cozia și Cotmeana, la 20 mai 1388, și le-a acordat statutul juridic și canonic de *samovlastie*. Regula monastică a Sfîntului Nicodim de la Tismana pe care Mircea cel Mare îl numea în documentul său dat mănăstirii Tismana la 23 noiembrie 1406, «părinte» și «rugătorul domniei mele», cu de trăire în de obște, chinobitic, după modelul athonit, a fost modelul viețuirii monahale din timpul lui Mircea cel Mare și multă vreme după aceea.

De la început, mănăstirea Cozia a fost protejată de ziduri puternice ca de cetate, clădite din piatră și sprijinite de contraforturi, care aveau un rol și de apărare strategică, fiind cea mai veche mănăstire întărită din Țara Românească. Mare parte din aceste ziduri astăzi nu se mai păstrează. Complexul Cozia prezintă o incintă deschisă spre vest, cu trei laturi — sud, est și nord —, în colțurile cărora se află, la sud-est, frumósul paraclis numit al lui Amfilohie ieromonahul, egumenul Coziei, construit în 1583—1584, care mai poartă din pictura originală numai icoana hramului, Adormirea Maicii Domnului, și în rest puține scene din secolul al XVI-lea. În colțul de nord-est se află paraclisul arhimandritului Ioan de Hurezi, duhovnicul Voievodului Constantin Brâncoveanu, construit în 1710. Fortificația Coziei avea ca scop să apere trecerea pe Valea Oltului.

În mijlocul incintei se ridică biserica mănăstirii, care se impune prin măreția ei sobră și armonioasă. Stilul constructiv al bisericii se încadrează în cel de epocă al bisericilor de pe Valea Moraviei din Serbia, ctitorii ale cneazului Lazăr (Ravanika, Kruševac), de tip triconc, însă nu ca o copie sau imitație, ci o creație arhitecturală proprie, cu simțul măsurii și gustul logicii ce caracterizează tradiția bizantină, cum spunea Gabriel Millet (*Cozia et les églises serbes de la Morava*, Paris, 1933, p. 827—856).

Planul bisericii, construită din blocuri mari de piatră, alternînd cu cărămidă aparentă, este trilobat, ca la Vodița și Tismana, cu pronaosul

aproape pătrat (7,30/6,30 m), acoperit cu o boltă semicilindrică așezată în lungime pe axul bisericii. Naosul spațios (8,70/10,08 m) este dreptunghiular, cu o absidă la răsărit și alte două pe laturile de nord și sud. Boltă, semicilindrică, susține în partea centrală o turlă așezată pe o bază pătrată, sprijinită pe patru arce în consolă, prin intermediul pandantivelor, formată din douăsprezece laturi străbătute de ferestre înalte și înguste, care lasă loc jocului de lumină al soarelui.

Actuala catapeteasmă datează din 1794, cea veche fiind distrusă de foc. Cele două policandre, din pronaos și din naos, sînt din epoca lui Constantin Brâncoveanu, după cum din epoca lui Constantin Brâncoveanu și Antim Ivireanul, episcopul Rîmnîcului, este construit și pictat și pridvorul din față, deschis, pe coloane, din anul 1707.

Rezistența bisericii este asigurată prin zidurile groase de 1,30 m. Fațadele lor, din a căror construcție se desprind într-o alternanță armonioasă straturile de piatră de talie între care sînt dispuse șiruri de cîte trei rînduri de cărămizi, lasă loc unui joc plăcut de culoare și lumină în alb-roșu. Decorația bogată este marcată prin două brîie de piatră, ce înconjoară pereții exteriori ai bisericii. Naosul și altarul sînt străpunse cu șapte ferestre mici, în dreptunghiuri din vremea lui Mircea cel Mare, alungite în vremea lui Constantin Brâncoveanu. Pronaosul are două ferestre din vremea lui Neagoe Basarab, care, toate impresionează prin varietatea motivelor sculptate, fiindcă fiecare fereastră, ca și rozetele din registrul superior, pentru a evita monotonia, au sculptura lor aparte în piatră ca o broderie în motiv oltenesc.

Sub cornișa formată din șiruri de zimți de cărămidă, pereții sînt ornați cu un rînd de arcuri din piatră sculptată ce se sprijină pe mici colonete în torsadă, tot din piatră, ce continuă ciubucele din celelalte două registre ale fațadei. În mijlocul arcadelor ce corespund ferestrelor deschise în partea de jos a paramentului bisericii sînt fixate rozetele de piatră sculptată, unele cu străvăzături.

În interior, biserica păstrează în pronaos parțial din secolul al XVI-lea, pictura în frescă. Pe perețele de la răsărit sînt zugrăvite în două registre scenele Imnului Acatist, iar pe pereții de nord, sud și pe laturile celui de vest, încadrînd viziunea Sfîntului Petru din Alexandria, sinaxarul și cele șapte sinoade ecumenice. În partea inferioară, pe latura de nord a ușii dinspre pridvor sînt zugrăviți în atitudine de rugăciune mistică sfinți bătrîni pustnici. De o parte și de alta a ușii ce dă spre naos, în cîte o nișă, Sfîntul Ilie hrănit de corb și Jertfa lui Avraam.

În restul bisericii fresca a fost refăcută la începutul secolului al XVIII-lea de meșterii zugravi din timpul lui Constantin Brâncoveanu: Preda, Ianache, Sima și Mihail, autohtoni, și Andrei, Constantin și George, greci de origine. Pictura lor în frescă a fost aplicată peste stratul vechi de culoare degradată.

În naos, pe perețele de la vest, sînt reprezentate portretele ctitorilor. În dreapta se află chipul lui Mircea cel Mare și al fiului său, Mihail, cu biserica sprijinită în mîini. Domnul de vîrstă mijlocie, cu fruntea înaltă și fața suptă, încadrată de o barbă potrivită castanie, cu ochii adînc pătrunzători și cu nasul drept și subțire, acvilin, poartă peste plețele ușor buclate și retezate la spate, o coroană înaltă de aur, cu cinci colțuri și bogat împodobită cu perle, rubine și pietre prețioase. O tunică

de stofă scumpă acoperă partea de sus a corpului, pînă mai sus de genunchi, cu partea inferioară deschisă în față și la «cheotoare» și pe poale cusută cu galon din fir de aur, împodobit cu perle. La mijloc tunica este strînsă de un cordon asemănător celui al galonului. Pe deasupra părții inferioare a tunicii se află încă o cingătoare cu podoabe și pafta de aur. De ea, spre dreapta, atîrnă o sabie scurtă cu mîner și lamă care ajung pînă sub genunchi. Pantalonii sînt strînși pe picior și au în dreptul celor doi genunchi cîte o broderie din fir de aur, reprezentînd cîte un vultur imperial bizantin, avînd fiecare cîte două capete încoronate, iar între acestea se află crinul angevin, însemn domnesc.

Pe spate, pe deasupra costumului, flutură o mantie de stofă scumpă, ca și în fresca de la Argeș, de culoare roșie-vișinie, aruncată pe umărul stîng, încheindu-se pe cel drept, printr-un bumb cu perle. Pe margine este tivită cu galon de aur și în interior are cîptușeala de culoare mai deschisă, înflorată.

În picioare, încălțăminte este de culoare roșie, cu toc jos și virf ascuțit, semănînd cu niște sandale, legate prin cîte o bandă îngustă trecută pe sub glezne. Toată statura Voievodului, mai mult înaltă, și subțire, ca o coardă de arc, inspiră noblețe și o voință hotărîtă. Pare un vultur poposit gata să-și ia zborul.

Fiul său, Mihail, este înfățișat într-un costum asemănător cu al tatălui, cu mantia de culoare albastră pe umeri și cu tunica brodată cu fir de aur.

În partea stîngă a peretelui de vest se află boierul Drăghici Cantacuzino, mare spătar, cu mantia sa de culoare roșie pe umăr. Lîngă el, e zugrăvită Păuna, jupîneasa sa, cu un vâl pe cap. În același grup se află și Șerban Cantacuzino, mare paharnic, fiul lui Drăghici, cu soțiile sale, Adriana și Maria, care a adăugat bisericii pridvorul, caracteristic arhitecturii brîncoveneste, în 1707.

În pronaos se află, alături de mormîntul lui Mircea cel Mare, în stînga, spre nord, mormîntul călugăriței Teofana, mama lui Mihai Vi-teazul, străjuite de cîte o candelă aprinsă, ce sporește reculegerea în rugăciune a tuturor închinătorilor ce pășesc pragul sfîntului locaș.

Printre închinătorii sfîntului locaș s-au aflat la 28—29 iunie 1657 și patriarhul Macarie al Antiohiei cu secretarul său, arhidiaconul Paul din Alep, care ne-a lăsat prețioase însemnări despre mănăstire.

În tinda bisericii dinspre strana cea mare, se află piatra de mormînt a mitropolitului Varlaam (m. 18. XI. 1702), originar din com. Moșoaia, jud. Argeș, închinoviat la Cozia, ajuns egumen și apoi mitropolit al Ungrovlahiei (1672—1679).

În complexul mănăstirii, în partea de sud-est, se află foișorul lui Mircea cel Mare, de unde s-ar fi inspirat Grigore Alexandrescu pentru «*Umbra lui Mircea. La Cozia*».

De-a lungul timpului, complexul mănăstirii Cozia a suferit numeroase reparații, adăugiri și modificări. În 1517, lăcașul mănăstirii a fost restaurat de Neagoe Basarab, cînd s-a construit și havuzul din fața bisericii, ca și cișmeaua de sub cerdacul aripii de nord a caselor.

În 1542, a fost zidit locașul bolniței, ctitoria lui Radu Paisie, în partea de vest a șoselei naționale ce trece prin fața mănăstirii, pe o mică

ridicătură a terenului, după planurile și «învățătura ieromonahului Maxim maistorul», cum se arată în inscripția din pridvor, împreună cu zugravii David și fiul său, Radoslav, fiind considerată o «adevărată perlă a arhitecturii românești medievale».

Biserica a suferit reparații în 1583, când egumenul Amfilohi a construit paraclisul de pe latura de sud-est a chiliilor.

O restaurare generală a suferit mănăstirea între 1704—1707, în timpul lui Constantin Brâncoveanu, când i s-a adăugat pridvorul din față, deschis, cu arcade largi, sprijinite pe coloane de piatră, cu capitele mari, împodobite cu foi de acant și zugrăvit. Clădirile din jurul bisericii principale au fost refăcute în stilul brâncovenesc, adăugându-li-se frumoasele cerdacuri deschise. Tot atunci s-a construit cuhnia (bucătăria) și trapeza (sala de mese).

În 1821, după retragerea trupelor turcești, care pricinuiseră mănăstirii mari pagube și degradări, fiindcă pandurii lui Tudor Vladimirescu se baricadaseră aici, chiliile și celelalte clădiri au trebuit să fie refăcute.

În timpul primului război mondial, 1916—1918, mănăstirea a suferit din nou mari degradări din partea trupelor invadatoare. În 1917 mormîntul Marelui Voievod a fost profanat; încit din rămășițele sale pămîntești «de abia s-au găsit cîteva osăminte».

În anii 1927—1930, fosta Comisiune a Monumentelor Istorice a efectuat lucrări de restaurare generală. În 1938, în locul «pietrii tombele» exterioare, care fusese găsită spartă în două, prin grija Comisiunii Monumentelor Istorice, de atunci, peste mormîntul lui Mircea cel Mare s-a așezat un alt acoperămînt din marmoră, cu o scurtă inscripție.

În anii 1958—1962 și în anii următori pînă în 1977 au fost efectuate ample lucrări de consolidare și restaurare, redîndu-se aspectul actual, specific arhitecturii vechi românești.

În cursul anilor 1984—1985 s-au efectuat lucrări și de restaurare a picturii, care au pus în valoare tezaurul artistic-pictural al ctitoriei Marelui Voievod și domn Mircea.

De la început, mănăstirea a fost înzestrată cu obiecte de cult de mare preț, cum a fost și epitaful, reprezentînd Plîngerea îngropării Domnului, țesut pe mătase albastră și brodat cu fir de aur și argint din 1396 (6904), aflat astăzi în Muzeul de artă al R. S. România. Multe obiecte și odoare s-au pierdut în vitregia timpurilor. Unele, cîte s-au mai putut aduna, au fost inventariate și catalogate cu grijă și expuse vizitatorilor în muzeul amenajat în incinta mănăstirii.

Timpurile noi au adus schimbări și amenajări și cadrului înconjurător mănăstirii Cozia, care au făcut să-i crească și mai mult valoarea sa istorică, legînd trecutul cu prezentul.

S-a ridicat în apropiere Complexul balnear Cozia, cu apele termale din șisturile cristaline ale Carpaților Meridionali, cu înalte construcții ale hotelurilor complexului, și Hidrocentrala Cozia — Turnu în stînga Oltului, în dreptul poienii «Bivolari», unde străjuiesc vechile ruine ale castrului roman «*Arutela*» (*Alutela*, de la denumirea latină a Oltului, *Alutus*).

Întregul peisaj, de la daco-romani pînă astăzi, urcă vrednicia și afirmarea poporului român în istorie, cum spune sugestiv poetul Al. Jebeleanu în poezia «Cozia» :

*Valahul neam cu Mircea se-nvrednicise-n lume
Iar Cozia ne suie din veacul ei încoace,
Înțelepciuni de domn : drept, iubitor de pace.*

Pr. Prof. I. IONESCU

O SUTA DE ANI DE LA NAȘTEREA LUI ALEXE MATEEVICI

La 16 martie anul acesta se împlinesc o sută de ani de la nașterea lui Alexe Mateevici (16 martie 1888 — 13 august 1917), poetul care a dat cea mai frumoasă și complexă definiție a graiului românesc prin capodopera sa lirică, *Limba noastră*. Există, atît înaintea lui Alexe Mateevici, cît și după el, mulți poeți care au încercat să cuprindă, într-un număr mai mare sau mai mic de versuri trăsăturile esențiale ale limbii române. Poeziile pe această temă, semnate de Gh. Sion, Coșbuc sau Victor Eftimiu sau de scriitori din zilele noastre sînt creații impregnate de talent și simțire, însă nici una dintre ele nu se ridică pînă la intuițiile atît de precise și în același timp atît de plastice care au țîșnit din cugețul tinărului preot moldovean. Asemenea testamente poetice, asemenea mărturisiri de credință se scriu îndeobște tîrziu, la capătul unei cariere scriitoricești sau la maturitate. Mateevici a făcut-o însă la vîrsta de numai 29 de ani, cu puțin înainte de sfîrșitul său prea timpuriu. Poezia sa are o semnificație *națională* : în trăsăturile, simbolice și spirituale, ale limbii noastre, așa cum le-a esențializat el, ne recunoaștem cu toții, de la omul cu învățătură elementară pînă la intelectualul cel mai rafinat. După cum ne recunoaștem propria istorie, dramatică și eroică în același timp.

Capodopera lui Alexe Mateevici are și un caracter *inițiativ* pentru orice român. Au trecut 70 de ani de cînd a fost scrisă această poezie, răs-timp în care literatura noastră s-a îmbogățit prin contribuțiile a cîtorva generații, însă *Limba noastră* a rămas nedepășită. Așa încît această poezie-lemblemă nu este numai clasică, ci este și cît se poate de modernă, întru atît întru cît a rezistat și rezistă coșilor vremii.

I-a fost dat unui poet moldovean s-o scrie. Moldova care l-a dat culturii noastre pe Eminescu, a fost și a rămas leagănul poeziei, al liris-mului românesc. Vasile Pârvan, el însuși un mare poet liric, în «Memoriale» vorbea de «blînda, contemplativa noastră Moldovă». Aceași Moldovă care a fost, de-a lungul veacurilor, leagăn al faptei și al contemplației în același timp. Moldova a dat ca întregul pămînt românesc mari voievozi care au apărat pămîntul strămoșesc și, de ce să nu o spunem, civilizația creștină europeană, și a dat contemporani cu aceștia, mari personalități ale trăirii duhovnicești. Fapta și contemplația au mers mîna în mîna. Nu întîmplător, în restrînsa dar expresiva operă poetică a preotului Alexe Mateevici, există un poem intitulat : *Roagă-te !*, după

cum există alte câteva (Mintuirea, Fratelui creștin, Căutarea lui Dumnezeu), în care autorul lor ne sugerează că apropierea de cele dumnezeiești omul o realizează în cugetul și, mai cu seamă, în inima lui, în «cămara cea de taină». Aceste aspecte ne duc cu gândul la cultura și la trăirea isihastă atât de răspândite în Moldova, îndeosebi cu începere din secolul al XVIII-lea. Simpatia caldă a preotului poet pentru viața monahală ortodoxă moldovenească și pentru formele ei specifice este învederată și în poemul intitulat la Noul Neamț.

G. Călinescu care a prețuit atât de mult capodopera lirică a lui Alexe Mateevici, în aceleași pagini ale Istoriei literaturii române de la origini, pînă în prezent (1941, ed. a II-a, 1982) pomenea, referindu-se la creația lui Goga, de caracterul inițiat (ermetic) al poeziei «La noi». Acest caracter, spuneam la început, apare și în versurile din Limba noastră, încă de la primele versuri: «Limba noastră-i o comoară / În adîncuri scufundată...» Deci, descoperirea acestei comori trebuie să ia, pentru fiecare dintre noi, un caracter personal, de autorevelare. Astăzi, cînd se vorbește atât de mult, în cultura laică de hermeneutică, putem desprinde mai ușor îndemnul adresat de poet.

Mai există încă o trăsătură, asupra căreia credem că se cuvine insistat, în legătură cu poezia lui Alexe Mateevici, și anume aceea cuprinsă într-a șaptea strofă a poemului: «Limba noastră îi aleasă / să ridice slavă-n ceruri, / Să ne spue-n hram și-acasă / veșnicele adevăruri». Deși s-a stins într-un moment în care nu se decisea soarta războiului — un moment dramatic —, Mateevici a prevăzut izbînda noastră, respectiv reîntregirea națională și constituirea României Mari. Avea să fie, cu adevărat, un moment de slavă acesta. Dar autorul conferă și un înțeles spiritual mesajului său: limba noastră e capabilă să adune în fagurii ei esențele cele mai subtile ale Cuvîntului. Și reușind să facă lucrul acesta, poate cuprinde și reda și cele mai abstracte concepte. Cum spunea și alt slujitor al Bisericii, «Fericitul Arhidiacon și doctorul în teologie și legi Gheorghe Lazăr: «Precum că nu există înțelepciune și știință care să nu încapă în limba Maicii noastre, România», răspunzînd în Divanul domnesc, dominat de boieri grecizați, lui Veniamin de Lesbos, șeful școlii grecești de la Măgureanu: «Se pot învăța științele în limba patriei», zice el, ceea ce și dovedește prin faptă, în 1818, cînd i se dă anafora de înființare a primei școli superioare în limba română, «în ruinele Sf. Sava». Așa după cum scrie ucenicul său la această școală, Ion Heliade Rădulescu.

Nu există o ruptură între straturile de «sus» și cele de «jos» ale limbii române. Ea îi unifică pe toți vorbitorii ei, fără să impieteze, totodată, asupra diferențierii. Între exegeții lui Alexe Mateevici (între care se numără Ovid Densusianu, G. Călinescu, Al. Piru, C. Ciopraga etc.), s-a numărat și I.P.S. Dr. Antonie Plămădeală, singurul care a reținut și pus în lumină realitatea menționată mai sus, scriind: «...un imn mai pur, prin siguranța și simplitatea imaginilor, prin profunzimea cuvintelor legate în stil popular și cult în același timp (subl. noastră), într-o înlănțuire de comparații care de care mai surprinzătoare și mai adevărate, n-a reușit nimeni pînă astăzi» (Antonie Plămădeală, Dascăli de cuget și simțire românească, București, 1981, p. 110).

De multe ori se întâmplă să i se atribuie unei capodopere un caracter accidental. Numai că ea nu poate fi niciodată expresia unui capriciu al hazardului. Inspirația este revelație. Una din cele mai interesante definiții moderne a inspirației este dată de către neoplatonicul romancier englez Charles Morgan, în celebrul său roman «Los Sparkenbrock». Într-o discuție zbuciumată despre artă, pe care a avut-o eroul principal, într-o noapte cu lună halucinantă, la Luce, mică, dar tulburătoare prin frumusețile ei italice, el îi spune Mariei, eroina principală : «Orice artă desăvârșită — spune el în replica finală — este chipul lui Dumnezeu pe care El însuși și-L sapă în sufletul, în inima artistului, în timp ce acesta doarme». Intuițiile capitale din Limba noastră, Alexe Mateevici le datorează dragostei sale neprecupețite pentru limba străbunilor și a contemporanilor săi, curăției sufletești, smereniei și răbdării. O ardere de tot, cum nu se poate mai pură, face ca jertfelnicul acestei poezii să rămână mereu incandescent. La acestea se adaugă însă cultura teologică a preotului — care a fost și profesor de seminar, ca și experiența sa, acoperind un răstimp de un deceniu, de publicist, scriitor și traducător din clasicii unei mari literaturi.

Alexe Mateevici, slujind lui Dumnezeu, le-a slujit oamenilor, compatrioților săi, pentru care a înălțat Limbii române un altar simbolic.

Protos. OLIVIAN BINDIU

TIPOGRAFIA INSTITUTULUI BIBLIC ȘI DE MIȘIUNE
AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE
BUCUREȘTI

41.630